

Ungdomsundersøkelsen i Stavanger 2002

Hva gjør de? Hva vil de?

Mira Aaboen Sletten

Rapport 4/03

Ungdomsundersøkelsen i Stavanger 2002

Hva gjør de? Hva vil de?

MIRA AABOEN SLETTEN

Norsk institutt for forskning om
oppvekst, velferd og aldring
NOVA Rapport 4/2003

Norsk institutt for forskning om oppvekst, velferd og aldring (NOVA) ble opprettet i 1996 og er et statlig forvaltningsorgan med særskilte fullmakter. Instituttet er administrativt underlagt Utdannings- og forskningsdepartementet (UFD).

Instituttet har som formål å drive forskning og utviklingsarbeid som kan bidra til økt kunnskap om sosiale forhold og endringsprosesser. Instituttet skal fokusere på problemstillinger om livsløp, levekår og livskvalitet, samt velferds-samfunnets tiltak og tjenester.

Instituttet har et særlig ansvar for å

- utføre forskning om sosiale problemer, offentlige tjenester og overføringsordninger
- ivareta og videreutvikle forskning om familie, barn og unge og deres oppvekstvilkår
- ivareta og videreutvikle forskning, forsøks- og utviklingsarbeid med særlig vekt på utsatte grupper og barnevernets temaer, målgrupper og organisering
- ivareta og videreutvikle gerontologisk forskning og forsøksvirksomhet, herunder også gerontologien som tverrfaglig vitenskap

Instituttet skal sammenholde innsikt fra ulike fagområder for å belyse problemene i et helhetlig og tverrfaglig perspektiv.

© Norsk institutt for forskning om oppvekst,
velferd og aldring (NOVA) 2003
NOVA – Norwegian Social Research

ISBN 82-7894-156-4
ISSN 0808-5013

Forsidetegning: *Atle Østrem*
Desktop: *Torhild Sager*
Trykk: *GCS*

Henvendelser vedrørende publikasjoner kan rettes til:

Norsk institutt for forskning om oppvekst, velferd og aldring
Munthesgt. 29 · Postboks 3223 Elisenberg · 0208 Oslo

Telefon: 22 54 12 00
Telefaks: 22 54 12 01
Nettadresse: <http://www.nova.no>

Forord

Hensikten med denne rapporten er å gi en framstilling av hvordan det er å være ung i Stavanger kommune. For kommunen har det vært viktig at ungdommene selv får fortelle hvordan de opplever sin hverdag. Målet er videre at resultatene fra undersøkelsen skal legge føringer for kommunens arbeid med tiltak rettet mot ungdom. Undersøkelsen er finansiert av Stavanger kommune i samarbeid med Barne- og familiedepartementet.

Datamaterialet rapporten bygger på, ble samlet inn i mars 2002. Kommunen hadde selv ansvaret for det praktiske i forbindelse med forberedelser og selve datainnsamlingen. Analyser og rapportskrivning er foretatt av NOVA.

En spesiell takk rettes til min kontaktperson i kommunen, Reidun Vevle, til skolene som deltok i undersøkelsen, og til ungdommene i Stavanger som tok seg tid til å fylle ut et langt spørreskjema. På NOVA takkes Silje Fekjær som var prosjektkoordinator da undersøkelsen ble gjennomført, og som hadde ideen til rapportens innledning. Dessuten takkes prosjektleder Kristin Hegna som har gitt gode og nyttige innspill underveis, samt Ketil Skogen som har lest og kommentert manus.

Oslo, april 2003

Mira Aaboen Sletten

Innhold

Sammendrag	7
1. Innledning	11
1.1 Kort om Stavanger.....	12
1.2 Ungdomsundersøkelsen i Stavanger 2002.....	13
1.3 Hvem er Stavangerungdom i 2002?.....	17
1.4 Sammenligningsgrunnlaget.....	21
1.5 Lokale forskjeller.....	24
2. Hva gjør de?	37
2.1 Daglige gjøremål.....	38
2.2 Ungdom som konsumenter av kultur.....	46
2.3 Oppholdssteder.....	51
2.4 Organisert fritid.....	59
2.5 Noen hovedpunkter.....	78
3. Hva vil de?	80
3.1 Ungdomsgrupper og verdiorientering.....	81
3.2 Politisk aktivitet.....	90
3.3 Ønsker om ungdomstilbud.....	99
3.4 Noen hovedpunkter.....	114
4. Problematferd	116
4.1 Norm- og regelbrudd.....	117
4.2 Nasking, hærverk, innbrudd og trusler.....	122
4.3 Slåsskamper og vold.....	125
4.4 Mobbing.....	133
4.5 Noen hovedpunkter:.....	143
5. Rusmiddelbruk	145
5.1 Røyking.....	146
5.2 Alkohol.....	150
5.3 Bruk av illegale rusmidler.....	163
5.4 Tre rusmiddelkategorier.....	172
5.5 Noen hovedpunkter:.....	182
6. Avslutning	185
6.1 Ungdom i Stavanger sju år etter.....	185
6.2 Stavangerungdom i forhold til ungdom andre steder.....	189
6.3 Bydelsforskjeller.....	191
Summary	195
Referanseliste:	197
Vedlegg 1: Spørreskjema.....	203
Vedlegg 2: Tabellhefte.....	221
Vedlegg 3: Prosenttabell over bruk av ulike kulturaktiviteter.....	231
Vedlegg 4: Faktoranalyse.....	233

Sammendrag

Ungdomsundersøkelsen i Stavanger 2002 er gjennomført på oppdrag fra Stavanger kommune i regi av NOVAs UNGdata-opplegg. Utvalget omfatter elever i 8., 9. og 10. klasse i grunnskolen og grunnkurselever i videregående skoler. Til sammen har 4146 ungdommer deltatt. Dette utgjør nær 80 prosent av Stavangerelevene i de aktuelle klassetrinnene.

Datamaterialet fra undersøkelsen dekker en rekke temaer knyttet til ungdoms hverdagsliv. I rapporten har vi prioritert spørsmål som gjelder ungdoms fritidsbruk, holdninger, politisk deltagelse og ønsker for ungdomstilbudet i kommunen. Samtidig er spørsmål angående problematferd og rusmiddelbruk viet særlig oppmerksomhet.

I 1994/1995 ble det gjennomført en liknende ungdomsundersøkelse i Stavanger. Der spørsmålene er identiske i de to undersøkelsene, sammenlignes Stavangerungdoms svar i 2002 med resultatene fra den tidligere undersøkelsen. Underveis sammenlignes også situasjonen i Stavanger med tall fra Norge totalt og Oslo spesielt. Til dette formålet brukes resultater fra en landsrepresentativ ungdomsundersøkelse gjennomført av NOVA våren 2002 (Ung i Norge 2002).

Fritidsbruk

Som nordmenn flest bruker ungdom i Stavanger store deler av fritiden til å slappe av og la seg underholde foran TV-apparatet. Samtidig er samværet med venner viktig. Ungdom i Stavanger bruker mer tid sammen med venner og mindre tid til lekser og ekstrajobbing enn de gjorde i 1995. Videre er andelen som er med i en eller flere organiserte fritidsaktiviteter litt lavere enn den var syv år tidligere. Likevel er andelen medlemmer fremdeles høy. I 2002 var 72 prosent av ungdommene i Stavanger med i en eller flere organisasjoner. Som i de fleste norske kommuner er idrettslag, fritidsklubb og ulike musikkorganisasjoner de foreningstypene som samler flest.

Ungdom med og uten ikke-vestlig innvandrerbakgrunn i Stavanger beskjeftiger seg i stor grad med de samme aktivitetene på fritida. Som gruppe skiller ungdom med innvandrerbakgrunn seg likevel noe ut. De bruker mer tid med familien, hjelper oftere til i hjemmet, og leser noe oftere lekser enn ungdom med norsk bakgrunn. Samtidig er de oftere å finne i sentrum – de bruker byens offentlige rom hyppigere til samvær med venner. Ungdom med innvandrerbakgrunn er dessuten sjeldnere med i organiserte

fritidsaktiviteter. Særlig gjelder dette jentene. Hele 60 prosent av jenter med innvandrerbakgrunn i Stavanger er uorganisert, mot 28 prosent av jentene med norsk bakgrunn.

Holdninger, politisk aktivitet og ønsker for ungdomstiltak

Stavangerungdom flest uttrykker ikke opprør i sine holdninger til ulike ungdomsgrupper. De er stort sett positive til ungdomsgrupper som foreldrene og andre voksne vil nikke bifallende til. Sammenlignet med situasjonen 7 år tidligere er flere blant de unge i Stavanger positive til homofile ungdommer og til ungdom med innvandrerbakgrunn.

Flertallet (60 prosent) har deltatt i en eller flere handlinger for å oppnå politisk innflytelse. Ad hoc-basert meningsytring er den aksjonsformen som brukes av flest. Når det gjelder enkeltaktiviteter, er det likevel flest som har ytret sin mening gjennom deltagelse i et elevråd. Ser vi bort fra elevrådsarbeid, har kun 11 prosent deltatt i organisert meningsytring. Potensialet for denne typen deltagelse er imidlertid stort. Eksempelvis oppgir henholdsvis 29 og 24 prosent at de kunne tenke seg å bli med i et ungdomsparti eller i Ungdomsrådet.

Bedre kinotilbud, svømmehall og ungdomsdiskotek er de tiltakene flest ungdommer tror de ville bruke hvis det fantes slike i nærmiljøet. Selv om relativt mange mener de vil bruke slike tiltak, er det få som tror de vil bruke dem ofte. Andre tiltak skiller seg ut ved at en relativt liten andel av ungdommene ønsker å bruke dem ofte. Dette gjelder særlig forslaget om et anlegg for skateboard i nærmiljøet.

Problematferd og rusmiddelbruk

Sammenlignet med tallene fra 1995 er Stavangerungdom litt «snillere» i 2002. De krangler mindre med lærere, sniker sjeldnere på kino eller kollektivtrafikk og er mindre involvert i lettere hærverk. Deltagelse i hærverk er imidlertid mer utbredt blant Stavangerungdom enn blant norsk ungdom flest. Dette har Stavangerungdommene til felles med ungdom fra Oslo.

Deltagelse i alvorlig kriminalitet er et marginalt fenomen blant ungdom i Stavanger. Samlet har 16 prosent enten nasket, gjort innbrudd, truet til seg penger eller ting, drevet med alvorlig hærverk eller stjålet bil/motorsykel minst en gang siste år. Andelen som har deltatt i alvorlige, kriminelle handlinger er tilnærmet lik i 1995 og 2002. Videre har en av fire vært i en slåsskamp siste år, mens bare 4 prosent har vært i kamper hvor det ble brukt våpen.

Når det gjelder rusmiddelbruk, lever ungdom i Stavanger opp til de forventninger vi kan ha om situasjonen i Norges fjerde største by: De drikker omtrent like ofte som ungdom i andre store, norske bykommuner. Samtidig har de færre erfaringer med illegale rusmidler enn hovedstadsungdommen, men flere erfaringer enn norsk ungdom flest.

Når det gjelder andelen som røyker, er denne noe redusert både blant gutter og jenter sammenlignet med undersøkelsen fra 1995. Motsatt er andelen som oppgir at de har vært beruset siste år noe høyere i 2002. Videre er andelen som har brukt hasj eller narkotika siste år 4 prosent høyere i 2002 sammenlignet med tall fra 1995. Samlet oppgir 11 prosent at de har brukt illegale rusmidler minst en gang siste år. Endelig viser Stavangerungdommenes svar at de opplever hasj som et relativt lett tilgjengelig rusmiddel. 46 prosent av ungdommene i Stavanger tror de kan skaffe hasj i løpet av to–tre dager.

Bydelsforskjeller

Generelt er det små forskjeller i ungdommenes svar etter hvilken bydel de bor i. En viss variasjon er det likevel. Den høyeste andelen som er med i en eller flere fritidsorganisasjoner finner vi i Eiganes & Våland og i Hinna. Eiganes & Våland merker seg videre ut ved at de unge i bydelen framstår som høykonsumenter av kultur. De er oftere å finne på kino, bibliotek, turer i skog og mark, diskotek, revy, museum, kunstutstillinger og konserter sammenlignet med ungdom fra andre bydeler. Videre varierer ønsker for framtidige ungdomstiltak i nærmiljøet noe etter hvilken bydel de unge bor i. Eksempelvis merker ungdom fra Storhaug seg ut ved at relativt mange tror de vil bruke basketbaner og et anlegg for skateboard.

Flest tilfeller av lettere problematferd som skoleopposisjon, mobbing og sniking, finner vi i Storhaug. Derimot er andelen som har begått alvorlige kriminelle handlinger, ikke høyere blant Storhaug-ungdommene enn i de andre bydelene. Mens ingen bydeler skiller seg ut i negativ retning når det gjelder alvorlige, kriminelle handlinger, er ungdom fra Eiganes & Våland noe sjeldnere involvert i problematferd og kriminalitet enn ungdom i andre bydeler.

Også når det gjelder bruk av rusmidler er bydelsforskjellene jevnt over små. Samlet sett er det likevel slik at Storhaug og Hinna merker seg noe ut i negativ retning når det gjelder rusmiddelbruk blant de unge. Flest røykere finner vi i bydelen Storhaug, mens unge fra Hinna ligger på kommunetoppen når det gjelder alkoholbruk. Også når det gjelder bruk av illegale rusmidler ligger Storhaug og Hinna i det øvre sjiktet.

1. Innledning

De´ e´ klart, de´ e´kje så mje å rappa om her i Stavanger (...). Me leve jo av å formidla gadås elendighed og sosiale problemår, så de´ e´ de´ jo jedna´kje så mje av. Dår e´ jo någe heilt aent enn Oslo – der har di jo skikkelige kriminalitet og innvandrårmiljar, dår e´ jævligt mje å ta tag i der (...). (Mongoland 2001).

Sitatet ovenfor stammer fra en frustrert Stavanger-rapper i filmen Mongoland. Her framstilles Stavanger som en rolig småby forskånet mot hovedstadens mange farer. I innbyggertall er Oslo om lag fem ganger så stor som Stavanger. Med litt i overkant av 100 000 innbygger er Stavanger likevel Norges fjerde største by og en stor kommune i norsk sammenheng. En rekke tilfeldig valgte avisoverskrifter fra lokalpressen formidler en annen historie om oppvekstmiljøet i byen; «Rekord i overdose-dødsfall i Stavanger», «50 unge berserk i boligfelt», «Alkoholflom i bedehusbyen», «Grovere krim blant barn», «Rålett å skaffe sprit i Stavanger», «Heroinen flyter fritt», «Flere jenter bærer kniv», «Ungdom skaffer lett dop» (Overskrifter fra Rogaland Avis og Stavanger Aftenblad 2001–2002). Ved å lese avisartikler som dette får vi inntrykk av at Stavanger preges av vold, rus og ungdomskriminalitet. Sannsynligvis gir verken framstillingen av Stavanger som en rolig småby eller skrekkscenariene fra lokalpressen et korrekt bilde av hvordan det er å være ung i Stavanger. Det vet Stavangerungdom best selv. Deler av ungdommenes kunnskap finnes i denne rapporten. I et lengre spørreskjema har ungdom i Stavanger gitt opplysninger om alt fra gjøremål i fritiden til politisk deltagelse, mobbing og rusmiddelbruk.

Stavanger har gjennomført en ungdomsundersøkelse også tidligere, nærmere bestemt i 1994/1995 (Hegna 1996). Resultatene har vært mye brukt, både til opplysningsvirksomhet, planlegging og begrunnelse for ungdomspolitikken i kommunen. Etter hvert er det stilt spørsmål ved om de gamle tallene fremdeles gjelder, og behovet for en ny ungdomsundersøkelse har gradvis meldt seg. Arbeidet med en «Handlingsplan mot rus» har vært motiverende i denne sammenheng. Hva er situasjonen når det gjelder rusmiddelbruk blant Stavangerungdom i dag? Målet er ikke først og fremst å få et eksakt tall på antall rusbrukere blant de unge, men å lete etter utviklingstrekk. Går utviklingen i ønsket retning? Skiller Stavanger seg ut i forhold til andre norske byer? Gjør vi noe riktig som gir et positivt resultat?

I tillegg til fokuset på rus har ungdomsundersøkelsen også et bredere nedslagsfelt. For perioden 2002–2005 er et av målene for Fritidsetaten i Stavanger kommunen å styrke barn og ungdoms mulighet til medvirkning. Ungdomsundersøkelsen er et ledd i denne satsningen. Planen er at resultatene skal danne grunnlaget for en bedre brukertilpasning og gi en helhetlig profil på kommunens tilbud til unge i Stavanger (Årsmelding – Oppvekst og levekår 2001). Kommunen ønsker i den forbindelse å finne ut hva de unge ønsker seg av tilbud, og hvordan ulike tiltak treffer innenfor ungdomsmiljøet i sin helhet og i utsatte grupper spesielt.

Hvorfor gjennomføre en bred ungdomsundersøkelse?

I arbeidet med en handlingsplan for kommunalt ungdomsarbeid er det nyttig med en bred drøfting og beskrivelse av det lokale ungdomslivet i forkant (Helland og Øia 2000). Ofte er det ønskelig å finne fram til grupper av ungdom med forskjellige behov. Å gjennomføre en større ungdomsundersøkelse er *en* måte å identifisere slike grupper. Vi har dessuten mulighet til å undersøke hvordan eksisterende tiltak treffer innenfor ungdomsmiljøet i sin helhet og i utsatte grupper spesielt. Slik kunnskap kan gjøre kommunale ungdomstiltak mer målrettet i forhold til brukerne. I tillegg kan vi spørre de unge hva de selv ønsker seg i kommunen.

Av og til er det viktig å få dokumentert forhold man allerede aner konturene av. Andre ganger kan resultatene bidra til å avkrefte myter eller til å «normalisere» ungdomsbefolkningen. Det ligger også et potensial for ansvarsmobilisering i det resultatet som framkommer. Når tall vedrørende rusmiddelbruk og ulike typer av problematferd forekommer svart på hvitt er denne typen problemer vanskelig å overse. En større ungdomsundersøkelse kan dessuten bidra til bevisstgjøring og til å spre interesse og forståelse for ungdomspolitiske tiltak generelt. Til slutt kan tallene brukes av ungdom selv til å underbygge argumenter og krav som framsettes i ungdommens kommunestyre eller i andre former for kommunal medvirkning.

1.1 Kort om Stavanger

Det er generell enighet om at Stavanger by ble grunnlagt mellom 1120 og 1130 i forbindelse med opprettelsen av Stavanger bispesete. Tradisjonelt regnes 1125 som grunnleggingsåret (Aschehoug og Gyldendals store norske leksikon 1994). Kommunen fikk sine nåværende grenser i 1965, da den tidligere kjøpstaden Stavanger ble utvidet med hele Madla, samt øyene og fastlandet vest for Gandsfjorden.

Fra gammelt av har landbruk, sildefiske og seilskutefart utgjort de viktigste næringsveiene i regionen (Aschehoug og Gyldendals store norske leksikon 1994). I 1873 ble den første norske hermetikkfabrikken grunnlagt i Stavanger og hermetikkindustrien fikk etter hvert en dominerende rolle i byens næringsliv. Fram til begynnelsen av 1950 årene var Stavanger en typisk industriby med over halvparten av innbyggerne sysselsatt i industrien. I dag utgjør industriens andel av sysselsettingen bare snaut en femtedel. Herunder er verksteds- og petroleumsindustrien de viktigste bransjene. Etter at oljenæringen kom til Stavanger har byen fått kallenavnet Norges oljehovedstad. Kommunen huser både Statoil og Oljedirektoratet. Samtidig har flere av de største oljeselskapene sine norske hovedkontor i Stavanger.

I tillegg til rollen som Norges oljehovedstad er Stavanger sentrum for mye av aktiviteten i regionen. Kommunen er trafikknutepunkt ved enden av sørlandsbanen og E 39, og har en rekke båtforbindelser nordover til Ryfylke og Haugesund. Administrativt er Stavanger fylkeshovedstad i Rogaland. Byen er bispesete og huser flere statlige og halvstatlige kontorer. Statsarkivkontor for Rogaland og Norsk sjøkartverk er eksempler på slike. Etter hvert har høyskolesenteret på Ullandhaug etablert seg som et av de store utdanningsentrene i Norge.

Stavanger er kjent for et rikt kulturliv og har søkt om europeisk kulturbystatus i 2008. Byen huser flere museer. Her finnes alt fra Stavanger museum og Norsk Barnemuseum til et eget Oljemuseum. I tillegg har kommunen et fast kunstgalleri, teater, symfoniorkester samt Rogaland Musikkonservatorium. En rekke festivaler har også vært med å prege kulturlivet i byen de senere år. Kammermusikkfestivalen, Kapittel – Internasjonal litteratur og kulturfestival, Gladmat-festivalen, Humorfestivalen og MaiJazz er eksempler på slike.

Når det gjelder ungdom spesielt har Stavanger kommunale fritidsklubber i alle bydeler så nær som Eiganes & Våland. For eldre ungdommer driver kommunen et eget ungdomshus i sentrum. I desember 1999 ble det gamle ungdomshuset Zonen lagt ned. To måneder senere åpnet Metropolis i Stavanger politikammers gamle garasje. I motsetning til Zonen, som først og fremst var et ungdomsdiskotek, skal Metropolis være et kulturhus for ungdom. Lokaler, utstyr og ressurspersoner står til rådighet, men tilbudene formes etter initiativ og idé fra de unge.

1.2 Ungdomsundersøkelsen i Stavanger 2002

Datainnsamlingen til ungdomsundersøkelsen i Stavanger er gjennomført innenfor NOVAs UNGdata-opplegg. UNGdata er betegnelsen på et sett av

spørreskjemaer hvor spørsmål knyttet til ungdoms hverdagsliv er samlet tematisk i ni moduler: «Organisert fritid», «Skole, utdanning, framtidsplaner», «Ungdomsmiljøer – aktiviteter i lokalmiljøet», «Rus og kriminalitet», «Selvbilde, kropp og seksualitet», «Politikk, verdisyn og religion», «Media», «Ungdomsmiljøer og vennegrupper – holdninger og meninger» og «Vold i bildemediene». Alle UNGdata-undersøkelser har i tillegg med en grunnmodul der det finnes bakgrunsspørsmål om kjønn, alder, bosted og familie, samt spørsmål om fritidsaktiviteter, rusmiddelbruk og skolegang.

Spørreskjemaet som ble gitt til ungdommene i Stavanger avviker noe fra denne malen. Begrunnelsen har vært behovet for å kunne sammenligne resultatet med Stavangerundersøkelsen fra 1995. Samtidig har det vært et ønske at tall fra Stavanger kan sammenlignes med tall fra en større nasjonal ungdomsundersøkelse (Ung i Norge 2002) som ble foretatt samme år. I de fleste tilfeller er spørsmålene i Stavangerundersøkelsen likevel identiske med spørsmålene i UNGdata-modulene. Til sammen inneholdt spørreskjemaet 15 sider om fritid, venner, skole, framtidsplaner, medvirking, teknologibruk, rusmiddelbruk og problematferd. I tillegg skulle ungdommene svare på spørsmål om en rekke bakgrunnsvariabler. Spørreskjemaet er gjen-gitt i vedlegg 1.

Datamaterialet fra ungdomsundersøkelsen i Stavanger dekker et vidt spekter av temaer og mulige problemstillinger knyttet til ungdoms hverdagsliv. Det er ikke mulig å behandle alle disse temaene grundig i én rapport. I rapporten har vi derfor prioritert spørsmål som gjelder ungdoms fritidsbruk, holdninger, politisk deltagelse og ønsker for ungdomstilbudet i kommunen. Samtidig vies spørsmål angående problematferd og rusmiddelbruk særlig oppmerksomhet. Ungdommenes svar på spørsmål som ikke behandles spesielt i rapporten presenteres i et tabellhefte, vedlegg 2.

Datainnsamling og deltagelse

Ungdomsundersøkelsen i Stavanger omfatter 8., 9. og 10. klassetrinn i ungdomsskolen samt grunnkurselever i videregående skole. Undersøkelsen ble gjennomført like etter vinterferien 2002. Nærmere bestemt gjaldt dette 13. mars i videregående skole og 14. mars i ungdomsskolene. Noen få skoler gjennomførte også undersøkelsen 15. mars. Det ble brukt en skoletime på utfyllingen.

Alle Stavangerskoler med elever på de aktuelle klassetrinnene var invitert til å delta. Fra grunnttrinnet deltok ungdom fra følgende skoler; Austbø, Buøy, Gautesete, Gosen, Hinna, Kannik, Kristianlyst, Lunde, Revheim, Smiodden, St. Svithun, Tastaveden, Teinå, Ullandhaug og Steiner-

skolen. Fra videregående trinn gjennomførte Bergeland, Godalen, Hetland, Hinna, St. Olav, St. Svihun, Stavanger Katedralskole og Stavanger Offshore undersøkelsen. Samlet omfatter dette om lag 5300 ungdommer. Ambisjonen var at flest mulig skulle få mulighet til å besvare spørreskjemaet. Deltagelsen var frivillig, men undersøkelsen ble gjennomført i skoletiden. En slik framgangsmåte gir vanligvis en høy svarprosent. I overkant av 80 prosent blant ungdomsskoleelevene og 70 prosent av grunnkurselevene i Stavanger har besvart undersøkelsen. Samlet har 79 prosent av Stavangerelever på de aktuelle klassetrinnene deltatt.

Til sammen har 4175 ungdommer gitt oss opplysningene som danner grunnlaget for denne rapporten. Hoveddelen av ungdommene er mellom 13 og 17 år. 29 stykker blant respondentene var eldre enn 18 år på undersøkelsestidspunktet. Disse er tatt ut fordi de ikke er i målgruppen for studien. Når slike justeringer er gjort sitter vi igjen med 4146 ungdommer.

I etterkant av spørreskjemaundersøkelsen ble det fortatt kortere intervjuer med fem ungdommer, ansatte i de kommunale fritidsklubbene, politi, uteseksjon og ansatte i Fritidsadministrasjonen i kommunen. Informasjon fra disse intervjuene brukes for å illustrere eller utdype enkeltresultater underveis i rapporten.

Presentasjonsform

De fleste tabellene og figurene i rapporten bygger på såkalte *krysstabeller*. Disse brukes til å sammenligne prosentandelen som har gitt ulike svar på spørsmål i undersøkelsen. I tabellene betegnes antallet som har svart på et gitt spørsmål som N. Fordi noen av ungdommene som er med i undersøkelsen ikke har svart på alle spørsmålene, vil totaltallet (N) variere fra tabell til tabell. Samtidig vil det enkelte steder være slik at de ulike prosentandelene ikke kan summeres opp til 100, men isteden blir 99 eller 101. Dette skyldes avrundinger underveis.

Betegnelsene *avhengig* og *uavhengig* variabel brukes for å indikere retningen på den sammenhengen vi undersøker. Vi antar for eksempel at en persons kjønn er uavhengig av om personen har bedrevet sivil ulydighet eller ikke, mens sivil ulydighet eller ikke kan være avhengig av personens kjønn. En vanlig måte å si dette på er at vi undersøker andelen som har deltatt i sivil ulydighet etter kjønn. I mange tilfeller har vi også behov for å introdusere flere variabler. Kanskje ønsker vi å vite om forskjellen mellom andelen som har begått ulovligheter blant gutter og jenter varierer for ungdom som går i ulike klassetrinn. Når klassetrinn tas med i analysen er det ungdommenes sivile ulydighet etter kjønn og klassetrinn som undersøkes.

Noen steder sammenlignes også gjennomsnittsmål for å vise forskjeller mellom ulike grupper. Bruk av gjennomsnittsmål kan innebære en systematisering og en forenkling av ungdommenes svar på enkeltspørsmål. En siste metode vi benytter oss av er logistisk regresjon. Hensikten med å bruke en slik analyseform er ofte den samme som for bruk av krysstabeller; å undersøke hvorvidt en eller flere variabler (f.eks. kjønn og klassetrinn) påvirker eller henger sammen med ungdommenes kjennetegn på en annen variabel (f.eks. politisk deltagelse) (Skog 1998). Fordelen med å bruke en regresjonsmodell framfor krysstabeller er blant annet at vi kan få et oversiktlig bilde av sammenhengen mellom flere enn to variabler.

I de fleste tabeller eller figurer presenteres også *signifikansnivå*. Signifikansnivået viser risikoen for at de forskjellene vi finner mellom grupper i datamaterialet er et resultat av tilfeldig variasjon. I samfunnsforskning godtas vanligvis en risiko på 5 prosent. Vi sier da at resultatet er signifikant på et 5 prosentnivå. I tabellene og figurene i denne rapporten viser en stjerne (*) til en 5 prosent risiko, mens to (**) og tre (***) viser til en risiko på henholdsvis 1 og 0,1 prosent eller mindre. Signifikanstester brukes som regel i de tilfeller der man undersøker et utvalg av respondenter som representerer en større befolkningsgruppe. I ungdomsundersøkelsen i Stavanger er det ikke trukket noe utvalg. Denne undersøkelsen omfatter langt på vei alle Stavangerungdommer i de aldersgruppene som undersøkes. Signifikanstesting kan likevel være et hjelpemiddel i tolkningen av resultatene. Generelt vil statistisk signifikante sammenhenger tolkes som et uttrykk for at det er forskjeller av betydning mellom grupper, f.eks. kjønn. Hva som er sosialt viktige forskjeller mellom grupper i datamaterialet kan likevel være vanskelig å avgjøre. I rapporten vil det derfor i enkelte tilfeller også legges vekt på sammenhenger som ikke er statistisk signifikante.

Til slutt synes det nyttig å nevne at ungdomsundersøkelsen i Stavanger er en *tverrsnittsstudie*. Det vil si at vi kun har opplysninger fra ungdommene på ett tidspunkt. En slik studie gir ikke grunnlag for å trekke konklusjoner om årsaks- og virkningsforhold. Hvis vi for eksempel skulle finne at ungdom som er aktive i organisasjonslivet drikker alkohol oftere enn ungdom som ikke er med i organiserte fritidsaktiviteter, betyr dette ikke nødvendigvis at det er en *årsakssammenheng* mellom organisasjonsdeltagelse og rusmiddelbruk. Det vi derimot kan si noe om er hvordan fordelingen på en variabel (alkoholbruk) har sammenheng med bestemte andre karakteristika (organisasjonsdeltagelse) ved de som er med i undersøkelsen.

Som nevnt er det gjennomført en ungdomsundersøkelse i Stavanger også tidligere, nærmere bestemt ved årsskiftet 1994/1995 (Hegna 1995).

Dette gjør at vi har god mulighet til å sammenligne ungdommenes svar over tid. Det er imidlertid verdt å merke seg at ulike tall på de to undersøkelsestidspunktene ikke nødvendigvis representerer en utviklingstrend. Hvis vi finner at færre blant Stavangerungdommen røyker i 2002 kan vi ikke uten videre hevde at utviklingen går i retning av mindre røyking blant ungdom. Det kan også være slik at det har vært særskilte kampanjer mot røyking akkurat dette året. Vi vet ikke om ungdom røyket mer året før eller om de vil komme til å gjøre det året etter. Hvis andre undersøkelser av ungdoms røykeatferd tyder på en nedgang har vi imidlertid rimelig grunn til å anta at dette er utviklingen også blant Stavangerungdom.

1.3 Hvem er Stavangerungdom i 2002?

Under dette avsnittet gis en kort beskrivelse av datamaterialet når det gjelder sentrale bakgrunnsvariabler. Til sammen har 1992 gutter i Stavanger besvart spørreskjemaet, mens jentene teller 2112. Jentene utgjør dermed 51 prosent, mens 49 prosent av de som har besvart spørreskjemaet er gutter. 42 av respondentene har unnlatt å oppgi kjønn.

Som kjent omfatter undersøkelsen elever i ungdomsskolen og i grunnkurs våren 2002. Blant de som deltok er fordelingen relativt jevn med hensyn til klassetrinn. 9. og 10. klassingene representerer hver 25 prosent av datamaterialet, mens 8. klassingene utgjør 26 prosent og grunnkurselevne 24 prosent. Vi har ikke opplysninger om klassetrinn for 48 ungdommer.

6 prosent har to foreldre født i et ikke-vestlig land

Ungdommene i Stavanger ble bedt om å oppgi hvorvidt de var født i Norge eller ikke. Hvis de var født i et annet land skulle de krysse av for om de kom til Norge før eller etter at de fylte 7 år. Samlet oppga 8 prosent at de var født i utlandet. Av disse kom en av tre til Norge etter skolealder mens resten flyttet til Norge før de var 7 år.

I tillegg til eget fødeland ble ungdommene i Stavanger bedt om å oppgi hvorvidt mor og far var født i Norge. Sju alternativer ble gitt; Norge, Norden, Europa/USA, Afrika, Asia, Latin-Amerika og annet. Til bruk senere i rapporten er opplysninger om foreldrenes fødeland forenklet til å gjelde et skille mellom ungdom med ikke-vestlig innvandrerbakgrunn og ungdom med norsk eller vestlig bakgrunn. Samlet oppga 14 prosent at far var født i utlandet, mens 11 prosent av mødrene hadde et annet fødeland enn Norge.

Blant Stavangerungdom i undersøkelsen har 6 prosent to foreldre født i et ikke-vestlig land. I absolutte tall utgjør dette 236 ungdommer, mens 115 verken har oppgitt mors eller fars fødeland. Andelen med ikke-vestlig inn-

vandrerbakgrunn er noe lavere enn andelen utenlandsfødte. Dette kan forklares ved at en del blant de utenlandsfødte har norske foreldre, mens andre har foreldre fra et vestlig land.

Tabell 1.1 – Foreldrenes landbakgrunn.

Landbakgrunn	Absolutte tall	Prosent
Norsk/vestlig	3795	94
Ikke-vestlig	236	6
Totalt	4031	100
Ikke svart	115	

Norsk/vestlig bakgrunn:

Når minst en forelder er født i Norge eller begge i et vestlig land.

Ikke-vestlig bakgrunn:

Når begge foreldrene er født i et ikke-vestlig land eller en har ikke-vestlig bakgrunn, mens den andre har vestlig opphav. Når vi kun har opplysninger om en forelder er det dette som gjelder.

Ser vi på resultatet fra andre kommuner ligger Stavanger klart lavere enn Oslo når det gjelder andelen med ikke-vestlig innvandrerbakgrunn, men høyere enn kommuner som Tromsø, Skien og Sandnes. Dette er i tråd med Statistisk Sentralbyrås (SSB) befolkningsstatistikk som viser at innvandrere oftere bor i sentrale strøk enn nordmenn flest (SSB 2002a).

Innvandrerbegrepet – definisjon og praksis

Språklig sett er en innvandrer en som har kommet flyttende til Norge fra et annet land. Når innvandrerbegrepet brukes i forskning og dagligtale omfatter dette som regel ikke bare utenlandsfødte. Ofte sier vi at barn av personer født i utlandet har innvandrerbakgrunn selv om de har levd hele livet i Norge. Noe av argumentasjonen for å skille ut disse som egen gruppe er at familien har gjennomgått en større flytteprosess. Hvordan migrasjonen virker inn på de unges oppvekstsituasjon vil sannsynligvis variere avhengig av opphavslandet. Både grad av geografisk og kulturell distanse er viktig i denne sammenheng. Det er blant annet rimelig å forvente at innvandrere som kommer fra land med en moderne økonomi og et godt utviklet utdanningssystem finner seg lettere til rette i Norge, enn innflyttere som kommer fra land der «utviklingsnivået» er lavere. Når det henvises til slike økonomiske landforskjeller brukes ofte betegnelsene vestlige og ikke-vestlige land.

Majoriteten bor med begge foreldre

Ekteskapets stilling i Norge og andre vestlige land er svekket de siste 30 årene. I dag lever mange sammen uten å være gift, samtidig ender flere ekteskap i skilsmisser enn for noen tiår tilbake (SSB 1999a). Slike endringer påvirker barn og unges bosituasjon. Likevel bor de fleste Stavangerungdommer fremdels i den tradisjonelle kjernefamilien. 71 prosent oppgir at de bor sammen med både mor og far. 22 prosent bor med en av foreldrene. I

slike tilfeller bor de fleste hos mor (12 prosent), mens bare 3 prosent bor hos far og 4 prosent bor like mye hos mor og far. Videre oppgir 1 prosent at de har flyttet på hybel, mens i underkant av 1 prosent bor i fosterhjem.

Tabell 1.2 – Hvem bor du sammen med nå?

	Absolutte tall	Prosent
Mor og far	2904	71
Mor	485	12
Far	105	3
En forelder med ny partner	296	7
Omtrent like mye hos mor og far	180	4
Fosterforeldre	22	1
På hybel, eller lignende	56	1
Annet	25	1
Totalt	4073	100
Ikke svart	73	-

En av to har mellomlagsbakgrunn

For å undersøke sosioøkonomisk bakgrunn ble ungdommene i Stavanger bedt om å oppgi fars og mors yrke. De skulle samtidig kort fortelle hva mor og far gjorde på jobben. For enkelhets skyld har vi klassifisert foreldrenes yrker inn i 6 samlekategorier; høyere administrative stillinger, teknisk/ økonomisk mellomlag, humanistisk/sosialt mellomlag, lavere funksjonærer, primærnæring/selvstendige og arbeidere. Det øverste sjiktet, høyere administrative stillinger, utgjøres av ungdom med foreldre som har ledende stillinger i offentlig eller privat sektor. Ungdom med middelklasseforeldre sorterer i to grupper, et teknisk/økonomisk mellomlag og et humanistisk/sosialt mellomlag. De to mellomlagsgruppene ligger på samme nivå i klassemodellen og omfatter stillinger som vanligvis krever minst tre års utdanning etter videregående. Neste trinn, lavere funksjonærer, gjelder ansatte i tjenesteytende virksomhet i offentlig og privat sektor med lavere utdanning. Dernest sorterer foreldre som har sitt virke i primærnæringene eller i andre selvstendige yrker. Til slutt kommer gruppa av arbeidere. Dette er faglærte og ufaglærte i manuelle yrker.

Som det framgår av tabell 1.3 nedenfor har fire av ti fedre som enten jobber som ledere eller i mellomlagsyrker. Litt færre, nærmere bestemt tre av ti blant mødrene, har denne typen yrker. Fedrene og mødrene dominerer ulike kategorier. For mødrene er den mest vanlige yrkesgruppen lavere funksjonær. Hele 40 prosent av mødrene har slike yrker mot bare 18 prosent blant fedrene. Også i det humanistisk/sosiale mellomlaget finner vi typiske kvinneyrker. Hele 22 prosent av mødrene sorterer i denne kategorien, mot 8 prosent blant fedrene. Fedrene dominerer derimot de tre kategoriene høyere administrative stillinger, teknisk/økonomiske mellomlag og arbeidere.

Tabell 1.3 – Mødrene og fedrenes fordeling i seks sosioøkonomiske kategorier.

	Yrket til far	Yrket til mor
Høyere administrative stillinger	6	1
Teknisk/økonomisk mellomlag	24	7
Humanistisk/sosiale mellomlag	8	22
Lavere funksjonærer	18	40
Primærnæring (+ andre selvstendige)	2	1
Arbeidere	25	10
<i>Ikke svar</i>	16	19
Totalt	100	100
N	4146	4146

Opplysningene om fars og mors yrke er kodet ved hjelp av yrkesklassifiserings-systemet ISCO-88 (ILO 1988). Inndelingen i tabellen er basert på Ketil Skogens seksdelte sosialgruppe modell (Skogen 1999)

Vi har dessuten opplysninger om hvor mange blant foreldrene som ikke var i jobb på undersøkelsestidspunktet. For fedrene gjaldt dette 6 prosent, mens litt flere enn dobbelt så mange (15 prosent) av mødrene ikke var i lønnet arbeid. Slår vi opplysningene om fedrene og mødrene sammen oppgir 81 prosent at begge foreldrene er i arbeid, 16 prosent har en forelder som ikke er i jobb, mens kun 3 prosent oppgir at begge foreldrene er uten arbeid¹.

Tabell 1.4 – Sosioøkonomisk bakgrunn etter fars yrke

Sosioøkonomisk bakgrunn	Absolutte tall	Prosent
Ledere	287	7
Tek./øko. mellomlag	1216	32
Hum./sos. mellomlag	666	17
Lav funksjonær/ Primærnæring/ Arbeider	1626	42
Begge utenfor arbeidsmarkedet	40	1
Totalt	3835	100
Ikke svart	311	-

Det er hovedsakelig tatt hensyn til fars yrke ved plassering av ungdommene etter sosioøkonomisk bakgrunn. Der det ikke er opplysninger om far, har mors yrke vært bestemmende.

I tabell 1.4 ovenfor er opplysninger om foreldrenes yrke og arbeidsmarkedsstatus slått sammen til ett mål på ungdommenes sosioøkonomiske bakgrunn. Noen ungdommer har oppgitt yrket til mor og far, men samtidig krysset av for at foreldrene var uten arbeid på undersøkelsestidspunktet. Årsaken kan være at foreldrene vanligvis jobber, men er midlertidig uten arbeid. I slike tilfeller er ungdommene plassert etter det yrket de har oppgitt og ikke etter foreldrenes tilknytning til arbeidslivet. Andelen som har to foreldre uten arbeid utgjør da kun 1 prosent blant ungdommene i Stavanger.

¹ Uten arbeid innebærer her at foreldrene er trygdet, arbeidsledig, hjemmeværende eller går på skole, kurs og lignende. I de tilfellene der vi kun har opplysninger om en av foreldrene har dennes arbeidsmarkedsstatus fått bestemme hvilken gruppe ungdommene havnet i.

Tabell 1.5 – Antall bøker i hjemmet.

Antall bøker i hjemmet	Absolutte tall	Prosent
100 eller færre	996	25
100 til 500	1621	40
Mer enn 500	1421	35
Totalt	4038	100
Ikke svart	108	-

Foreldrenes yrke kan fortelle en del både om lønn og utdanningsnivå i familiene. Yrke gir likevel ingen direkte opplysning om foreldrenes utdanningsnivå. Det er grunn til å tro at ungdom ikke har eksakt kunnskap om foreldrenes utdanningsnivå. Vi har derfor ikke spurt direkte etter dette. Tidligere forskning har imidlertid vist en sammenheng mellom antall bøker en person eier og utdanningsnivå (NSD 1997). Som et tilleggsmål på foreldrenes utdanningsnivå har vi bedt ungdommene gi et anslag for hvor mange bøker de har i hjemmet. Til hjelp fikk ungdommene vite at en meter bokhylle vanligvis tilsvarer omtrent 50 bøker. Blant ungdommen i Stavanger er det mest vanlig å ha 100–500 bøker i hjemmet. Dette gjelder for 40 prosent totalt. Om lag en tredjedel (35 prosent) har flere, mens 25 prosent har færre bøker i hjemmet.

1.4 Sammenligningsgrunnlaget

Underveis i rapporten sammenlignes Stavanger med Norge totalt og Oslo spesielt. Tallene for Norge totalt og for Oslo stammer da fra den landsdekkende Ung i Norge-undersøkelsen foretatt i 2002. Som tidligere nevnt har vi også mulighet til å sammenligne med en tilsvarende ungdomsundersøkelse fra Stavanger foretatt i 1995. Under dette avsnittet beskrives både Ung i Norge 2002 og den forrige Stavangerundersøkelsen nærmere.

Ung i Norge og UNGdata

Ung i Norge 2002 er en landsdekkende spørreskjemaundersøkelse blant ungdom fra 8. klasse til og med siste året på videregående. Undersøkelsen er delvis en oppfølging av en tilsvarende nasjonal studie foretatt ti år tidligere. Tematisk dekkes spørsmål om alt fra fritid, problematferd, vennerelasjoner, teknologibruk og skolegang til ungdommenes selvbylde, verdisyn og politiske deltagelse. Mange av spørsmålene som var med i Ung i Norge er identiske med de som ble gitt til ungdommene i Stavanger. Den landsdekkende studien utgjør dermed et godt grunnlag for sammenligning.

Mens undersøkelsen i Stavanger omfatter nær alle ungdommene i kommunen, er Ung i Norge en utvalgsstudie. Det vil si at resultatet bygger

på svar fra et utvalg ungdommer som er sammensatt på en slik måte at de kan representere alle norske ungdommer i den aktuelle aldersgruppa. Til sammen er 11 928 elever med i Ung i Norge-undersøkelsen fra 2002. I likhet med Stavanger-undersøkelsen er Ung i Norge 2002 gjennomført i skoletiden og har dermed oppnådd en høy deltagelsesprosent (92 prosent). For en mer utførlig beskrivelse se «Metoderapport for datainnsamlingen til Ung i Norge 2002» (Rossow & Bø 2003).

Når data fra Ung i Norge presenteres i denne rapporten brukes kun opplysninger fra elever som gikk i ungdomsskolen eller i grunnskurs på undersøkelsestidspunktet. Disse utgjør 7947 ungdommer totalt. Ung i Norge-undersøkelsen er videre designet slik at ungdom fra Oslo kan skilles ut fra de øvrig og gi et rimelig representativt bilde av situasjonen blant ungdom i hovedstaden. Til sammen gikk 661 av respondentene fra 8. klasse til grunnskurs på skoler i Oslo. Det er disse ungdommenes svar som ligger til grunn for Oslo-tallene som presenteres senere i rapporten.

Enkelte steder sammenlignes Stavangerungdom med resultater fra andre UNGdata-undersøkelser. Fordi UNGdata er et standardisert sett av spørreskjemaer hvor de ulike spørsmålene er benyttet i flere kommunale undersøkelser har vi mulighet til å jamføre Stavangerungdommens svar med resultatene i andre kommuner. Hovedsakelig gjelder dette tall fra Tromsø 2002, Fredrikstad 2001, Kristiansand 1998, Sandnes 1997, Skien 1997. Fordi undersøkelsene er foretatt på ulike tidspunkt vil det i noen tilfeller være vanskelig å overføre resultatene direkte. Alderssammensetningen i de ulike undersøkelsene varierer også noe. Der slike forhold tenkes å svekke sammenligningen nevnes dette spesielt.

Stavangerundersøkelsen fra 1995

Den forrige ungdomsundersøkelsen ble gjennomført rundt månedsskiftet november/desember i 1994, men omtales her likevel som 1995-undersøkelsen. Dataene stammer fra siste kvartal i 1994, mens dataene i den nye undersøkelsen er samlet første kvartal 2002. Det blir derfor mest riktig å tenke seg at det er litt over syv år mellom de to undersøkelsene. Undersøkelsen fra 1995 var et samarbeid mellom Stavanger kommune, Barne- og familie-departementet og Program for Ungdomsforskning (UNGforsk). Undersøkelsen resulterte blant annet i rapporten «Koss har me det? – ungdomsundersøkelsen i Stavanger 1995» skrevet av Kristinn Hegna fra UNGforsk (Hegna 1996). Det gamle UNGforsk er i dag en del av forskningsinstituttet NOVA som har hatt ansvaret for gjennomføringen av dagens ungdomsundersøkelse i Stavanger.

Også i 1995 ble undersøkelsen gjennomført i skoletiden og målgruppen var elever på alle trinn i ungdomsskolen samt grunnkurselever i Stavanger. Til sammen deltok 4324 ungdommer fordelt på 21 skoler. Dette utgjorde 92 prosent av alle ungdommene i målgruppa. Utover i rapporten vil vi både lete etter endringer og vi vil beskrive hvordan dagens unge ligner på ungdom i Stavanger syv år tidligere. Når de to Stavangerundersøkelsene skal sammenlignes er det flere spørsmål som dukker opp. Er de to utvalgene sammenlignbare med hensyn til alder og kjønn? Er andelen med innvandrerbakgrunn endret? Som grunnlag for de videre analysene skal det nedenfor kort beskrives hvordan de to datamaterialene er like og ulike med hensyn til sentrale bakgrunnsvariabler.

Ingen store forskjeller når det gjelder alders- og kjønns sammensetning

I 1995 var fordelingen mellom kjønnene tilnærmet lik, mens litt flere jenter enn gutter har deltatt i Stavangerundersøkelsen anno 2002. Forskjellen mellom andelen jenter og gutter i dagens undersøkelse er imidlertid så liten at dette ikke vil få betydning for resultatet. Sammenligner vi ungdommens alder i de to undersøkelsene finner vi flest 13–14 åringer i 1995 materialet og tilsvarende flest 15–17 åringer i 2002 materialet. Det er dermed grunn til å tro at en del av 8. og 9. klassingene i 2002-materialet allerede har hatt fødselsdag. Antagelsen ovenfor styrkes ved at aldersforskjellen mellom de to datamaterialene ikke gjenfinnes når vi ser på klassetrinn. Det er dermed liten grunn til å anta at ulikhet i alderssammensetningen i de to undersøkelsene vil påvirke resultatene i en sammenligning.

Familiemønstre i svak endring

Sammenligner vi med tallene fra 1995 bor 6 prosentpoeng færre sammen med begge foreldre i 2002. Når det gjelder alternative boformer ser fars rolle som omsorgsperson ut til å være styrket. Mens andelen ungdommer som kun bor sammen med mor er uendret, blir litt flere (+0,6 prosentpoeng) boende hos far. Dette gjelder likevel et fåtall. Far har imidlertid også kommet mer på banen ved at flere unge flytter mellom far og mor når foreldrene bryter opp. Mens bare 1 prosent bodde omtrent like mye hos mor og far i 1995 gjelder dette 4 prosent i 2002.

Sammenligner vi mødrene og fedrenes yrker på de to undersøkelsestidspunktene finner vi to hovedtendenser. For det første er det en forskyvning blant mellomlagsyrkene. Flere både blant fedrene og mødrene er ansatt i det teknisk/økonomiske mellomlaget, mens andelen ansatt i det humanistisk/sosiale mellomlaget er lavere i 2002. Samtidig har færre foreldre såkalte arbeideryrker eller er sysselsatt i primærnæring. Fordi vi bare har

informasjon om foreldrenes yrkesstatus på to bestemte tidspunkt kan vi ikke uten videre si at de forskjellene vi finner representerer en utviklingstrend. Sammenlignet med kunnskap om utviklingstrenden i arbeidsmarkedet for øvrig er resultatet imidlertid ikke uventet.

Tabell 1.6 – Bomønster i 2002 sammenlignet med 1995. Prosentandeler.

Hvem bor du sammen med nå?***	1995	2002
Mor og far	77	71
Mor	12	12
Far	2	3
En av foreldrene med ny samboer eller ektefelle	6	7
Omtrent like mye hos mor og far	1	4
Fosterforeldre	1	1
På hybel, eller lignende	1	1
Annet	-	1
Totalt	100	100
N	4288	4043

(***p<0,001)

Andelen av foreldrene som står utenfor arbeidsmarkedet har ikke endret seg siden den forrige ungdomsundersøkelsen i Stavanger. Også i 1995 oppga 6 prosent at far og 15 prosent at mor var uten lønnet arbeid. Derimot har litt flere blant Stavangerungdommen innvandrerbakgrunn. Sammenligner vi ungdommenes svar i 1995 og i 2002 har andelen utenlandsfødte økt med 1 prosentpoeng. Samtidig har litt flere bakgrunn fra et ikke-vestlig land. Dette gjelder som nevnt 6 prosent i 2002, mens 4 prosent hadde to foreldre født i et ikke-vestlig land i den forrige Stavangerundersøkelsen. Dette stemmer med utviklingstrenden for Norge totalt. På landsbasis har andelen med ikke-vestlig innvandrerbakgrunn økt fra 2,4 prosent i 1995 til 3,6 prosent i 2002 (www.ssb.no 2002a).

1.5 Lokale forskjeller

Stavanger kommune består av flere større administrasjonsområder. Mens antall bydeler i 1994 var ni er disse redusert til sju i dag. De gamle bydelene Eiganes og Våland er slått sammen til Eiganes & Våland bydel. Samtidig er deler av områdene som tidligere hørte under Våland lagt til Hillevåg bydel, mens de gamle bydelene Sunde og Madla er slått sammen under navnet Madla. Følgelig består Stavanger i dag av bydelene Storhaug, Eiganes & Våland, Hillevåg, Hinna, Madla, Tasta og Hundvåg.

Tabellen nedenfor viser hvor stor andel de ulike bydelene utgjør i vårt utvalg. Som det framgår er flest blant ungdommene bosatt i Madla. Madla-ungdommene teller 853 stykker og utgjør dermed 20 prosent av utvalget.

Ellers hører 643 stykker hjemme i Hinna, 520 i Tasta, 447 bor i Eiganes & Våland, 442 i Hundvåg, 389 i Hillevåg, mens bare 306 hører hjemme i Storhaug bydel. 313 ungdommer oppga at de var bosatt i en annen kommune, mens 233 av de som var med i undersøkelsen ikke har svart på spørsmålet om boområde.

Tabell 1.7 – Antall og andel respondenter etter bydel

	Absolutte tall	Prosent
Madla	853	21
Tasta	520	13
Hundvåg	442	11
Storhaug	306	7
Hillevåg	389	9
Hinna	643	16
Eiganes/Våland	447	11
Bosatt i annen kommune	313	8
Totalt	3913	94
Ikke svart	233	6

Ungdommene ble bedt om å oppgi hvilken bydel de bodde i på undersøkelsestidspunktet. Alle de sju bydelene nevnt ovenfor ble listet opp som alternativer. Hvis ungdommene gikk på skole i Stavanger, men bodde i en annen kommune kunne de krysse av for *annen kommune*.

Fordi bydelsstrukturen i Stavanger er endret siden 1995 kan vi ikke studere utviklingen i de ulike bydelene over tid. Vi har imidlertid mulighet til å undersøke forskjeller *mellom* de ulike bydelene i dag. Av og til vil ungdoms oppvekstvilkår være avhengig av hvilken del av kommunen de unge er bosatt i. I en slik sammenligning kan fordelingen av kjennetegn knyttet til alder og familiebakgrunn ha betydning. Som et bakteppe for de resultatene som presenteres senere i rapporten skal det derfor gis et bilde av oppvekstmiljø og ungdommene i hver enkelt bydel. Ligner ungdommene i hver enkelt bydel på ungdom flest i Stavanger, eller skiller de seg ut med hensyn til alder og familiebakgrunn?

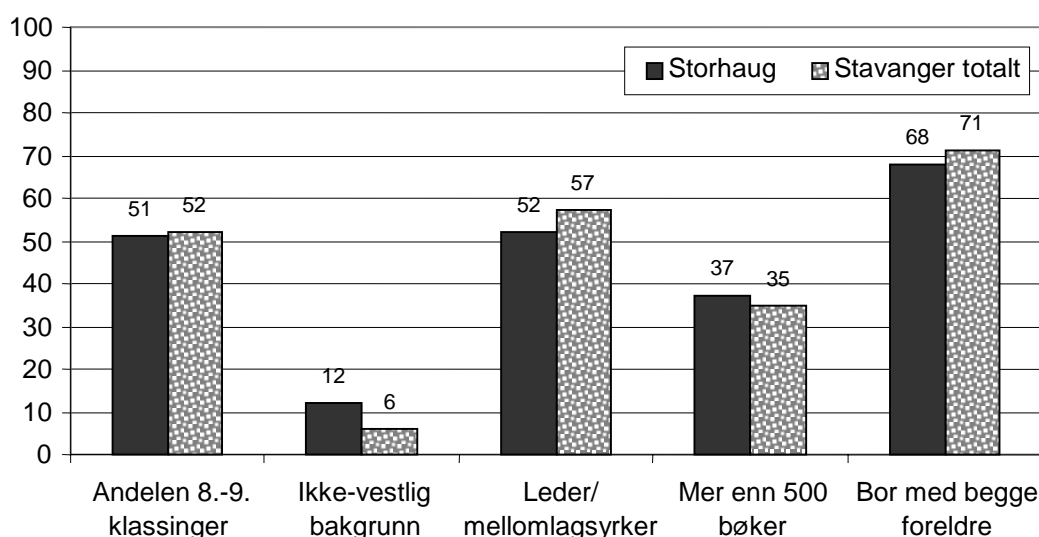
Storhaug

Når Stavangers ulike bydeler skal beskrives kan det være naturlig å starte med Storhaug. Store deler av Stavanger sentrum ligger i bydelen. Storhaug består i dag av en større fastlandsdel samt en rekke øyer (Øyane) uten broforbindelse. Fra gammelt av var Storhaug Stavangers industrielle tyngdepunkt, først i kraft av de mange skipsverftene og siden hermetikkindustrien. Historien som industribydel har gjort området mindre attraktivt som boligområde. Totalt er grøntarealene få sammenlignet med Stavanger for øvrig og bydelen skårer fremdeles relativt lavt i levekårsundersøkelser. Deler av Storhaug er imidlertid i ferd med å skifte profil. Eksklusive leilighetskomplekser ved sjøkanten har gjort bydelen til et attraktivt område for folk som ønsker å bo sentrumsnært. (Bydelsguide Storhaug)

Blant Storhaugungdommene i datamaterialet finner vi en relativt jevn fordeling av 8.-, 9.-, 10. klassinger og grunnkurselever. I underkant av 26 prosent er henholdsvis 8. og 9. klassinger, mens 27 prosent går siste året på ungdomsskolen og 22 på grunnkurs.

Sentrumsnære bydeler kjennetegnes ofte ved at innvandrerandelen er høyere enn i kommunen for øvrig. Dette gjelder også i Stavanger. Blant ungdom fra Storhaug oppgir 11 prosent at de selv er født i et annet land enn Norge mot 8 prosent totalt. Videre er sjansen for at begge foreldrene er født i et ikke-vestlig land dobbelt så stor som i Stavanger sett under ett. Hele 12 prosent har to foreldre født i et ikke-vestlig land mot 6 prosent totalt.

Figur 1.1 – Andelen 8.–9.klassinger, ikke-vestlig bakgrunn, fedre i leder-/mellomlagsyrker, som har mer enn 500 bøker i hjemmet og som bor med begge foreldrene i Storhaug sammenlignet med Stavangerungdom totalt.

Storhaug ligger i nedre del av mellomsjiktet når det gjelder sosioøkonomiske indikatorer. 52 prosent blant ungdommene fra Storhaug har foreldre med leder- eller mellomlagsjobber mot 57 prosent for Stavanger samlet. Når det gjelder antall bøker i hjemmet ligger Storhaug derimot i overkant av normalen. 37 prosent blant Storhaug-ungdommene mener familien har mer enn 500 bøker i hjemmet, mens det samlede tallet for alle ungdommene i undersøkelsen er 35 prosent.

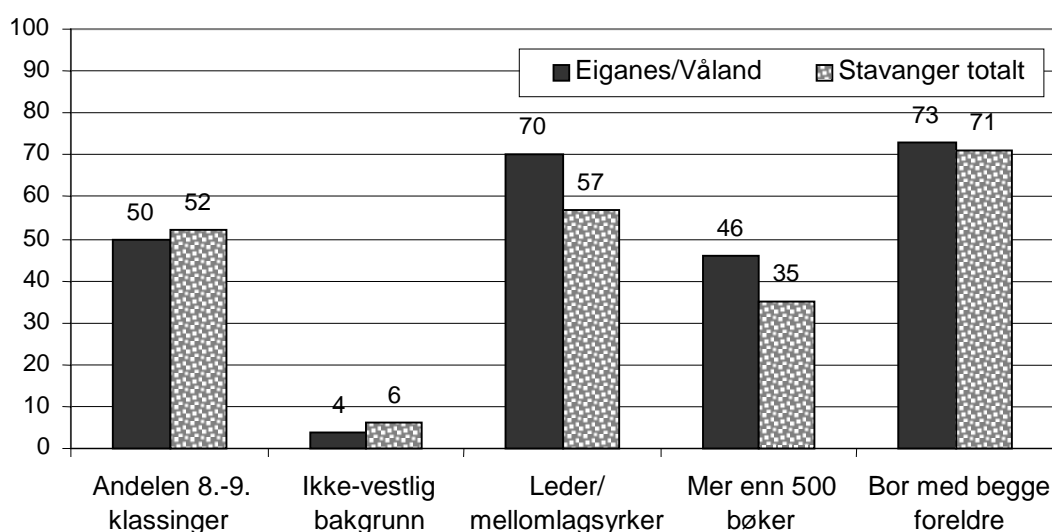
Videre er Storhaug en av de bydelene der flest oppgir andre boformer enn kjernefamilien. Dette kan delvis forklares med at en større andel bor på hybel eller internat. Andelen som kun bor med en av foreldrene er imidlertid også noe høyere enn for Stavanger totalt.

Tett opp mot Storhaug i vest ligger kommunens mest folkerike bydel totalt; Eiganes & Våland. Deler av Stavanger sentrum ligger i bydelen og flere av kommunens viktige administrasjonsbygg er plassert her. Her er boligene jevnt over dyrere enn i Storhaug. Særlig Eiganesdelen karakteriseres gjerne som «den pene bydelen». Variasjonen i boområder er likevel stor. Her finnes alt fra Gamle Stavanger med sin pittoreske bebyggelse via rekkehusene på Årrestadstykket og villabebyggelse fra første halvdel av dette århundre til blokkbebyggelsen på Misjonsmarken. Bydelen er den eneste uten bydelshus i Stavanger og det finnes ingen kommunalt drevne fritidsklubber for unge i Eiganes & Våland. (Bydelsguide Eiganes og Våland)

Blant ungdommene fra Eiganes & Våland finner vi, som fra Storhaug, en viss overvekt av 10. klassingene. Ser vi alle fire klasstrinn under ett er fordelingen mellom de eldste og de yngste ungdommene likevel jevn. Nøyaktig 50 prosent oppga at de enten gikk i 10. klasse eller grunnkurs på undersøkelsestidspunktet.

Nær 10 prosent av ungdommene i Eiganes & Våland er selv født i et annet land. Bare 4 prosent har imidlertid foreldre der både mor og far er født i et ikke-vestlig land. Andelen med denne typen innvandrerbakgrunn er dermed lavere enn for Stavanger sett under ett.

Figur 1.2 – Andelen 8.–9.klassinger, ikke-vestlig bakgrunn, fedre i leder-/mellomlagsyrker, som har mer enn 500 bøker i hjemmet og som bor med begge foreldrene i Eiganes/Våland sammenlignet med Stavangerungdom totalt.

Eiganes & Våland-ungdom kjennetegnes videre ved at en større andel av foreldrene har sjefsjobber eller typiske mellomlagsyrker enn Stavanger-

ungdom flest. Dette gjelder hele 70 prosent, mot 57 prosent totalt. Samme mønster finner vi når vi ser på antall bøker i hjemmet. Over 10 prosentpoeng flere i Eiganes og Våland har oppgitt at familien har mange bøker (mer enn 500) enn i kommunen totalt. Eiganes og Våland befinner seg i det øvre sjiktet også når det gjelder andelen som både bor sammen med mor og far. Litt over 24 prosent bor kun med en av foreldrene, mens 1 prosent bor på hybel eller internat og 1 prosent har krysset av for «annet».

Hillevåg

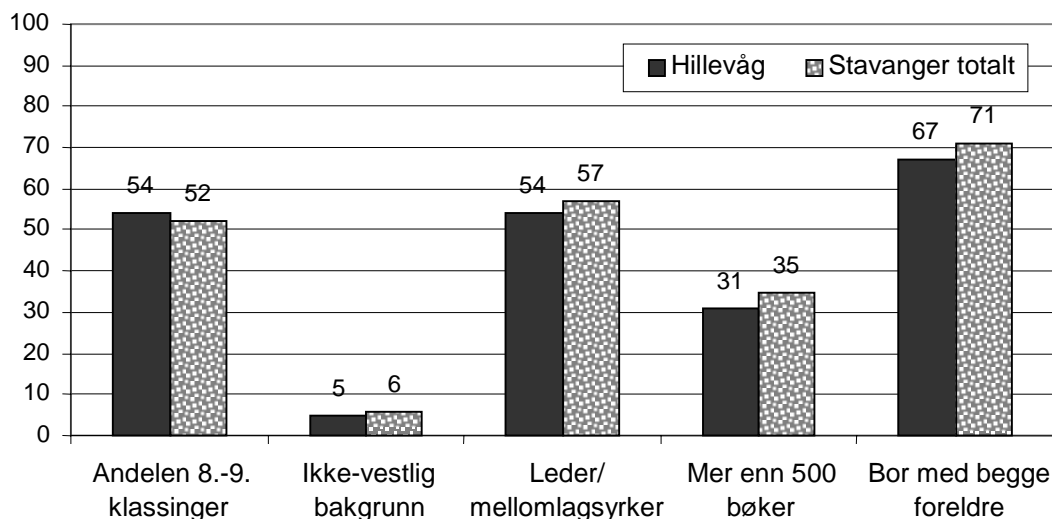
Neste bydel ut er Hillevåg. Bydelen strekker seg i dag fra Gandsfjorden i øst til Universitetsområdet på Ullandshaug i vest, fra Madlaveien og Mosvatnet i nord til Breidablikkveien i sør. Både Høyskolen i Rogaland, Rogaland kunnskapspark, Rogalandsforskning, NRK Rogaland og Oljedirektoratet ligger innenfor bydelens grenser. Opprinnelig var Hillevåg en liten arbeiderbydel med sitt eget lille sentrum rundt Hillevåg. Dagens Hillevåg er en mer sammensatt bydel, med svært varierte boområder. Mange av dem som i dag hører inn under bydelen føler kanskje liten tilknytning til Hillevåg-navnet. Mest sannsynlig gjelder dette først og fremst for innbyggerne rundt Tjensvoll sentrum som tidligere lå i Våland bydel. (Bydelsguide Hillevåg).

I Hillevåg står 9. og 10. klasses-trinn hver for 28 og 29 prosent, mens 26 prosent var 8. klassinger og bare 18 prosent gikk i grunnkurs på undersøkelsestidspunktet. Ungdomsgruppen fra Hillevåg er dermed litt yngre enn ungdommene fra Storhaug og Eiganes & Våland.

Hillevåg ligner mer på Eiganes & Våland enn Storhaug når det gjelder andelen med innvandrerbakgrunn i bydelen. 5 prosent har foreldre født i et ikke-vestlig land. Dette er litt lavere enn i Stavanger sett under ett. Også når det gjelder den sosiale geografien befinner Hillevåg seg litt under middels sammenlignet med de andre bydelene i kommunen. 54 prosent oppgir at fedrene jobber i leder- eller mellomlagsyrker, mot 57 prosent i Stavanger sett under ett.

Dessuten har 31 prosent mange bøker i hjemmet mot 35 prosent i Stavanger totalt og hele 46 prosent i Eiganes & Våland. Hvis antall bøker i hjemmet indikerer utdanningsnivå tyder tallene slik på at det generelle utdanningsnivået blant foreldrene er lavere i Hillevåg enn i sentrumsbydelene Eiganes & Våland og Storhaug.

Figur 1.3 – Andelen 8.–9.klassinger, med ikke-vestlig bakgrunn, fedre i leder-/mellomlagsyrker, som har mer enn 500 bøker i hjemmet og som bor med begge foreldrene i Hillevåg sammenlignet med Stavanger ungdom totalt.

Til slutt er andelen som vokser opp i den tradisjonelle kjernefamilien litt lavere i Hillevåg enn i Stavanger sett under ett. 68 prosent bor med begge foreldrene, mot 71 prosent totalt.

Hinna

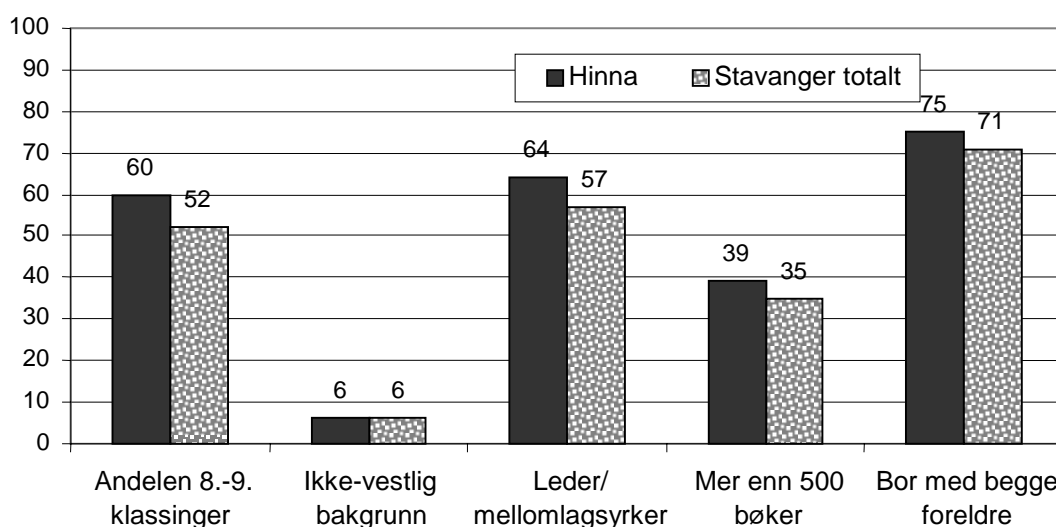
Sør for Hillevåg ligger bydelen Hinna. Flere av de største oljeselskapene har sine norske hovedkontor nettopp i dette området. Jåttavågen i Hinna bydel har dessuten vært senter for høyt utviklet betongteknologi og området er nå et av de viktigste utbyggingsområdene for næringsvirksomhet og boliger i Stavanger. I løpet av 90-tallet fikk bydelen mange nye boliger og det er fremdeles stor byggeaktivitet i bydelen. Hinna er nå fjerde størst i innbyggertall, slått av Eiganes & Våland, Madla og Hillevåg. (Bydelsguide Hinna).

Ungdomsgruppa fra Hinna er den yngste blant bydelene vi har omtalt så langt. Hele 33 prosent av ungdommene fra Hinna gikk i 8.klasse på under-søkelsestidspunktet, mot 27 prosent totalt. Andelen som oppgir ikke-vestlig innvandrerbakgrunn er imidlertid som i kommunen for øvrig, 6 prosent.

Det er i Hinna vi finner den høyeste andelen som oppgir at de bor sammen med begge foreldrene. Dette gjelder 75 prosent av Hinna-ungdommene og dermed 4 prosentpoeng flere enn for Stavanger totalt. Etter Eiganes & Våland befinner Hinna seg også i toppsjiktet når det gjelder foreldrenes status i arbeidslivet. 64 prosent av Hinna-fedrene har lederyrker eller typiske

middelklassejobber. En nærmere analyse viser ikke uventet at foreldre ansatt i det teknisk/økonomiske mellomlaget utgjør den største gruppa. At flere av Oljesektorens hovedkontorer er plassert i bydelen kan sannsynligvis forklare noe av dette. Også når det gjelder antall bøker i hjemmet faller Hinna heldig ut. Bare 19 prosent mener familien har få bøker (100 eller færre), mens 39 prosent mener de har mer enn 500 bøker hjemme.

Figur 1.4 – Andelen 8.–9.klassinger, med ikke-vestlig bakgrunn, fedre i leder-/mellomlagsyrker, mer enn 500 bøker og som bor med begge foreldre i Hinna sammenlignet med Stavangerungdom totalt.

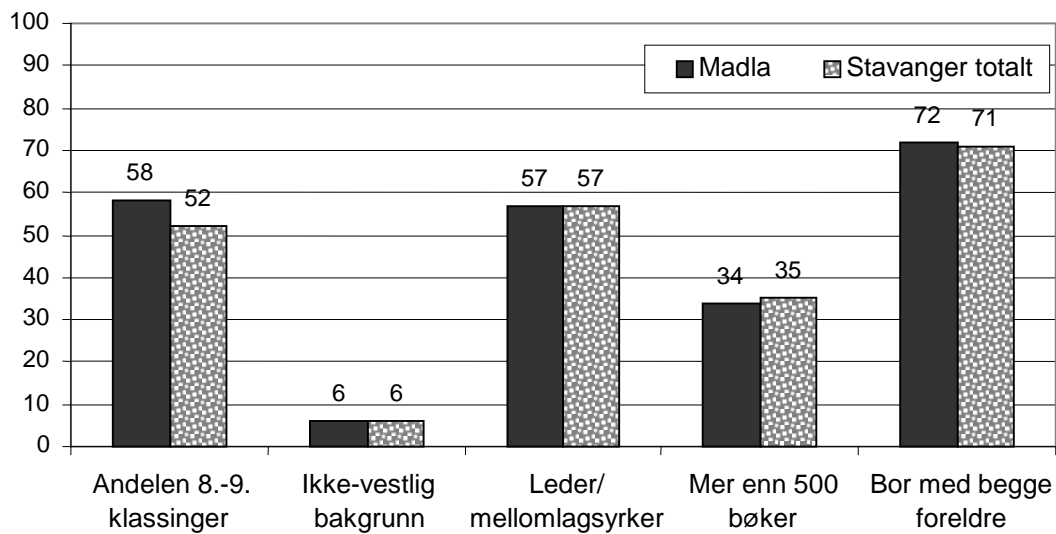

Madla

Beveger vi oss nordover igjen, vest for Hillevåg, mot grensen til kommunene Sola og Randaberg finner vi Madla. Bydelen ligger mellom store Stokkavann, Hålandsvatnet og Hafrsfjord. Folketallet i Madla har vært i vekst siden 1960-åra. Dette har ført til at bydelen i dag er Stavangers nest største i innbyggertall. Veksten til tross har bydelen i likhet med Hillevåg relativt store friområder sammenlignet med Stavanger for øvrig. I likhet med Hillevåg er Madla en sammensatt bydel. Bydelen er delt i to større bosetningsområder. Madlamark ligger tett opp mot Eiganes & Våland og Hillevåg og har mange dyre og ettertraktede eiendommer. Lenger vest i bydelen finner vi mindre eksklusive boområder rundt Sunde og Kvernevik. (Bydelsguide Madla).

Som i Hinna er ungdommene fra Madla yngre en ungdom fra de sentrumsnære områdene Storhaug og Eiganes & Våland. 8.klassingene utgjør 31 prosent blant Madla-ungdommen, mens bare 18 prosent er grunnkurselever. Slår vi 10. klassingene sammen med grunnkurselevne utgjør disse imidlertid 42 prosent. Selv om grunnkurselevne er få blir fordelingen mellom de yngste og de eldste altså ikke så gal fordi 10. klassingene er flere i tallet.

Figur 1.5– Andelen 8.–9.klassinger, med ikke-vestlig bakgrunn, fedre i leder-/mellomlagsyrker, som har mer enn 500 bøker i hjemmet i Madla og som bor med begge foreldrene sammenlignet med Stavangerungdom totalt.

7 prosent av ungdommene i Madla er selv født i et annet land enn Norge. Dette er like mange som i Stavanger totalt. Også andelen med ikke-vestlig bakgrunn tilsvare kommunenormalen. 6 prosent blant Madla-ungdommen har to foreldre født i et ikke-vestlig land. Andelen med fedre i leder- eller mellomlagsjobber ligger omtrent på gjennomsnittet for alle ungdommene i kommunen. Mer nøyaktig gjelder dette 57 prosent av Madla-ungdommen. Videre oppgir 34 prosent at familien har mer enn 500 bøker i hjemmet mot 35 prosent i Stavanger sett under ett. Også når det gjelder antall bøker ligner Madla-hjemmene altså på ungdomshjem flest i Stavanger kommune. Det samme gjelder fordelingen på ulike boformer. 72 prosent av ungdommene i Madla bor både med mor og far.

Tasta

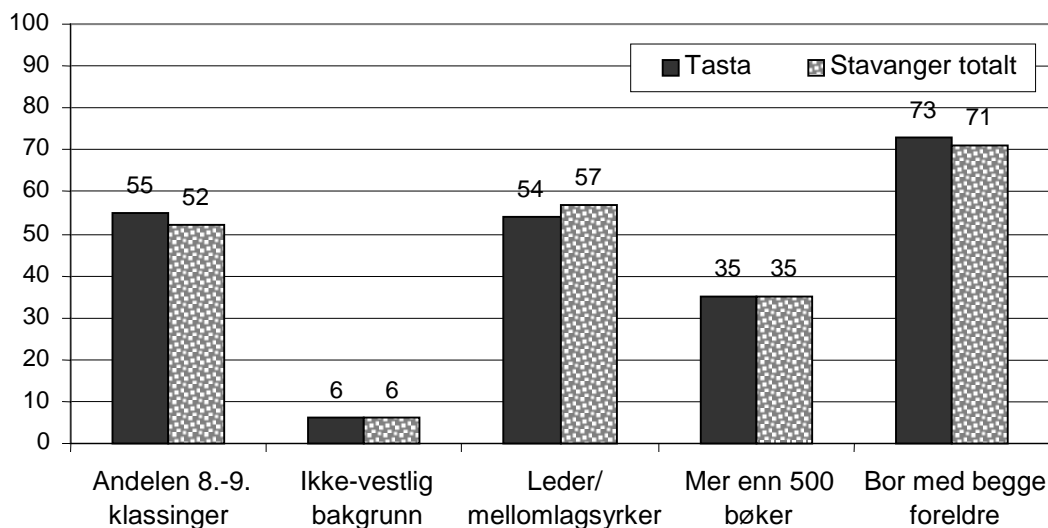
Stavangers nordligste bydel på fastlandet er Tasta. I en innledning til en bydelsguide for Tasta skriver Inge Bø følgende om det gamle Tastamiljøet; «Og fra min egen barndom husk' eg koss andre såg på Tasta som ei forhutra ødemark nærmare England, kor barbariske bønder totla rundt blant høner, griser, sauer og kyr, babla tastatysk og spredte hevd (gjødsele)». Skal vi tro denne beskrivelsen var Tasta bondeland for de som bodde i mer sentrale deler av Stavanger tidligere. De siste 50 årene har bydelen forandret seg. Tasta har blitt tettere befolket og det er planlagt ytterligere boligutbygging på Tastarusta. Enn så lenge er Tasta imidlertid den tredje minste bydelen i Stavanger, nest etter Hundvåg og Storhaug. (Bydelsguide Tasta).

Som i Madla og Hinna finner vi relativt flere av de yngste ungdommene i Tasta bydel enn i Stavanger sett under ett. I underkant av en tredjedel (31 prosent) av ungdommene fra Tasta som deltok gikk i 8.klasse på undersøkelsestidspunktet, en fjerdedel (25 prosent) var 9.klassinger, mens 29 prosent gikk siste året på ungdomsskolen og bare 16 prosent var grunnkurs-elever.

Ungdomsgruppa i Tasta ligner på ungdom flest i Stavanger når det gjelder andelen med innvandrerbakgrunn. 6 prosent har to foreldre født i et ikke-vestlig land. Sammen med Hinna og Eiganes & Våland ligger Tasta i overkant av kommunegjennomsnittet når det gjelder andelen av ungdommene som bor sammen med mor og far samtidig.

Ser vi nærmere på ungdommenes foreldrebakgrunn er likheten til bydelen Eiganes & Våland mindre. Mens ungdom fra Eiganes & Våland ligger i øvre del av skalaen når vi sammenligner andelen av fedrene som er ansatt i leder- eller mellomlagsyrker befinner Tasta seg i nedre del. Avstanden til kommunenormalen er imidlertid ikke stor. Sammenlignet med totaltallet for Stavanger kommune er det bare 3 prosentpoeng færre i Tasta som oppgir at foreldrene har denne typen yrker. Når det gjelder antall bøker i hjemmet er forholdstallene for Tasta eksakt de samme som svargjennomsnittet for alle ungdommene i Stavanger.

Figur 1.6 – Andelen 8.–9.klassinger, med ikke-vestlig bakgrunn, fedre i leder-/mellomlagsyrker, som har mer enn 500 bøker i hjemmet og som bor med begge foreldrene i Tasta sammenlignet med Stavangerungdom totalt.

Hundvåg

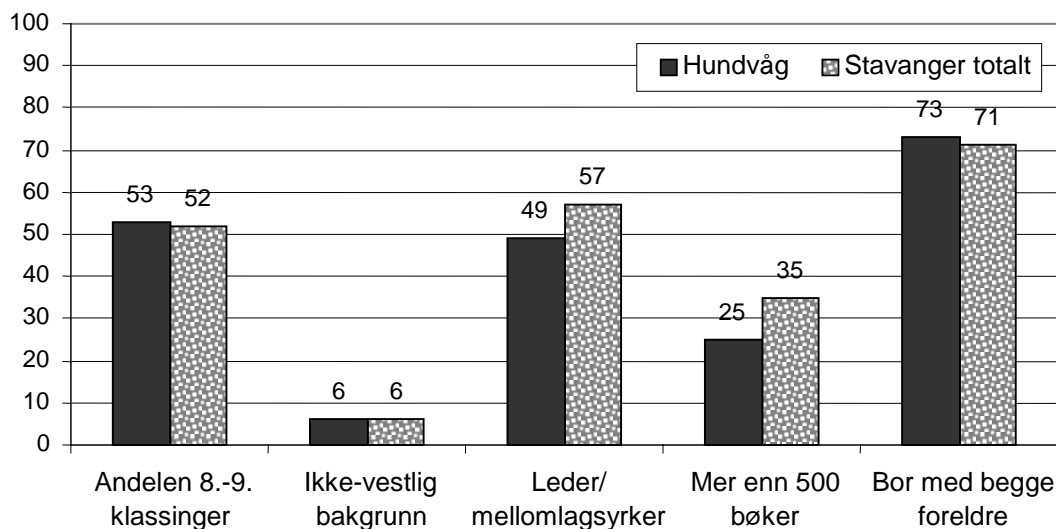
Syvende og siste bydel er Hundvåg. Bydelen består av flere øyer, men har broforbindelse til fastlandet og til Stavanger sentrum. Tidligere dominerte jordbruk og fiske næringslivet, men i de senere år har Kværner Oil & Gas vært den største arbeidsplassen på øya. Hundvåg er Stavangers nest minste kommunedel i befolkningstall, bare Storhaug har færre innbyggere. I likhet med Tasta og Hinna rommer Hundvåg et av hoved-utbyggningsområdene for Stavanger kommune. Alle de tre «utbyggingsbydelene» viser vekst i folketallet, i motsetning til Storhaug, Eiganes & Våland, Hillevåg og Madla som alle er tettere bebygde og har relativt stabile innbyggertall. (Bydelsguide Hundvåg).

Blant ungdommene fra Hundvåg dominerer 9. og 10. klassingene. Ungdom i disse klassetrinnene utgjør 59 prosent, mens 24 prosent går i 8. klasse og 17 prosent er grunnkurselever. Ungdommenes svar viser videre at andelen med innvandrerbakgrunn ikke er høyere i Hundvåg enn i kommunen for øvrig. 6 prosent i Hundvåg oppgir at de har to foreldre født i et ikke-vestlig land og like mange er selv født i et annet land enn Norge.

Det er blant Hundvåg-foreldrene vi finner færrest leder- eller mellomlagsyrker. 49 prosent oppgir at fedrene har slike jobber mot 57 prosent totalt i Stavanger og hele 70 prosent i Eiganes & Våland. Videre har relativt få blant Hundvåg-ungdommene mange bøker i hjemmet (mer enn 500). Dette gjelder kun 25 prosent mot 35 prosent totalt. Når det gjelder andelen som

bor sammen med både mor og far tilsvarende dette imidlertid resultatet for Stavanger sett under ett.

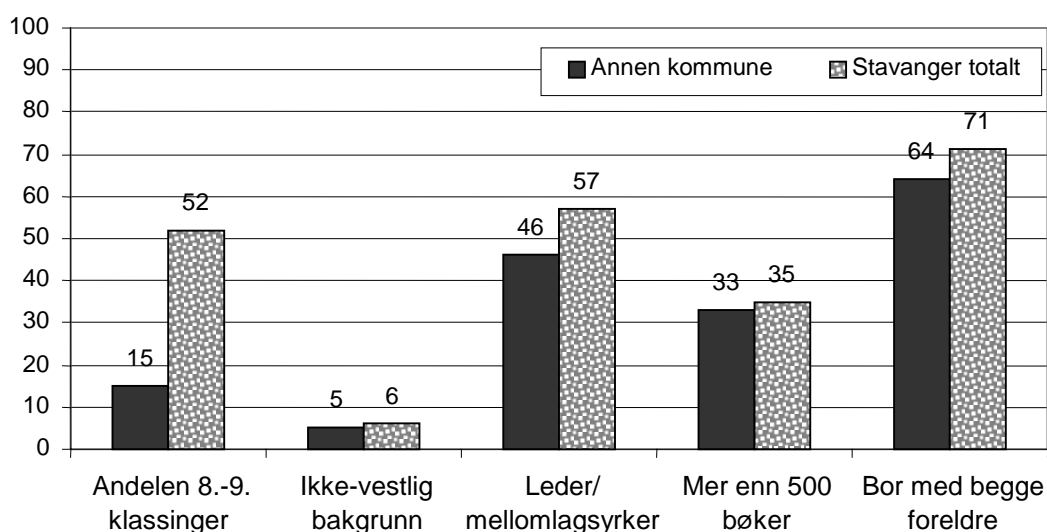
Figur 1.7 – Andelen 8.–9.klassinger, med ikke-vestlig bakgrunn, fedre i leder-/mellomlagsyrker, som har mer enn 500 bøker i hjemmet og som bor med begge foreldrene i Hundvåg sammenlignet med Stavangerungdom totalt.

Ungdom fra andre kommuner

313 av ungdommene i utvalget bor vanligvis ikke i Stavanger kommune. De har likevel fått tilbud om å delta fordi de går på skoler i Stavanger.

Figur 1.8 – Andelen 8.–9.klassinger, med ikke-vestlig bakgrunn, fedre i leder-/mellomlagsyrker og som har mer enn 500 bøker blant ungdom fra andre kommuner sammenlignet med Stavangerungdommen.

Denne gruppa skiller seg naturlig nok noe fra de andre ungdommene som er med. For det første er de fleste grunnkurselever (78 prosent) og gjennom-

snittsalderen er dermed høyere enn for ungdom fra Stavanger. Som nevnt tidligere får dette betydning blant annet for spørsmål om rusmiddelbruk. Videre bor litt flere av disse ungdommene ikke uventet på hybel, internat eller i andre boformer. Dette gjelder 5 prosent blant ungdom fra andre kommuner, mot 1 prosent totalt.

Andelen med innvandrerbakgrunn er omtrent som for Stavanger-ungdom. Det er imidlertid hvert å merke seg at vi finner den laveste andelen (48 prosent) med fedre i leder- eller mellomlagsjobber blant ungdom fra omkringliggende kommuner. Delvis skyldes dette at en høyere andel av fedrene har sitt virke innen primærnæringene. Når det gjelder antall bøker i hjemmet ligner disse ungdommene mest på ungdom fra Hillevåg; litt flere har få bøker i hjemmet (100 eller færre) og omtrent like mange har mange bøker (500 eller mer) sammenlignet med totaltallene.

Bydelsforskjeller – en oppsummering

Samlet sett er ungdom fra Madla mest typiske. Her er andelen med ikke-vestlig innvandrerbakgrunn, som har foreldre i ledende-/mellomlagsyrker, har mange bøker i hjemmet og som bor med begge foreldre tilsvarende andelen for Stavangerungdom totalt. Gjennom samtaler med lokalkjente i etterkant av undersøkelsen kom det imidlertid fram at Madla bydel inneholder svært ulike boområder – alt fra «de velstående, pene områdene til ny-etablerte eller mer belastede boligområder». Det er derfor mulig at svært få blant ungdommene i Madla faktisk ligner på den gjennomsnittlige Stavangerungdom. Kanskje er det heller slik at variasjon innad i bydelen jevner ut forskjellene. For øvrig ble også Hillevåg nevnt som en bydel med stor variasjon i boligområdene.

Ungdom fra Eiganes & Våland ser ut til å være særlig godt rustet når det gjelder økonomiske og kulturelle ressurser. Mer enn to av tre blant foreldrene har mellomlagsyrker. Samtidig oppgir ungdom fra denne bydelen gjennomgående flere bøker i hjemmet enn i Stavanger totalt. Slik kan det se ut som både inntekt og utdanningsnivå blant foreldrene er noe høyere enn i Stavanger totalt. Nest etter Eiganes & Våland er Hinna den bydelen som skårer høyest på sosioøkonomisk indikatorer. En overvekt av ungdommene har foreldre med leder eller mellomlagsyrker og andelen med mange bøker i hjemmet er høyere enn kommunenormalen. Resultatet stemmer i stor grad med det inntrykket vi har fått gjennom samtaler med innbyggere i Stavanger som kjenner de ulike bydelene i kommunen.

I den andre enden av skalaen finner vi Hundvåg. Hvis foreldrenes yrke og antall bøker gir et korrekt bilde av de økonomiske og kulturelle ressursene som finnes i foreldrehjemmet er det Hundvåg som kommer dårligst ut.

Bare en av fire har mange bøker i hjemmet, mot i overkant av en av tre totalt. Samtidig er andelen med leder- eller mellomlagsyrker 8 prosentpoeng lavere enn i Stavanger totalt. Også Storhaug, Hillevåg og Tasta befinner seg litt under middels når det gjelder andelen med bakgrunn fra mellomlaget. De tre bydelene skiller seg imidlertid fra hverandre når det gjelder spørsmålet om antall bøker i hjemmet. Blant Storhaug-ungdom har litt flere mange bøker i hjemmet, enn i Stavanger totalt. Det motsatte er tilfelle for Hillevåg, mens Tasta ligger på kommunenormalen. Tross den lavere andelen med leder- eller mellomlagsyrker kan det slik se ut som Storhaug ligger godt an når det gjelder kulturelle ressurser i hjemmene. Ungdom fra Storhaug står dessuten i en særstilling når det gjelder andelen med innvandrerbakgrunn i bydelen.

Både ungdomsgruppa for Tasta og Hinna er litt yngre enn for Stavanger totalt. Som nevnt er Tasta, Hinna og Hundvåg offisielle utbygningsbydeler i Stavanger. Når mange flytter til eller er nyetablert på et sted kan dette i enkelte tilfeller prege oppvekstmiljøet. Hinna, Tasta og Hundvåg har dette til felles, mens ungdomsgruppene skiller seg fra hverandre når det gjelder sosioøkonomiske indikatorer. Hinna ligger på topp sammen med Eiganes & Våland, Tasta rundt midten mens Hundvåg sorterer lavest når det gjelder sammensetningen av foreldrenes yrke og antall bøker i hjemmet. Underveis leter vi etter forskjeller i ungdommenes svar med hensyn til bydel. Vi spør blant annet hvilken betydning sosioøkonomisk sammensetning, beliggenhet og status som utbyggingsbydel har for ungdomsmiljøet i de ulike bydelene.

2. Hva gjør de?

De fleste 13–17 åringer i Norge er under utdanning. På skolen deltar de i aktiviteter som er like for alle på deres alder. I fritiden er det større rom for variasjon. De unge kan selv bestemme hva de skal gjøre, hva de ønsker å lære og hvordan. Noen satser på idrett og sikter mot en fast plass på det lokale fotballaget, andre er aktive medlemmer i Natur og Ungdom. Atter andre bruker verken tid på konkurranseidrett eller politisk aktivitet, men er fornøyd med å pleie uformelt samvær med venner ute eller hjemme. Dette kapitlet tar sikte på å gi en beskrivelse av ungdom som aktører i lokalmiljøet. Vi spør blant annet hva Stavangerungdom vanligvis bruker fritiden sin til og hvor de oppholder seg. Et formål er å kartlegge hvor og på hvilke arenaer ulike deler av ungdomsbefolkningen kan nås. Til dette formålet brukes ungdommenes svar på et spørsmål om hva de gjør i fritiden en vanlig uke. Samtidig er de unge spurt om bruk av ulike kulturtilbud, om hvor de vanligvis oppholder seg når de er sammen med venner og hvor ofte de reiser inn til sentrum.

Oppslutningen om barne- og ungdomsorganisasjonene i Stavanger undersøkes spesielt. Hvert år får mange frivillige barne- og ungdomsorganisasjoner i Stavanger kommunal støtte. Samtidig står Stavanger kommune for drift av flere kommunal ungdomsklubber. Hvor mange blant Stavangerungdommen nyter godt av disse bevilgningene og hvilke foreningstyper organiserer flest? Underveis ser vi på forskjeller i organisasjonsdeltagelse før og nå. Har andelen organiserte endret seg siden 1995 og hvilke organisasjoner gjelder dette i så fall? I tillegg til å undersøke graden av deltagelse ser vi nærmere på hva som kjennetegner uorganisert ungdom. Selv om fritiden gir rom for individuelle valg, kan økonomiske og kulturelle ressurser være med og legge føringer for de unges valg. Slike ressurser vil naturlig nok variere fra familie til familie. Underveis i kapitlet ser vi på forskjeller i ungdoms fritidsbruk etter familiebakgrunn. Vi spør blant annet om ungdom med innvandrerbakgrunn bruker fritiden på en annen måte enn sine jevnaldrende med norsk bakgrunn. Har foreldrenes utdanning og yrke betydning for de unges organisasjonsdeltagelse?

2.1 Daglige gjøremål

For ungdom er fritiden den tiden som blir til overs når skoledagen er unnagjort. De færreste har imidlertid hele ettermiddagen til fri disposisjon. Lekser, husarbeid og ekstrajobbing er ikke alltid lystbetont, men mange bruker likevel tid til slike gjøremål i løpet av en uke. Sammen med fysiske eller økonomiske barrierer setter plikter knyttet til skole, hjem og ekstrajobb, grenser for de unges gjøremål. I fritiden kan de likevel, i større grad enn i skolen, være med å påvirke hva de skal gjøre. Noen er både med i det lokale håndballaget, danser jazzballett og går på diskotek hver fredag. Andre prioriterer tid hjemme sammen med mor og far eller foran data-skjermen. Avhengig av personlighet og interesser kan den ene måten å bruke fritiden på være like god som den andre. De to skisserte fritids-mønstrene gir likevel ganske ulike assosiasjoner. I det første tilfellet ser vi kanskje for oss en aktiv jente med mange venner, i det andre den asosiale, litt «nerdete» gutten. Slike stiliserte skisser er ikke alltid gyldige for den enkelte. Samlet sett kan informasjon om hva ungdom gjør i fritiden, hvor de oppholder seg og hvem de er sammen med likevel hjelpe oss å tegne et bilde av hvem de unge er. Under dette avsnittet skal vi se hva ungdom flest i Stavanger beskjeftiger seg med i løpet av en vanlig uke. Vi leter også etter forskjeller mellom ulike grupper i ungdomsbefolkningen og endringer i ungdoms fritidsbruk før og nå.

Ungdommene i Stavanger fikk listet opp 34 ulike gjøremål man kan ha i fritiden og skulle oppgi hvor mange ganger de hadde gjort dette den siste uken. Enkelte aktiviteter har svært ulik karakter når det gjelder hyppighet. De færreste går på diskotek eller et foreningsmøte mer enn en gang. Derimot hører majoriteten på musikk flere ganger i uka. De fleste lar seg også underholde via TV-skjermen jevnlig. Vi har ingen direkte informasjon om hvor mye tid de unge bruker foran TV skjermen, kun om antall ganger de unge har sett på TV den sist uken. Det er likevel grunn til å anta at denne aktiviteten utgjør en betydelig andel av Stavangerungdoms fritid. Statistisk sentralbyrås undersøkelser av ungdoms tidsbruk viser at ungdom jevnt over bruker mellom 2 og 2 ½ time på TV-titting hver dag (Vaage 2002). I Stavanger har 87 prosent sett på TV to eller flere ganger siste uke, mens en av fire har sett video like ofte. Samvær med venner ute eller hjemme, lekselesning, det å hjelpe til hjemme samt bruk av internett, aviser eller dataspill er andre aktiviteter som mer enn halvparten har gjort minst to ganger den siste uken.

Internett har fått stadig større innpass i ungdomsbefolkningen. Hele 64 prosent blant de unge i Stavanger har vært på nettet minst to ganger siste

uke. Dette er 7 prosentpoeng flere enn de som har lest aviser like ofte. Sannsynligvis bruker ungdommene nettet til flere formål. Her kan de både lese nyheter, søke etter annen informasjon samt kommunisere med nye og gamle venner.

Tabell 2.1 Andelen som har gjort ulike aktiviteter to eller flere ganger siste uke i 2002 sammenlignet med tallene fra 1995-undersøkelsen.

	2002	1995	%-diff
Vært med venner hjemme eller hos dem***	79	58	21
Brukt størstedelen av kvelden ute med venner***	71	66	5
Hjulpet til hjemme (vasket, ryddet osv.)**	56	53	3
Vært hjemme alene (med far/mor/søsken)	47	46	1
Drevet med trening i et idrettslag**	41	37	3
Dratt inn til sentrum*	39	37	2
Trimmet på egen hånd***	30	20	10
Drevet med dans, jazzballett, aerobic, folkedans**	7	6	1
Vært på møte i et lag eller forening	6	6	0
Sett på TV	87	88	-1
Gjort lekser***	76	85	-9
Sett på video	41	42	-1
Gått på kafé eller snackbar	26	28	-2
Gjort noe sammen med mor og far (hobby, trening)	23	24	-1
Kjørt/sittet på med bil/ moped for moro skyld**	23	25	-2
Hatt jobb etter skolen***	17	20	-3
Tegnet/malt/skrevet dikt hjemme på egen hånd	13	15	-1
Vært på øving/spilt instrumenter med andre**	11	13	-2
Stått og hengt på et gatehjørne, kiosk e.l.**	11	13	-2
Vært i fritidsklubb***	7	13	-6
Vært på diskotek***	5	14	-10
Skrudd på bil eller motorsykel	4	5	0
Hørt på musikk	89		
Vært på Internett	64		
Lest avis	57		
Brukt datamaskin til annet enn spill	54		
Spilt dataspill	39		
Shoppet (vært i butikker og kanskje kjøpt noe)	37		
Lest i en bok (ikke skolebok)	32		
Besøkt familie	27		
Besøkt nabo	21		
Spilt på spilleautomat (med pengepremie)	10		
Vært på treningsstudio/helsestudio	7		

Ungdommene ble bedt om å oppgi antall ganger de hadde deltatt i de ulike aktivitetene siste uke.

Tabellen viser andelen som har krysset av for to ganger eller flere siste uke.

Første del viser aktiviteter som har størst oppslutning i 2002, midtre del aktiviteter som hadde større oppslutning i 1995 mens siste del viser aktiviteter det kun ble spurt etter i 2002.

Gjennomsnittlig antall ganger ungdommene har utført de ulike aktivitetene per uke gir et liknende resultat.

Elevene oppfordres dessuten til bruk av moderne informasjonsteknologi i skolen. I Læreplanverket for den 10-årige grunnskolen heter det blant annet at;

Elevane bør utvikle evne til å kunne nytte elektroniske hjelpemiddel og medium kritisk og konstruktivt og som praktisk reiskap i arbeidet med fag, tema og prosjekt. Informasjonsteknologi kan setje elevar i stand til å nytte databasar i inn- og utland (L97).

Mens de fleste har vært på nettet siste uke er bøker det mediet som brukes minst av ungdommene. Bare 32 prosent oppgir at de har lest i andre bøker enn skolebøker, to ganger eller flere de siste syv dagene.

Mer samvær med venner, mindre tid til lekser og ekstrajobbing

Stavangerungdom anno 2002 skiller seg fra ungdom i 1995 ved at de oftere er sammen med venner hjemme og ute. Mer korrekt viser tabell 2.1 at 21 prosentpoeng flere har vært sammen med venner hjemme minst to ganger siste uke i 2002, mens 5 prosentpoeng flere har brukt størsteparten av kvelden ute sammen med venner like ofte. Vi kan bare spekulere når det gjelder grunner til at så mange har brukt mer tid sammen med venner den siste uken i 2002. Kanskje kan mobiltelefonenes inntog i tenåringenes liv forklare noe. Når mange ungdommer har egen mobiltelefon er det sannsynligvis lettere å få tak i venner og å avtale møter.

Hvis ungdom bruker mer tid på venner, hva bruker de mindre tid på?

I fritiden rapper jeg på metropolis. Og så skriver jeg tekster hjemme (Gutt, grunnkurs, Tasta).

10 prosentpoeng færre oppgir at de har vært på diskotek og 6 prosentpoeng færre har besøkt fritidsklubben minst to ganger siste uke. Prosentandelen i tabell 2.1 viser til andelen som har brukt fritidsklubben *to ganger eller flere* siste uke. Dette gjelder 7 prosent totalt. For ungdom flest er det kanskje mer vanlig å bruke fritidsklubben *én gang* i uken. 20 prosent blant ungdommene i Stavanger har vært i fritidsklubben minst en gang siste uke. Også denne andelen er lavere enn i 1995-undersøkelsen der 29 prosent blant ungdommene hadde vært i fritidsklubben minst en gang. Slik kan det se ut som deler av samværet er flyttet ut av fritidsklubben og inn i hjemmene. Her må vi huske at ungdommenes svar kun gjelder aktiviteter siste uke. Det kan derfor være at resultatet til dels skyldes spesielle arrangement rundt undersøkelsestidspunktet i 1995. De to undersøkelsene er dessuten foretatt på ulike deler av året. 1995-undersøkelsen ble gjennomført i månedsskiftet november/desember, mens 2002-undersøkelsen ble gjennomført etter jul, nærmere bestemt mars måned. I begge undersøkelser ble ungdommene bedt om å tenke på hva de hadde brukt tiden til siste 7 dager. I mars 2002 gjaldt dette

uken etter vinterferien. Det er mulig at aktiviteten i fritidsklubbene var påvirket av dette. Resultatet stemmer imidlertid med andre undersøkelser som også viser at oppslutningen om de tradisjonelle fritidsklubbene er noe synkende (se blant annet Øia 1998a).

Fritidsklubb og diskotek er aktiviteter som vanligvis ikke går på bekostning av det å tilbringe tid med venner. Aktiviteter som derimot kan ta tid fra samværet med jevnaldrende er lekser og ekstrajobbing. Færre har krysset av for slike aktiviteter i 2002 sammenlignet med tallene fra 1995. I 2002 oppgir 76 prosent av ungdommene i Stavanger at de har lest lekser minst to ganger siste uke. For syv år siden gjaldt dette 9 prosentpoeng flere. 20 prosent hadde vært på jobb minst to ganger i 1995, mot 17 prosent i 2002.

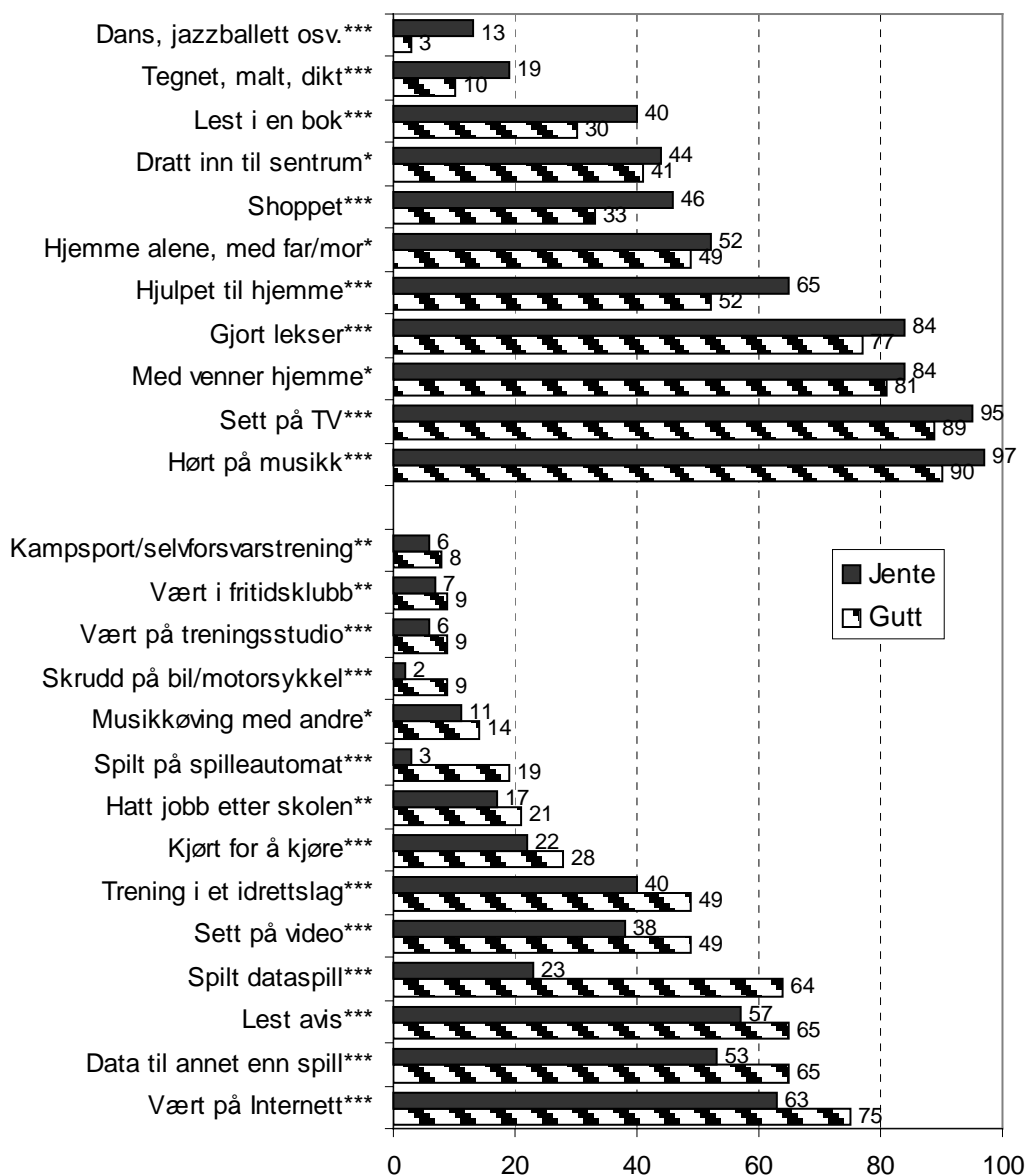
Tilgangen på ekstrajobber er en av flere mulige forklaringer på at ungdommene jobber mindre i 2002. Det er imidlertid liten grunn til å anta at det er vanskeligere å få en ekstrajobb i dag, enn det var i 1995. I følge tall fra Statistisk sentralbyrå og Aetat Rogaland var andelen helt arbeidsløse i Stavanger høyere for syv år siden enn den er i dag (www.stavanger.kommune.no, 2002a). Dette gjelder også arbeidsløshet blant ungdom spesielt. Kanskje er det heller slik at foreldrene har bedre økonomi og at færre blant ungdommene dermed føler behov for å jobbe etter skoletid.

Til slutt er det slik at flere mosjonerer på egen hånd i 2002. 30 prosent oppgir at de har trimmet på egenhånd minst to ganger siste uke, mens dette kun gjaldt 20 prosent i 1995. Tradisjonelt har trening blant barn og ungdom foregått i organiserte former. Her er det samvær med jevnaldrende, lek og ferdighetstrening som står i fokus. Eldre ungdommer og voksne trimmer mer på egen hånd. De siste tiårene har de privatdrevne treningssentrene fanget opp mange av disse voksne trimmerne. Parallelt har vi sett en oppblomstring av såkalt «fitness-trening» (Steen-Johnsen og Engelsrud 2002). Slik trim kan for eksempel være styrketrening med vekter eller saltrening som aerobic og spinning. For de fleste er målet en kropp som ser veltrenet ut. Den ønskede effekten på utseende er viktigere enn ferdighetstrening og samvær. Er det en oppblomstring av kommersiell «fitness-kultur» vi ser når flere unge i Stavanger trimmer på egen hånd? Ikke nødvendigvis. Bare 7 prosent oppgir at de har vært i et trenings- eller helsestudio minst to ganger siste uke. Egentrening blant ungdom går heller ikke på bekostning av deltagelse i organisert idrett. I 2002 har 3 prosentpoeng flere drevet med trening i et idrettslag sammenlignet med tallene fra 1995-undersøkelsen. Det er videre slik at antall ganger ungdom har drevet med trening på egenhånd øker i takt med antall ganger de har trent i et idrettslag. Med andre ord er det slik at ungdom som ofte trener i et idrettslag også trener oftere på egenhånd, enn ungdom som ikke trimmer organisert.

«Flinke» jenter og datainteresserte gutter

Typiske jenteaktiviteter er dans, det å tegne, male eller skrive dikt hjemme på egen hånd, å lese bøker eller shoppe. I tråd med tradisjonelle kjønnsroller har flere jenter enn gutter hjulpet til hjemme minst to ganger siste uke.

Figur 2.1 – Prosentandelen som har gjort ulike aktiviteter to eller flere ganger siste uke etter kjønn.

Figuren viser kun aktiviteter der andel blant jenter og gutter som har gjort aktiviteten minst to ganger siste uke er signifikant forskjellig på minst et 5 prosent nivå (*p<0,05, **p<0,01, ***p<0,001). Øverst sorterer aktiviteter som jentene gjør oftest, mens den nederste delen omfatter aktiviteter flest gutter har gjort den siste uken.

At jenter bruker mer tid på husholdsarbeid gjenfinnes også i Statistisk sentralbyrås tidsbrukundersøkelse blant barn og unge i Norge (SSB 2002b).

Tidsbrukundersøkelsen viser dessuten at kjønnsforskjellene er større for noen typer husholdsarbeid enn andre. Det er særlig slik at unge jenter er mer involvert i matlaging, oppvask og rengjøring enn guttene. Stavangerjentene er «flinkere» også når det gjelder lekselesning. 7 prosentpoeng flere jenter enn gutter har gjort lekser minst to ganger siste uke. Samtidig ser de litt oftere på TV, hører mer musikk og er i litt større grad orientert mot hjemmet enn guttene.

Guttene er overrepresentert i aktiviteter vi tradisjonelt oppfatter som maskuline. Dette gjelder blant annet kampsport, trening i helsestudio, mekking samt det å kjøre rundt med bil eller motorsykkel for moro skyld. Å spille på spilleautomat er en annen klar gutteaktivitet. Videre bruker guttene mer av fritiden foran dataskjermen enn jentene. Mens 64 prosent blant guttene har spilt data minst to ganger siste uke gjelder dette bare 23 prosent av jentene. Erfaring med bruk av dataverktøy kan være viktig i et framtidig arbeidsliv. Derfor blir guttenes hegemoni i dataverdenen ofte oppfattet som et likestillingsproblem. «Digitale skiller» er et begrep som brukes for å vise til ulikhet i tilgang på digitale apparater eller digitale informasjonsstrømmer (Frønes 2002). I de senere år har man ikke bare vært opptatt av tilgang, men også hva apparatene brukes til. Til Stavangerjentenes fordel er kjønnsforskjellene mindre når det gjelder bruk av PC-en til annet enn spill. «Bare» 12 prosentpoeng flere gutter enn jenter har *brukt datamaskinen til annet enn spill* eller *vært på Internett* minst to ganger siste uke. Sannsynligvis vil gutter som bruker mye tid på dataspill bli mer fortrolig med PC-en som verktøy enn jentene. Motsatt kan bekymringen også rettes mot de dataspillende guttene. Er det nødvendigvis et gode at de bruker store deler av fritiden med spill foran PC-en? Kanskje går de glipp av viktig lærdom som kan erverves gjennom andre medier? Jentene er for eksempel i flertall når det gjelder boklesing. 10 prosentpoeng flere jenter enn gutter har lest bøker minst to ganger siste uke. Det er imidlertid flest gutter, blant de som har lest aviser siste uke.

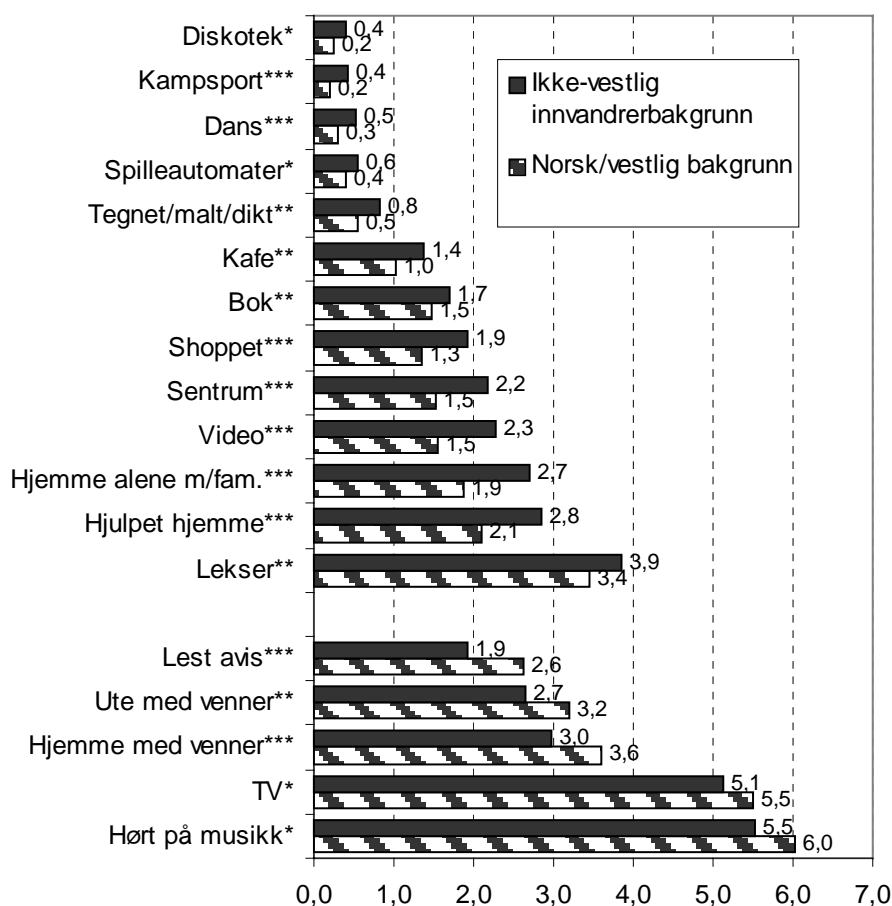
Verken når det gjelder det å ha jobb etter skoletid, trimme på egenhånd, være på møter i lag og foreninger, gå på diskotek eller kafé, drive med en hobby sammen med mor og far, være sammen med venner ute, det å henge på et gatehjørne/utenfor kiosk, eller å besøke venner eller familie er det betydelige (signifikante) forskjeller mellom kjønnene.

Familieorientert innvandrerungdom

Har ungdom med innvandrerbakgrunn andre gjøremål i fritiden enn Stavangerungdom flest? Seks prosent blant ungdommene i undersøkelsen har bakgrunn fra et ikke-vestlig land. Tidligere undersøkelser har vist at

ungdom med ikke-vestlig innvandrerbakgrunn har et litt annet fritidsmønster enn ungdom med norsk bakgrunn. I en ungdomsstudie fra Oslo fant Øia (1998b) at innvandrerungdom bruker større deler av fritiden sammen med familien og hjelper mer til i hjemmet.

Figur 2.2– Gjennomsnittlig antall ganger (1–10) ungdommene har gjort ulike aktiviteter siste uke etter foreldrenes landbakgrunn.

Figuren viser kun aktiviteter der ungdom med ikke-vestlig innvandrerbakgrunn skårer signifikant forskjellig fra ungdom med norsk bakgrunn. (*p<0,05) (**p<0,01) (**p<0,001). Der en ungdom har krysset av for flere enn 10 ganger på en aktivitet er disse kodet om til 10.

Figur 2.2 ovenfor viser forskjeller mellom ungdom med og uten innvandrerbakgrunn i Stavanger. De to ungdomsgruppene skiller seg fra hverandre på flere måter. For det først bruker ungdom med norsk bakgrunn mer tid sammen med venner hjemme og ute. Ungdom med innvandrerbakgrunn har derimot en mer familieorientert fritid. De hjelper oftere til hjemme eller er hjemme alene sammen med mor, far eller søsken. Samtidig gjør de oftere lekser. Sannsynligvis er skolearbeidet mer krevende for noen av disse ung-

dommene. Det er også slik at innvandrerungdom oftere leser bøker og ser mer video enn ungdom med norsk bakgrunn.

Hjemme- og uteorientert fritid

I forskning om ungdoms fritidsbruk framheves ofte forskjellen mellom aktiviteter der de voksnes nærvær er tydelig og aktiviteter hvor ungdomsgruppa, gjengen og vennemiljøet står i fokus (se blant annet Øia 1994, Bakken 1998). I denne sammenheng er barne- og ungdomsorganisasjonene typisk voksenstyrte arenaer, mens det uformelle samværet på et gatehjørne, på løkka eller i skatehallen er eksempler på det motsatte. En lignende måte å framheve variasjoner i ungdoms fritidsbruk på er å gjøre et skille mellom hjemmeorienterte aktiviteter og fritidsaktiviteter ute blant venner. Felles for de to måtene å differensiere mellom ulike fritidsmønstre er at de vektlegger graden av sosial kontroll fra voksen-samfunnet. Aktiviteter som utspiller seg i organisasjonslivet eller i hjemmet er lettere å kontrollere eller få oversikt over for foreldre og andre voksne i nærmiljøet. Utenfor hjemmet kan de unge i større grad unndra seg kontroll og innsyn.

På den ene siden kan det at ungdom søker ut av nærmiljøet og vekk fra de voksnes blikk være et uttrykk for mestring. Ungdom har behov for å løsrive seg fra familien, til å lære å bli selvstendige og uavhengige. Mange av de ferdighetene ungdom trenger for å fungere i voksensamfunnet erverves nettopp blant jevnaldrende, utenfor de voksnes kontroll (Frønes 1998). Samtidig trenger de fleste ungdommer hjelp og rettleiding fra voksne. Valg som virker rasjonelle for en 14 åring er ikke alltid like heldige på lang sikt. Bruk av illegale rusmidler, skulking og nasking kan være handlinger som gir status i enkelte ungdomsmiljøer. Slike handlinger får ikke alltid alvorlige følger, men for noen er de det første skrittet mot mer omfattende problemer med rus og kriminalitet. Under kapitlene om problematferd og rus behandles slik risikoatferd nærmere.

Det er ting som tyder på at gruppa av innvandrerungdom er relativt heterogen hva gjelder fritidsaktiviteter. I tillegg til det hjemmeorienterte fritidsmønsteret ser vi konturene av et mer uteorientert fritidsmønster. Ungdom med innvandrerbakgrunn oppholder seg oftere i sentrum, de bruker mer tid på shopping, er oftere på kafé eller snackbar, spiller oftere på spilleautomater og går mer på diskotek enn ungdom med norsk bakgrunn. Mens det å hjelpe til hjemme, gjøre lekser, lese bok, tegne/male/skrive dikt og å være hjemme alene med familien gir assosiasjoner til en hjemmekjær og flittig ungdom, gir ovenfor nevnte aktiviteter i større grad et bilde av innvandrerungdom som en gruppe i «drift». Det er verd å merke seg at de to beskrivelsene av innvandrerungdoms fritidsaktiviteter ikke representerer de mest

vanlige gjøremålene i innvandrergruppa. De omfatter kun aktiviteter der innvandrerungdom skiller seg ut fra de norske som gruppe. Poenget med en slik framstilling er å vise at ungdom med innvandrerbakgrunn skiller seg ut i to retninger; de er mer pliktoppfyllende og hjemmekjære, og samtidig har de et mer sentrumsbasert fritidsmønster.

Skyldes det splittede bildet forskjeller mellom jenter og gutter i innvandrergruppa? Det er ofte innvandreguttene vi ser for oss blant «sentrumsvankerne», mens vi i større grad forventer at jentene holder seg i hjemmet. En nærmere analyse av fritidsaktiviteter blant gutter og jenter med innvandrerbakgrunn, viser ganske riktig at det er forskjeller mellom kjønnene i innvandrergruppa. At flere i innvandrergruppa spiller på spilleautomater og går på diskotek skyldes kun guttene. Innvandrerjentene bidrar derimot med mer lekselesning og større bruk av internett. For mange av aktivitetene i figur 2.2 er det likevel slik at både jenter og gutter med innvandrerbakgrunn skårer høyere enn de norske. Dette gjelder både shopping, det å dra inn til sentrum, å hjelpe til hjemme og å se på video. Særlig jentene er oftere hjemme med familien en hel kveld og sjeldnere ute sammen med venner. Også innvandreguttene skårer imidlertid høyere enn de norske guttene på tid i hjemmet med familien og lavere på det å være sammen med venner.

2.2 Ungdom som konsumenter av kultur

«Kunst- og kulturaktiviteter er viktige for barn og unges personlige utvikling og identitet. Det er derfor god og framtidsrettet politikk å legge til rette for at barn og unge får stifte bekjentskap med profesjonelle kunstnere og kulturformidlere, og selv får mulighet til å utøve kulturelle aktiviteter» (St.meld.nr.39, Bfd 2002). Slik åpner avsnittet om kunst- og kulturaktiviteter i Barne- og familiedepartementets stortingsmelding fra 2001-2002 om oppvekst og levekår for barn og ungdom i Norge.

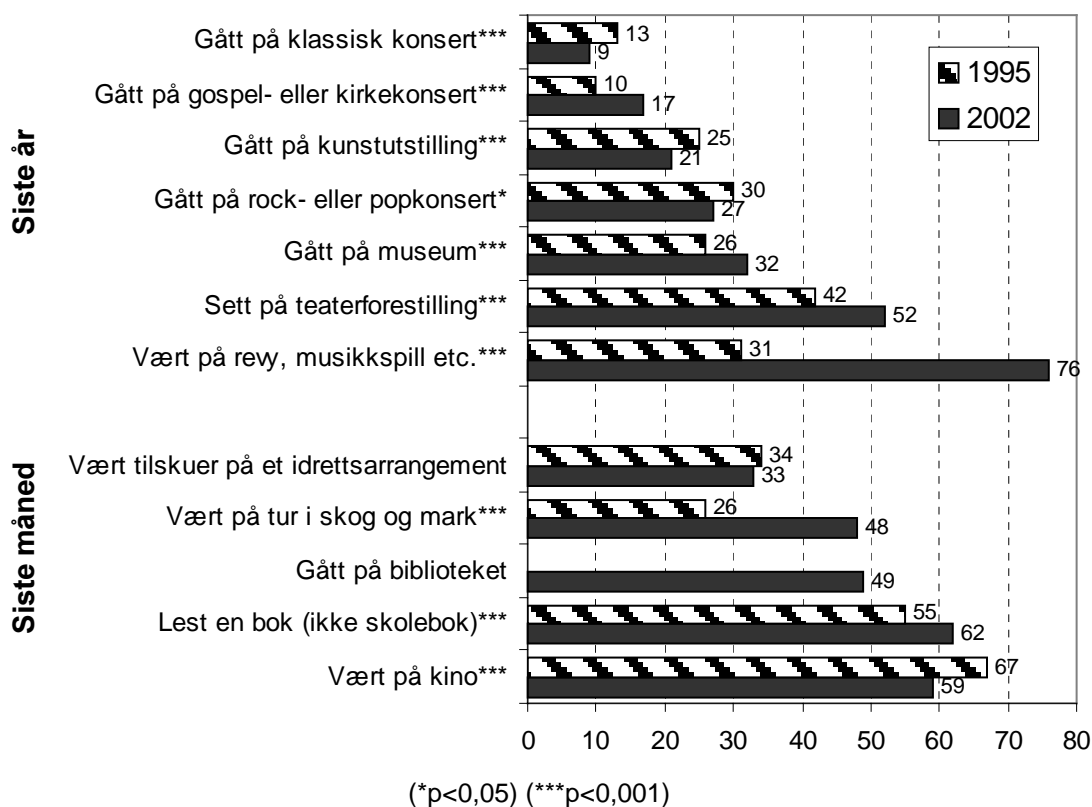
Dette avsnittet omhandler Stavangerungdoms rolle som kulturkonsumenter. Hvor mange har vært på ulike kulturarrangementer den siste måneden og det siste året? Når kulturaktiviteter omtales skilles det ofte mellom populærkultur og finkultur. Kino, pop- og rockekonsserter faller inn under den første betegnelsen, mens klassiske konsserter og kunstutstillinger er eksempler på det vi kaller finkultur. Generelt er det slik at de populære kulturelle tilbudene har størst oppslutning i ungdomsbefolkningen. Er det forskjeller mellom bydelen i hvilke typer kulturtilbud de unge bruker?

Spørsmålene som ble stilt til ungdommene i Stavanger favner både finkulturelle og mer populærkulturelle arrangement. Ungdommene i Stavanger

ble spurt om de i løpet av siste måned hadde vært på biblioteket, på kino, vært tilskuer på et idrettsarrangement, vært på tur i skog og mark eller på diskotek den siste uken. Samtidig skulle de krysse av for om de det siste året hadde vært på teaterforestilling, revy, musikkspill, museum eller kunstutstilling, rock- og popkonsert eller klassisk konsert.

Når det gjelder månedlige aktiviteter har flest vært på kino. Nær 60 prosent har benyttet seg av dette tilbudet minst en gang den siste måneden. Samtidig er biblioteket populært. Her kan bruksområdene være flere. Mange kommer for å låne skjønnlitterære bøker. Noen har et skoleprosjekt de trenger hjelp til. Andre igjen kommer for å lese blader og aviser eller for å surfe på nettet. Halvparten av ungdommene i Stavanger har vært på biblioteket og kanskje brukt en eller flere slike tjenester siste måned. Omtrent like mange oppgir at de har vært på tur i skog og mark. Av årlige aktiviteter har klart flest vært på en revy eller teaterforestilling, mens kunstutstillinger og klassiske konserter får lavere oppslutning.

Figur 2.3 – Prosentandelen som har brukt ulike kulturtilbud minst en gang siste mnd. eller siste år.

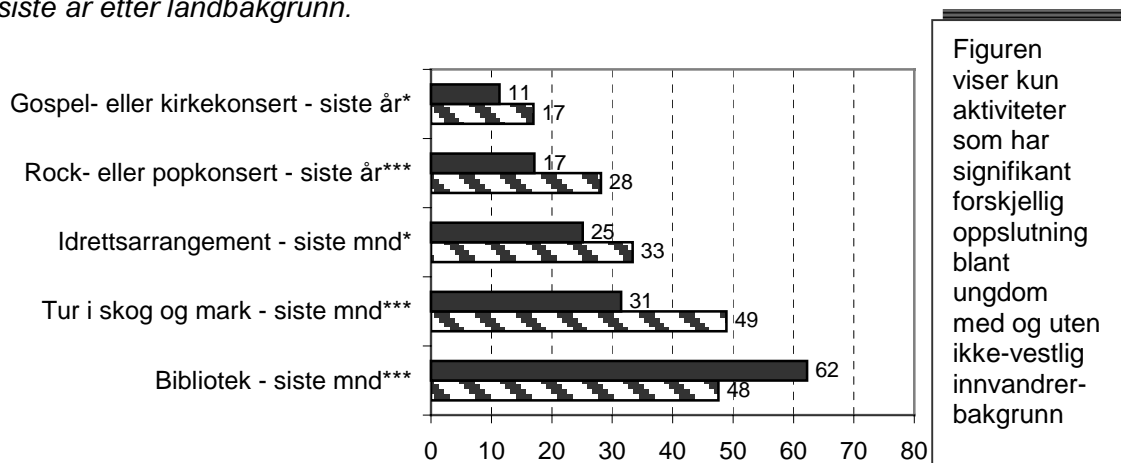
De fleste av ungdommenes svar angående kulturaktiviteter kan sammenlignes med tallene fra 1995-undersøkelsen. Stort sett er rangeringen av hvilke aktiviteter som får høy og lav oppslutning lik i de to undersøkelsene. Enkelte omplasseringer finnes likevel. I 1995 hadde flere vært på et idretts-

arrangement, enn på tur i skog og mark. I 2002 har friluftsliv derimot størst oppslutning. Nær halvparten av ungdommene har vært på minst en tur i skog og mark siste måned. Dette utgjør 22 prosentpoeng flere enn i 1995. Som nevnt tidligere var det vinterferie to uker før undersøkelsen ble gjennomført i 2002. Dette kan ha vært med å påvirke den høyere andelen som har vært på tur i skog og mark.

Når det gjelder årlige aktiviteter har bemerkelsesverdig mange vært på en revy eller et musikkspill. Mens flere hadde vært på teater enn på revy i 1995, er rollene byttet i 2002. Hele 76 prosent blant ungdom i Stavanger anno 2002 oppgir at de har vært på en revy eller et musikkspill siste år, mot 31 prosent i 1995. Til sammenligning viser tall fra Ung i Norge 2002 at «bare» 47 prosent på landsbasis har vært på revy og teater siste år. Interessen for revy og musikkspill ser altså ut til å være særlig høy blant unge i Stavanger. I følge folk som arbeider med ungdom i Stavanger stemmer resultatet godt med deres inntrykk. Gosen-revyen har blitt mer og mer populær de siste årene. I tillegg har revyaktiviteten på andre skoler i Stavanger økt de siste årene.

Jevnt over svarer flere jenter enn gutter, at de har brukt ulike kulturtilbud. Dette er i tråd med andre undersøkelser, som også viser at jenter er de største kulturkonsumentene (Sletten 2001, Strandbu 1997). Bare blant deltagere på idrettsarrangement, konserter med populærmusikk og houseparty er andelen tilnærmet lik blant jenter og gutter.

Figur 2.4 – Andelen som har deltatt i ulike kulturaktiviteter minst en gang siste mnd. og siste år etter landbakgrunn.

Ungdom med ikke-vestlig innvandrerbakgrunn skiller seg signifikant fra ungdom med norsk bakgrunn når det gjelder bruk av fem typer kulturtilbud. Størst er ulikheten i bruk av biblioteket og i andelen som har vært på tur i skog og mark. Hele 62 prosent blant unge med innvandrerbakgrunn har vært

på biblioteket minst en gang den siste måneden, mens dette bare gjelder litt under halvparten av de norske. Ungdom med norsk bakgrunn er derimot oftere på tur i skog og mark, tilskuere ved idrettsarrangement eller tilstede på rock-, pop-, gospel- og kirkekonsserter. At flere blant innvandrerungdommen har brukt biblioteket den siste måneden stemmer godt med ungdommenes svar i forhold til daglige fritidsaktiviteter. Her oppga litt flere blant de med innvandrerbakgrunn at de hadde lest bøker minst to ganger den siste uken.

Stort sett gjelder forskjellene i landbakgrunn både for jenter og gutter. Når det gjelder andelen som har vært på gospel/kirkekonsert er det imidlertid bare innvandrerjentene som skiller seg fra jenter med norsk/vestlig bakgrunn. Færre oppgir at de har vært tilhører ved en slik konsert siste år.

Ungdom i Eiganes & Våland – høykonsumenter av kultur

Bosted og beliggenhet kan ha betydning for ungdoms rolle som kulturkonsumenter. Store deler av Stavanger sentrum ligger i bydelen Storhaug. Her finnes både kino, bibliotek, teater og flere museer. Ungdom bosatt i denne bydelen har dessuten flere muligheter til å gå konserter, diskotek og lignende. Også ungdom fra Eiganes & Våland har deler av sentrum som sitt nærmiljø. Madla ligger lenger fra sentrum, men skiller seg ut ved at bydelen har eget bibliotek samt Gosenrevyen og Madla revyeteater. Når det gjelder turer i skog og mark er muligheten mange i Hinna og Hundvåg, mens Storhaug kommer klart dårligst ut i en sammenligning av tilgjengelige fri-luftsarealer per person.

En sammenligning av deltagelse i ulike kulturaktiviteter etter bydel viser at ungdom i Eiganes & Våland befinner seg i en særklasse. I løpet av en måned er de oftest å finne både på kino, i biblioteket, på diskotek og på turer i skog og mark. Samtidig ligger de på førsteplass i bruk av museer og kunstutstillinger, i deltagelse på revyer, houseparties og ulike typer konserter. Når det gjelder månedlige aktiviteter blir de kun slått av Hundvågundommen i deltagelse på idrettsarrangement. Videre er gospel- eller kirkekonsserter den eneste årlige kulturaktiviteten Eiganes & Våland-ungdommen skårer relativt lavt på. Her ligger de på fjerdeplass etter Tasta, Hundvåg og Hinna.

Når ungdom fra Eiganes & Våland bruker ulike kulturtilbud ofte, er tilgjengelighet sannsynligvis en årsak. Beliggenhet er imidlertid ikke tilstrekkelig for å forklare forskjellene. Ungdom fra Storhaug er ikke høykonsumenter av kultur i samme grad. De befinner seg kun blant de to første når det gjelder det å gå på kino, bibliotek, revy og houseparty. Aktiviteter ungdom fra Storhaug skårer høyt på har en populærkulturell profil, mens ungdom fra Eiganes & Våland er høykonsumenter også av såkalt finkultu-

relle tilbud. Som tidligere nevnt skiller de to bydelene seg fra hverandre når det gjelder ungdommenes sosioøkonomiske bakgrunn. I Eiganes & Våland er det overvekt av foreldre med leder- eller mellomlagsyrker og ungdommene oppgir gjennomgående flere bøker i hjemmet, enn ungdom flest i Stavanger. Storhaug befinner seg derimot i det nedre eller midlere sjiktet når det gjelder sosiale indikatorer.

Tabell 2.2 – Rangering av de 8 bydelene i Stavanger etter hvor mange som har vært på ulike kulturaktiviteter minst en gang siste mnd/siste år.

Siste måned	Eiganes/ Våland						
	Hinna	Storhaug	Tasta	Hillevåg	Hundvåg	Madla	
Vært på kino	1	4	2	5	5	7	3
Gått på bibliotek***	1	5	2	4	3	7	6
Tur i skog og mark***	1	2	4	6	3	6	5
Idrettsarrangement*	2	3	7	4	5	1	5
Vært på diskotek***	1	5	3	4	5	6	2
Siste år							
Teaterforestilling***	2	1	5	7	4	6	3
Vært på revy etc.***	1	6	2	7	3	5	4
Gått på museum**	1	3	7	2	4	4	6
Kunstutstilling***	1	5	3	2	6	4	7
Rock- /popkonsert***	1	5	4	3	2	7	6
Klassisk konsert***	1	3	4	2	5	5	7
Gospel-/kirkekonsert***	4	3	7	1	6	2	5
Vært på houseparty	1	3	1	6	4	2	5
Sum plasseringer	18	48	51	53	55	62	64

(*p<0,05) (**p<0,01) (**p<0,001)

Tabellen er basert på prosentandelen i de ulike bydelene som har brukt ulike kulturtilbud siste år. For at tabellen skal være lett å lese vises kun den enkelte bydels plassering i forhold til de andre bydelene. Når Eiganes & Våland har fått tallet 1 utenfor kolonnen med betegnelsen *Vært på kino*, betyr dette eksempelvis at flest i Eiganes & Våland har vært på kino siste måned. Tasta og Hillevåg ligger derimot på en delt 5 plass når det gjelder andelen kinogjengere. Prosentandelen som har brukt ulike tilbud etter bydel er oppgitt i vedlegg 3.

En nærmere analyse viser ikke uventet at bruk av de fleste kulturtilbudene ovenfor har sammenheng med foreldrenes yrke. Bare idrettsarrangement, diskotek eller houseparty er relativt likt fordelt i forhold sosioøkonomisk bakgrunn. At ungdom fra Hinna er hyppige brukere av ulike kulturaktiviteter, nest etter Eiganes & Våland, passer godt inn i dette bildet. Hinna-ungdom bor i utkanten av Stavanger kommune, men har ofte bakgrunn fra høyere sosiale lag. Mer overraskende er det kanskje at Madla som befinner seg midt på treet når det gjelder sosiale indikatorer, skårer så pass lavt når det gjelder bruk av ulike kulturtilbud. Her blir det viktig å huske at sammenligningen er grov og kun baserer seg på bydelenes plassering i forhold

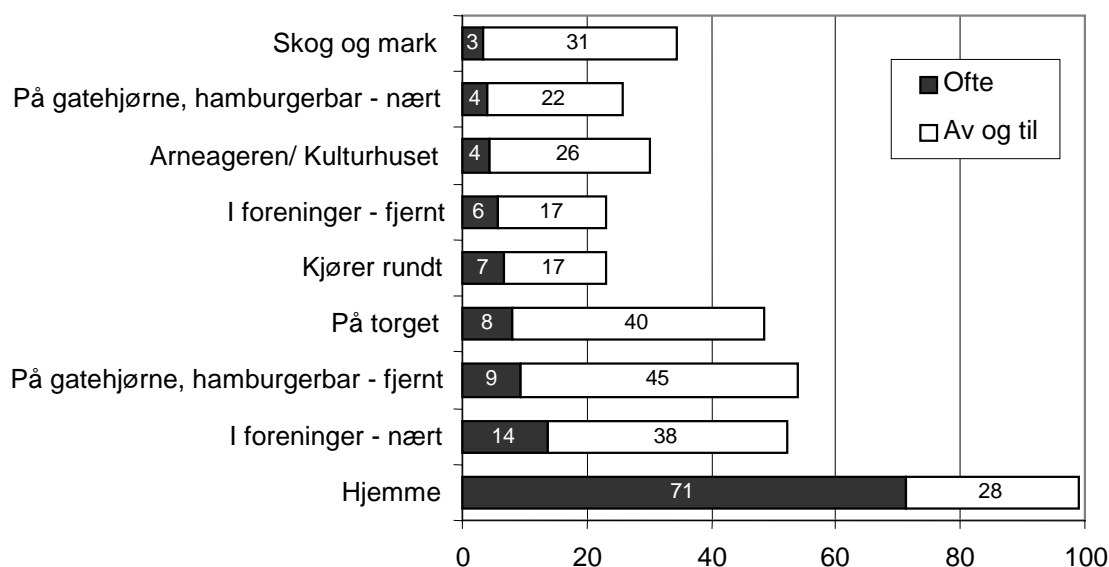
til hverandre. Tabellen ovenfor er kun ment som et oversiktsbilde. I enkelte tilfeller vil forskjellen mellom en tredje og en sjuende plass være svært liten.

2.3 Oppholdssteder

Som vist ovenfor bruker ungdom i Stavanger store deler av fritiden sammen med jevnaldrende, hjemme og ute. «Vi sitter for eksempel hjemme hos venner, henger i bydelen, går litt rundt i byen og på kafé». Slik svarer en femten år gammel jente fra Hundvåg når vi spør hva hun gjør på fritida en vanlig hverdag. Under dette avsnittet ser vi nærmere på hvor Stavanger-ungdom flest oppholder seg når de er sammen med venner. I spørreskjemaet fikk de oppgitt ni ulike steder man kan være sammen med venner og ble bedt om å oppgi hvor de vanligvis oppholdt seg. Svaralternativene var *ofte*, *av og til* og *aldri*:

- Hjemme hos hverandre.
- I foreninger lag og klubber som ligger i nærheten av der jeg bor.
- På gatehjørne, hamburgerbar, senter e.l. der jeg bor.
- I foreninger så langt fra der jeg bor at jeg må kjøres/bruke buss.
- På gatehjørne, hamburgerbar, senter e.l. langt fra der jeg bor
- Kjører mye rundt i bil, motorsykkel eller moped.
- Ute i skog og mark
- På torget i Stavanger sentrum.
- På Arneageren eller Kulturhuset

Figur 2.5 – Prosentandelen som oppholder seg på ulike steder med venner på fritiden.

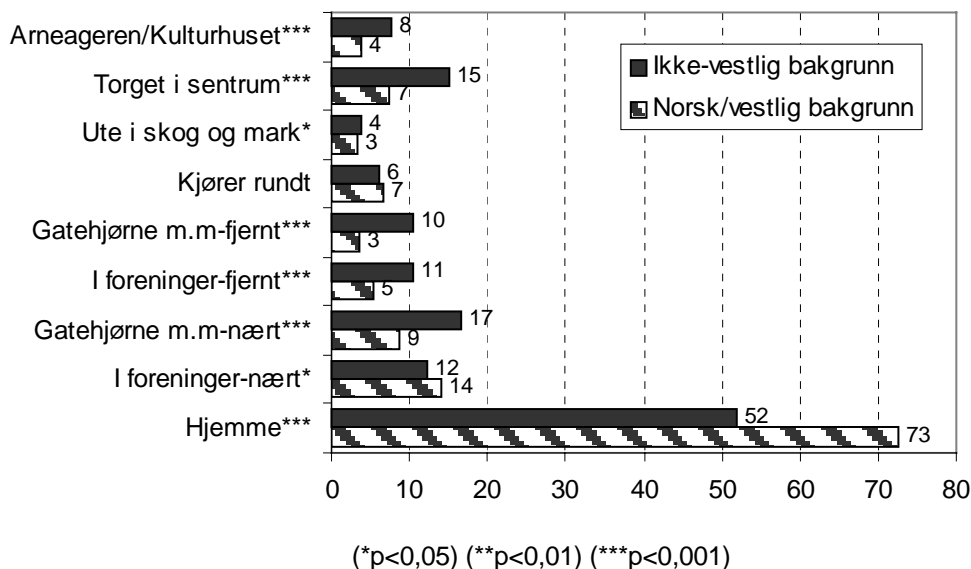

Figur 2.5 ovenfor viser at ungdom flest bruker mest tid sammen med venner hjemme. Nær alle ungdommene har krysset for at de oppholder seg hjemme med venner og 71 prosent mener de gjør dette *ofte*. Derneft er foreninger i nærmiljøet, gatehjørne/hamburgerbar/senter i nærmiljøet og torget i Stavanger sentrum møteplasser nær halvparten av ungdommene bruker minst av og til. Mindre vanlig er det å møtes i en forening, på et gatehjørne, hamburgerbar eller senter som ligger langt unna der man bor eller å kjøre rundt i bil eller på sykkel sammen med jevnaldrende. I skog og mark er det bare et fåtall som møtes *ofte*, men en av tre mener de oppholder seg slike steder sammen med jevnaldrende *av og til*.

Stort sett svarer jenter og gutter likt på spørsmålet om oppholdssteder. Hjemmet er klart viktigst for begge kjønn, mens relativt mange også møter jevnaldrende gjennom deltagelse i organisasjonslivet. En nærmere analyse viser ikke uventet at de eldste ungdommene velger litt andre møtesteder enn de yngre. Flere blant 10. klassinger og grunnkurselever, enn blant 8. klassinger og 9. klassinger, oppgir at de ofte er hjemme når de er sammen med venner. De yngste ungdommene er oftere å finne på gatehjørner, en hamburgerbar eller et senter sammen med venner. Flere blant de yngste oppholder seg dessuten i en forening, et lag eller klubber i nærheten av der de bor når de er sammen med andre ungdommer.

Vi har tidligere sett at ungdom med norsk bakgrunn bruker mer tid sammen med venner i løpet av en uke, mens innvandrerungdom i større grad er orientert mot familien. Det er klare forskjeller mellom ungdomsgruppene også når det gjelder steder de oppholder seg når de er sammen med venner.

Figur 2.6 – Prosentandelen som ofte oppholder seg på ulike steder m/venner etter foreldrenes landbakgrunn.

Selv om flest i begge grupper mener de oftest er hjemme når de er sammen med venner, gjelder dette hele 20 prosentpoeng flere blant de norske. Ungdom med innvandrerbakgrunn er derimot oftere å finne på et gatehjørne, en hamburgerbar eller et senter. Samtidig har flere krysset av for at de oppholder seg på torget i Stavanger og rundt Kulturhuset, når de er sammen med venner. Det er dessuten verd å merke seg at flere blant innvandrerungdommene møter venner i foreninger som ligger så langt unna hjemstedet at de må kjøres eller bruke offentlig transport.

Halvparten har vært i sentrum på kveldstid siste uke

Selv om Stavanger er Norges fjerde største bykommune vil de fleste oppfatte Stavanger sentrum som lite og oversiktlig. Både unge og voksne i Stavanger mener sentrum er et trygt sted å være. Politiet formidler det samme inntrykket; «Stavanger sentrum er jevnt over ganske greit» (ansatt i Rogaland politidistrikt). I ungdomsundersøkelsen fra 1995 ble det å bruke sentrum jevnlig betegnet som en del av normalatferden for unge i Stavanger. Også i 2002 bruker flertallet av Stavangerungdommen sentrum jevnlig. 63 prosent svarer at de har vært i sentrum minst en gang den siste uken. Dette stemmer godt med tallene fra 1995-undersøkelsen der om lag to tredjedeler oppga det samme.

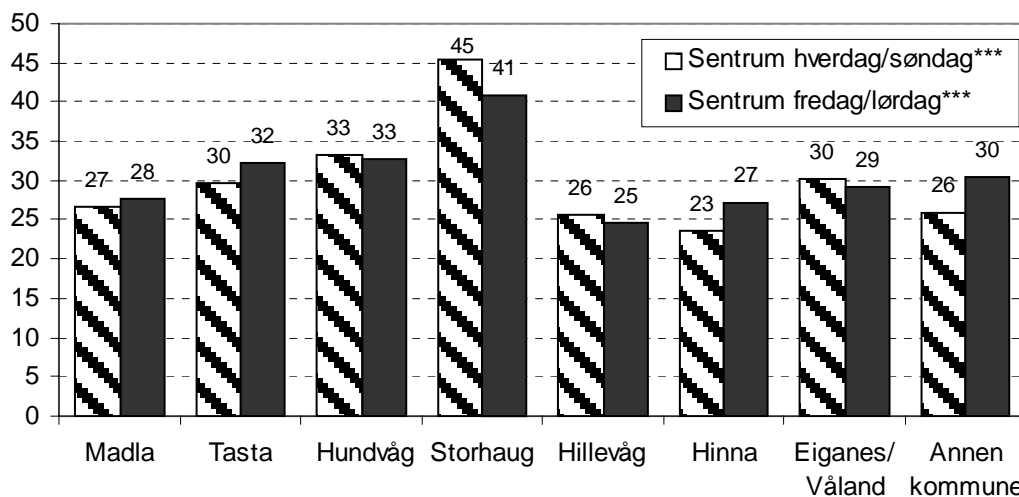
«Det er kort vei inn til sentrum. Det er helt vanlig at folk møtes i sentrum. 'Vi møtes i sentrum' sier man – og så gjør man det» (ansatt i Stavanger kommune).

Det kan være ulike grunner til at ungdom er i sentrum på fritida. Noen blant ungdommene bor i sentrum eller går på skole der. Andre deltar i organisasjoner eller lag som holder til i sentrum. Videre finnes en rekke kulturtilbud (kino, bibliotek, konserter m.m.) som ungdom gjør bruk av i sentrum. Sentrum kan også være et sted å treffe venner eller å få nye bekjentskap. Her kan de unge unnsnippe kontroll og innsyn fra foreldre eller andre voksne i nærmiljøet. Antall barer og puber i sentrum har økt det siste tiåret. I 2001 hadde byen 161 skjenkesteder med kommunal bevilling (Kommunenes forvaltning av alkoholloven 2002/www.sirus.no). Sannsynligvis drar en del av Stavangers unge inn til sentrum på kveldstid for å ta del i dette «voksne» utelivet. Ofte er det denne typen sentrumsbruk vi ønsker å skjerme de unge mot.

I spørreskjemaet ble ungdommene bedt om å oppgi hvilke dager de hadde vært i sentrum på *kveldstid* den siste uken. De skulle se bort fra sentrumsbruk i forbindelse med reising til og fra skole eller arbeid. 44 prosent oppga at de hadde vært i sentrum minst en kveld siste uke. Resultatet viser videre en klar forskjell på hverdager og helgedager. Dagene mandag, tirsdag, onsdag og torsdag har en gjennomsnittlig oppslutning på rundt 10

prosent, mens om lag dobbelt så mange har krysset av for at de har vært i sentrum fredag og lørdag kveld. I figur 2.7 har vi slått sammen hverdagskveldene og søndag kveld til et mål. Videre er fredag og lørdag samlet til et mål på sentrumsbruk i helgen. Prosenttallet viser da til andelen som har vært i sentrum minst en av disse kveldene.

Figur 2.7 – Andelen som har vært i sentrum på **kveldstid** hverdager (m/søndag) og helgedager etter bydel.

(***p<0,001)

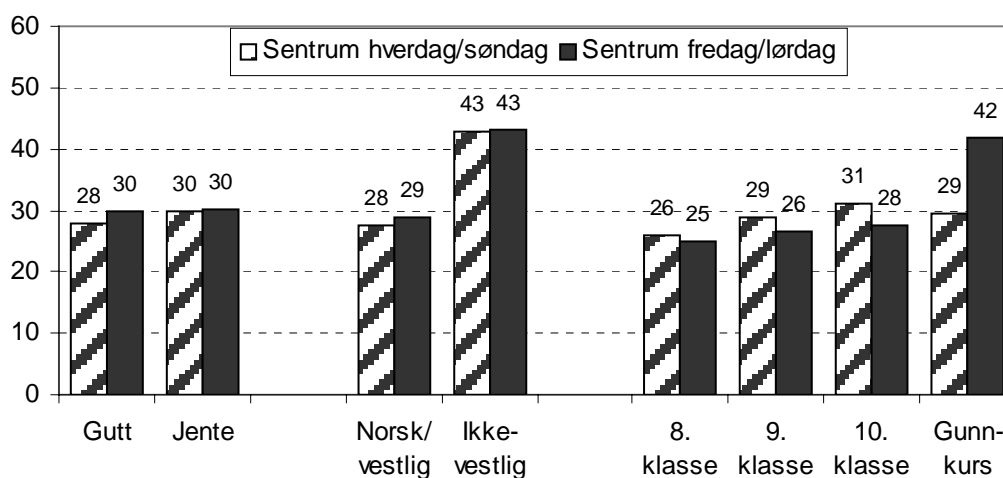
Ungdom bosatt i Storhaug bruker sentrum mest på kveldstid. Dette gjelder både i hverdagene og i helgen. Storhaug-ungdom skiller seg videre ut ved at flere har vært i sentrum en hverdag/søndag, enn de som har brukt sentrum på kveldstid fredag eller lørdag. For mange i Storhaug er sentrum først og fremst en del av nærmiljøet. Rundt en av tre også fra de andre bydelene, oppgir at de har vært i sentrum minst en kveld i uka som gikk. Det kan dermed konkluderes med at sentrumsbruk – også på kveldstid – er vanlig blant mange unge i Stavanger.

Andelen som har vært i sentrum minst én hverdag varierer ikke nevneverdig i forhold til klassetrinn. Derimot tilbringer de eldste ungdommene flere helgekvelder i sentrum enn de yngste. Hele 42 prosent blant elever i videregående har vært i sentrum fredag eller lørdag, mens dette bare gjelder 25 prosent blant ungdomsskoleelevene. Videre bruker jentene sentrum litt oftere i hverdagen. Når det gjelder andelen som har vært i Stavanger sentrum fredag eller lørdag kveld er det derimot ingen forskjell mellom kjønnene.

Ungdom med ikke-vestlig bakgrunn er oftere å finne i sentrum på kveldstid enn ungdom med norsk bakgrunn. Nær halvparten i innvandrergrupper har vært i sentrum minst en ukedag og like mange har oppholdt seg i sentrum fredag eller lørdag kveld siste uke. De samme tallene for ungdom

med norsk bakgrunn er henholdsvis 28 og 29 prosent. At vi finner en sammenheng mellom innvandrerbakgrunn og sentrumsbruk er naturlig. Flere blant innvandrerungdommene er bosatt i sentrale deler av Stavanger. En nærmere analyse viser imidlertid at innvandrerbakgrunn har betydning for ungdommenes bruk av sentrum også uavhengig av hvilken bydel de bor i. Når vi ser hver bydel for seg er det fremdeles slik at ungdom med to foreldre født i et ikke-vestlig land bruker sentrum oftere. Dette gjelder både for hverdags- og helgekvelder.

Figur 2.8 – Prosentandelen som har vært i sentrum på kveldstid hverdager (m/søndag) og helgedager etter kjønn, foreldrenes landbakgrunn og klassetrinn.

Vi har sett at ungdom med innvandrerbakgrunn sjeldnere enn ungdom med norsk bakgrunn oppholder seg i hjemmet når de er sammen med venner. Derimot brukes sentrum, en kafé, et gatehjørne og andre offentlig plasser relativt oftere som treffsteder av unge med innvandrerbakgrunn. Det kan virke som et paradoks at disse ungdommene samtidig bruk mer av fritiden i hjemmet og med familien enn sine jevnaldrende med norsk bakgrunn. En forklaring kan være at dette dreier seg om ulike grupper blant innvandrerungdommen. Noen er «flittige og hjemmekjære», mens andre bruker store deler av fritiden i sentrum sammen med venner. Det kan imidlertid også være slik at ungdom med norsk bakgrunn har hjem som er bedre tilrettlagt for samvær med venner, enn ungdom med innvandrerbakgrunn. Sannsynligvis har færre blant ungdom med innvandrerbakgrunn et eget rom. Tall fra Statistisk Sentralbyrå viser at innvandrere fra ikke-vestlige land jevnt over bor i større husholdninger enn nordmenn flest (www.ssb.no, 2002b). Eksempelvis bor hver tredje innvandrer fra Afrika eller Asia i en husholdning med 5 personer eller flere, mens bare hver sjettede person uten innvandrerbakgrunn bor i en så stor husholdning. En del unge med innvandrerbakgrunn opplever kanskje også at det er en avstand mellom foreldrenes

holdninger og verdier og de aktivitetene de deltar i på skolen og ute blant venner. For disse kan det dermed være enklere å holde samværet med venner atskilt fra hjemmet.

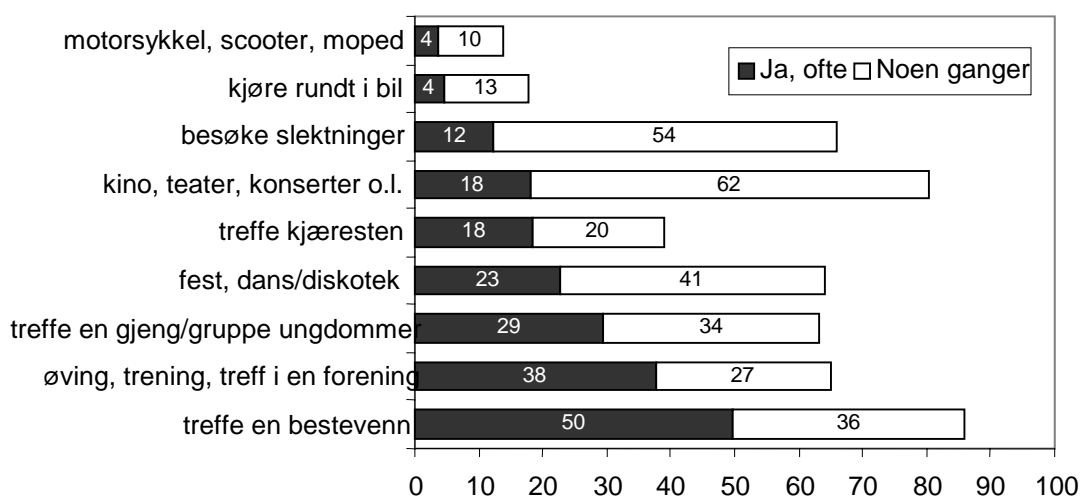
Flest reiser fra hjemstedet om kvelden for å treffe venner

Det er allerede nevnt at grunnene ungdom kan ha for å reise inn til sentrum er mange. Undersøkelsen gir ingen direkte forklaring på ungdoms sentrumsbruk. Vi har imidlertid spurt ungdommene i Stavanger hvorfor de reiser fra hjemstedet på fritida. I spørreskjemaet fikk de oppgitt ni ulike grunner man kan ha for å reise fra hjemstedet om kvelden på fritida. De skulle svare på om de ulike grunne *ofte, noen ganger* eller *aldri eller nesten aldri* stemte for dem:

- For å dra på fest, dans/diskotek
- For å gå på kino, teater, konserter o.l.
- For å kjøre rundt i bil
- For å kjøre rundt med motorsykkkel, scooter, moped
- For å treffe en bestevenn
- For å besøke slektninger
- For å dra på øving, trening, treff i en forening, lag eller klubb
- For å treffe en være sammen med kjæresten
- For å treffe en gjeng/gruppe ungdommer som jeg holder sammen med

I følge ungdommenes svar er den mest vanlige grunnen til å reise fra hjemstedet at man skal treffe venner. Halvparten av ungdommene mener dette er en årsak som forekommer ofte, mens 36 prosent oppgir dette som grunn av og til.

Figur 2.9 – Oppslutning om ulike grunner til å reise fra hjemstedet om kvelden på fritida. Prosent.

Grunner som øving, trening og treff i foreninger, det å treffe en gjeng/en gruppe ungdommer og å dra på fest/diskotek/dans får også stor oppslutning blant de unge. Generelt går det et skille mellom årsaker som forekommer hos mange ofte og årsaker som mange har noen ganger. Det å besøke slektninger eller dra på kino, teater eller konsert sorterer i den siste kategorien. For relativt mange blant ungdommene er dette en årsak som dukker opp av og til. Det å dra på fest, dans eller diskotek er andre årsaker som oftest forekommer noen ganger. Når det gjelder det å treffe en bestevenn eller være på trening i et lag eller en forening er det imidlertid flere som har krysset av for at slike grunner forekommer ofte, enn det er som har krysset av for noen ganger.

En nærmere analyse av kjønnsforskjeller viser at flere jenter mener de ulike grunnene stemmer for dem. Bare i gruppa som forlater hjemstedet for å kjøre motorsykkel, scooter eller moped er guttene i flertall. Jentenes overvekt er særlig tydelig når det å skulle på fest/dans/diskotek, kino/teater/konsert eller å skulle treffe en bestevenn er grunnen.

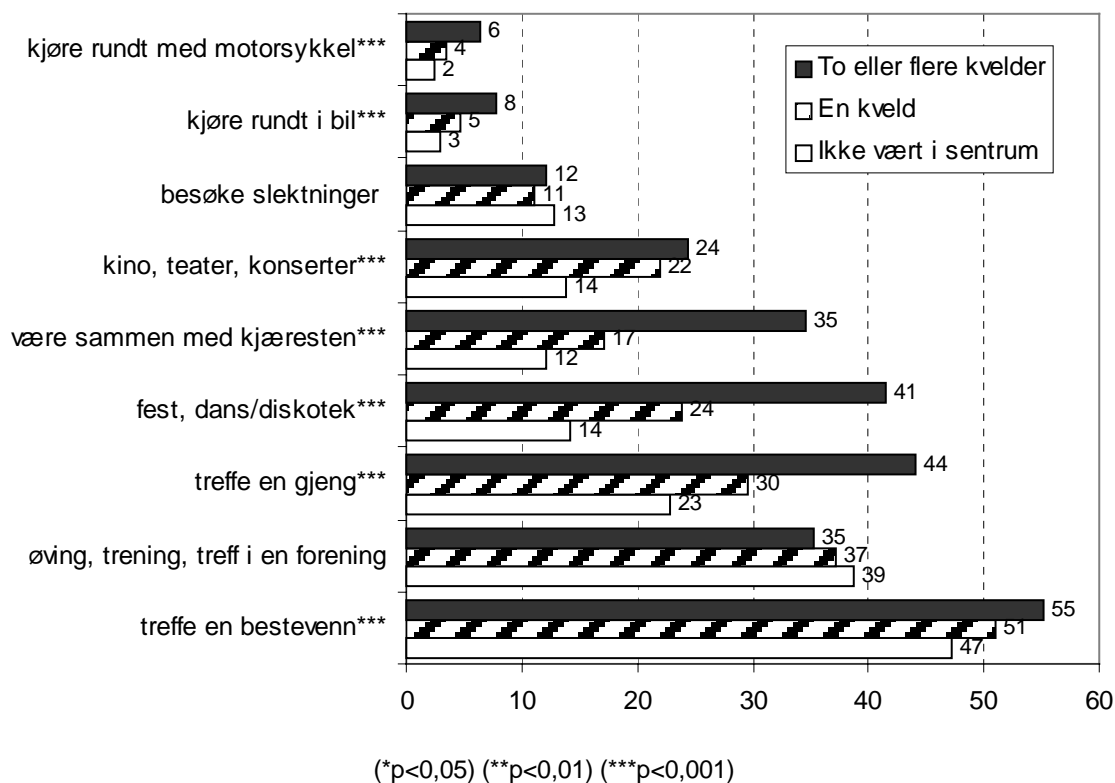
Videre er det klare forskjeller i oppslutningen om de ulike grunnene til å forlate hjemstedet etter alder. De eldste oppgir oftest det å dra på fest/disko, kino/teater/konsert, kjøre rundt med bil eller motorsykkel, være sammen med kjæresten eller treffe en gjeng som grunn. Blant de yngste sier flere seg enig i at besøk hos slektninger eller øving, trening og treff i foreninger, lag eller klubber er vanlige årsaker til at de forlater hjemstedet om kvelden. Det er bare små forskjeller mellom de ulike bydelene, mens ungdom med innvandrerbakgrunn kun skiller seg fra ungdom med norsk bakgrunn på et punkt. Dobbelte så mange blant innvandrerungdommene har krysset av at de ofte reiser fra hjemstedet på kveldstid for å besøke slektninger. Det kan slik se ut som vi igjen får bekreftet en spesiell orientering mot familien blant ungdom med innvandrerbakgrunn.

I Stavanger sentrum kan du ikke gå inn på en kafé uten å bli spurt om legitimasjon. Da er Metropolis positivt. At det er kafé der er positivt. På Metropolis kan vi gjøre mye forskjellig. Skating, konserter ... litt av hvert (Gutt, grunnkurs, Tasta).

Det kan lages et samlet mål på sentrumsbruk ved å slå sammen antall dager ungdommene har vært i Stavanger sentrum den siste uken. Et slikt samlemål viser at om lag halvparten av ungdommene i Stavanger ikke har vært i sentrum på kveldstid den siste uken, 23 prosent har vært der en gang, mens 21 prosent har dratt til sentrum to eller flere kvelder siste uke. Figur 2.10 viser andelen som mener ulike grunner til å reise fra hjemstedet på kveldstid passer for dem etter sentrumsbruk. Det er særlig tre typer av

grunner som stemmer bedre for ungdom som har tilbrakt to kvelder eller mer i Stavanger sentrum den siste uken; å være sammen med en kjæreste, å gå på fest eller diskotek og å treffe en vennegjeng. Ungdom som ikke har vært i sentrum den siste uken skårer lavt på de fleste grunnene ovenfor. Grunner som øving, trening eller treff i en forening eller det å besøke slektninger er det imidlertid flere eller like mange blant disse ungdommene som har krysset av for. Relativt mange blant de som kun har vært i sentrum én kveld mener dessuten kino-, teater- og konsertbesøk er grunner de ofte har for å dra fra hjemstedet på kveldstid.

Figur 2.10 – Prosentandelen som mener en grunn stemmer ofte for dem etter sentrumsbruk.

Oppsummerende kan vi si at ungdom som ofte oppholder seg i sentrum på kveldstid ser ut til å søke mot det sosiale samværet med jevnaldrende. Det er ikke bruk av sentrum til målrettede aktiviteter som møter i lag og foreninger eller kulturtilbud som særlig kjennetegner denne gruppa. Sannsynligvis er dette unge med en bred kontaktflate, som har venner og kjente i flere bydeler. De færreste blant disse ungdommene er gamle nok til å komme inn på et av byens mange utesteder. Kanskje bør vi ikke bekymre oss for om de unge oppholder seg i sentrum eller ikke, men heller sørge for at de har egnede steder å være når de er i sentrum. Da kan den nye ungdomshuset i sentrum, være et bra alternativ. En av jentene vi snakket med i etterkant av undersøkelsen beskriver situasjonen slik; «Ungdommene møtes nede i byen.

Det er dårlig ungdomstilbud i helgene her. Metropolis stenger 21. Da blir det homeparties» (Jente, grunnkurs, Storhaug). Denne jenta bruker manglende tilbud i sentrum som forklaring til at ungdom samles på såkalte hjemmealene-fester. Til Metropolis' forsvar må det imidlertid nevnes at kaféen på Metropolis bare stenger klokken 21 hvis det ikke er aktivitet på huset den kvelden. På Metropolis inviteres ungdommene selv til å stå for arrangementene, og slike dager stenger dørene senere.

2.4 Organisert fritid

Majoriteten av norske ungdommer er med i en eller flere fritidsorganisasjoner i løpet av tenårene. Her kan de realisere interesser, utvikle ferdigheter og møte jevnaldrede. I mange sammenhenger tillegges barne- og ungdomsorganisasjonene viktige samfunnsoppgaver. På sitt beste bidrar de til selvstendigjøring og demokratisk skoloring av medlemmene (Rørmark 1998). Samtidig begrunnes støtten til ungdomsorganisasjonene ofte med at deltagelsen har en forebyggende effekt med hensyn til ungdomsproblemer. En slik målsetning lå blant annet til grunn for opprettelsen av de første kommunale fritidsklubbene. Når det gjelder rusmiddelbruk tyder forskning på at dette stemmer for noen organisasjonstyper. Det er imidlertid ikke slik at alle typer organisasjonsdeltagelse beskytter de unge mot bruk av legale og illegale rusmidler (Pedersen 1993a). Ungdom som i utgangspunktet har ulike holdninger for eksempel til rusmiddelbruk, rekrutteres til forskjellige foreninger. Det er derfor vanskelig å få et klart inntrykk av organisasjonslivets forebyggende effekt. I de fleste sammenhenger må vi likevel regne med at deltagelse i organiserte fritidsaktiviteter gir positiv avkastning både for den enkelte og for lokalsamfunnet generelt. Under dette avsnittet ser vi nærmere på hvor mange blant de unge som er med i en eller flere fritidsorganisasjoner. Til slutt forsøker vi å finne fram til de ungdommene i Stavanger som ikke fanges opp av fritidsorganisasjonene. Hvem er de og hva gjør de i fritiden?

Høy organisasjonsdeltagelse i Stavanger

Majoriteten blant ungdom i Stavanger er innom en eller flere organisasjoner i løpet av tenårene. Hele 72 prosent deltok i en eller flere organiserte fritidsaktiviteter på undersøkelsestidspunktet. Samtidig hadde ytterligere 22 prosent vært organisert tidligere. Ikke uventet er det mest vanlig å være aktiv i et idrettslag. 42 prosent har krysset av for at de er aktive i en slik forening. Deretter kommer deltagelse i fritidsklubber, musikkorps, kor eller orkester og kristne foreninger. Alle disse foreningstypene engasjerer minst en av ti

blant ungdom i Stavanger. At idrettslag, fritidsklubber og ulike musikkforeninger er de organisasjonene som samler flest stemmer med resultater fra ungdomsundersøkelser foretatt i andre kommuner (se f.eks. Sletten 2001a, Ødegård 2001, Bakken 1998).

Mens 72 prosent blant unge siddiser deltar i organisasjonslivet viser tallene fra den landsrepresentative Ung i Norge-undersøkelsen at kun 68 prosent i samme aldersgruppe er medlemmer i en eller flere fritidsorganisasjoner. Slik kan det se ut som organisasjonsdeltagelsen er litt høyere i Stavanger enn for Norge totalt. Riktignok var det tre færre foreningstyper å velge mellom i spørreskjemaet til Ung i Norge. Både dramagrupper, turistforeningen og klatreklubbene var utelatt. Noen av de som var med i en dramagruppe, en turistforening eller en klatreklubb, kom kanskje ikke på at dette var relevante organisasjoner. Det er dermed litt usikkert hvor mye av differansen i foreningsdeltagelse som skyldes ulikhet i spørsmålsstillingen og hvor mye som er en reell forskjell i deltagelse. Også i Ung i Norge skjemaet var det imidlertid mulighet til å krysse av for medlemskap i andre foreninger enn de som var nevnt spesielt.

Tabell 2.3 Andelen som er medlem eller har vært medlem i ulike organisasjoner, lag og foreninger.

	Er med i	Har vært med i
Idrettslag	42	30
Fritidsklubb	12	29
Musikkorps, kor, orkester	11	27
Kristne foreninger	11	8
Stavanger turistforening	9	2
Supporterklubb	6	6
Annen organisasjon	6	4
Speideren	5	30
Forening for dyrehold	5	6
Rocceklubb/bandøvelser	4	3
Teater/dramagruppe	3	12
Politisk organisasjon	3	3
Hobbyklubb	3	10
Ikke-kristent trossamfunn	2	2
Jakt- og fiskeforening	2	2
Motorklubb	2	3
Røde Kors, Norsk Folkehjelp el. l.	2	5
Miljøvernorganisasjon	2	2
Avholdsforening	2	3
Rollespillklubb	1	2
Klatreklubb	1	4
4H	1	3

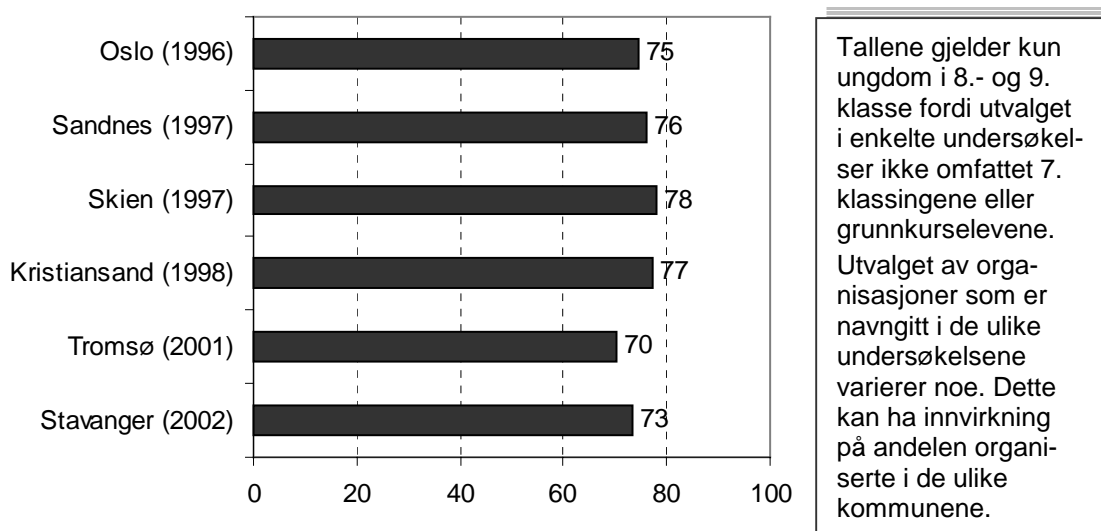
I spørreskjemaet ble ungdommene bedt om å krysse av for om de var medlem i 20 navngitte organisasjoner. I tillegg kunne de notere om de deltok i andre organisasjoner enn de som var nevnt spesielt.

Tabellen viser andelen som *er med i* og andelen som *har vært med i* de ulike organisasjonene sortert etter synkende oppslutning.

Andelene er regnet ut fra det totale antallet ungdommer som var med i undersøkelsen. Vi har ikke mulighet til å skille mellom de som ikke har svart fordi de aldri har vært med i en av organisasjonene og de som har unnlatt å svare av andre grunner.

Vi kan nyansere bildet noe ved å se tallet fra Stavanger i forhold til resultatene fra andre kommunale undersøkelser. Figuren 2.11 på neste side viser organisasjonsdeltagelse i Stavanger sammenlignet med deltakelsen i åtte andre norske kommuner. I denne sammenligningen ligger Stavanger i nedre del av mellomsjiktet. De kommunale undersøkelsene er foretatt på ulike tidspunkt og kan dermed ikke uten videre sidestilles. Det siste tiåret har deltakelse i tradisjonelle ungdomsorganisasjoner gått ned på landsbasis. I den første landsdekkende Ung i Norge-undersøkelsen fra 1992 var 76 prosent med i organiserte fritidsaktiviteter (Øia 1994). Til år senere er 68 prosent blant norske 13–16 åringer medlemmer i en eller flere fritidsorganisasjoner. At organisasjonsdeltagelsen ligger noe lavere i Stavanger enn i Oslo, Sandnes og Skien henholdsvis seks, fem og fem år tidligere er derfor ikke overraskende. Sett i forhold til Tromsø-undersøkelsen som er foretatt ett år tidligere, er organisasjonsdeltagelsen derimot høy i Stavanger.

Figur 2.11 Prosentandelen organiserte i ulike UNGdata kommuner. 8. og 9.klasse.

Som i 1995 er den samlede kjønnsforskjellen blant Stavangerungdommene liten. 4 prosentpoeng flere blant guttene er med i en eller flere organiserte fritidsaktiviteter. Forskjellen øker litt etter hvert som ungdommene blir eldre, men ikke mer enn at 6 prosentpoeng flere gutter enn jenter er organisert i grunnkurs. Sammenligner vi gjennomsnittlig antall organisasjonsmedlemskap istedenfor andelen organiserte, er det heller ingen dramatisk økning i kjønnsforskjellene fra 8. klasse til grunnkurs.

Høy deltagelse i kristne organisasjoner og i turistforeningen særpreger Stavanger

I Hegnas (1996) rapport fra Stavangerundersøkelsen-1995 ble organisasjonsdeltagelsen sett i forhold til tall fra tilsvarende undersøkelser i Bergen

(Wærdal 1994) og Trondheim (Thoresen 1995). Sammenligningen viste at Stavanger lå på topp når det gjaldt deltagelse i religiøse foreninger. Dessuten hadde Stavanger flere speidere og større oppslutning om fritidsklubbene enn Bergen og Trondheim. Nedenfor har vi sammenlignet de nye tallene fra 2002-undersøkelsen med tall fra fire andre norske bykommuner og med Ung i Norge-undersøkelsen fra 2002.

Som i 1995 ligner Stavangerungdoms deltagelse i ulike organisasjoner stort sett på resultatet fra den landsdekkende Ung i Norge-undersøkelsen. Bare når det gjelder oppslutningen om kristne foreninger skiller siddisene seg fra ungdom flest i Norge. Minst dobbelt så mange i Stavanger sammenlignet med Norge totalt, er med i en eller flere religiøse foreninger. I tabellen nedenfor er det likevel Kristiansand som har den høyeste deltagelsen i religiøse foreninger. Hele 23 prosent i Kristiansand mot 12 prosent i Stavanger, er med i en eller flere religiøse foreninger. Andelen i Stavanger er likevel betraktelig høyere enn andelen i byer som Tromsø og Bodø.

Tabell. 2.4 – Deltagelse i ulike organisasjoner i Stavanger sammenlignet med fem andre norske byer. Prosentandeler.

	Stavanger (2002)	Tromsø (2001)	Kristiansand (1998)	Skien (1997)	Bodø (1996)	Ung i Norge (2002)
Idrettslag	43	41	44	42	42	43
Fritidsklubb	12	18	18	21	12	13
Kristen/religiøs forening	12	7	23	11	4	6
Musikkorps, kor, orkester	12	7	13	13	9	10
Turistforening	9	2	2	3	3	-
Norsk supporterklubb	6	3	6	5	5	6
Speideren	5	2	6	11	3	2
Rocceklubb/bandøvelser	5	8	7	6	-	-
Forening for dyrehold	5	6	4	4	4	3
Politisk organisasjon	3	3	5	5	1	3
Hobbyklubb	3	3	4	3	1	2
Motorklubb	2	2	3	4	2	2
Røde kors, Norsk folkehjelp	2	4	3	3	1	1
Jakt- og fiskeforening	2	4	3	8	3	3
Avholdsforening	2	8	7	3	1	1
Miljø- og naturvernorg.	2	2	1	2	1	1
Rollespillklubb	1	4	3	4	3	-
4H / ungdomslag	1	4	2	3	0	4

Prosentandelene gjelder kun ungdom i 9. og 10. klasse i de ulike undersøkelsene. Som det framgår hadde spørreskjemaet for Bodø samt for *Ung i Norge*-undersøkelsen litt andre organisasjoner listet opp enn i Stavanger

Som nevnt ovenfor var oppslutningen om fritidsklubbene i Stavanger relativt høy sammenlignet med tall fra Bergen og Trondheim i 1995 (Hegna 1996). I tabell 2.4 ovenfor har vi sammenlignet Stavangerungdom anno

2002 med ungdom i Tromsø, Kristiansand, Skien og Bodø. Nærmest samtlige av kommunene har en høyere andel fritidsklubbmedlemmer enn Stavanger. At resultatet framstår annerledes på de to undersøkelsestidspunktene kan skyldes størrelsen på de kommunene vi har valgt å sammenligne med. Både Bergen og Trondheim er større kommuner enn Stavanger, mens byer som Tromsø, Kristiansand, Skien og Bodø er noe mindre i folketall. Når Stavangerungdom sammenlignes med kommuner som er større faller de heldig ut, mens de henger noe etter hva gjelder fritidsklubbmedlemskap i en sammenligning med mindre kommuner. Som foreslått i Hegnas rapport, kan noe av forklaringen være at de store byene har et bredere tilbud av andre aktiviteter som utkonkurrerer fritidsklubben. Det er ikke mulig å undersøke en slik problemstilling nærmere innenfor rammen av dette prosjektet. Vi kan imidlertid slå fast at det er lite som tyder på at oppslutningen om fritidsklubbene er spesielt høy i Stavanger.

I denne sammenheng må det nevnes at de kommunale fritidsklubbene har endret karakter i løpet av nittitallet. Mens mange kommuner tidligere praktiserte medlemskap i fritidsklubben, er dette mindre vanlig i dag. For Stavanger spesielt gikk man bort fra medlemskapspraksisen etter en revisjon av klubbdriften i 1995. I spørsmålsbatteriet om organisasjonsdeltagelse ble ungdommene bedt om å oppgi om de var eller hadde vært med i en rekke organisasjoner, deriblant en fritidsklubb. Selv om ordet «medlemskap» ikke er nevnt spesielt kan det være at noen av de ungdommene som bruker eller har brukt fritidsklubber i Stavanger ikke har krysset av for at de er med i en fritidsklubb. De oppfatter seg kanskje ikke som medlemmer og vil derfor ikke mene at de er med i organisasjonen. Mens Stavanger ikke lenger har medlemmer i fritidsklubben, er det mulig at andre kommuner fremdeles har en slik ordning for sine brukere. Hvis slike forskjeller påvirker ungdommenes svaratferd, blir sammenligningen kommunene i mellom mindre gyldig og vi kan ikke uten videre si at fritidsklubben brukes av færre i Stavanger, enn i Tromsø, Kristiansand og Skien.

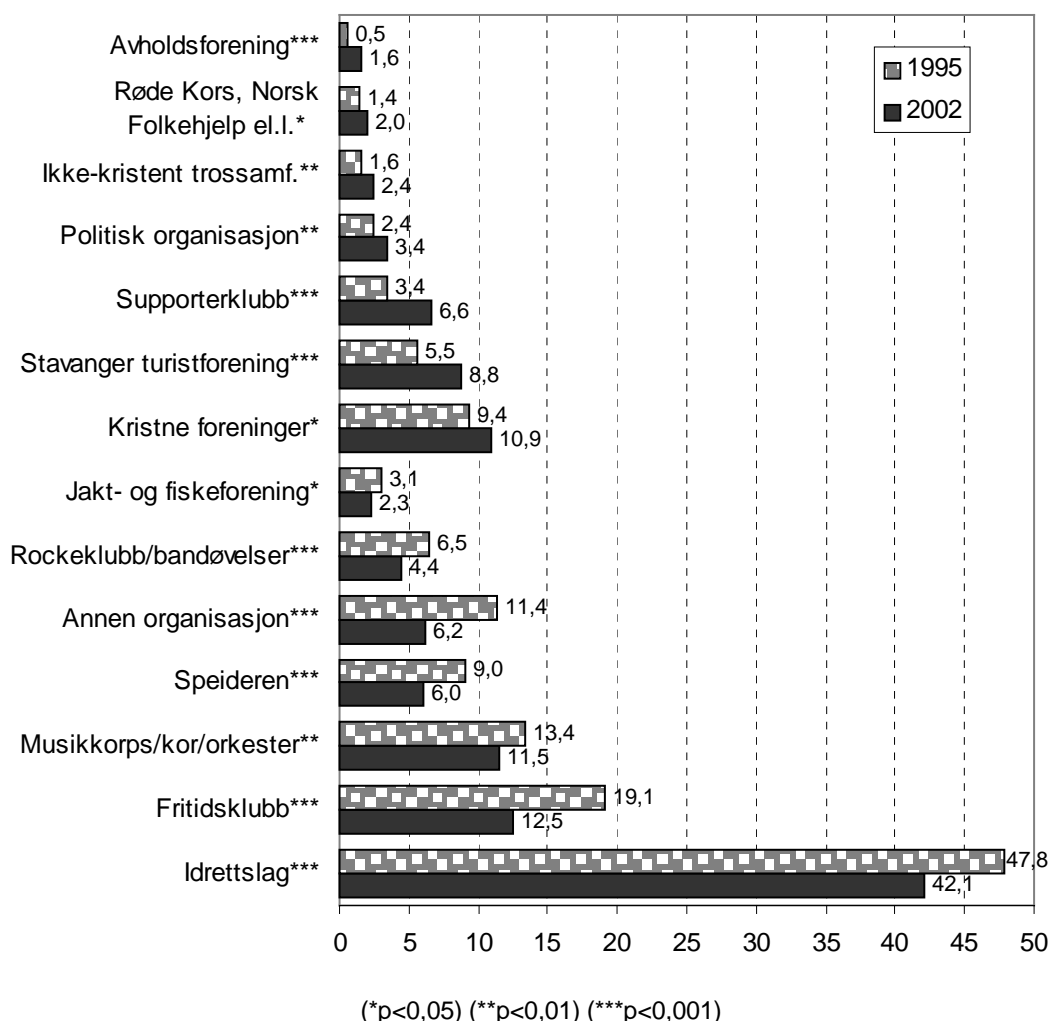
Idrettslag og fritidsklubb går mest tilbake

I Stavangerundersøkelsen fra 1995 oppga 81 prosent av ungdommene at de var med i en eller flere foreninger. At færre er organisert i 2002 kan være et tegn på synkende interesse. Vi har imidlertid bare opplysninger fra to tidspunkt og kan ikke uten videre fastslå at et lavere organisasjonsstall i 2002 representerer utvikling i en bestemt retning. Fordi vi vet at resultatene samsvarer med utfallet fra de landsdekkende Ung i Norge-undersøkelsene kan vi likevel anta at det er en reell nedadgående trend vi ser. Hva så med endringer i *typen* klubber og foreninger de unge deltar i. Har noen lag og

klubber større oppslutning i 2002 enn i 1995, selv om andelen organiserte har gått tilbake totalt?

Figur 2.12 nedenfor viser oppslutning om ulike organisasjoner i 2002 sammenlignet med tallene fra 1995. Kun organisasjoner der andelen medlemmer er signifikant forskjellig i de to undersøkelsene er tatt med. Verken motorklubber, 4H, foreninger for dyrehold, hobbyklubber, miljøvernorganisasjoner eller rollespillklubber har signifikant færre eller flere medlemmer i 2002. Første halvdel av figur 2.12 viser organisasjoner som har høyere oppslutning i 2002. Dette gjelder både ulike kristne foreninger, turistforeningen, supporterklubber og politiske organisasjoner samt flere mindre organisasjonstyper. Stavanger turistforening og supporterklubbene er de foreningstypene som har økt mest i prosentpoeng. Disse har økt med henholdsvis 3 og 4 prosentpoeng. Avholdsforeningene, har imidlertid opplevd en større relativ vekst. At den relative veksten blir høyere har sammenheng med foreningstypens lave oppslutning i 1995.

Figur 2.12 – Prosentandelen som er med i ulike organisasjoner i 2002, sammenlignet med deltageren i 1995.

Hvis noen foreninger og klubber har fått større oppslutning, hvilke typer klubber har så stått for den generelle nedgangen i organisasjonsdeltagelse? Ikke uventet er det de store fritidsorganisasjonene som har gått mest tilbake. Både idrettslagene og fritidsklubbene har en lavere andel av ungdomsgruppa som medlemmer i 2002 sammenlignet med 1995. Selv om mange mindre organisasjoner har gått fram er det altså de mest populære organisasjonene som trekker den totale andelen organiserte ned. Størst er nedgangen i fritidsklubb-deltagelse. Hele 7 prosentpoeng færre oppgir at de er med i en fritidsklubb, mens 6 prosentpoeng færre er aktive i et idrettslag. For øvrig er deltagelsen i musikkorps, kor, orkestre og rockeklubber lavere i 2002 enn den var i 1995. En nedgang på 6 prosentpoeng for idrettslagene har relativt liten effekt fordi andelen medlemmer totalt er så mange (42 prosent). Derimot er et avvik på nær 7 prosentpoeng for fritidsklubbene tilsynelatende mer dramatisk.

Færre brukere av fritidsklubben eller endret medlemspraksis?

Totalt er det bare 13 prosent blant ungdom i Stavanger som oppgir at de er medlemmer i en fritidsklubb. I denne sammenheng er det verd å stille spørsmålstegn ved om fritidsklubben er en organisasjon på lik linje med de andre fritidsorganisasjonene som har vært behandlet ovenfor? I de fleste tilfeller er klubben en løsere arena. En stor del av ungdomsgruppa er innom, men definerer seg likevel ikke som medlemmer. Mange har kun vært på et par større arrangement, noen besøker diskoteket på klubben hver fredag, mens andre igjen er oftere innom og deltar i ulike aktivitetsgrupper i regi av klubben. Kanskje er det bare denne siste gruppa som mener de er medlemmer i fritidsklubben. Sannsynligvis kan fraværet av medlemskort etter 1995 være med å forklare at færre oppgir at de er medlemmer i 2002. Andelen som oppgir at de hadde vært i fritidsklubben siste uke er imidlertid også lavere i 2002, enn den var i 1995. Selv om vi må ta høyde for forskjeller både i fritidsklubbens praksis og når det gjelder undersøkelsestidspunktet, tyder ungdommenes svar derfor på en noe lavere oppslutning om fritidsklubbene totalt.

Selv om ungdommenes svar tyder på en noe lavere oppslutning om fritidsklubbene er det lite sannsynlig at antall brukerne er redusert med en tredjedel i løpet av syv år. Som kjent oppgir 20 prosent av ungdommene at de har vært i fritidsklubben minst en gang den siste uken. Dette er 7 prosentpoeng flere enn andelen som sier de er medlemmer. Opererer vi med absolutte tall har 813 ungdommer vært i fritidsklubben siste uke. Bare 284 blant disse har også krysset av for at de er medlemmer. Som antydnet ovenfor er det dermed flere av brukerne som ikke mener de er medlemmer i

fritidsklubben. Ytterligere 227 oppgir at de er medlemmer uten at de har vært i fritidsklubben den siste uken. Noe som i og for seg ikke er motstridende. Samlet har 1040 ungdommer enten oppgitt at de er medlemmer og/eller at de har vært innom fritidsklubben den siste uken. Disse utgjør 25 prosent av alle respondentene i undersøkelsen. Minst en av fire blant ungdommene i Stavanger har dermed en klar relasjon til fritidsklubben, enten som medlemmer eller ved at de har vært på klubben siste uke.

Noen foreninger for de yngste, andre for de eldste

Generelt er det slik at ungdoms organisasjonsaktivitet synker etter hvert som de blir eldre. Dette er også tilfelle for Stavangerungdoms organisasjonsdeltagelse sett under ett. Mens 77 prosent er medlemmer blant 8. klassingene er andelen blant grunnkurselevne bare 64 prosent. Gjelder denne trenden alle typer organisasjoner eller er det slik at enkelte organisasjoner også øker i popularitet etter hvert som ungdommene blir eldre?

Tabell 2.5 – Andelen som er medlemmer i ulike organisasjoner etter klasstrinn.

Foreninger som organiserer flest blant de yngste	8.-klasse	9.-klasse	10.-klasse	Grunnkurs
Idrettslag**	51	45	41	30
Fritidsklubb***	17	14	10	8
Musikkorps, kor, orkester***	12	13	11	10
Kristne foreninger**	10	14	11	9
Speideren**	6	7	4	5
Forening for dyrehold***	8	7	4	3
Teater/dramagruppe**	4	4	2	3
Hobbyklubb**	4	4	2	3
Foreninger som organiserer flest blant de eldste				
Supporterklubb**	6	6	6	8
Rocceklubb/bandøvelser**	3	4	6	5
Politisk organisasjon***	1	3	3	6
Røde Kors, Norsk Folkehj.***	1	3	1	3

(*p<0,05) (**p<0,01) (**p<0,001)

Foreninger der det ikke var signifikant forskjell i andelen medlemmer på ulike klasstrinn er utelatt.
NB! Forskjellene vi finner mellom ungdom i ulike klasstrinn må ikke nødvendigvis skyldes alder. Spesielle hendelser eller vervekampanjer på et gitt tidspunkt kan også ha bidratt.

Undersøkelsen i Stavanger favner ungdom fra fire ulike klasstrinn. Vi har dermed mulighet til å se nærmere på hvilke type foreninger som særlig organiserer de yngste og hvilke organisasjoner som organiserer flest av de eldste ungdommene i vårt utvalg. Det er tydelig at noen foreninger tiltrekker seg flest av de eldste, mens andre appellerer til de yngste. I de seks første blant foreningstypene i tabell 2.5 ovenfor er deltagelsen størst blant de yngste. Tydeligst kommer dette til uttrykk når det gjelder idrettslag, fritidsklubber og foreninger for dyrehold. Mer generelt kan det se ut som flere av

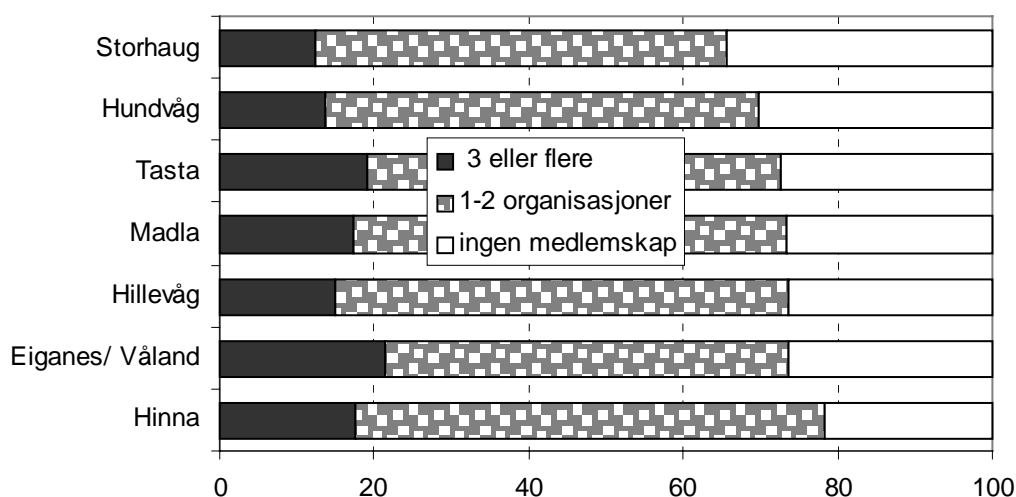
organisasjonene som appellerer til de yngste er knyttet til utøvelse av en bestemt fritidsaktivitet. I slike klubber og lag er aktiviteten som regel styrt eller kontrollert av voksne ledere.

Organisasjoner som derimot har hovedtyngden av sine medlemmer blant 10. klassinger og grunnkurselever har jevnt over lavere oppslutning totalt. Når disse medlemskapene er rent aktivitetsorienterte er det i en løs organisasjonsform som rockeklubb og bandøvelser. Forøvrig er medlemskap i en supporterklubb eller engasjement i politiske og humanitære organisasjoner mest populært blant de eldste. Ingen av disse siste foreningstypene kjennetegnes ved at de kun har barn og unge som målgruppe. Samlet er det slik at ungdom etter hvert som de blir eldre, ser ut til å søke mot arenaer der oppdragerrollen er mer fraværende. Dette kan være supporterklubber, rockeband eller -klubber. Samtidig fatter flere interesse for organisasjoner med et politisk eller ideologisk utgangspunkt.

Lavest organisasjonsdeltagelse i Storhaug, mens Hinna ligger på topp

Figur 2.13 nedenfor viser en sammenligning av organisasjonsdeltagelse i bydelene. Som det framgår er flest Hinna-ungdommer medlemmer i en eller flere foreninger. 78 prosent er med i en eller flere fritidsorganisasjoner i Hinna. Deretter sorterer Eiganes & Våland. Her finner vi den største andelen som oppgir tre eller flere medlemskap. Både Eiganes & Våland, Hillevåg, Madla og Tasta har mellom 73 og 74 medlemmer, mens Hundvåg og Storhaug har den laveste andelen organiserte.

Figur 2.13 – Organisasjonsdeltagelse etter bydel. Prosentandeler.

Når vi finner relativt få organiserte i Hundvåg og Storhaug, mens Hinna og Eiganes & Våland har flest, er det nærliggende å anta at ungdommenes

bakgrunn utgjør noe av forklaringen. Som nevnt finner vi den høyeste andelen som har foreldre med leder- eller mellomlagsyrker i disse bydelene. Samtidig oppgir mange blant ungdom fra Eiganes & Våland og fra Hinna at familien har mange bøker i hjemme, noe som vanligvis tilsier at foreldrene har høyere utdanning. Tidligere undersøkelser har vist at foreldrenes yrke og utdanning har betydning for ungdoms organisasjonsdeltagelse (Øia & Bergwitz 1994). Nedenfor ser vi nærmere på sammenhengen mellom familiebakgrunn og organisasjonsdeltagelse i Stavanger.

Et organisasjonsliv for de ressurssterke?

Stavangerundersøkelsen fra 1995 viste at deltagelse i organiserte fritidsaktiviteter både hang sammen med foreldrenes yrkesbakgrunn og ungdommenes skoleprestasjoner. Slike sammenhenger gjenfinnes i Stavangerundersøkelsen 2002. Blant de uorganiserte er det motsatt en overvekt av ungdom med to foreldre som står utenfor arbeidslivet. Også ungdom med foreldre ansatt i lavere funksjonæryrker og i manuelt arbeid er sjeldnere medlemmer enn sine jevnaldrende med mellomlagsbakgrunn. Bruker vi antall bøker i hjemme som indikator på ungdommenes familiebakgrunn er mønsteret det samme. Få bøker reduserer sjansen for at de unge deltar i organiserte fritidsaktiviteter. I denne sammenheng er det ikke antall bøker direkte eller foreldrenes yrke alene som trigger organisasjonslysten. Bøker og foreldrenes yrke brukes kun som mål på de ressursene som finnes i hjemmet. Det er naturlig å tenke seg at foreldre i leder- eller mellomlagsyrker tjener mer og har høyere utdannelse enn foreldre i lavere funksjonæryrker, i manuelle yrker eller foreldre som står utenfor arbeidslivet. Videre er det slik at mange bøker i hjemmet ofte går sammen med høyere utdanning (NSD 1997). Selv om det alltid er unntak fra regelen, har tidligere forskning vist at vi kan forvente slike sammenhenger på aggregert nivå.

Et annet kjennetegn ved uorganisert ungdom er at de oftere presterer svakt i skolen. I en tverrsnittsundersøkelse, som denne, er det alltid vanskelig å bestemme årsaksretninger. Er det slik at de skoleflinke føler seg mer tilpass i organisasjonslivet eller er det slik at ungdommene blir skoleflinke av å delta i organiserte fritidsaktiviteter? Påvirkningen vil mest sannsynlig gå begge veier. En tredje mulighet er at andre og mer bakenforliggende trekk ved ungdommene har betydning både for skoleprestasjoner og organisasjonsdeltagelse. Tidligere forskning viser blant annet at ungdom fra høyere sosiale lag presterer bedre i skolen enn sine jevnaldrende fra lavere sosiale lag (f.eks. Knudsen 1980). Det er dermed mulig at sosiale bakgrunn både er opphavet til gode karakterer og organisasjonsdeltagelsen hos en og samme ungdom.

Videre er det store forskjeller mellom ungdom med norsk bakgrunn og ungdom med ikke-vestlig bakgrunn i organisasjonsdeltagelse. Mens 73 prosent i den første gruppa kan vise til ett eller flere organisasjonsmedlemskap, gjelder dette bare litt over halvparten (55 prosent) blant de med ikke-vestlig bakgrunn. Ungdom med innvandrerbakgrunn er dermed klart underrepresentert i organisasjonslivet sammenlignet med sine jevnaldrende med norsk bakgrunn. Medlemstallene er lavere både blant jenter og gutter, men det er særlig de unge innvandrerjentene som ikke deltar i fritidsorganisasjonene. Hele 60 prosent blant innvandrerjentene er uorganisert.

Vi søker ofte mot kulturelle forklaringer når vi omtaler ungdom med innvandrerbakgrunn. Kan det mystiske begrepet «kulturforskjell» forklare at de ikke føler seg hjemme i et tradisjonelt norsk foreningsliv? En annen mulighet er at kjennetegn som fører til lav organisasjonsdeltagelse blant andre ungdommer, virker på samme måte blant ungdom med innvandrerbakgrunn. Blant ungdom med ikke-vestlig innvandrerbakgrunn i Stavanger er det flere som har bakgrunn fra lavere sosiale lag, enn i ungdomsgruppa generelt. I tillegg viser en sammenligning av ungdommenes skoleprestasjoner at en overvekt blant ungdom med innvandrerbakgrunn har svake skoleprestasjoner. Kanskje finner vi forklaringen til at færre er medlemmer her?

For å undersøke noen av spørsmålene ovenfor nærmere har vi brukt en analysemetode kalt logistisk regresjon. Kort fortalt er formålet med å anvende en slik metode å se hvilke kjennetegn ved ungdommene som har størst innvirkning på organisasjonsdeltagelsen. Tabell 2.6 på neste side viser en logistisk regresjonsanalyse foretatt i tre trinn. En trinnvis modell gir mulighet til å undersøke hvordan effekten av et gitt kjennetegn (f.eks. innvandrerbakgrunn) endres når vi holder innvirkningen fra andre kjennetegn utenfor (f.eks. skoleprestasjoner).

Regresjonsanalysen viser at sannsynligheten for at en ungdom er organisert reduseres når vi går fra ungdom med norsk bakgrunn til ungdom med ikke-vestlig innvandrerbakgrunn. Når vi tar hensyn foreldrenes yrke og forhold til arbeidslivet svekkes denne sammenhengen noe. Sjansen for at en ungdom med innvandrerbakgrunn er organisert er imidlertid fremdeles signifikant lavere.

Tabell 2.6 - Lineær regresjonsanalyse i tre trinn.

	B	S.E	p	OR
Trinn 1				
<i>Norsk bakgrunn (Konstant)</i>	1,08	0,04	0,00	2,94
Ikke-vestlig bakgrunn	-0,78	0,15	0,00	0,46
Trinn 2				
<i>Konstant: Norsk bakgrunn, foreldre: lav funk/manuelt arbeid</i>	0,83	0,06	0,00	2,29
Ikke-vestlig bakgrunn	-0,68	0,16	0,00	0,51
Hum.-sos. mellomlag	0,43	0,16	0,01	1,53
Tek.-øko. Mellomlag	0,46	0,09	0,00	1,58
Ledere	0,45	0,11	0,00	1,57
Uten arbeid	-0,49	0,38	ns	0,61
Trinn 3				
<i>Konstant: Norsk bakgrunn, foreldre: lav funk/mauelt arbeid, svake prestasjoner</i>	0,42	0,09	0,00	1,52
Ikke-vestlig bakgrunn	-0,62	0,16	0,00	0,54
Hum.-sos. mellomlag	0,30	0,16	ns	1,35
Tek.-øko. Mellomlag	0,25	0,10	0,01	1,28
Ledere	0,26	0,12	0,03	1,29
Uten arbeid	-0,37	0,38	ns	0,69
Middels svakt prestasjonsnivå	0,28	0,11	0,01	1,33
Middels prestasjonsnivå	0,75	0,13	0,00	2,11
Middels godt prestasjonsnivå	0,61	0,14	0,00	1,83
Godt prestasjonsnivå	1,10	0,13	0,00	3,00
Avhengig variabel: Antall organisasjonsmedlemskap				

Tabellen forteller hvilken effekt deltagelse i ulike fritidsaktiviteter har på sannsynligheten for at en ungdom er organisert. Effektmålet som brukes er Odd Ratio (O.R.). Oddsene tilsvarende da forholdet mellom sannsynligheten for at en ungdom er organisert og at hun ikke er det. Odds Ratio er videre en beregning av forholdet mellom oddsene for at hun er organisert og oddsene for at hun ikke er det. Det viktige for å lese tabellen er at OR mindre enn 1 gir redusert sannsynlighet for at ungdommen er organisert, mens OR større enn 1 gir økt sannsynlighet for det samme. P-kolonnen viser resultatet av en signifikantest. Ns står for ikke signifikant.

Endelig har vi inkludert ungdommenes prestasjonsnivå i regresjonsmodellen. Effekten av innvandrerbakgrunn reduseres ytterligere litt, men ungdommenes landbakgrunn har fremdeles en selvstendig effekt på antall organisasjonsmedlemskap. Sagt på en annen måte er det slik at noe av den forskjellen i organisasjonsdeltagelse vi finner mellom ungdom med og uten innvandrerbakgrunn, skyldes sosioøkonomisk bakgrunn og skoleprestasjoner. Også når vi sammenligner ungdom som presterer likt i skolen og som har foreldre med tilsvarende yrker er det imidlertid færre organiserte blant ungdom med ikke-vestlig innvandrerbakgrunn.

Oppsummerende kan vi si at virkningen av å ha innvandrerbakgrunn på antall medlemskap reduseres noe når vi tar hensyn til at gruppa har en overvekt av kjennetegn som også karakteriserer uorganisert ungdom med norsk bakgrunn. At ungdom med innvandrerbakgrunn er underrepresentert i barne- og ungdomsorganisasjonene kan imidlertid ikke forklares ved sosioøkonomisk bakgrunn og svake skoleprestasjoner alene. Ikke-vestlig inn-

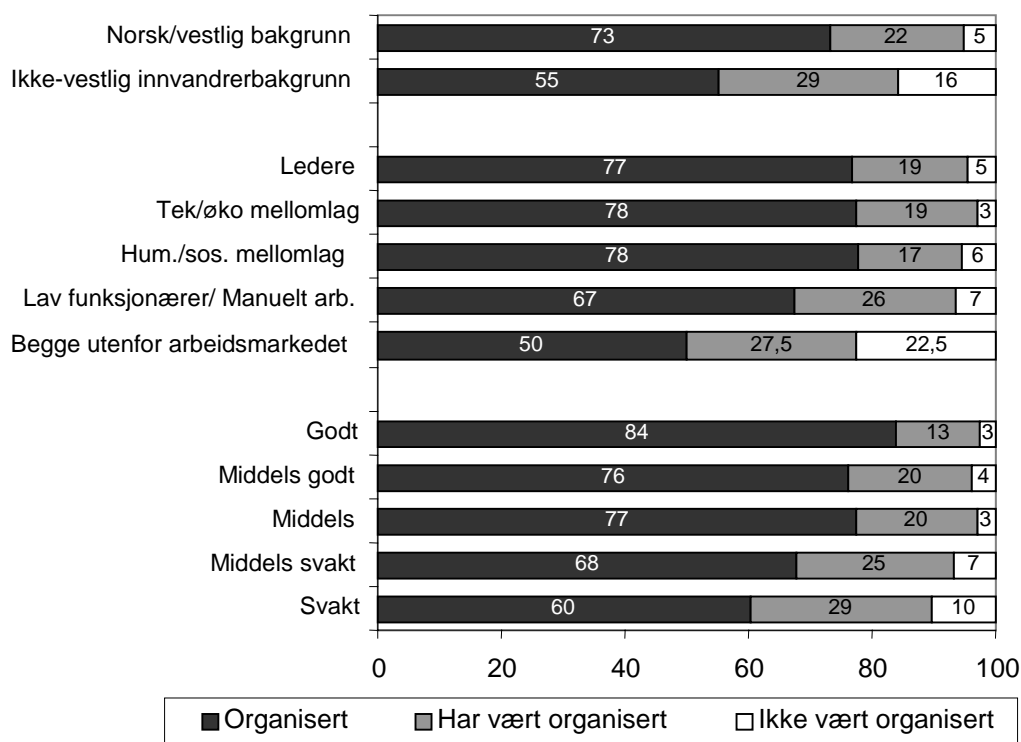
vandrerbakgrunn har betydning for organisasjonsdeltagelse også når vi når vi tar hensyn til skjevheter i familiebakgrunn og skoleprestasjoner.

Hvem dropper ut og hvorfor?

Som nevnt innledningsvis ble ungdommene i Stavanger også bedt om å oppgi om de hadde vært medlem av de ulike organisasjonene tidligere. Figur 2.14 nedenfor viser kjennetegn ved ungdom som er uorganisert i dag, men som har vært med i en klubb, et lag eller en forening tidligere.

I mange tilfeller ligner ungdom som har vært organisert tidligere på ungdom uten organisasjonserfaring overhode. De har litt oftere bakgrunn fra lavere sosiale lag og får svakere karakterer i skolesammenheng enn organisert ungdom. Samtidig finner vi en overvekt av innvandrerdømt ungdom både blant de som har sluttet og blant de som aldri har vært medlemmer.

Figur 2.14 – Organisasjonsdeltagelse etter foreldrenes landbakgrunn og yrke samt ungdommens prestasjonsnivå. Prosent.

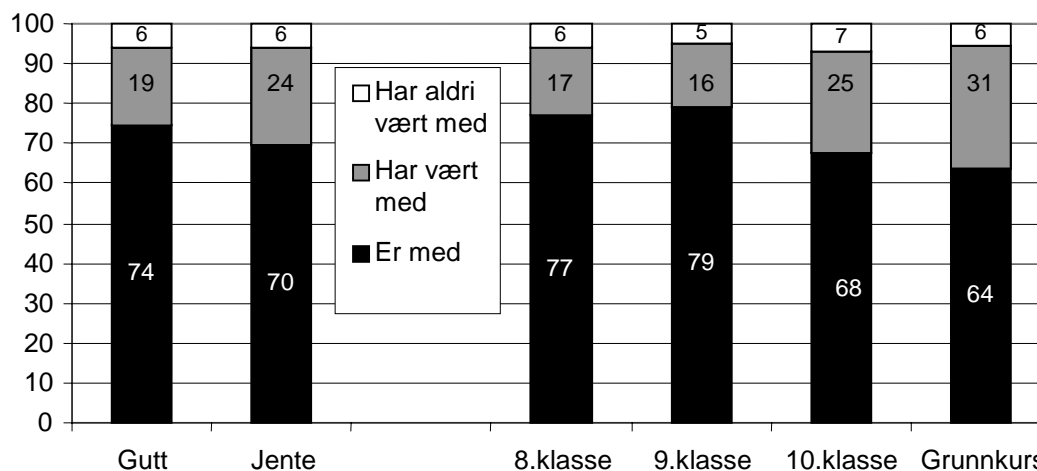
Signifikant forskjell mellom ungdom med og uten ikke vestlig bakgrunn ($p < 0,001$), mellom sosioøkonomisk grupperinger ($p < 0,001$) og mellom prestasjonsgruppene ($p < 0,001$).

Når det gjelder kjønn og alder er bildet litt annerledes. Som det framgår av figur 2.15 er andelen som aldri har deltatt uavhengig av kjønn og klasse-trinn, mens andelen som har vært medlem før er størst blant de eldste og blant jentene. Det er altså ikke slik at færre jenter enn gutter er inno-

organisasjonslivet. Det er heller slik at de slutter i foreningene tidligere enn guttene.

En nærmere analyse viser at dette særlig gjelder idrettslagene, fritidsklubben, de kristne foreningene og hobbyklubbene. For disse organisasjonstypene er det flere jenter enn gutter som sier at de noen gang har vært medlem, mens det likevel er færre blant jentene som er medlemmer i dag.

Figur 2.15 – Organisasjonsdeltagelse etter kjønn. Prosent.

Vi vet at både idrettslag, fritidsklubber, kristne foreninger og hobbyklubber har en overvekt av de yngste ungdommene som sine medlemmer. Samtidig sier vi ofte at unge jenter blir raskere modne enn sine mannlige jevnaldrende. En forklaring på at vi finner færre organiserte blant de eldste Stavangerjentene kan dermed være at de synes organisasjonene er for barnslige. Nedenfor ser vi nærmere på hvilke grunner de unge selv oppgir for å slutte i et lag eller forening

Vokser jentene fra organisasjonene?

I spørreskjemaet fikk ungdommene i Stavanger oppgitt femten grunner man kan ha for å slutte. Dersom de hadde sluttet i en eller flere foreninger, lag eller klubber skulle de merke av hvor godt de ulike grunnene stemte for dem. Tabellen 2.7 nedenfor viser andelen som mener en grunn stemmer *svært bra* eller *litt* for dem. De ulike grunnene er rangert etter synkende oppslutning.

Tabell 2.7 – Ulike grunner til å slutte i en organisasjon etter kjønn. Prosent.

	Jente	Gutt	Differanse	Alle
Fikk andre interesser***	87	79	8	83
Tok for mye tid å være med*	70	67	3	69
Det var ikke spennende nok***	67	58	8	63
Jeg vokste i fra det***	63	45	18	55
Venner sluttet**	52	47	6	50
Dårlige ledere*	49	45	4	47
Jeg begynte i en annen forening***	52	39	14	46
Skolearbeidet ble for krevende***	50	41	9	46
Kravene for å hevde seg ble for store*	31	35	-4	33
Medlemmer fikk bestemme alt for lite	32	35	-3	33
Måtte slutte fordi jeg ble for gammel***	22	12	9	17
Ble for dyrt***	19	14	5	17
Jeg flyttet til et annet sted	15	15	1	15
Foreningen, laget, klubben ble nedlagt	12	14	-2	13
For lange reiser, transportproblemer	12	13	-2	13

(*p<0,05) (**p<0,01) (**p<0,001)

Klart flest er enige i grunnen; de fikk andre interesser. Videre mener over halvparten at mangel på tid, at det ikke var spennende nok, at de vokste fra det eller at venner sluttet er relevante grunner. For de fleste er det altså en prioriteringssak – de har av egen fri vilje valgt å slutte. Bare et fåtall oppgir at de ikke hadde mulighet til å fortsette selv om de ønsket det. Slike forklaringer kan for eksempel omhandle økonomiske begrensninger, flytting, at klubben ble lagt ned eller at de måtte slutte fordi de var for gamle. Til sammen mener 30 prosent blant ungdommene at en eller flere slike årsaker var med å bidra til at de sluttet i foreningen, laget eller klubben de var med i. Rangeringen av ulike grunnene til å slutte er tilnærmet lik blant jenter og gutter. Jentene er imidlertid jevnt over oftere enige i de ulike utsagnene om å slutte enn guttene. Bare når det gjelder utsagnene om at kravene for å hevde seg ble for store, medlemmene fikk bestemme for lite, foreningen ble lagt ned og om for lange reiser/transportproblemer er flere gutter enn jenter enige. Når guttene er i flertall gjelder dette altså grunner som omhandler kritikk mot organisasjonen de var med i eller ytre forhold som hindret dem i å fortsette.

Blant jentene finner vi derimot særlig høy oppslutning om årsaker som viser til egenskaper ved dem selv. Mange oppgir alder som en viktig begrunnelse. Dette gjelder utsagn som «jeg vokste fra det» og «måtte slutte fordi jeg ble for gammel». Jentenes svar ser slik ut til å støttes antagelsen om at jenter i større grad enn gutter slutter fordi de synes organisasjonene er for barnslige. «Jeg begynte i en annen forening» eller «skolearbeidet ble for krevende» er andre utsagn som betraktelig flere jenter enn gutter sier seg enige i.

Innvandrerungdom prioriterer skole framfor organisasjonsliv

Innvandrerungdom er overrepresentert både i den lille gruppa som aldri har vært med i et lag, en klubb eller forening og blant dem som har vært med tidligere. Har ungdom med innvandrerbakgrunn andre grunner til å tre ut av organisasjonslivet enn ungdom med norsk bakgrunn?

Tabell 2.8 – Oppslutning om ulike grunner til å slutte i en organisasjon blant ungdom med og uten innvandrerbakgrunn.

	Ikke-vestlig bakgrunn (N=236)	Norsk/vestlig bakgrunn (N=3795)	Differanse
Fikk andre interesser***	73	84	-11
Tok for mye tid å være med**	59	70	-11
Det var ikke spennende nok	59	63	-4
Jeg vokste i fra det	50	55	-5
Venner sluttet**	40	50	-11
Dårlige ledere	45	47	-2
Jeg begynte i en annen forening	39	46	-7
Skolearbeidet ble for krevende***	60	45	15
Kravene for å hevde seg ble for store	34	33	1
Medlemmer fikk bestemme alt for lite	29	33	-4
Måtte slutte fordi jeg ble for gammel	15	17	-2
Ble for dyrt**	25	16	9
Jeg flyttet til et annet sted***	27	14	12
Foreningen, laget, klubben ble nedlagt	18	13	5
For lange reiser, transportproblemer**	21	12	9

(*p<0,05) (**p<0,01) (**p<0,001)

Tabell 2.8 ovenfor viser oppslutning om de ulike grunnene til å slutte i et lag eller en forening blant ungdom med og uten innvandrerbakgrunn. Jevnt over er færre blant ungdom med innvandrerbakgrunn enige i at de ulike grunnene for å slutte i en forening stemmer for dem. Enkelte utsagn får likevel størst oppslutning i innvandrergruppa. Dette gjelder ofte grunner som samlet sett er lite vanlige. Ikke overraskende oppgir om lag dobbelt så mange med innvandrerbakgrunn flytting som årsak til at de måtte slutte i en klubb eller forening. Samtidig har flere krysset av for økonomiske årsaker og transportproblemer. Det er naturlig å tenke seg at innvandrerforeldre jevnt over har lavere inntekter enn foreldre med norsk bakgrunn. Noen har kanskje også færre muligheter til å kjøre barna til og fra aktiviteter på fritida. Også ungdom med norsk bakgrunn fra lavere sosiale lag oppgir oftere økonomiske årsaker til at de sluttet, enn sine jevnaldrende med foreldre i mellomlags- eller lederyrker.

Innvandrerungdommenes svar skiller seg også ut på måter som ikke er relatert til flytting eller økonomi. Betraktelig flere oppgir krevende skole-

arbeid som grunn til at de sluttet i en klubb, et lag eller en forening. 15 prosentpoeng flere blant ungdom med innvandrerbakgrunn enn ungdom med norsk bakgrunn har krysset av for dette. Denne årsaken får nest høyest oppslutning i innvandrergruppa, mens den ligger på åttende plass blant de norske. Det ser slik ut som manglende deltagelse blant innvandrerungdom først og fremst skyldes en fornuftig prioritering av skolearbeid framfor organisasjonsliv. Et slikt resultat stemmer godt med at flere blant innvandrerungdommene har gjort lekser den siste uken.

Samlet gir analysene ingen umiddelbar støtte for antagelsen om at innvandrerungdom føler seg fremmede i det tradisjonelle, norske foreningslivet. Kulturell distanse var riktignok ikke blant svaralternativene når ungdommene skulle oppgi hvorfor de hadde sluttet i en organisasjon. Vi kan heller ikke se bort fra at slike årsaker gjør seg gjeldene blant de som aldri har deltatt i organiserte fritidsaktiviteter. For den gruppa vi vet noe om, er tendensen likevel klar. Det er vektleggingen av ytre hindringer eller prioritering av skolearbeid som kjennetegner ungdom med innvandrerbakgrunn. De legger relativt mindre vekt på trekk ved organisasjonene når de skal forklare hvorfor de sluttet. Det er få signifikante forskjeller mellom jenter og gutter i innvandrergruppa når det gjelder oppslutning om ulike grunner til å slutte i en fritidsorganisasjon. Jentene oppgir litt oftere at de fikk andre interesse, begynte i en annen forening og – i likhet med de norske jentene – at de vokste fra foreningen. Guttene mener derimot oftere enn jentene, at det at de flyttet var grunnen til at de sluttet.

Hva gjør uorganisert ungdom?

Uorganisert ungdom, enten de aldri har vært med eller har sluttet i et lag eller en forening, utgjør 28 prosent av ungdommene i Stavanger. Hva gjør ungdom som verken deltar i tradisjonelle barne- og ungdomsorganisasjoner eller i fritidsklubb? Skiller de seg fra organisert ungdom også når det gjelder andre fritidsaktiviteter? Nedenfor forsøker vi å besvare dette spørsmålet ved hjelp av opplysningene om fritidsaktiviteter siste uke.

Uorganisert ungdom dyrker den «frie» fritid

Tabell 2.9 nedenfor viser andelen som har brukt tid på ulike fritidsaktiviteter to ganger eller oftere den siste uken etter organisasjonsdeltagelse. For å lette sammenligningen har vi delt de ulike gjøremålene inn i tre typer; strukturerte aktiviteter, ustrukturerte aktiviteter, og underholdning. Med strukturert fritid menes her aktiviteter som utføres på et bestemt sted, med gitte rammer, til bestemte tider eller aktiviteter som i stor grad er voksenstyrt. Flere av disse

aktivitetene foregår innefor rammen av de tradisjonelle fritidsorganisasjonene. Videre inkluderer tabell 2.9 kun aktiviteter der oppslutningen er signifikant forskjellig mellom organisert og uorganisert ungdom. De tre organisasjonsgruppene skiller seg verken signifikant fra hverandre når det gjelder å besøke nabo eller familie, det å være sammen med venner hjemme eller ute, være hjemme alene, hjelpe til hjemme, ha en ekstrajobb, tegne/male/skrive dikt, gå på kafé, danse, drive med kampsport eller trene på egenhånd, spille på automater, spille dataspill, å bruke datamaskinen til annet enn spill, se på TV, eller høre på musikk.

Tabell 2.9 – Prosentandelen som har deltatt i ulike aktiviteter 2 ganger eller oftere siste uke etter organisasjonsdeltagelse.

	Ikke organisert (N=283)	Har vært organisert (N=903)	Organisert (N=2960)
Strukturerte aktiviteter			
Gjort lekser***	75	75	83
Drevet med trening i et idrettslag***	24	12	55
Øving/spilling med andre***	5	4	15
Vært i fritidsklubb***	9	4	9
Vært på møte i et lag eller forening***	4	2	9
Ustrukturerte aktiviteter			
Dratt inn til sentrum***	44	52	40
Shoppet**	45	44	38
Kjørt/sittet på bil/moped for moro***	29	30	23
Stått og hengt på et gatehjørne e.l.**	15	15	11
Vært på treningsstudio/helsestudio**	12	9	7
Vært på diskotek**	10	5	5
Skrudd på bil eller motorsykkel*	8	6	4
Underholdning			
Lest avis**	48	60	62
Sett på video***	55	51	40
Lest i en bok (ikke skolebok)***	22	31	38

(*p<0,05) (**p<0,01) (***)p<0,001)

Ikke uventet er organisert ungdom derimot overrepresentert både når det gjelder trening i idrettslag, møter i lag og foreninger og blant de som har spilt instrumenter sammen med andre. Mer overraskende er det at også en del av de såkalt uorganiserte har drevet med slike aktiviteter siste uke. Blant de uorganiserte er det særlig ungdom i gruppa «ikke organisert» som har krysset av for aktiviteter som vanligvis foregår i organisasjoner. Noen av disse har sannsynligvis havnet i gruppa for uorganiserte fordi de har unnlatt å svare på spørsmålene om organisasjonsmedlemskap. En annen forklaring kan være at spørsmålet som ble brukt for å registrere organisasjonsdeltagelse ikke fanger opp alle organiserte. For eksempel kan det være at ungdom som

faktisk deltar i organiserte fritidsaktiviteter ikke opplever at de er medlemmer. Ungdom som er med i et idrettslag har kanskje ikke et bevisst forhold til sitt medlemskap. For mange vil det være foreldrene som ordner det formelle rundt innmeldingen og som betaler medlemskontingenten.

Nær halvparten blant de som hadde sluttet i et lag eller en forening oppga krevende skolearbeid som grunn. For de som fremdeles er organisert ser organisasjonsdeltagelse imidlertid ikke ut til å gå på bekostning av lekselesningen. Ungdom som er med i en eller flere organiserte fritidsaktiviteter leser tvert imot mer lekser enn de uorganiserte. Dette er tilfellet også for ungdom med innvandrerbakgrunn. Selv om flere blant de organiserte har lest lekser siste uke er det ikke uten videre grunn til å betvile ungdommenes svar når det gjelder grunner til å slutte i et lag eller en forening. Vi har ikke kunnskap om hvor mye lekser hver enkelt gjorde før han eller hun sluttet. Dermed vet vi heller ikke hvor vidt de har brukt mer eller mindre tid på leksene etter at de sluttet. Samtidig kan det tenkes at ungdom som har sluttet i én organisasjon fremdeles er organisert i en annen.

Uorganisert ungdom har sannsynligvis mer tid til fri disposisjon enn de organiserte. Ungdommenes svar vedrørende gjøremål den siste uken tyder på at dette er tilfelle. En større andel blant de uorganiserte drar inn til Stavanger sentrum jevnlig, de kjører oftere rundt for moro skyld eller henger ved gatehjørner, kiosker, bensinstasjoner o.l. Samtidig bruker de mer tid på shopping, trening i helsestudio og mekking. Som nevnt tidligere bruker de verken mer tid på ekstrajobbing, lekselesning eller husarbeid. Vi får slik inntrykk av at de uorganiserte særlig dyrker ustrukturerte aktiviteter som verken kan knyttes til plikter i skolen eller i hjemmet

Samtidig ser de uorganiserte TV, sitter foran datamaskinen og hører musikk omtrent like ofte som annen ungdom i Stavanger. Det er først og fremst i bruk av mer tradisjonelle medier som aviser og bøker at det er forskjeller mellom organisert og uorganisert ungdom. Blant de lestelystne er det organisert ungdom som leder an. Mens 62 prosent blant de organiserte har lest aviser minst to ganger den siste uken, gjelder dette 60 prosent blant de som har vært medlemmer tidligere og kun 48 prosent blant de som aldri har vært organisert. Samtidig har henholdsvis 7 og 16 prosentpoeng færre blant de som har vært organisert og de som aldri har vært det, lest bøker minst to ganger siste uke sammenlignet med de organiserte. Uorganisert ungdom ser derimot litt oftere på video enn ungdom som deltar i en eller flere organiserte fritidsaktiviteter.

Oppsummerende er det slik at ungdom som ikke er med i organiserte fritidsaktiviteter dyrker den «frie fritiden». Flere har hengt på et gatehjørne,

kjørt rundt i bil eller på motorsykkel for moro skyld, dratt til sentrum, shoppet eller sett på video. Organisert ungdom er derimot overrepresentert ved aktiviteter som har et mer seriøst preg. De leser oftere bøker og aviser og gjør mer lekser enn de uorganiserte.

2.5 Noen hovedpunkter

- *Flinke jenter, men bør vi bekymre oss for mindre bruk av data og lavere organisasjonsdeltagelse?* I tråd med tradisjonelle kjønnsroller kan det virke som Stavangerjentene har en «snillere» fritid enn guttene. Jentene dominerer aktiviteter som mange foreldre og lærer vil nikke bekreftende til. De gjør mer lekser, de hjelper til hjemme, leser oftere bøker og bruker biblioteket mer enn sine mannlige jevnaldrende. Samtidig er de mer mottagelig for «finkultur». De er oftere å finne i teateret, i museer og som tilhørere ved klassiske konserter og lignende. Bør vi likevel være bekymret for jentene av andre grunner?

Jentene er i mindre grad organisert enn guttene. Dette til tross for at like mange gutter som jenter har vært organisert en eller annen gang i løpet av oppveksten. Det er i tenårene jentene faller fra. Når de unge jentene slutter i organisasjonene går de også glipp av fordelene et slikt medlemskap kan gi. Selv oppgir mange jenter at de sluttet fordi de hadde vokst fra organisasjonen eller at de ble for gamle. Kanskje synes jentene at de tradisjonelle organisasjonene er for barnslige. Spørsmålet blir i så fall hva de unge jentene ønsker seg isteden? Videre har jenter færre erfaringer med PC-en enn gutter. Når jentene bruker mindre tid foran datamaskinen vil de sannsynligvis også kjenne verktøyet dårligere. Her må bruken imidlertid nyanseres. Det er først og fremst når det gjelder dataspill at guttene dominerer. Kanskje bør vi være mer bekymret for guttenes spillevaner, enn jentenes lavere interesse for dataspill.

- *Innvandrerungdom – i hjemmet og i sentrum.* Ungdom med to foreldre født i et ikke-vestlig land beskjeftiger seg i stor grad med de samme aktivitetene på fritiden som andre norske ungdommer. Som gruppe skiller de seg likevel litt ut. Deler av denne ungdomsgruppa oppgir fritidsaktiviteter som gir assosiasjoner til en hjemmekjær og flittig ungdom. De bruker mer tid i hjemmet med familien, hjelper oftere til hjemme, leser bøker og bruker biblioteket mer enn ungdom med norsk bakgrunn. Samtidig oppgir de ofte krevende skolearbeid som grunn for å slutte i et lag, en klubb eller en forening.

Dette er imidlertid bare en versjon av fortellingen om fritidsbruk blant unge med innvandrerbakgrunn i Stavanger. Ungdom med innvandrerbakgrunn er også oftere å finne i sentrum og de bruker byens offentlige rom mer enn ungdom med norsk bakgrunn. De er på shopping, på kafé og spiller mer på spilleautomater. Delvis kan dette forklares med at flere bor i sentrumsnære områder. Innvandrerungdom bruker imidlertid også sentrum mer uavhengig av bosted. Når de er sammen med venner oppholder de seg gjerne ute på offentlige plasser.

- *Hvem er de uorganisert og hva gjør de?* 28 prosent blant ungdommene i Stavanger deltar ikke i organiserte fritidsaktiviteter. Disse skiller seg ut fra majoriteten ved at de gjennomgående er eldre og oftere jenter enn gutter. Alder og kjønn er faktorer som kun påvirker andelen som går ut av organisasjonslivet. Det er lite eller ingen forskjell mellom kjønnene og mellom ungdom på ulike klassetrinn når vi sammenligner andelen som noen gang har vært med i en eller flere fritidsorganisasjoner. Ungdommenes sosioøkonomiske bakgrunn og foreldrenes landbakgrunn er derimot faktorer som også ser ut til å styre selekteringen av ungdom inn til fritidsorganisasjonene. Vi finner en overvekt av ungdom med bakgrunn fra lavere sosiale lav blant de uorganiserte.

Mens de uorganiserte utgjør et mindretall blant ungdom med norsk bakgrunn, representerer de nær halvparten i innvandrergruppa. Medlemstallene er lavere både blant jenter og gutter, men det er særlig de unge innvandrerjentene som ikke deltar i fritidsorganisasjonene. Hele 60 prosent blant innvandrerjentene er uorganisert. Utenfor organisasjonene beskjeftiger uorganisert og organisert ungdom seg i stor grad med de samme fritidsaktivitetene. Noen forskjeller er det likevel. Uorganisert ungdom dyrker i stor grad den frie fritiden. Flere har hengt på et gatehjørne, kjørt rundt i bil eller på sykkel for moro skyld, dratt til sentrum, shoppet eller sett på video. Organisert ungdom er derimot overrepresentert ved aktiviteter som har et mer seriøst preg. De leser oftere bøker og aviser og gjør mer lekser enn de uorganiserte.

3. Hva vil de?

Hvilke verdier vektlegger de unge? Er ungdom i Stavanger konforme eller opprørske? Ungdom er ingen ensartet gruppe og svaret på slike spørsmål vil derfor varieres avhengig av hvem vi spør. Under dette kapitlet er formålet å tydeliggjøre ulike grupperinger blant Stavangerungdommen gjennom deres engasjement og prioriteringer i forhold til nasjonale og lokale spørsmål. Først undersøkes underliggende holdningsmønstre i ungdomsgruppa. Dette blir gjort ved hjelp av respondentenes prioriteringer i forhold til en rekke undergrupper av ungdom. Ungdom flest har meninger om og assosiasjoner knyttet til stereotype subgrupper eller typer av ungdom. De vet hva slags type atferd de liker og ikke liker. Når ungdom uttrykker holdninger til ulike ungdomsgrupperinger sier de samtidig noe om seg selv, om tilhørighet og om hva de synes er rett og galt. Eksempelvis tar de fleste unge i Norge avstand fra satanister og grupperinger med nynazistiske sympatier.

Videre ser vi på Stavangerungdoms deltagelse i politiske handlinger. I løpet av 90-tallet har vi opplevd et økende fokus på barn og unges rett til medvirkning og innflytelse i politiske saker som angår dem. Internasjonalt kommer en slik utvikling til uttrykk gjennom FNs barnekonvensjon. Et av konvensjonens fire hovedprinsipp omhandler nettopp barns rett til deltagelse og innflytelse. Her til lands har Barne- og familiedepartementet opprettet et eget Ungdommens Demokratiforum. Forumet skal arbeide for å styrke unge menneskers deltagelse og innflytelse i samfunnsutviklingen. Hvor mange i Stavanger har selv deltatt politisk og hvilke handlinger tyr ungdom til når de skal si sin mening?

Også på kommunalt nivå vektlegges medvirkning fra de unge. Som nevnt innledningsvis er økt brukermedvirkning et av målene for ungdomspolitikken i Stavanger. I mange tilfeller vil effekten av et tiltak være avhengig av de unges prioriteringer og oppslutning; «Det hjelper lite om virksomheten er aldri så fullkommen ut fra et pedagogisk, samfunnsetisk eller forebyggende siktemål dersom målgruppa uteblir» (Helland og Øia 2000). En måte å sørge for brukermedvirkning i planleggingen av ungdomstiltak, kan være å stille spørsmål i et spørreskjema. Hvilke typer tilbud ønsker ungdom i nærmiljøet der de bor? I siste del av dette kapitlet behandles Stavangerungdoms prioriteringer mellom mulige ungdomstiltak i nærmiljøet. Vi spør dessuten hvilke dager de unge ønsker at fritidsklubben skal være åpen.

3.1 Ungdomsgrupper og verdiorientering

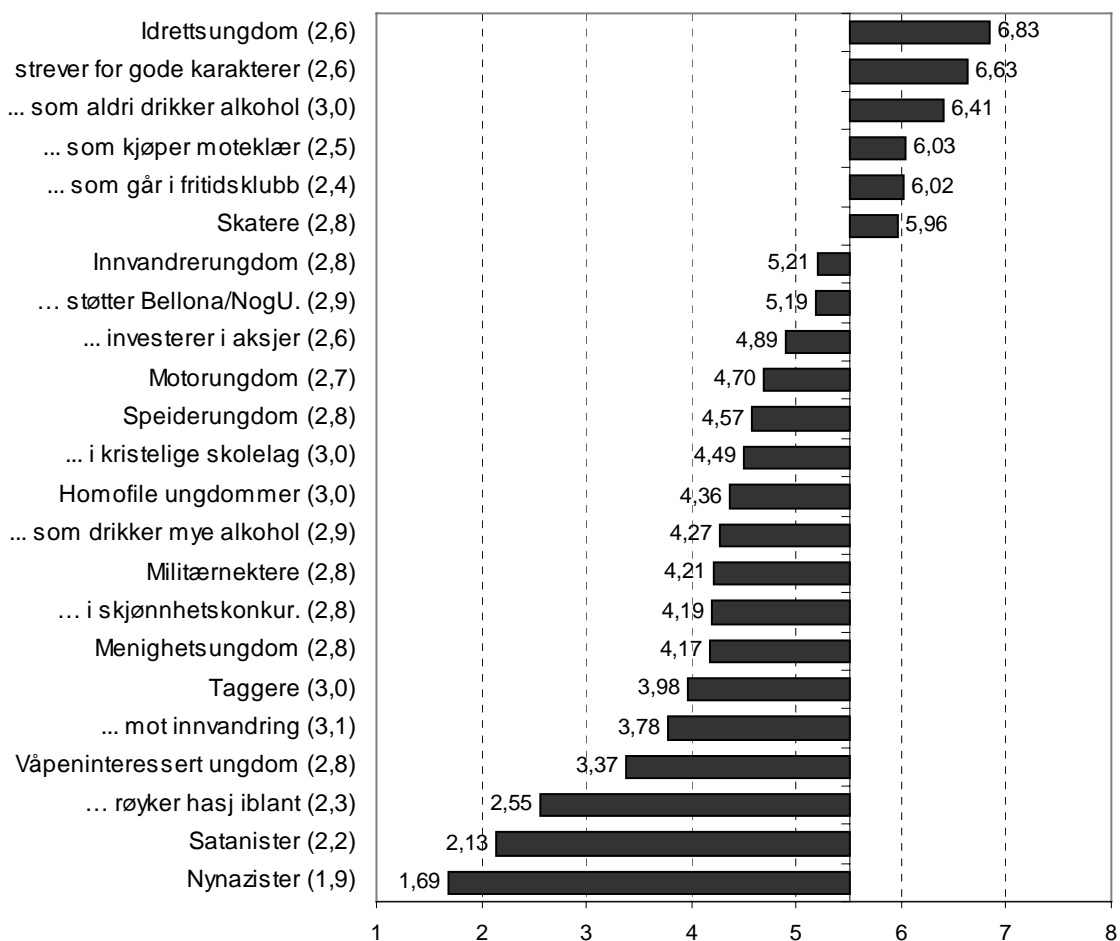
I forskning, medier og dagligtale blir det ofte gjort forsøk på å skille mellom grupper av ungdom ved hjelp av betegnelser som skatere, strebere, idrettsungdom, avholdsungdom, satanister og nynazister. Noen av disse gruppene er lette å gjenkjenne på bakgrunn av stil og atferd. Andre er vanskeligere å få øye på, men oppfattes likevel som sosiale grupperinger knyttet til bestemte aktiviteter eller holdninger. Vi legger ofte vekt på nyskapning, det særpregede og det litt aparte når vi omtaler ungdomskulturer. Like viktig er det å huske at det store flertallet av ungdom påvirkes av generelle trender i samfunnet på samme måte som den voksne befolkningen. Det er først og fremst når en ungdomskulturell gruppering har blitt en del av «mainstream kulturen» eller er fanget opp av kommersielle aktører at den får stor oppslutning blant ungdom flest. I dag gjelder dette blant annet skate- og snowboardkulturer som tidligere hadde en mer subkulturell art.

De fleste ungdommer oppfatter seg selv som relativt normale og har vanskelig for å plassere seg selv i en subkulturell kategori. Da er det lettere å plassere andre. Under dette avsnittet undersøkes Stavangerungdoms holdninger til en rekke kjennetegn ungdom kan ha. For dette formålet har vi listet opp 23 betegnelser på grupper av ungdom. Ungdommene i Stavanger ble bedt om å oppgi hvor godt de likte de ulike gruppene og det gruppene driver med. For å unngå misforståelser ble det ikke brukt navn som strebere og soss, men gruppene ble isteden kalt «ungdom som strever hardt med å få gode karakterer» eller «ungdom som kjøper moteklær». Underveis ser vi blant annet nærmere på Stavangerungdoms holdninger før og nå og på forskjeller mellom gutter og jenter.

Generelt er det slik at flest er positive til ungdomsgrupper som signaliserer verdier vi kan regne med også har stor oppslutning blant foreldrene og i voksensamfunnet generelt. Dette gjelder idrettsungdom, ungdom som strever for å få gode karakterer og ungdom som aldri drikker alkohol. Der nest sorterer grupper med kjennetegn som sannsynligvis har størst verdi blant de jevnaldrende. Dette er ungdom som kjøper moteklær, ungdom som går i fritidsklubb og skatere. Til alle disse grupperingene er gjennomsnittet blant Stavanger-ungdommen markant mer positive enn negative. I den andre enden av skalaen får grupper som nynazister, satanister og ungdom som røyker hasj i blant klart lavest oppslutning. Våpeninteressert ungdom, ungdom som kjemper mot innvandring og taggere er andre grupperinger som gjennomgående har flere motstandere enn tilhengere. Videre er det slik at både menighetsungdom, ungdom som deltar i skjønnhetskonkurranser,

militærnektere, ungdom som drikker mye alkohol, homofile ungdommer, ungdom i kristne skolelag, speiderungdom og moteungdom befinner seg oftere i den negative enden av skalaen enn den positive. Innvandrerungdom og ungdom som støtter Bellona og Natur og Ungdom har verken en klar positiv eller en klar negativ profil. Ungdom flest har sannsynligvis verken særlig positive eller særlig negative holdninger til sistnevnte grupper.

Figur 3.1 – Gjennomsnittlig oppslutning (1–10) om ulike ungdomsgrupper.

Ungdommene ble bedt om å plassere de ulike gruppene på en skala fra 1 til 10. Hvis de likte gruppa eller det de driver med skulle de gi den mellom 6 og 10 poeng – flere poeng jo mer de likte den. Hvis de derimot ikke likte gruppa eller det gruppa driver med skulle de gi mellom 5 og 1 poeng. Figuren viser de ulike gruppenes gjennomsnittsskåre.

Standardavviket er oppgitt i parentes etter hver ungdomsgruppe. Standardavviket sier noe om den normale spredningen i utvalget rundt gjennomsnittsskåren. Med andre ord er det et mål på hvor mye ungdommenes svar vanligvis varierer i forhold til gjennomsnittet. Et høyt tall forteller at spredningen er stor og at det er relativt stor uenighet om hvor mange poeng en ungdomsgruppe bør få. Et lavt tall viser motsatt at ungdommenes svar jevnt over ikke er så forskjellig fra gjennomsnittet. I vårt tilfelle er standardavviket særlig lavt for gruppene *nazister* og *satanister*. Ungdom flest i Stavanger opplever disse gruppene som negative. Derimot er det større uenighet rundt *ungdom som kjemper mot innvandring*, *ungdom som aldri drikker alkohol*, *homofile ungdommer* og *taggere*. I slike tilfeller er gjennomsnittet et dårligere mål på de holdningene som finnes i ungdomsmiljøet.

Antallet ungdommer som ikke har svart på spørsmålene om ungdomsgrupper varierer mellom 420 og 700. Et slikt frafall utgjør mellom 10 og 15 prosent i utvalget. Flest har unnlatt å svare med hensyn til ungdom i menighetsklubb, ungdom som støtter Bellona og Natur og ungdom, ungdom som investerer i aksjer og militærnektene. Det kan være ulike grunner til at de unnlater å svare. Til en viss grad er det slik at færre har gitt poeng til ungdomsgrupper som sorterte midt i listen blant de gruppene som var oppgitt i spørreskjemaet. Sannsynligvis er disse gruppene mindre iøynefallende, enn de som kommer først og sist. Samtidig kan det være slik at noen grupper er uklare for ungdommene og at de derfor synes det er vanskelig å ha en mening om dem. Dette kan blant annet gjelde gruppen for ungdom som invester i aksjer.

Mer positive holdninger til homofile og innvandrerungdom i 2002

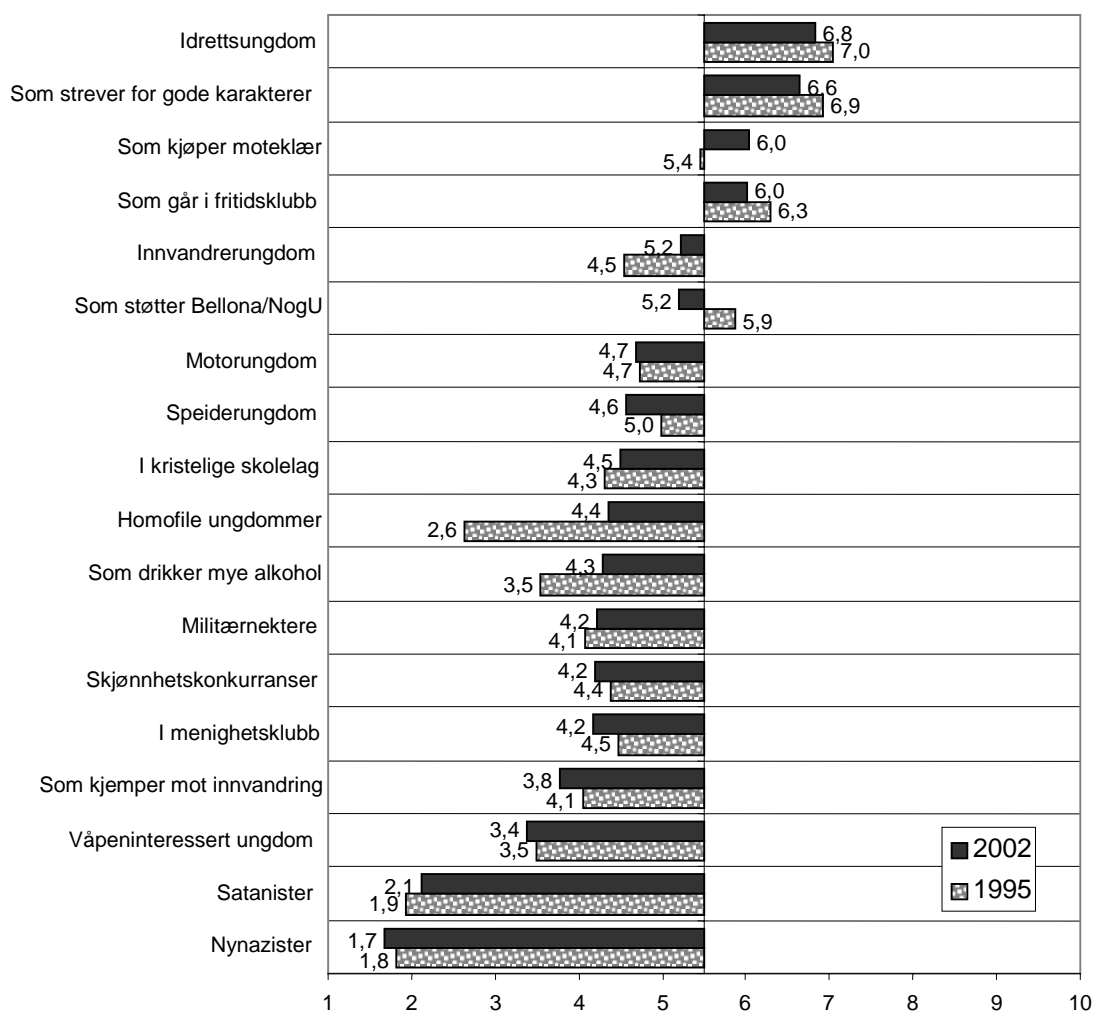
Spørsmålet om holdninger til ulike ungdomsgrupper var også med i 1995-undersøkelsen. Mange av ungdomsgruppene går igjen i de to undersøkelsene. Figur 3.2 på neste side viser gjennomsnittlig oppslutning om ulike ungdomsgrupper i 2002 sammenlignet med tallene fra 1995. Stort sett er de samme grupperingene populære og upopulære i de to undersøkelsene. Enkelte klare endringer er det likevel. I 2002 har ungdom i Stavanger blitt betraktelig mer positive til homofile ungdommer og til innvandrerungdom. Dette er i tråd med andre kommunale undersøkelser som også tyder på at ungdom har mer positive holdninger til homofile i dag enn tidligere (Ødegård 2001). I tillegg er unge i Stavanger anno 2002 mer skeptiske til ungdomsgrupper som kjemper mot innvandring. Slik tyder svarene på en positiv utvikling i retning av mer tolerante holdninger i forhold til grupper som stikker seg ut og er annerledes.

Videre er Stavangerungdom av i dag mer positive til ungdom som drikker mye alkohol enn den samme aldersgruppen var i 1995. Det kan slik se ut som de unge har utviklet mer liberale holdninger til bruk av rusmidler. Vi har kun opplysninger om mulige holdningsendringer når det gjelder alkohol. Ungdom som røyker hasj i blant var ikke med i spørsmålsbatteriet fra 1995. Tall fra Statens Institutt for Rusmiddelforskning (SIRUS) tyder imidlertid på at norsk ungdom har blitt mer positive til bruk av hasj i løpet av nittitallet (Skretting 2000).

Samtidig har det blitt mer akseptert å være opptatt av moteklær i Stavanger. Mens gjennomsnittstallet for gruppa ungdom som kjøper moteklær var 5,5 i 1995, er det samme tallet 6,0 i 2002. Muligens ser vi en tendens til økende kommersialisering blant ungdom. Mens ungdom tilknyttet ulike deler av miljøbevegelsen hadde en klar positiv oppslutning i 1995, har

slike grupperinger, som nevnt ovenfor, verken klar negativ eller klar positiv profil i 2002. Vern om miljøet var den store ungdomssaken på nittitallet. De siste to årene er det kanskje kampen mot rasisme som har fått størst oppmerksomhet blant ungdom. Reksjonene etter at Benjamin Hermansen ble drept av nynazister 26. januar 2001 kan være et eksempel. Drapet var rasis- tisk motivert og ugjerningen skapte en massiv oppslutning om kampen mot rasisme. Både demonstrasjoner, fakkeltog og støttekonserter engasjerte tusenvis av ungdommer i ukene som fulgte.

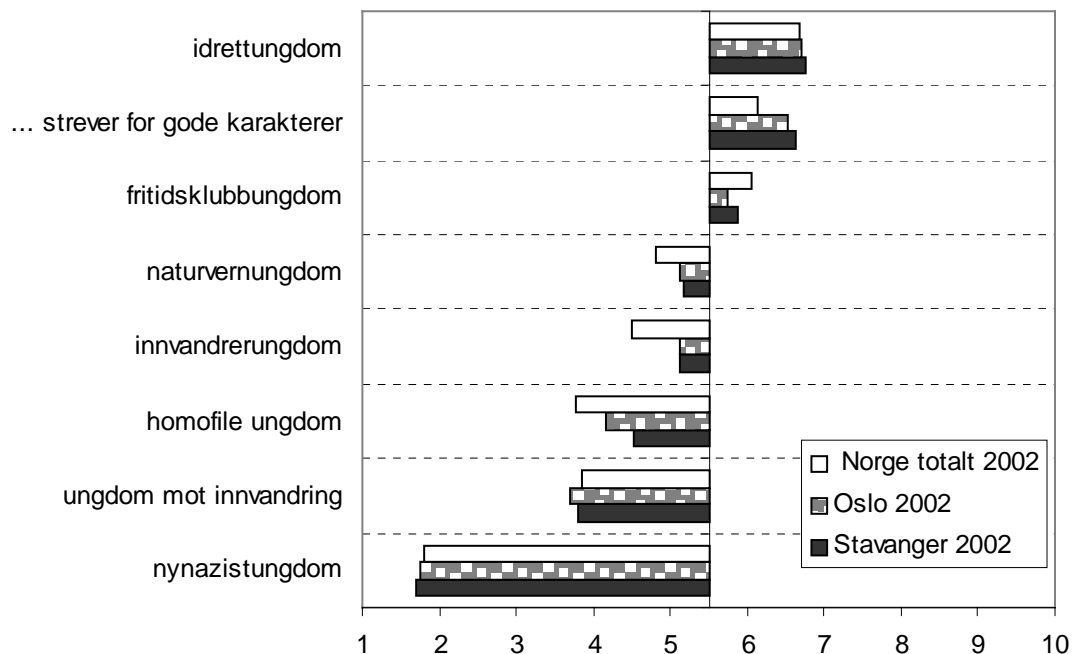
Figur 3.2 – Gjennomsnittlig oppslutning (1–10) om ulike ungdomsgrupper i 2002 sammenlignet med tallene fra 1995-undersøkelsen.

Enkelte av de ungdomsgruppene som var nevnt i Stavangerundersøkelsen kan sammenlignes med den nasjonale Ung i Norge-undersøkelsen fra 2002. Figuren 3.3 på neste side viser oppslutning om ulike ungdomsgrupper i Stavanger sammenlignet med svar fra ungdom på landsbasis og i Oslo spesielt. Stort sett er det de samme ungdomsgruppene som får høy og lav oppslutning i Stavanger og Oslo, som på landsbasis. Enkelte forskjeller er

det imidlertid. Jevnt over ligner Stavangerungdom mer på ungdom fra Oslo, enn på norsk ungdom generelt. For det første er de litt mindre negative til innvandrerungdom. Slike forskjeller kan muligens forklares med en større innvandreretthet i byene. I følge Statistisk Sentralbyrås tall for 2000 hadde henholdsvis 14,3 og 5,7 prosent i Oslo og Stavanger ikke-vestlig innvandrerbakgrunn, mot 4,2 prosent i landet totalt (www.ssb.no, 2002c).

Figur 3.3 – Gjennomsnittlig oppslutning (1–10) om ulike ungdomsgrupper i Stavanger 2002, Oslo 2002 og Ung i Norge 2002.

Samtidig er ungdom fra bykommunene Stavanger og Oslo mindre negative til homofile ungdommer. Dette gjelder Stavangerungdom i litt større grad enn Osloungdom. Endelig er ungdom i Stavanger litt mer positive til ungdom som strever hardt for å få gode karakterer. Her kan foreldrenes utdannelsesnivå være en forklaring. Mens 28 prosent i Stavanger-befolkningen har høyere utdanning, gjelder det samme bare 21 prosent på landsbasis.

4 verdiprofiler – «mainstream», «venstreradikal», «urban spenning» og «macho»

Vi antok innledningsvis at holdninger til ulike ungdomsgrupper er et uttrykk for verdiorientering. Hvis dette er tilfelle er det også sannsynlig at ungdommenes samlede vurdering av flere ungdomsgrupper forteller oss noe om verdimønstre. Holdninger til ulike ungdomsgrupper vil ofte henge sammen i knipper. Eksempelvis er det naturlig å tenke seg at ungdom som er positive

til nynazister også er tilhengere av grupper som kjemper mot innvandring, men at de har en noe mer lunken holdning til innvandrerungdom. De som er positive til ungdom i kristne skolelag, er gjerne også tilhengere av speiderungdom og ungdom i menighetsklubb. Samtidig er disse ungdommene med høy sannsynlighet svært negative til satanister. I tillegg til en vurdering av hvilke typer holdninger som substansielt henger sammen, kan vi undersøke dette empirisk ved hjelp av en faktoranalyse. Lignende analyser er gjort i tidligere ungdomsundersøkelser der de samme spørsmålene om holdninger til ungdomsgrupper var med (Ødegård 2001, Øia 1994 og 1998b). Resultatet fra en faktoranalyse (vedlegg 3), samt en substansiell vurdering av hvilke holdninger som uttrykker et sammenhengende verdimønster har gitt fire profiler. Disse har fått betegnelsene «mainstream», «venstreradikal», «urban spenning» & «macho»:

Figur 3.4 – Verdiprofiler

<p>Mainstream</p> <p>Idrettsungdom</p> <p>Ungdom som går i fritidsklubb</p> <p>Ungdom som kjøper moteklær</p> <p>Ungdom som strever hardt for å få gode karakterer</p>	<p>Urban spenning</p> <p>Ungdom som røyker hasj i blant</p> <p>Taggere</p> <p>Ungdom som drikker mye alkohol</p> <p>Skatere</p>
<p>Venstreradikal</p> <p>Ungdom som støtter Bellona og Natur og Ungdom</p> <p>Homofile ungdommer</p> <p>Innvandrerungdom</p> <p>Militærnekttere</p>	<p>Macho</p> <p>Våpeninteressert ungdom</p> <p>Ungdom som kjemper mot innvandring</p> <p>Ungdom som investerer i aksjer</p> <p>Motorungdom</p>

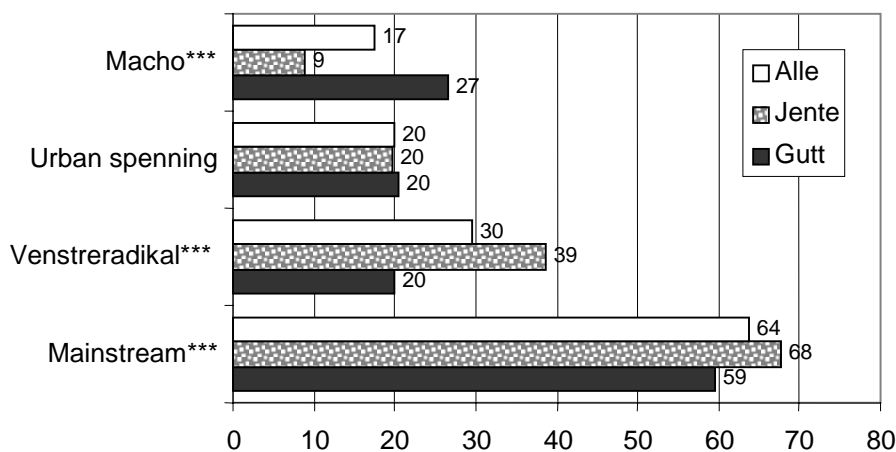
Til bruk i faktoranalysen er ungdommenes svar kodet slik at holdninger er delt inn i tre tilnærmet like grupper (1,2,3). En skåre på 3 tilsier da at ungdommene befinner seg i den gruppa som har mest positive holdninger og en skåre på 1 at de befinner seg i gruppa med mest negative holdninger. Alle ungdomsgruppene som var navngitt i spørreskjemaet, med unntak av satanister og nynazister, er inkludert i analysen. Holdninger til satanister og nynazister er utelatt fordi svært få har positive holdninger til disse gruppene.

Et samlemål på hvor godt likt en gitt profil er kan lages ved den gjennomsnittlige oppslutning om de fire gruppene som inngår i hver profil. Ved hjelp av et slikt gjennomsnittsmål kan vi anslå andelen som gjennomgående er positive til de gruppene som inngår i profilen. Som nevnt tidligere ble ungdommen bedt om å gi de ulike ungdomsgruppene poeng fra 1–10. 1–5 skulle gi uttrykk for graden av negative holdninger til en gruppe, og 6–10 graden av positive holdninger. En poengsum på 6 eller høyere signaliserer dermed

positive holdninger til de egenskaper og de verdier en ungdomsgruppe står for. På samme måte vil en gjennomsnittlig poengsum på 6 eller mer til de fire gruppene som inngår i hver profil signalisere en positiv holding til den enkelte verdiprofilen. De som får et gjennomsnitt lavere enn 6 regnes motsatt som negative til profilen.

Bruker vi en slik inndeling finner vi at 64 prosent av ungdommene i Stavanger er positive til verdiprofilen «mainstream». Dette er altså en klar fleretallsprofil. Derimot er henholdsvis 30, 20 og 17 prosent positive til profilene «venstreradikal», «urban spenning» og «macho». Alle de tre siste er klare mindretallsprofiler. Med andre ord er flertallet av ungdommene i Stavanger mer eller mindre negative til egenskaper og verdier som kan knyttes til disse verdiprofilene. Like fullt er klart flere positive til profilen «venstreradikal», enn til profilene «urban spenning» og «macho».

Figur 3.5 – Prosentandelen som er positiv til de fire profilene etter kjønn.

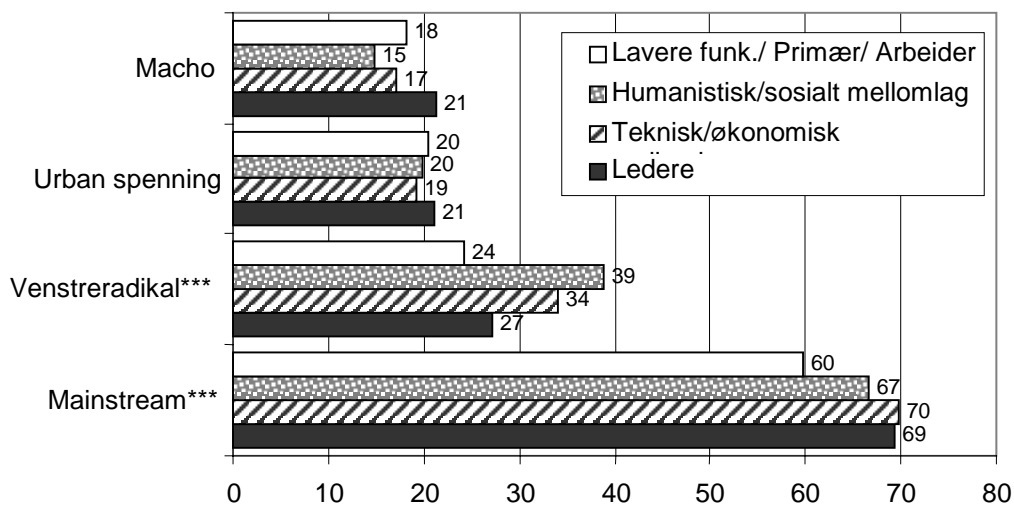
(*p<0,05) (**p<0,01) (**p<0,001)

Litt flere jenter enn gutter er tilhengere av «mainstream-profilen». Også guttene viser imidlertid en klart positiv holding til denne verdiprofilen. Da er kjønnsforskjellene større i oppslutning om profilen «venstreradikal». Nær to av fem blant jentene er positive til denne profilen, mot en av fem blant guttene. Sammenligner vi de tre mindretallsprofilene er «venstreradikal» den profilen flest jenter liker, mens flest gutter slutter opp om profilen «macho». Hele 27 prosent blant guttene liker sistnevnte profil, mens det samme bare gjelder 9 prosent av jentene. Når det gjelder «urban spenning» er det ingen forskjell i jentenes og guttenes vurdering. En nærmere analyse viser at det særlig er oppslutningen om gruppen homofile ungdommer som skiller mellom kjønnene når det gjelder ungdomsgrupper under profilen «Venstreradikal». Her er den gjennomsnittlige poenggivningen blant jentene 5,5, mot guttenes 3,1. Gruppene innvandrerungdom og ungdom som støtter Bellona

og Natur og ungdom får også klart høyest poengsum blant jentene, mens oppslutningen om militærnektelse ikke varierer særlig etter ungdommens kjønn. Som navnet antyder, inneholder machoprofilen ungdomsgrupper som signaliserer maskulinitet. Jevnt over er flere gutter enn jenter positive til alle ungdomsgruppene som inngår i denne profilen.

Det er markante forskjeller i oppslutning om de ulike profilene også etter klassetrinn. Flere blant de yngste ungdommene er positive til main-stream profilen. Samtidig er andelen positive til profilene «urban spenning» og «macho» mindre enn blant ungdom på høyere klassetrinn. Motsatt er grunnkurselevne jevnt over mer positive til mindretallsprofilene «urban spenning» og «macho». Slik gir de eldste uttrykk for større grad av opposisjon mot voksensamfunnet i sin vurdering av forskjellige ungdomsgrupper. Profilene «urban spenning» og «macho» representerer begge verdier som går på tvers av politisk korrekte handlinger i det norske samfunnet. Dette gjelder både tagging, hasjrøyking, våpeninteresse og til dels det å være mot innvandring. Også profilen «venstreradikal» har imidlertid høyest oppslutning blant de eldste og lavest blant de yngste. Her er sammenhengen mellom klassetrinn og holdninger imidlertid noe svakere.

Figur 3.6 – Andelen som er positiv til de fire profilene etter foreldrenes yrke.

(*p<0,05) (**p<0,01) (**p<0,001)

Oppslutning om profilene «venstreradikal» og «mainstream» er betinget av ungdommens sosiale bakgrunn. Færre blant ungdom med bakgrunn fra lavere sosiale lag (lavere funksjonær/manuelt arbeidende) er positive til den «venstreradikale-profilen» sammenlignet med ungdom som har mellomlags- eller lederbakgrunn. Ungdom med foreldre ansatt i det humanistisk-sosiale mellomlaget er derimot overrepresentert blant de som er positive til

den «venstreradikale»-profilen. Skepsisen øker igjen når vi beveger oss til ungdom med bakgrunn i det teknisk/økonomiske mellomlaget og ytterligere for de som har foreldre ansatt i ledende stillinger. Når det gjelder profilen «mainstream» er de øverste sosialgruppene derimot på linje. I de tre øverste sosialgrupper er mellom 70 og 67 prosent positive, mot 60 prosent blant ungdom med foreldre i lavere funksjonæryrker eller manuelle yrker. Vi finner et lignende mønster når vi bruker antall bøker i hjemmet som mål på ungdommenes sosiale bakgrunn. Ungdom som oppgir mange bøker i hjemmet er oftere positive til profilen «venstreradikal» og «mainstream» enn gjennomsnittet.

Endelig øker andelen som er positive til profilene «venstreradikal» og «mainstream» jo bedre skolekarakterer ungdommene har. Et slikt mønster gjenfinnes ikke uventet også i forskjeller mellom organiserte og uorganisert Stavangerungdom. De organiserte er oftere positive til profilene «venstreradikal» og «mainstream», enn ungdom som ikke er med i organiserte fritidsaktiviteter. Samlet kan vi dermed si at positive holdninger til profilene «venstreradikal» og «mainstream» i stor grad gir uttrykk for de ressursstreake ungdommenes holdninger. Sosial bakgrunn og skoleprestasjoner har mindre betydning for oppslutning om de to motkulturprofilene «macho» og «urban spenning».

Den «venstreradikale» profilen er en mindretallsprofil på linje med «macho» og «urban spenning». Likevel er den «venstreradikale-profilen» ingen typisk undergrunnsprofil og lever *ikke* opp til betegnelsen radikal i betydningen ytterliggående eller ekstrem. Derimot uttrykker profilen holdninger som er på linje med eliter på den politiske venstresiden i det norske samfunnet. En slik beskrivelse kan understøttes ved hjelp av resultater fra Institutt for samfunnsforskings Makt- og demokratiutredning 1998–2003. Makt- og demokratiutredningen bygger blant annet på Elitestudien, som omfatter personlige intervjuer med framtrede personer innen ti forskjellige sektorer i det norske samfunnet; politikk, kultur, organisasjon, forvaltning, media, justis, kirke, næringsliv og forskning. I en rapport fra dette prosjektet kommer det blant annet fram at partiet SV får høyere oppslutning blant enkelte deler av eliten, enn i befolkningen generelt (Norske makteliter 2002: 53). Dette gjelder først og fremst eliter innen fagbevegelsen, forskning og høyere utdanning, kultursektoren og sentralforvaltningen. Det er også slik at eliter knyttet til kirke, kultur og forskning er spesielt opptatt av miljøvern sammenlignet med andre elitegrupperinger.

3.2 Politisk aktivitet

Det kan argumenteres for at unge mennesker er mindre politisk engasjert i dag enn tidligere. Ved lokalvalget i 1999 var hele to av tre blant første-gangsvelgerne hjemmesittere (Bjørklund og Saglie 2000). Lavere valgdeltagelse blant de yngste er noe som har utviklet seg over tid. Fra 1971 og fram til 1999 har valgdeltagelsen blant de under 30 år sunket med 20 prosentpoeng. Også medlemskap i de politiske ungdomspartiene og ulike interesseorganisasjoner er synkende. Endelig tyder skolevalgundersøkelser som gjennomføres jevnlig på at ungdoms interesse for politikk er avtagende. Norsk samfunnsvitenskapelig datatjeneste har med belegg i disse undersøkelsene vist at andelen unge som oppgir at de *overhodet ikke er interessert i politikk* har økt fra 6 prosent i 1989 til 18 prosent i 1995 (Aardal 1999).

Er valg og organisasjonsdeltagelse riktige indikatorer å bruke for å måle ungdoms engasjement og deltagelse? De fleste ungdommene som er med i denne undersøkelsen har verken stemmerett ved kommune- eller stortingsvalg. Dessuten hevder nyere forskning omkring politisk deltagelse at folks politiske engasjement har endret seg. Det har skjedd en dreining vekk fra den tradisjonelle partipolitikken og det frivillige organisasjonslivet. Vi uttrykker oss i dag på måter som ligger tetter opp mot vårt hverdagsliv. Aksjonsformene har blitt mer individuelle og går i mindre grad enn tidligere gjennom kjente kanaler. Vi er sjelden medlemmer i et politisk parti, men engasjerer oss oftere ad-hoc, fra sak til sak (Wollebæk, Selle og Lorentzen 2000). Bjørklund og Saglie (2000) har gjort et skille mellom «konvensjonell» og «ukonvensjonell» deltagelse. I denne sammenheng omfatter ukonvensjonelle aktiviteter ad-hoc og aksjonsrettede handlinger. Dette kan for eksempel være demonstrasjoner og underskriftskampanjer. Konvensjonell deltagelse foregår via formelle organer; enten via en organisasjon eller ved direktekontakt med politikere og byråkrater. Under dette avsnittet skal vi gi et bilde av hvilke handlinger de unge i Stavanger tyr til når de ønsker å si sin mening om det samfunnet de lever i. Samtidig undersøkes det framtidige potensialet for politisk handling blant ungdom.

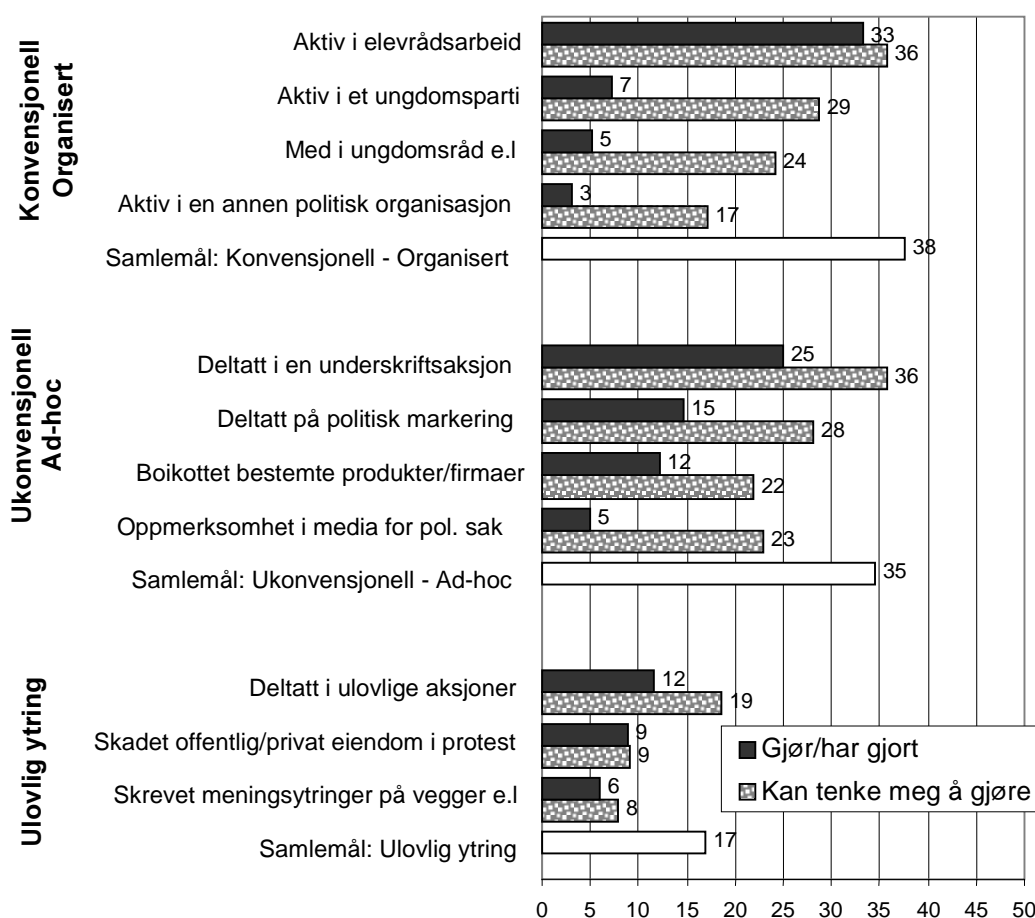
Ulike kanaler for medvirkning

Ungdommene i Stavanger fikk listet opp 11 ulike handlinger man kan ty til for å påvirke politikere og samfunnsopinionen generelt. Ungdommene skulle krysse av for om de hadde utført én eller flere av disse handlingene. Hvis de ikke hadde utført en handling ble de spurt om de kunne tenke seg å gjøre

dette i framtida. 11 prosent blant ungdommene i Stavanger svarte ikke på noen av spørsmålene i batteriet om politisk aktivitet. Blant de som svarte hadde 40 prosent ikke gjort noen av handlingene som var listet opp, mens 60 prosentene hadde deltatt i en eller flere politiske handlinger.

Listen over politiske handlinger som inngikk i spørreskjemaet kan deles inn i tre ulike typer; «konvensjonell deltagelse i organiserte former», «ukonvensjonell, ad-hoc meningsytring» og «ulovlig ytring». De ulike deltagelsestypene variere i grad av involvering og lovlighet.

Figur 3.7 – Prosentandelen som har deltatt og andelen som kunne tenke seg å utføre ulike politiske handlinger.

Elevrådsarbeid er den enkeltaktiviteten klart flest har deltatt i. Hele 30 prosent har vært med i elevrådet en eller annen gang. Det kan imidlertid diskuteres i hvilken grad dette er en politisk handling. Mange elevråd jobber kun med saker som gjelder skolen og den lokale konteksten rundt skolen. Bare henholdsvis 7, 5 og 3 prosent er eller har vært med i et ungdomsparti, Ungdomsrådet eller andre politiske organisasjoner. Fordi såpass mange har vært aktive i elevrådsarbeid utgjør den samlede andelen som har deltatt

politisk via organisasjonskanalen likevel 38 prosent. Når de som kun har vært elevrådsmedlemmer trekkes fra gjenstår 11 prosent.

Nest mest vanlig er det å delta i underskriftskampanjer. En av fire blant ungdommene i Stavanger har gjort dette. En slik aktivitet krever betraktelig lavere personlig innsats enn det å være medlem i et politisk parti. Dernest sorterer handlinger som å delta på en politisk markering (folkemøter, demonstrasjonstog o.l.) og boikott av bestemte produkter eller firma. 15 prosent har krysset av for det første og 12 prosent for det siste. Til slutt har 5 prosent fått politisk oppmerksomhet om en sak i media. Samlet har 35 prosent av ungdommene i Stavanger deltatt politisk ved hjelp av slike ad-hoc-ytringer.

At ungdom tyr til ulovligheter for å si sin mening om samfunnet er mindre vanlig. Til sammen har 17 prosent begått en eller flere ulovlige handlinger i politisk øyemed. Flest har krysset av for samlebetegnelsen ulovlige aksjoner. Dette gjelder 12 prosent blant de som har svart på spørsmålene om politisk deltagelse. 9 prosent har skadet offentlig eller privat eiendom i protest, mens 6 prosent har skrevet meningsytringer på vegger eller lignende. I denne sammenheng er det verd å merke seg at andelen som har begått ulovligheter er større enn andelen som har deltatt i organisert politisk virksomhet hvis vi utelater elevrådsrepresentantene.

Stort potensial for konvensjonell politisk deltagelse og bruk av medier

Figur 3.7 viser også andelen blant de unge i Stavanger som kunne tenke seg å delta i ulike politiske handlinger i framtiden. Generelt er det slik at potensialet for framtidige politiske handlinger er stort. Tre typer av handlinger skiller seg ut ved at andelen som kunne tenke seg å utføre dem er betraktelig høyere enn andelen som allerede har gjort det. Både for det å være aktiv i et ungdomsparti, delta i Ungdomsrådet eller å være aktiv i en annen politisk organisasjon er andelen som kunne tenke seg å gjøre dette mellom 4 og 5 ganger større enn andelen som har gjort det. Svarene tyder dermed på at deltagelse gjennom organisasjonskanalen oppfattes som attraktivt. Det kan slik se ut som det er et betydelig potensial for konvensjonell politisk deltagelse blant ungdommene i Stavanger. Utfordringen blir å finne ut hvorfor det likevel er få som deltar på denne måten i dag. En forklaring kan være at mange av respondentene fremdeles er ganske unge. Generelt er det slik at ungdom blir mer politisk bevisst og at flere involverer seg politisk etter hvert som de blir eldre.

I tillegg til potensialet for konvensjonell deltagelse, kunne mange tenke seg å bruke media til å få oppmerksomhet rundt en politisk sak. Her ligger potensialet på 23 prosent, mens bare 5 prosent har gjort dette en eller annen gang. Det kan slik se ut som ungdom stoler på mediens gjennomslagskraft

og evne til å spre et politisk budskap. Også når det gjelder deltagelse via politiske markeringer og boikott er andelen som kunne tenke seg å gjøre dette betydelig større enn andelen som har gjort det. Dette gjelder ikke i like stor grad for elevrådsarbeid. Det fremtidige potensialet for denne typen deltagelse er likevel høy. 36 prosent kunne tenke seg å sitte i et elevråd en eller annen gang, mens 33 prosent har gjort det tidligere.

Når det gjelder ulovlige ytringer er potensialet gjennomgående noe lavere. Mange vil nok synes det å ty til ulovligheter for å si sin mening er en drastisk handling i et demokrati. Omtrent like mange som faktisk har begått ulike former for hærverk i politisk øyemed, kunne tenke seg å gjøre dette i framtiden. 9 prosent har skadet offentlig eller privat eiendom i protest og 9 prosent har krysset av for at de kunne tenke seg å gjøre dette. De samme tallene for det å skrive meningsytringer på vegger e.l. er henholdsvis 6 og 8 prosent. Når det gjelder den vide betegnelsen delta i ulovlige aksjoner, er forskjellen på de som har gjort dette og de som ønsker å gjøre det større. 7 prosentpoeng flere enn de som har deltatt i ulovlige aksjoner tidligere har krysset av for at de kunne tenke seg å gjøre dette i framtiden. Samlet oppgir 22 prosent at de kan tenke seg å delta i en eller flere former for ulovlig ytring.

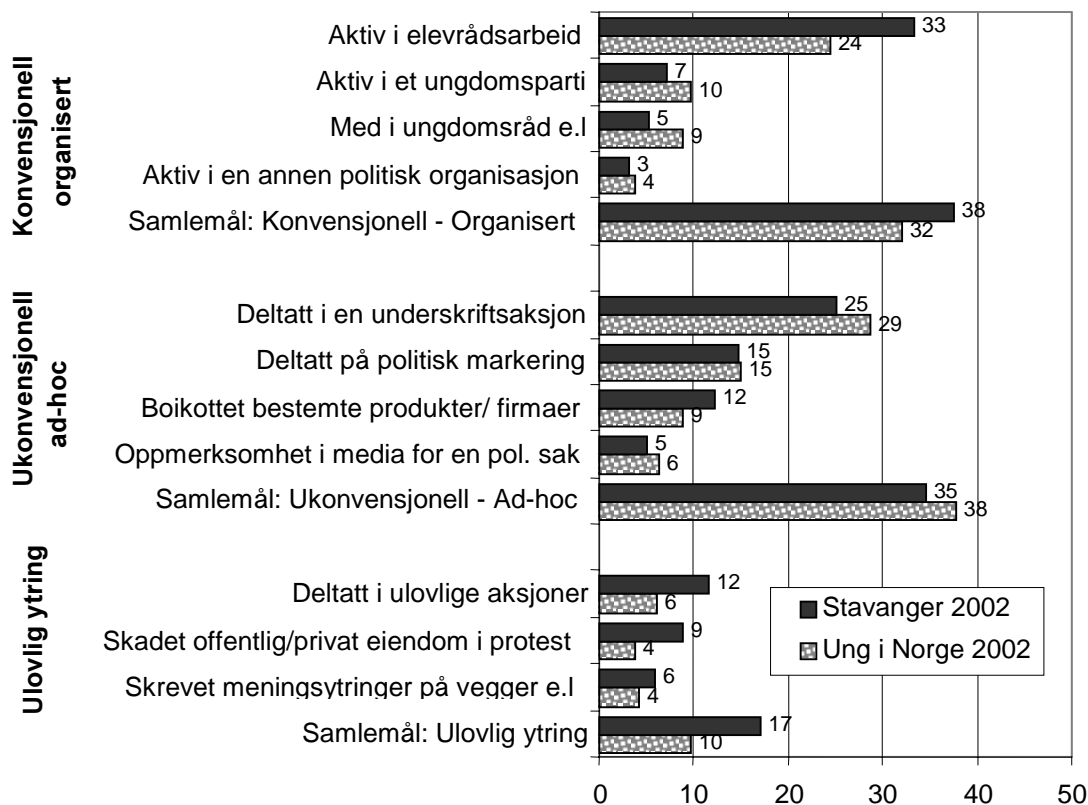
Stavanger merker seg ut ved at mange har vært med i elevråd – og ved relativt høy deltagelse i ulovlige ytringer

Politisk deltagelse i Stavanger kan sammenlignes med tallene fra den landsdekkende Ung i Norge undersøkelsen fra samme år. Spørsmålene om deltagelse i politiske handlinger var stilt på nøyaktig samme måte i de to undersøkelsene. Figur 3.8 på neste side viser andelen blant 8.–9. klassingene som har utført de ulike handlingene noen gang. Når det gjelder konvensjonell deltagelse gjennom politiske partier, ungdomsråd eller andre politiske organisasjoner er færre involvert i Stavanger enn på landsbasis. Stavangerungdommen tar dette igjen ved at betydelig flere har vært aktivt med i elevrådsarbeid. Dette gjelder 9 prosentpoeng flere i Stavanger enn for norsk ungdom totalt. Videre merker ungdom i Stavanger seg ut ved at flere har brukt lovbrudd som virkemiddel. Hele 17 prosent har deltatt i ulovlige ytringer i Stavanger, mot 10 prosent i Ung i Norge-undersøkelsen. Særlig er forskjellene store når det gjelder andelen som har deltatt i ulovlige aksjoner og andelen som har skadet offentlig eller privat eiendom i protest.

Ser vi isteden nærmere på potensialet for politiske handlinger leder Stavangerungdommen klart an. For alle aktivitetene som var listet opp i spørreskjemaet er det slik at flere blant ungdommene i Stavanger, enn på landsbasis kunne tenke seg å gjøre dette i framtida. Særlig gjelder dette elevrådsarbeid, boikott og ulovlige aksjoner, og dermed aktiviteter der

Stavangerungdom i utgangspunktet er godt representert. Mønsteret i hvilke aktiviteter som har et betydelig høyere potensial for aktivitet enn den faktiske deltagelsen, er det samme i de to undersøkelsene.

Figur 3.8 – Prosentandelen som har deltatt i ulike politiske handlinger i Stavanger 2002 sammenlignet med tall fra Ung i Norge 2002. (8.klasse-grunnkurs).

Hvem deltar og på hvilken måte?

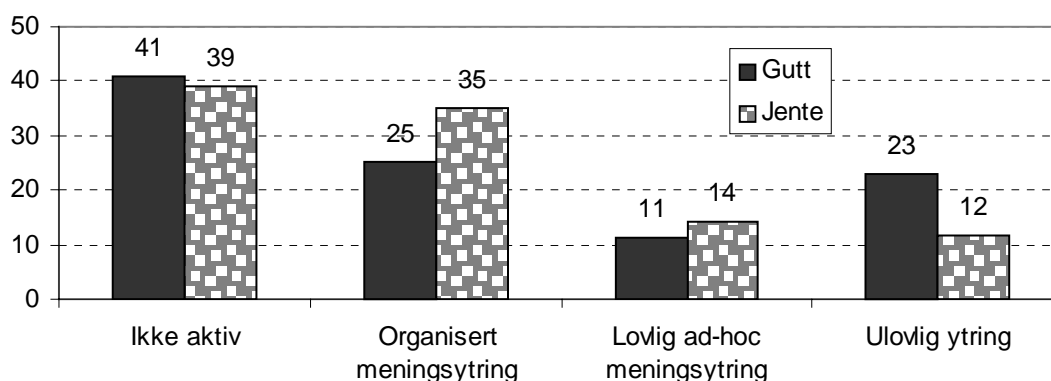
Under dette avsnittet ser vi nærmere på hva som kjennetegner politisk aktive ungdommer i Stavanger. Ovenfor er det skilt mellom tre ulike typer deltagelse; konvensjonell organisert deltagelse, ukonvensjonell ad-hoc deltagelse og deltagelse i ulovlig ytring. Med utgangspunkt i de ulike deltagelsestypene skal vi dele ungdommene i Stavanger inn i fire gjensidig utelukkende aktivitetsgrupper.

Den første gruppa omfatter ungdom som ikke har deltatt i noen av de 11 aktivitetene ovenfor og utgjør som nevnt 40 prosent. Dernest sorterer ungdom som deltar konvensjonelt og i organiserte former; organisert meningsytring. Videre samles ungdom som *kun* har deltatt ad-hoc i en tredje gruppe kalt lovlig ad-hoc meningsytring. Mange av ungdommene som har deltatt i ad-hoc aktiviteter er også med i et ungdomsparti eller har vært med i elevrådsarbeid. Disse er plassert i gruppen for organisert meningsytring. Ungdom som har brukt ulovlige virkemidler inngår alle i gruppe nummer

fire under betegnelsen ulovlig ytring. Mange blant de som har deltatt i ulovlige aksjoner, tagging eller hærverk har også ytret sin mening via lovlige kanaler. Likevel vil det å ty til ulovligheter gi uttrykk for et spesielt engasjement, og de er derfor skilt ut som en egen gruppe.

Følger vi inndelingen ovenfor er 40 prosent av ungdommene i Stavanger ikke aktive, 30 prosent har ytret seg i organiserte former, 13 prosent har kun drevet med lovlig ad-hoc preget meningsytring, mens 17 prosent har begått lovbrudd for å si sin mening om samfunnet.

Figur 3.9 – Prosentandelen som har deltatt politisk på ulike måter etter kjønn.

Signifikant kjønnsforskjell på et 5-prosentnivå

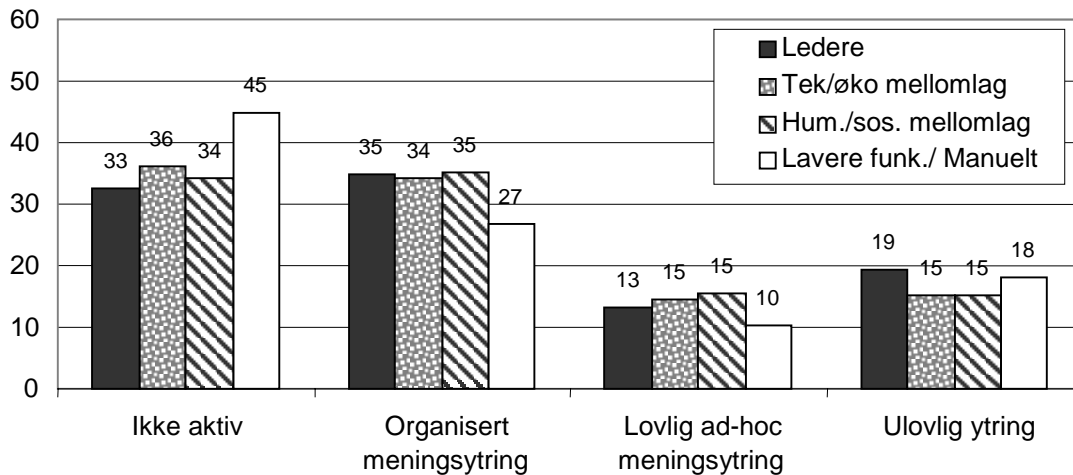
Jentene er noe oftere politisk aktive via lovlige kanaler enn guttene. Hele 10 prosentpoeng flere jenter enn gutter har vært med i ulike politiske organisasjoner, mens 3 prosentpoeng flere jenter har deltatt i lovlig ad-hoc meningsytring. Guttene er derimot klart overrepresentert blant de som har begått ulovligheter for å si sin mening om samfunnet. Ser vi på enkeltaktiviteter er guttene i flertall når det gjelder alle typer av ulovlige meningsytringer, mens jentene først og fremst dominerer gruppa som har deltatt via elevrådet.

En nærmere analyse viser at andelen som har deltatt i politiske handlinger øker med alderen. Fordi vi ikke har spurt om politiske handlinger innen en avgrenset tidsperiode er dette ventet. De eldste har levd tre år lenger og sannsynlighetene er derfor større for at de har deltatt i en eller flere politiske handlinger i løpet av livet. Hele 50 prosent blant 8. klassingene har ikke deltatt i noen politiske handlinger, mot 29 prosent i grunnkurs. Det er særlig i ad-hoc deltagelse og ulovlige ytringer at de eldste er mer involvert enn de yngste. Ukonvensjonell deltagelse gjennom aksjoner og andre former for ad-hoc meningsytring øker litt for hvert klassetrinn. Også når det gjelder ulovlige ytringer stiger interessen med økende alder fram til 9. klasse.

En større andel blant ungdom med innvandrerbakgrunn (45 prosent), enn blant ungdom med norsk bakgrunn har ikke deltatt i noen politiske

handlinger. Det er særlig ved boikott, elevrådsarbeid og underskriftskampanjer at andelen aktive blant de med norsk bakgrunn er større. Her utgjør forskjellene et avvik på henholdsvis 6, 8 og 10 prosentpoeng og er alle signifikante på minst et 5 prosentnivå.

Figur 3.10 – Prosentandelen som har deltatt politisk på ulike måter etter foreldrenes yrke.

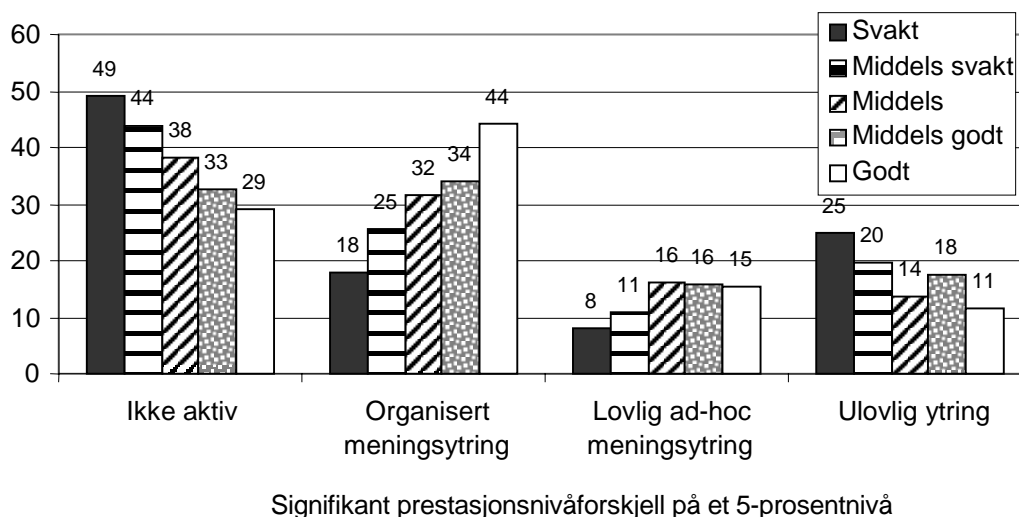
Signifikant sosialgruppeforskjell på et 5-prosentnivå

Også ungdommenes sosiale bakgrunn er av betydning for deltagelse i politisk meningsytring. Ungdom med foreldre ansatt i lavere funksjonæryrker og ulike typer manuelle yrker har et lavere politisk aktivitetsnivå, enn ungdom med bakgrunn fra høyere og midlere lag. Hele 45 prosent i den førstnevnte gruppa har ikke deltatt i noen av de handlingene som var listet opp i skjemaet, mot mellom 33 og 36 prosent blant ungdom med foreldre ansatt i leder- eller mellomlagsyrker. Ungdom med leder- eller mellomlagsbakgrunn er overrepresentert både i organisert og i lovlig ad-hoc meningsytring. Bare når det gjelder ulovlige ytringer ligger ungdom med bakgrunn fra lavere sosiale lag i det øverste sjiktet. I det sistnevnte tilfellet er forskjellene imidlertid ikke signifikante for noe av de enkelthandlingene som inngår i samlemålet. Et tilsvarende mønster trer fram når antall bøker i hjemme brukes som indikator på ungdommenes sosiale bakgrunn. Det kan slik se ut som politisk aktive ungdommer i Stavanger har større ressurser i hjemmet, både av økonomisk og kulturell art, enn ungdom som ikke deltar politisk.

Politisk aktive ungdommer er ressurssterke også på andre måter. De får gjennomgående bedre karakterer enn ungdom som ikke deltar politisk. Kun 51 prosent blant den femdelen som får dårligst karakterer har vært politisk aktive. Deretter øker andelen gradvis opp til 71 prosent blant femdelen med de beste karakterene. Skoleflinke elever er særlig høyt representert i organisert meningsytring. I ulike former for ad-hoc meningsytring, lovlig og ulov-

lig, er det kun små forskjeller mellom ungdom som presterer *godt*, *middels godt* og *godt* i skolen. De svakeste elevene skiller seg fremdeles ut ved at de er lavt representert innen lovlig ad-hoc meningsytring, men er mer aktive enn gjennomsnittet når det gjelder ulike former for ulovlig ytring.

Figur 3.11 – Prosentandelen som har deltatt politisk på ulike måter etter skoleprestasjoner.

Oppsummerende tyder respondentenes svar på flest politisk aktive blant ungdom fra høyere sosiale lag, med mange bøker i hjemme og som presterer godt i skolen. Samtidig er de noe oftere jenter enn gutter. Det er særlig i bruk av organisasjonskanalen at disse gruppene merker seg ut, men også innen lovlig ad-hoc meningsytring finner vi en overvekt av ungdom med slike kjennetegn. Fordi de «flinke og ressurssterke» er overrepresentert i konvensjonell politisk aktivitet, må vi regne med at det er denne gruppas meninger som først og fremst uttrykkes via organisasjonskanalen. Ønsker vi å vite hva andre grupper av ungdomsbefolkningen mener om samfunnet er organisasjonene sannsynligvis ikke det beste stedet å lete. Ungdom fra lavere sosiale lag og som presterer svakt i skolen uttrykker seg relativt sett oftere ved hjelp av ad-hoc meningsytring og ulovligheter.

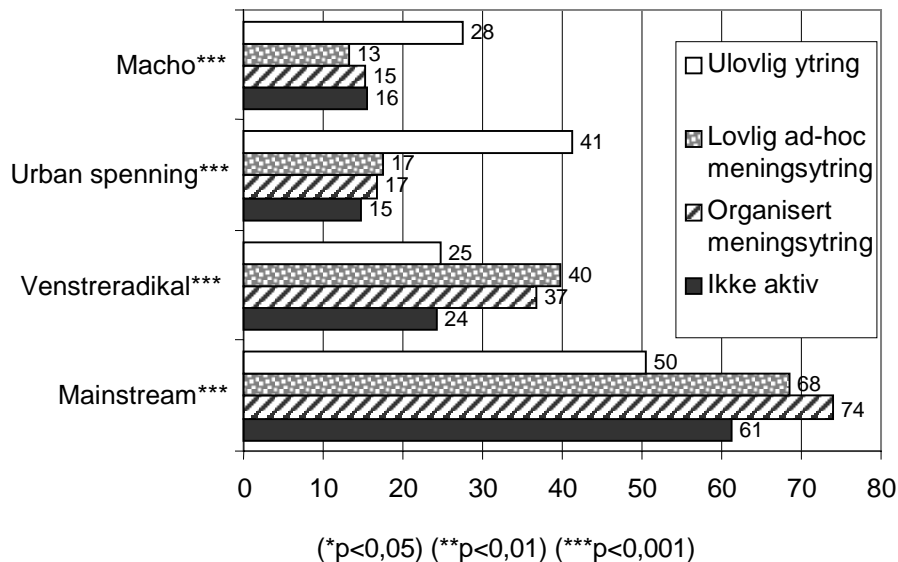
Verdiprofiler og politisk aktivitet

Politisk aktivitet er knyttet til verdier og holdninger. Vi engasjerer oss politisk fordi vi ønsker å påvirke samfunnsutviklingen i den retningen vi tror er best. I forrige avsnitt ble verdiprofilene «mainstream», «venstreradikal», «macho» og «urban spenning» konstruert basert på holdninger til ulike ungdomsgrupper. Vi skal se nærmere på sammenhengen mellom politiske deltagelse og holdninger til de fire verdiprofilene.

Politisk aktive ungdommer som deltar via lovlige kanaler viser særlig høy oppslutning om verdiprofilene «mainstream» og «venstreradikal».

Denne delen av de politisk aktive kan dermed ikke sies ha særlig ytterliggående holdninger. Riktignok er mange positive til mindretallsprofilen «venstreradikal». Som nevnt ovenfor kan dette i liten grad kalles opposisjonelt. Handlinger og verdier knyttet til gruppene som inngår i denne profilen vil i mange tilfeller være på linje med deler av eliten i norsk samfunnsliv.

Figur 3.12 – Andelen som er positive til de fire verdiprofilene etter politiske deltagelse.

Ungdom som har begått lovbrudd for å si sin mening skiller seg klart fra ungdom som har deltatt politisk på andre måter når det gjelder oppslutning om de fire verdiprofilene. De er mindre positive til «mainstream-profilen» og mer negative til profilen «venstreradikal» enn ungdom som kun har ytret sin mening ved hjelp av lovlige virkemidler. De er i mindre grad positive til ungdom i miljøvernorganisasjoner, innvandrerungdom og homofile ungdommer, enn annen politisk engasjert ungdom i Stavanger. Samtidig er de klart mest positive til alle åtte ungdomsgrupper som inngår i de to profilene «macho» og «urban spenning».

Våre analyser av sammenhengen mellom verdiprofiler og politisk deltagelse gir en mistanke om at flertallet blant de som har begått lovbrudd for å si sin mening ikke har den typen trekk vi vanligvis forbinder med *sivil ulydighet*. Samlende for handlinger som kalles sivil ulydige er at utøveren setter seg opp mot loven. Handlingene skiller seg imidlertid fra vanlig kriminalitet fordi lovbruddet skyldes samvittighet og overbevisning. To andre fellestrekk er også viktige. Handlingen gjøres i åpenhet og den er ikke-voldelig. Begrepet sivil ulydighet knyttes videre ofte til aksjoner med opphav i venstresiden av politikken. Alta-aksjonen er et eksempel, unge naturvernere som lenker seg til gassrør for å protestere mot gasskraftutbygging et annet.

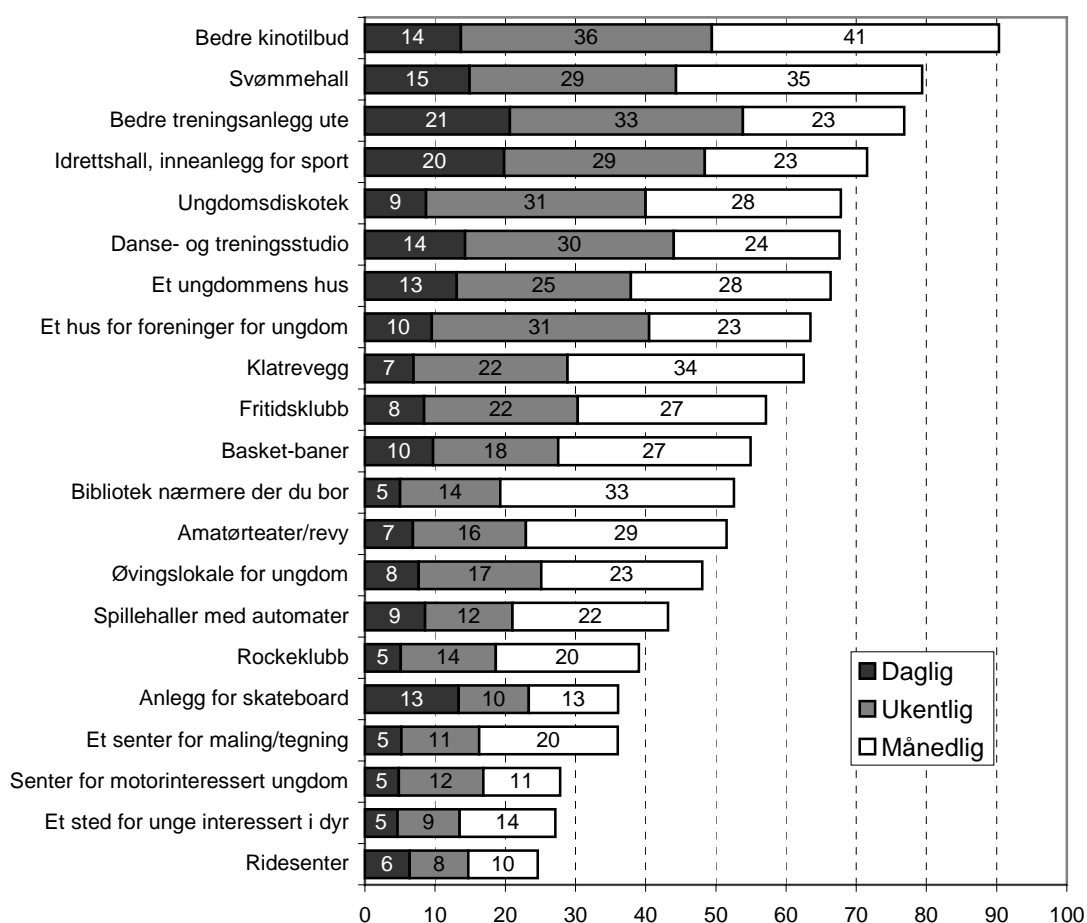
I motsetning til ungdom som har ytret seg gjennom lovbrudd, er det å forholde seg passiv *ikke* knyttet til et opposisjonelt holdningsmønster. Ovenfor antok vi at ungdom som er positive til profilene «macho» og «urban spenning» befinner seg i et slags opposisjonsforhold til de dominerende verdiene i voksensamfunnet. De politisk passive er like skeptiske til profilene «urban spenning» og «macho» som deltagere i ulike former for lovlig meningsytring. I oppslutning om verdiprofilen «venstreradikal» skårer ungdom som ikke deltar, derimot lik som ungdom som har begått lovbrudd for å si sin mening. Samlet sett ligner passive ungdommer likevel mest på ungdom som deltar via lovlige virkemidler. Det å ikke delta er først og fremst et trekk ved de yngste. Hvis disse ungdommene velger å engasjere seg på et senere tidspunkt er det mest sannsynlig at flertallet velger lovlige virkemidler til dette formålet.

3.3 Ønsker om ungdomstilbud

Kundesamfunnet er en av betegnelsene sosiologene Frønes og Brusdal bruker på det norske samfunnet i sin bok *På sporet av den nye tid – kulturelle varsler for en nær framtid* (2000). Begrepet referer til en utvikling der innbyggernes rolle som kunder har blitt mer og mer framtrødende i norsk politikk og forvaltning. Dagens velgere er kunder og brukere av helse-tjenester, utdannings- og kulturtilbud. En setning hentet fra Stavanger kommunes Handlings- og økonomiplan kan illustrere dette poenget ytterligere; «For å levere et produkt til bruker/kjøper av ungdomskultur, må de som legger til rette for/selger dette vite hva som etterspørres til enhver tid» (Stavanger kommune, Handlings- og økonomiplan 2002-2005). Spesifikt omhandler dette sitatet at de som jobber med ungdomssaker i kommunen må være oppdatert med hensyn til ungdomskultur, trender m.m. Mer generelt uttrykker sitatet at ungdom i kommunen ikke bare oppfattes som klienter eller brukere, men også som kvalifiserte kunder på et marked av ungdomstilbud. Det å satse på tiltak som mange ønsker seg kan bety effektiv utnyttning av knappe kommunale midler. De unges prioriteringer skal likevel ikke betraktes uten et kritisk blikk. For det første vil framstillingen av hvilke tiltak ungdommene ønsker ofte være begrenset av de tiltakene som er nevnt i spørreskjemaet. Samtidig er det ikke alltid et mål å nå flest mulig med hvert enkelt tiltak. Ofte er det vel så viktig at ungdomstilbudet i kommunen er variert og også tar hensyn til små gruppers behov. Tiltak som slår godt an blant utsatt ungdom får kanskje ikke oppslutning i majoritetsgruppa. Slike tiltak er likevel viktige, nettopp fordi de fanger opp ungdom som ikke deltar på andre arenaer. Dessuten bør ungdom flest få mulighet til å skifte interesser og prøve seg på nye områder etter hvert som de vokser opp og utvikler seg. Slike muligheter trygges best gjennom opprettholdelsen av et bredt tilbud til ungdom.

Ungdomsundersøkelsen i Stavanger 2002 har spørsmål ment for å kartlegge de unges prioriteringer av ungdomstiltak i kommunen. Også 1995-undersøkelsen inneholdt slik informasjon. I 1995 ble ungdommene spurt hvor viktige de syntes ulike ungdomstiltak var. Når spørsmålet stilles på en slik måte risikerer vi at mange synes et tiltak er viktig, uten at de selv ønsker å bruke det. Vi får dermed ikke informasjon om andelen potensielle brukere. I den nye undersøkelsen er spørsmålene stilt på en litt annen måte. Ungdommene er spurt hvor ofte de ville bruke 21 navngitte tilbud hvis det fantes slike i nærmiljøet der de bor. Svaralternativene var *daglig*, *ukentlig*, *månedlig* og *aldri/nesten aldri*.

Figur 3.13 – Andelen som vil bruke ulike ungdomstilbud daglig, ukentlig og månedlig.

Samlet mener bare 1 prosent, blant de som har svart på spørsmålene, at de ikke ville brukt noen av de skisserte tiltakene. For de fleste er et eller flere av tiltakene som var listet opp altså relevante. Flest ønsker seg et bedre kino-tilbud. Hele 91 prosent mener de ville brukt dette minst månedlig. Andre tilbud som sorterer høyt på lista er en svømmehall, et idrettsanlegg ute, et inneanlegg for sport og et danse- og treningsstudio. Det er kanskje ikke rart

at ulike sportsanlegg er populære. Som vist tidligere driver nær halvparten (42 prosent) blant unge i Stavanger med idrett i organisert form.

Videre mener mange at de ville brukt et ungdomsdiskotek hvis det fantes et slik i nærmiljøet der de bor. Mindre aktivitetsorienterte tilbud som et ungdommens hus, et hus der foreninger for ungdom kan holde til og fritidsklubb får også relativt høy oppslutning. Henholdsvis 66, 64 og 57 prosent mener de vil bruke denne typen tiltak.

De resterende tiltakene er i større grad knyttet til utøvelse av en bestemt aktivitet. Blant disse er flest interessert i å få en klatrevegg, basketbaner, biblio-

Jeg ønsker meg steder der ungdom kan komme og gå som de vil. Der de kan arrangere ting sånn som ungdom vil ha det. (Gutt, grunnkurs, Tasta)

tek og amatørteater/-revy i nærmiljøet. Alle disse fire tiltakene har mer enn 50 prosent krysset av for at de vil bruke jevnlig. Dernest sorterer øvingslokaler, spillehall, rockeklubb, skateboardanlegg og et senter for maling/ tegning. Lavest interesse uttrykker de unge for et ridesenter, et sted for unge interessert i dyr og et senter for motorinteressert ungdom. Samlet sett tror flest blant de yngste ungdommene at de vil bruke de foreslåtte tiltakene jevnlig. Dette gjelder særlig ulike sportsanlegg, dyrerelaterte tiltak, en spillehall, fritidsklubb og ungdomsdiskotek. Når det gjelder ønsket om et bedre kinotilbud, et bibliotek i nærmiljøet, et danse- eller treningssenter, rockeklubb og motorsenter er det små eller ingen forskjeller etter ungdommens alder.

Noen typer av tiltak merker seg ut ved at mange ungdommer ønsker å bruke tiltaket, men at relativt få tror de vil bruke det ofte. Dette gjelder blant annet et bedre kinotilbud, en svømmehall, ungdomsdiskotek, klatrevegg, fritidsklubb og et bibliotek i nærmiljøet. Mange mener de kan ha nytte av slike tilbud, men de færreste ser ut til å tro at tiltaket vil prege hverdagen deres. Et bedre treningsanlegg ute, inneanlegg for sport, dans- og treningsstudio, et anlegg for skateboard og et ridesenter er det relativt flere som ønsker å bruke daglig. For alle disse tiltakene mener to av ti blant de som

Jeg ønsker meg et vanlig diskotek eller noe sånt. Mange plasser har 18 års grense også på dagtid. Det er dumt. Det kunne dessuten vært rabatt for ungdom på kino og slikt (Jente, grunnkurs, Storhaug).

tror de vil bruke tiltakene, at de vil gjøre dette daglig. Tydeligst kommer en slik tendens til uttrykk når det gjelder ønsket om et anlegg for skateboard. Blant de 36 prosentene som tror de vil

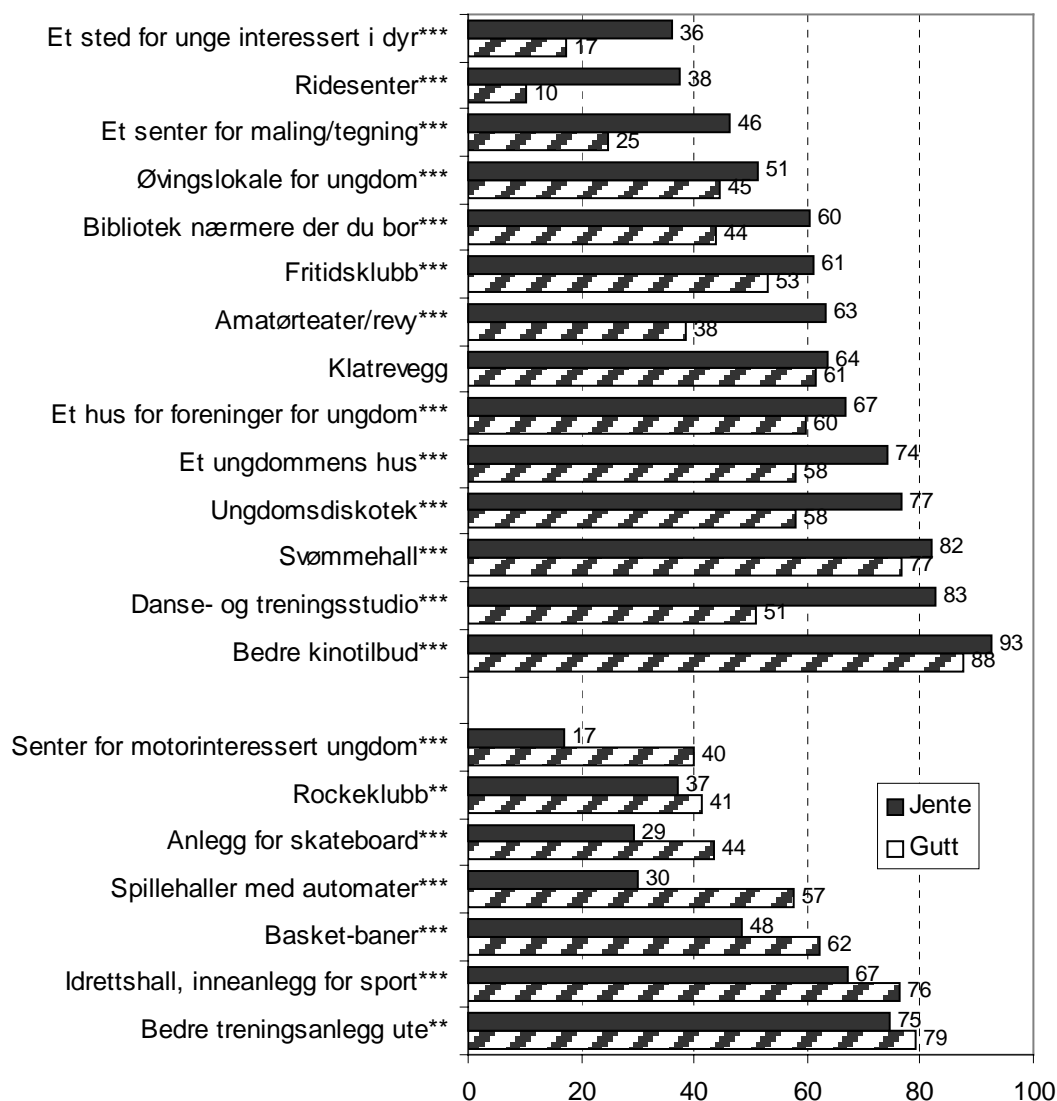
bruke et skateanlegg, har en tredjedel krysset av for at de kommer til å skate daglig i anlegget. Slik tydeliggjør ungdommens svar to ulike siktemål en kan ha når tiltak for ungdom planlegges i en kommune. I noen

sammenhenger kan målet være å nå flest mulig i ungdomsbefolkningen. Andre ganger ønsker man å starte opp et mer spesialisert tilbud som kun appellerer til et fåtall. Selv om tilbudet når færre, er sjansen som regel stor for at det brukes hyppig av målgruppa.

Jenter og gutter prioriterer tradisjonelt

Det er naturlig å tenke seg at prioriteringen av ulike ungdomstiltak i nærmiljøet vil variere mellom ulike grupper i ungdomsbefolkningen. Vi vet blant annet at jenter og gutter bruker fritiden forskjellig. Sannsynligvis ønsker de seg også ulike ting når det gjelder potensielle nye anlegg for ungdom i nærmiljøet der de bor. Figur 3.14 nedenfor viser andelen som ønsker å bruke ulike tiltak minst månedlig blant gutter og jenter i Stavanger.

Figur 3.14 – Prosentandelen som ønsker å bruke ulike tiltak minst månedlig etter kjønn.

(*p<0,05) (**p<0,01) (**p<0,001)

Det er flere forskjeller mellom jenter og gutter når det gjelder hvor mange som ønsker å bruke de forskjellige tiltakene som var listet opp i spørreskjemaet. Bare når det gjelder klatreveggen er det ikke signifikante kjønnsforskjeller på et 5 prosentnivå. Andre relativt kjønnsnøytrale tiltak er kino, treningsanlegg, svømmehall, rockeklubb og et hus for ungdomsforeninger. Derimot er jentene i klar overvekt når det gjelder danse- og treningsstudio, ungdomsdiskotek, et ungdommens hus, amatørrevy, et bibliotek nærmere der de bor, et senter for maling/tegning, ridesenter og et sted der ungdom som er interessert i dyr kan møtes.

Vi har tidligere sett at jentene er underrepresentert i organiserte fritidsaktiviteter. Ønsker man å sette i gang et tiltak spesielt rettet mot jentene er dans- og treningsstudio det tiltaket som favner flest, nest etter et bedre kinotilbud som også får høy oppslutning blant guttene. Hele 54 prosent blant jentene tror de vil bruke et danse- og treningsstudio minst ukentlig mot 27 prosent blant guttene.

Typiske gutteønsker omfatter basketbaner, spillehall, et anlegg for skateboard og et senter for motorinteressert ungdom. Flest blant guttene har også krysset av for at de ønsker å bruke et nytt treningsanlegg inne og ute, samt en rockeklubb. Stort sett overlapper gutter og jenters prioriteringer for ulike ungdomstilbud i nærmiljøet med deres faktiske aktiviteter i fritiden. Som nevnt i forrige kapittel er guttene oftere med i et idrettslag. Samtidig bruker de mer tid til mekking og spilleautomater. Jenter bruker mer av fritiden til dans, boklesing, tegning og maling. Samtidig er de oftere å finne på kino, revy og teater. Jentenes ønsker kjennetegnes dessuten ved at de oftere vil bruke steder som fritidsklubb, ungdomshus og ungdomsdiskotek. Slike tiltak representerer først og fremst et sted å møte jevnaldrende. Typiske gutteønsker er i større grad knyttet til utøvelsen av en bestemt aktivitet.

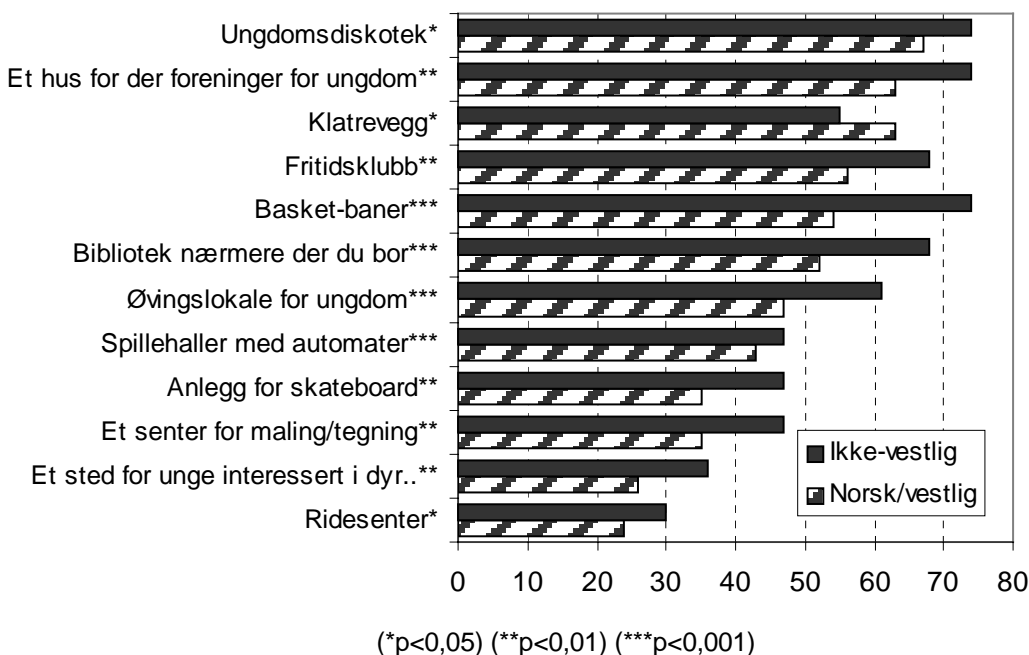
Innvandrerungdom er mer positive til alle tiltak – de ønsker særlig «et sted å være» samt anlegg for urbane aktiviteter som skating og basket

Ungdom med innvandrerbakgrunn er gjennomgående mer positive til de ulike tiltakene som var listet opp i spørreskjemaet enn ungdom med norsk bakgrunn. En klatrevegg er det eneste ungdomstilbudet signifikant (5 prosentnivå) flere blant de med norsk bakgrunn ønsker å bruke minst månedlig.

Ellers ligner de to ungdomsgruppene på hverandre når det gjelder forventet bruk av et bedre kinotilbud, svømmehall, et bedre treningsanlegg ute, et inneanlegg for sport, danse- og treningsstudio, amatørteater/revy og en rockeklubb. Ungdom med ikke-vestlig innvandrerbakgrunn er imidlertid betydelig mer positive til å få basketbaner, et bibliotek og øvingslokaler i nærheten av der de bor. Henholdsvis 20, 16 og 14 prosentpoeng flere blant

innvandreringdommene mener de vil bruke slike steder jevnlig. Videre er oppslutningen 12 prosentpoeng høyere blant ungdom med innvandrerbakgrunn i forhold til tiltak som fritidsklubb, et anlegg for skateboard og et senter for maling og tegning.

Figur 3.15 – Prosentandelen som ønsker å bruke ulike tiltak minst månedlig blant ungdom med og uten ikke-vestlig innvandrerbakgrunn.

Flere av de tiltakene ungdom med innvandrerbakgrunn er mest positive til, representerer «et sted å være» sammen med jevnaldrende. Dette gjelder både fritidsklubben og ungdomsdiskotek. Noen vil sannsynligvis også bruke biblioteket på denne måten. At ungdom med innvandrerbakgrunn er mer positive til tiltak som gir «et sted å være» kan ha sammenheng med at de i mindre grad bruker hjemmet som arena for samvær med jevnaldrende. Vi har også sett at ungdom med innvandrerbakgrunn bruker sentrum hyppigere enn ungdom med norsk bakgrunn. Tilsvarende skårer urbane aktiviteter som basketbaner, skateanlegg og en spillehall høyt i innvandrergruppa. Gjelder det for begge kjønn at innvandrerungdom oftere ønsker «et sted å være» eller anlegg for urbane aktiviteter?

Tabell 3.1 viser andelen blant jenter og gutter med og uten innvandrerbakgrunn som tror de vil bruke ulike tiltakt minst månedlig. Som det framgår varierer andelen som tror de vil gjøre bruk av de ulike tiltaktene mest mellom gutter med og uten ikke-vestlig innvandrerbakgrunn. Jevnt over ligner jenter med innvandrerbakgrunn mer på jenter med norsk bakgrunn i sine prioriteringer av framtidige ungdomstiltak i nærmiljøet.

Tabell 3.1 Prosentandelen som ønsker å bruke ulike tiltak minst månedlig etter kjønn og innvandrerbakgrunn.

	Kjønn	Ikke-vestlig innvandrerbakgrunn	Norsk/vestlig bakgrunn	Differanse
Bedre kinotilbud	Gutt	91	88	3
	Jente*	86	93	-7
Ungdomsdiskotek	Gutt***	74	57	17
	Jente	74	76	-2
Et ungdommens hus	Gutt**	70	57	13
	Jente	74	74	0
Fritidsklubb	Gutt**	68	52	15
	Jente*	69	60	9
Basketbaner	Gutt***	81	61	19
	Jente***	66	47	19
Bibliotek nærmere der du bor	Gutt***	68	42	25
	Jente	67	60	8
Øvingslokale for ungdom	Gutt***	61	44	17
	Jente*	61	51	10
Klatrevegg	Gutt	56	62	-7
	Jente*	53	64	-11
Et senter for maling/tegning	Gutt**	37	24	13
	Jente*	57	45	11
Anlegg for skateboard	Gutt*	53	43	10
	Jente*	39	28	11
Et sted der unge som er interessert i dyr kan møtes	Gutt***	31	16	15
	Jente	42	35	7
Ridesenter	Gutt**	19	10	10
	Jente	42	37	4
Et hus der foreninger for ungdom kan holde til	Gutt***	27	9	17
	Jente***	17	8	9

Tabellen viser kun tiltak der oppslutningen er signifikant forskjellig mellom ungdom med og uten innvandrerbakgrunn blant jentene og/eller guttene. (* $p < 0.05$) (** $p < 0.01$) (***) $p < 0.001$)

Gutter med innvandrerbakgrunn skiller seg klart fra gutter med norsk/ vestlig bakgrunn ved at flere tror de vil bruke både ungdomsdiskotek, fritidsklubb, et ungdommens hus, et bibliotek, øvingslokaler for ungdom og et hus der foreninger for ungdom kan holde til. Som nevnt kan flere av disse tiltakene representere «et sted å være» sammen med jevnaldrende. Forskjellen mellom jenter med og uten innvandrerbakgrunn er klart mindre når det gjelder denne typen tiltak. Også jenter med ikke-vestlig innvandrerbakgrunn tror imidlertid at de vil bruke både fritidsklubb, bibliotek, øvingslokaler og et hus for ungdomsforeninger oftere enn jenter med norsk/vestlig bakgrunn.

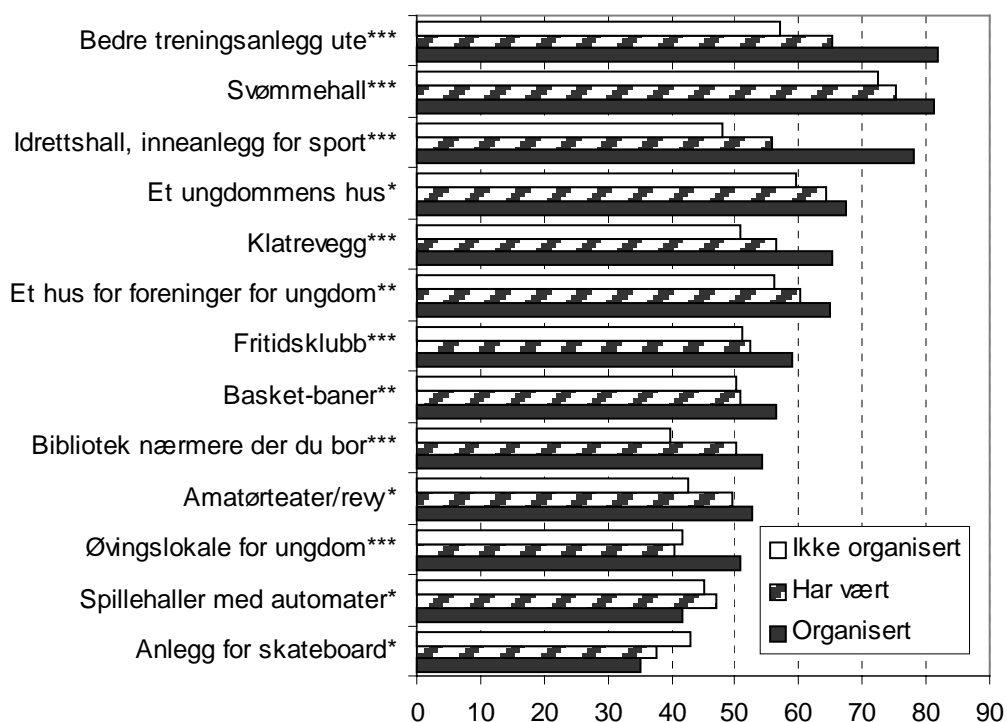
Når det gjelder urbane tiltak som basketbaner og et anlegg for skateboard er avstanden til de norske derimot lik for begge kjønn. Rundt 20 prosentpoeng flere blant jenter og gutter med ikke-vestlig innvandrerbakgrunn tror de vil bruke en basketbane minst månedlig, mens 10 prosent-

poeng flere ønsker et anlegg for skateboard. Samtidig er både gutter og jenter med innvandrerbakgrunn noe mindre interessert i å bruke enn klatrevegg enn andre Stavangerungdommer.

Uorganisert ungdom ønsker skateanlegg og automathall oftere enn organisert ungdom

Som skissert i forrige kapittel kan deltagelse i organiserte fritidsaktiviteter ha flere fordeler. Hvert år gir Stavanger kommune økonomiske tilskudd til mange av kommunens frivillige barne- og ungdomsorganisasjoner. Ungdom som ikke deltar eller slutter i organiserte fritidsaktiviteter nyter ikke godt av denne støtten. Det er ulike grunner til at ungdom ikke organiserer seg. Som vist i forrige kapittel mener mange at de sluttet i en klubb, et lag eller en forening fordi de fikk andre interesser, at det ikke var spennende nok eller at de vokste fra det. Hvilke typer tilbud ønsker uorganisert ungdom isteden?

Figur 3.16 – Prosentandelen som ønsker å bruke ulike tiltak minst månedlig etter organisasjonsdeltagelse.

Tabellen viser kun tiltak der oppslutningen er signifikant forskjellig mellom organisert og uorganisert ungdom (*p<0,05) (**p<0,01) (**p<0,001)

Bare forslagene om et anlegg for skateboard og en spillehall med automater i nærmiljøet mobiliserer flest blant de som ikke deltar i organiserte fritidsaktiviteter. Ungdom som deltar i organiserte fritidsaktiviteter er gjennomgående mer positive til alle de andre ungdomstiltakene som var listet opp i

spørreskjemaet. Særlig leder de organiserte an når det gjelder forslagene om nye idrettsanlegg ute og inne. Mellom 30 og 25 prosentpoeng flere blant de organiserte tror de vil bruke slike tiltak jevnlig sammenlignet med uorganisert ungdom. Forskjellene er mindre i oppslutning om ny svømmehall, et ungdommens hus, et hus der foreninger for ungdom kan holde til, fritidsklubb og basketbaner. Når det gjelder kino, diskotek, danse-/treningsstudio, rockeklubb, motorsenter, sted for dyreinteressert ungdom, ridesenter og senter for maling og tegning er det ikke signifikante forskjell (5 prosentnivå) mellom organisert og uorganisert ungdom.

Bydelsforskjeller og prioritering av tiltak

Deler vi ungdommenes ønsker inn etter bosted er det stort sett de samme tiltakene som får lav og høy oppslutning i de ulike bydelene. Et bedre kino-tilbud er det tiltaket flest tror de kommer til å bruke jevnlig i alle bydeler. Videre ligger svømmehall, et bedre treningsanlegg ute og et inneanlegg for sport blant de fire første i alle bydeler. I Eiganes & Våland får et treningsanlegg ute litt høyere oppslutning enn svømmehall, mens rekkefølgen er byttet om i de andre bydelene. Selv om ungdom fra ulike bydeler stort sett prioriterer likt, får noen typer tiltak relativt høyere oppslutning i en bydel enn de andre. Kunnskap om denne typen variasjon kan gi viktig innspill om hvor det er hensiktsmessig å plassere et nytt ungdomstiltak hvis det skal opprettes et slikt i kommunen. I denne sammenheng blir det viktig å huske at høy oppslutning om et eller flere tiltak relativt sett, ikke alltid betyr at antallet ungdommer som ønsker å bruke tiltaket er høyt.

Tabell 3.2 på neste side viser prosentandelen som ønsker å bruke ulike tiltak minst månedlig i de ulike bydelene. Størst forskjell mellom bydelene er det i andelen som ønsker seg en klatrevegg i nærmiljøet. Hele 19 prosentpoeng flere i Eiganes & Våland enn i Storhaug mener de vil bruke et slikt tilbud jevnlig. Også i Madla, Hundvåg og Hillevåg er det relativt høy oppslutning om en klatrevegg. Samlet ønsker to av tre Stavangerungdom en klatrevegg i nærmiljøet. Ønsker man å nå flest blant de potensielle brukere vil det være hensiktsmessig å lokalisere et slikt tiltak i bydelene Eiganes & Våland, Madla, Hundvåg eller Hillevåg.

Tabell 3.2 – Andelen som ønsker å bruke ulike tiltak minst månedlig etter bydel.

	Madla	Tasta	Hundvåg	Storhaug	Hillevåg	Hinna	Eiganes /Våland
Bedre kinotilbud**	90	87	93	93	91	90	93
Svømmehall***	82	82	91	85	76	77	78
Bedre treningsanlegg ute***	78	75	79	78	75	78	81
Idrettshall, inneanlegg for sport***	73	72	75	73	73	74	72
Ungdomsdiskotek***	69	63	66	72	71	69	74
Danse- og treningsstudio	70	69	69	65	65	69	66
Et ungdommens hus	66	64	67	66	65	69	70
Et hus der foreninger for ungdom kan holde til	65	61	64	65	65	64	64
Klatrevegg***	68	60	67	52	67	60	71
Fritidsklubb**	62	58	60	55	62	54	53
Basket-baner	55	56	54	64	56	54	53
Bibliotek nærmere der du bor**	49	51	54	54	55	56	60
Amatørteater/revy***	58	49	51	55	56	49	53
Øvingslokale for ungdom*	48	48	46	52	54	49	50
Spillehaller med automater***	48	40	52	40	45	39	37
Rockeklubb	40	39	39	39	42	36	37
Anlegg for skateboard	35	36	40	41	37	37	32
Et senter for maling/tegning	34	37	34	40	42	36	37
Senter for motorinteressert ungdom***	28	29	29	23	30	26	21
Et sted der unge som er interessert i dyr kan møtes**	30	31	28	28	30	26	24
Ridesenter	27	29	26	23	25	24	19

(*p<0,05) (**p<0,01) (**p<0,001)

Differansen mellom lavest og høyest oppslutning ligger på rundt 10 prosentpoeng for ungdomsdiskotek, basketbaner, bibliotek, spilleautomater og ridesenter. Relativt sett er forskjellen i oppslutning om et ridesenter størst fordi få ønsker seg et slikt tiltak i utgangspunktet. Mens bare 19 prosent tror de vil bruke et slikt senter i Eiganes & Våland, har 29 prosent i Tasta krysset av for at de vil bruke et ridesenter minst månedlig. Også ungdom fra Madla og Hundvåg viser relativt høy interesse for et ridesenter. Ungdom fra Eiganes & Våland ligger derimot på topp når det gjelder andelen som ønsker å bruke et bibliotek. Minst 4 og på det meste 11 prosentpoeng flere i Eiganes & Våland tror de vil bruke et bibliotek jevnlig sammenlignet med ungdom i de andre bydelene. Videre finnes den høyeste andelen som tror de vil bruke et ungdomsdiskotek i Eiganes & Våland. I denne sammenheng er det verd å merke seg at bydelen er den eneste i Stavanger uten en tradisjonell ungdomsklubb. Kanskje er det dette de savner når mange ønsker å bruke et ungdomsdiskotek i nærmiljøet?

To tiltak skaper klart størst interesse blant ungdom i sentrumsbydelen Storhaug. Dette gjelder basketbaner og et anlegg for skateboard. Særlig med hensyn til basketbaner befinner Storhaug-ungdom seg i en særklasse. Mellom 8 og 10 prosentpoeng flere tror de vil bruke et slikt tiltak sammenlignet med ungdom i de andre bydelene. Et anlegg for skateboard får relativt høy oppslutning også i Hundvåg. Skal vi følge ungdommenes prioriteringer bør både basketbaner og et anlegg for skateboard legges i Storhaug bydel. Noen av Storhaug-ungdommenes ønsker har allerede blitt realisert. Rett før jul 2002 åpnet en ny skatehall i Storhaug bydel. Samtidig har bydelen flere anlegg for basketball ute.

Til slutt er det verd å minne om hvordan spørsmålene om ungdoms-tiltak var formulert i spørreskjemaet. Ungdommene ble bedt om å oppi om de trodde de ville bruke ulike nye tiltak for ungdom i nærmiljøet der de bor. Det at et gitt tiltak allerede finnes i bydelen kan ha påvirket ungdommenes svar i ulike retning. I noen tilfeller vil flere krysse av for at de tror de vil bruke et slikt tiltak, fordi de vet at de allerede gjør det. Dette kan være tilfelle i Madla der flere enn i de andre bydelene mener de ville være med i et amatørteater eller en revy hvis det fantes noe slikt i nærmiljøet. Videre finnes en utendørs klatrevegg i Eiganes & Våland, ved Store Stokkavann. Dette stemmer godt med at ungdom fra Eiganes & Våland er de som viser klart størst interesse for bruk av en klatrevegg. Muligens håper disse ungdommene også på et innendørs anlegg å klatre i? Andre ganger kan oppslutningen bli lavere. Ungdom fra Madla, som allerede har et bibliotek i bydelen, viser lavest interesse for dette. Et annet eksempel er oppslutningen om et anlegg for skateboard i Tasta. Bydelen har et utendørs skateanlegg. Like fullt er oppslutningen om et skateanlegg i det nedre sjiktet og lavere enn blant ungdom fra Storhaug og Hundvåg.

Fritidsklubben og ønsker om åpningstider

De fleste fritidsklubbene i Norge blir drevet i kommunal regi. Noen blir også drevet av private med kommunal støtte. Tilbudet varierer fra klubb til klubb. Felles for de fleste fritidsklubber er likevel en klar lavterskelprofil. Det stilles i liten grad krav til brukerne når det gjelder ideologi, ferdigheter og interesser. I boka «Forebyggende ungdomsarbeid» diskuterer Helland og Øia fritidsklubbens rolle i det kommunale forebyggingsarbeidet (Helland og Øia 2000). Fritidsklubbene dukket opp i kjølevannet av tiltak som har en lang tradisjon under betegnelsen «community based prevention». Her var ideen å forebygge ungdomsproblemer ved å styrke nabolagets struktur, uformell sosial kontroll og å gi ungdommene muligheter for å delta i positive aktiviteter. Klubben skulle holde ungdommene i nærmiljøet, være en alternativ arena uten krav til ferdigheter samt styrke risikoutsatte ungdommers sosiale basis. Samtidig har det vært et mål i seg selv å sette innholdet i ungdomskulturene på dagsorden. Mens de tradisjonelle fritidsorganisasjonene som regel tar utgangspunkt i en bestemt aktivitet eller sak, er fritidsklubben først og fremst en arena for ungdomskulturell utfoldelse.

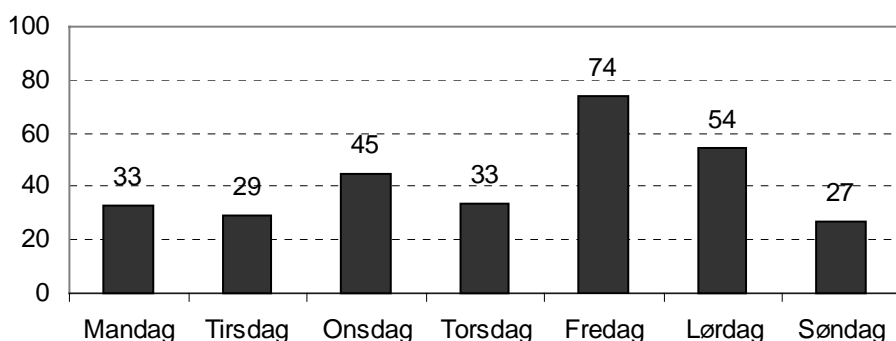
Den grunnleggende forutsetningen for at en fritidsklubb skal kunne fungere er at den blir et treffsted for ungdom i lokalmiljøet. De unge må vite at den er der, at det er noe som skjer og at de kan treffe venner, bekjente og likesinnede i klubben. Som regel har fritidsklubbene en klar ambisjon om å være medlemsstyrt. Brukerne inviteres til å delta i utviklingen av regler og aktiviteter i klubbens regi. De ytre rammene for åpningstider og lignende blir som regel fastsatt av kommunale myndigheter. Også i denne typen avgjørelser er målet som regel at tilbudet er best tilpasset de unges ønsker. Ungdommene i Stavanger ble bedt om å oppgi de tre viktigste dagene fritidsklubben burde være åpen. I tillegg skulle de svare på hvilke dager de selv ville bruke klubben om den var åpen. Under dette avsnittet presenteres ungdommenes svar på disse spørsmålene.

Flest ønsker seg helgeåpen fritidsklubb

Åtte prosent av de som deltok i undersøkelsen har ikke krysset av for noen dager som de synes det er spesielt viktig at fritidsklubben skal være åpen. Det kan være ulike grunner til dette. Noen synes ikke klubben er viktig i det hele tatt, mens andre har falt fra underveis i spørreskjemaet eller de har hoppet over spørsmålet om fritidsklubbene. Fordi vi ikke kan være sikre på årsaken, er disse utelatt i de videre analysene om ungdoms ønsker for fritidsklubben. Blant ungdom som har svart på spørsmålene om åpningstider foretrekker klart flest fredag og lørdag. Hele 74 prosent mener fredagen er blant

de tre viktigste dagene klubben bør være åpen, mens 54 prosent har krysset av for lørdagen. Dernest sorterer onsdagene med 45 prosents oppslutning, mens mellom 33 og 27 prosent mener mandag, tirsdag, torsdag og søndag er viktige dager. Færrest har krysset av for søndag.

Figur 3.17 – andelen som mener de ulike dagene er blant de tre viktigste dagene fritidsklubben bør være åpen.

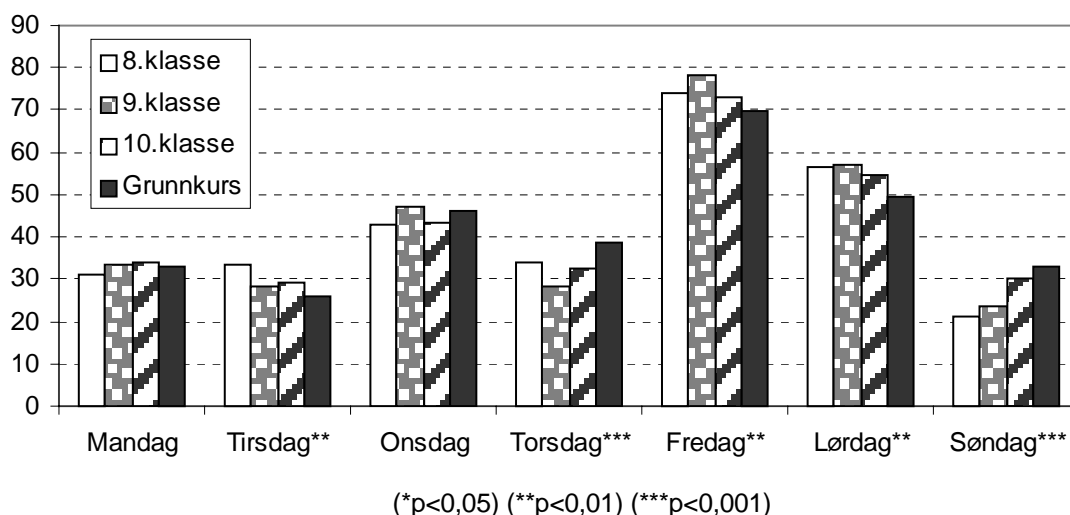
Det er kun små forskjeller mellom gutter og jenter i valg av dager klubben bør være åpen. Litt flere jenter har valgt onsdag, mens guttene har et knapt flertall i forhold til lørdagen. Samlet sett er det likevel en klar enighet om hvilke dager det er viktig at klubben er åpen. Videre skiller ungdom med ikke-vestlig innvandrerbakgrunn seg lite fra Stavangerungdom uten slik bakgrunn. I begge grupper får fredag og lørdag størst oppslutning som viktige åpningsdager.

Også blant ungdom på ulike klassetrinn er mønsteret i hvilke dager som prioriteres det samme. Her er variasjonen imidlertid noe større. Relativt

Vi har jo diskotek da, men det hadde vært fint med en plass man kunne være hver dag. Så kunne man kanskje spilt Play-station og sånn. Fritidsklubben er jo bare en gang i uka. Eller den er forresten i ukedagene og, men vi vil ikke gå der i uka (jente, Hillevåg, 9.klasse).

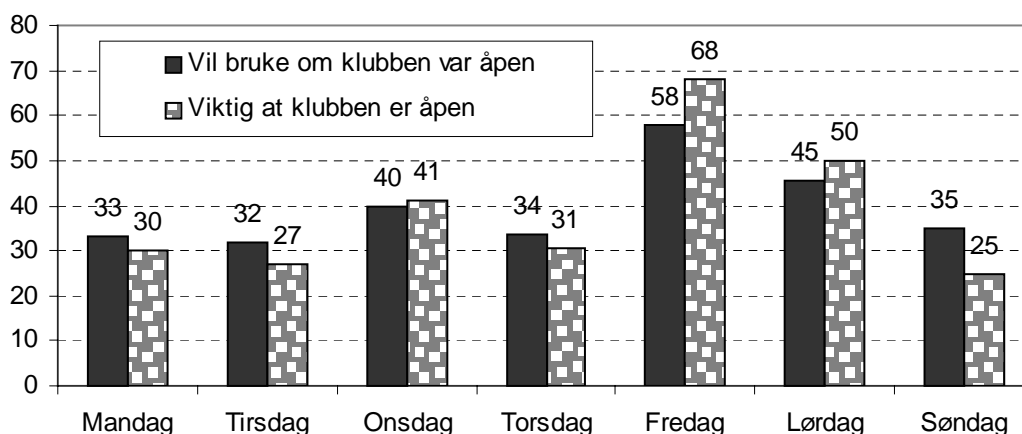
flere blant de eldste mener at en søndagsåpen fritidsklubb er viktig, Flere blant grunnkurselever enn blant ungdomsskoleelever holder dessuten en knapp på torsdag. De yngste ungdommene ønsker derimot litt oftere enn grunnkurselevne at klubben holder åpent fredag og lørdag. En forklaring kan være at de eldre elevene i større grad orienterer seg mot det voksne utelivet i helgen. For mange 16–17 åringer framstår det mer fristende å snike seg inn på et sted med 18-års grense, enn å tilbringe fredag og lørdag sammen med jevnaldrende og yngre ungdommer i fritidsklubben. For de yngste er klubben som regel det eneste alternativet hvis de ønsker «å gå ut» for å treffe jevnaldrende i helgen.

Figur 3.18 – Prosentandelen som mener klubben bør være åpen ulike dager etter klassetrinn.

Sammenligner vi videre ungdom som deltar i organiserte fritidsaktiviteter og ungdom som har sluttet i et lag eller en forening blir resultatet omtrent likt. Ungdom som har gått ut av organisasjonslivet prioriterer torsdag og søndag høyere enn organisert ungdom. Det samme gjelder ungdom som ikke er med i en fritidsklubb nå, men som har vært det tidligere. Her er det sannsynligvis ungdommens alder som styrer sammenhengen. Ungdom som oppgir at de har vært med i en klubb, et lag og en forening tidligere, er gjennomgående eldre enn ungdom som deltar i dag. Samlet er fredag og lørdag de dagene flest både blant organisert og uorganisert ungdom tror de vil bruke klubben.

Figur 3.19 – Prosentandelen som mener klubben bør være åpen ulike dager og andelen som tror de vil bruke klubben de samme dagene.

Ungdommene ble også spurt hvilke dager de selv ville bruke klubben jevnlig hvis den var åpen. Generelt er det stor grad av samsvar mellom hvilke dager ungdommene vurderer som viktige åpningsdager og hvilke dager de selv

tror de ville besøkt klubben. Fredag og lørdag er de dagene flest tror de vil bruke klubben. Det er også for disse dagene at differansen mellom andelen som synes det er viktig at klubben er åpen og andelen som tror de vil bruke klubben er størst. Henholdsvis mener 10 og 5 prosentpoeng flere at det er viktig at klubben er åpen fredag og lørdag, sammenlignet med andelen som sier de vil bruke den disse dagene. Motsatt er andelen som antar at de vil bruke klubben en søndag større, enn andelen som mener dette er en viktig åpningsdag.

Fra fritidsklubb til ungdomshus?

Stavangerungdommene har fått et nytt ungdomshus i sentrum. Det gamle Zonen er byttet ut med Metropolis. På Metropolis er målet at tilbudene formes etter ungdommenes eget ønske. Lokaler, utstyr og ressurspersoner står til rådighet, men ungdom skal selv komme med ideene. Høsten 2002 arrangeres alt fra drama- og stand-up kurs, til tekst- og hip hop verksted. Allaktivitets- og ungdomshus er en nyskapning som har skutt fart og utviklet seg fra begynnelsen av 80-tallet. Kjennetegnet for denne typen arenaer er at de først og fremst skal gi en ramme for individuelle aktiviteter. De er tenkt som baser for samhandling og arenaer der den lokale kulturen kan få uttrykk og handlingsrom. Hele veien legges det vekt på brukernes egenaktiviteter. St Croix i Fredrikstad, TVIBIT i Tromsø og Metropolis i Stavanger er eksempler på slike allaktivitetshus der ungdom står i sentrum. I motsetning til fritidsklubbene er ikke ungdomshusene typiske nærmiljøtiltak. De tar isteden konsekvensen av at ungdom faktisk trekker inn til sentrum. Det framheves at sentrum også skal tilby gode møteplasser for ungdom.

Sannsynligvis vil en del blant ungdom som jevnlig besøker Metropolis ikke oppleve at de går i en fritidsklubb. Ungdommenes engasjement er knyttet til aktivitetene og ikke til ungdomshuset i seg selv. Slik kan endringer i det kommunale fritidstilbudet ha bidratt til Stavangerungdommenes svaratferd når det gjelder spørsmålet om åpningstider. Særlig vil dette gjelde de eldste ungdommene. Selv om ungdom under 16 år kan bruke Metropolis fram til klokken åtte om kvelden, er Metropolis først og fremst et tilbud til ungdom over 15 år. For de yngre ungdommene er fritidsklubben like relevant som tidligere. Også fritidsklubben som organisasjon er imidlertid i endring og driften skal etter hvert legges opp mer i retning av Metropolis.

3.4 Noen hovedpunkter

- *Få opprørere – og mer positive holdninger til homofile og innvandrere:* Ungdom flest uttrykker ikke opprør i sine holdninger til ulike ungdomsgrupperinger. De er stort sett positive til grupperinger som signaliserer verdier de fleste blant foreldrene vil slutte seg til. Dette gjelder blant annet idrettsungdom, ungdom som strever hardt for å få gode karakterer og ungdom som aldri drikker alkohol. En liten gruppe gir likevel uttrykk for holdninger som klart går på tvers av de dominerende verdiene i voksensamfunnet. Disser er positive til taggere, hasjrøykere og ungdom som drikker mye alkohol.

Sammenlignet med ungdoms holdninger 7 år tidligere er flere positive til homofile ungdommer og til innvandrerungdom. Dette kan tyde på en utvikling i retning av mer tolerante holdninger i ungdomsmiljøet. Motsatt er oppslutningen om ungdom i miljøbevegelsen noe lavere i 2001 enn den var i 1995. Mer betenkelig er det kanskje at Stavangerungdom anno 2002 er mer positive enn tidligere til ungdom som drikker mye alkohol. Har de utviklet mer liberale holdninger til bruk av rusmidler i løpet av 90-tallet?

- *Mange i elevrådsarbeid og ad-hoc aksjoner, men få i politiske organisasjoner:* 60 prosent blant ungdommene i Stavanger har deltatt i en eller flere politiske handlinger. Ad-hoc basert meningsytring er den aktivtetsformen som brukes av flest. Blant enkeltaktiviteter er det likevel flest som har ytret sin mening gjennom deltagelse i elevrådet. Ser vi bort fra elevrådet er organisert meningsytring imidlertid noe for de få. Kun 11 prosent har vært med i et ungdomsparti, ungdomsråd eller en annen politisk organisasjon. Samlet har litt flere, 17 prosent, begått en eller flere ulovlige handlinger for å si sin mening om samfunnet.

Selv om få har deltatt i organisert meningsytring utenom elevrådet, er potensialet stort for denne typen deltagelse. Andelen som kunne tenke seg å være med i et ungdomsparti, ungdomsråd eller en annen politisk organisasjon er mellom 4 og 5 ganger større, enn andelen som har gjort dette. Når det gjelder meningsytring ved hjelp av ulovlige handlinger er potensialet derimot relativt lavt.

Ser vi bort fra ungdom som har begått lovbrudd for å si sin mening finner vi flest politisk aktive blant «flinke og ressurssterke ungdommer. De har ofte bakgrunn fra høyere sosiale lag, mange bøker i hjemmet og de presterer godt på skolen. Samtidig er de noe oftere jenter enn gutter.

Særlig gjelder slike kjennetegn for de som bruker organisasjonskanalen. Det kan diskuteres om Stavangerungdom som oppgir at de har brukt ulovligheter for å si sin mening er «sivilt ulydige» i tradisjonell forstand. Sivil ulydighet knyttes ofte til venstreradikale miljøer. De «sivil ulydige» i Stavanger ser ikke ut til å være bærere av denne typen holdninger.

- *Ønsker om ungdomstilbud:* Bedre kinotilbud, svømmehall og ungdomsdiskotek er blant tiltakene som flest tror de ville brukt hvis det fantes slike i nærmiljøet. Selv om relativt mange mener de vil bruke tiltakene er det få av brukerne som tror de vil bruke dem ofte. Andre tiltak merker seg ut ved at en relativt stor andel ønsker å bruke tilbudet ofte. Dette gjelder særlig forslaget om et anlegg for skatebord, der hele 20 prosent blant de potensielle brukerne mener de vil skate i anlegget daglig.

Jenter og gutter prioriterer tradisjonelt. Blant typiske jenteønsker sorterer et danse- og treningssenter høyt, mens guttene merker seg ut ved at de oftere enn jentene ønsker basketbane, spillehall, skateboardanlegg og motorsenter i nærmiljøet. Ungdom med innvandrerbakgrunn er mer positive til de fleste av tiltakene som var listet opp i spørreskjemaet. Særlig ønsker de oftere «et sted å være» samt urbane tiltak som basketbane og skateboardanlegg.

For øvrig er det bred oppslutning blant ungdommene om at fredag og lørdag er de viktigste dagene fritidsklubben bør være åpen.

4. Problematferd

«Mest tenåringer i arresten» var tittelen på en artikkel i Stavanger Aftenblads nettavis våren 2002 (www.aftenbladet.no). Her kunne man lese at 3900 personer var innom arresten i løpet av 2001 og at hele 1200 av disse var tenåringer. Inntrykket fra Stavanger stemmer i stor grad med situasjonen for øvrig. Generelt er det slik at omfanget av lovbrudd i befolkningen når et toppunkt i midten av tenårene (Pape 1995). Det er likevel få barn og unge som begår lovbrudd totalt. I følge kriminalstatistikken fra 2000 utgjorde antatte gjerningspersoner 0,4 prosent blant barn mellom 5 og 14 år og 2,6 prosent i alderskategorien 15 til 17 år (Falck 2002). Vinningsforbrytelser er vanligst blant ungdom. Blant utøvere under den kriminelle lavalder sorterer deretter skadeverk, vold, narkotika og sedelighet. For ungdom mellom 15–17 er narkotikasaker den nest vanligste typen lovbrudd. Skadeverk ligger på fjerdeplass etter vinningsforbrytelser, narkotikasaker og voldssaker.

I forskningslitteraturen om ungdom brukes ofte samlebetegnelsen «problematferd». Kort kan problematferd beskrives som uønsket opptreden i form av brudd på samfunnets normer, regler eller lover (Kaufmann 1992). Problematferd omfatter da ikke bare direkte lovbrudd. Ulike typer norm- eller regelbrudd regnes i mange sammenhenger også med. Dette kan for eksempel være handlinger som representerer brudd på regler i skolen, opposisjon mot foreldrene, mobbing og slåsskamper. I den andre ytterkanten inkluderer begrepet som regel ikke alle typer av regel- og normbrudd. Vanligvis blir en handling først problematisk hvis den er til skade for eller fører til langvarige problemer for utøveren selv eller andre mennesker. Atferd som innebærer brudd på norske lover faller ofte innenfor denne definisjonen. Samtidig kan norm- eller regelbrudd betegnes som problematferd når de forekommer hyppig eller når utøverne er svært unge.

Vi forventer gjerne at forekomsten av problematferd er størst i byene. Tidligere undersøkelser tyder på en overhyppighet av kriminalitet blant ungdom bosatt i urbane områder (Wichstrøm, Skogen & Øia 1996). Stavanger er en relativt stor by i norsk målestokk og det er derfor naturlig å forvente at ungdommene plasser seg mellom landsgjennomsnittet og hovedstadsungdommen når det gjelder deltagelse i regelbrudd, kriminalitet og vold. I dette kapitlet undersøkes en slik antagelse nærmere. Først presenteres forekomsten av ulike typer problematferd, kriminalitet og vold blant ungdom i Stavanger. Underveis sammenlignes situasjonen i Stavanger med tall fra Norge totalt og fra Oslo spesielt.

4.1 Norm- og regelbrudd

Spørreskjemaet til ungdomsundersøkelsen i Stavanger inneholdt et spørsmålsbatteri vedrørende deltagelse i nitten ulike handlinger som kan omfattes av definisjonen «problematferd». Ungdommene skulle krysse av for om de hadde deltatt i alt fra skulking og mobbing til innbrudd og slåsskamper med våpen. Spørsmålsbatteriet er en omarbeidet versjon av spørsmål hentet fra Olweus skala for antisosial atferd (Olweus 1991) og National Youth Longitudinal Study (Windle 1990). Fire av de nitten handlingene omfattet rusmiddelbruk. Disse behandles senere i rapporten og utelates derfor i denne sammenheng. For å gjøre presentasjonen mer oversiktlig er de resterende handlingene delt inn i tre grupper etter alvorlighetsgrad og karakter: 1) *Norm- og regelbrudd*, 2) *Kriminelle handlinger* 3) *Slåsskamper og vold*.

Inndelingen ovenfor er inspirert av tidligere studier der problematferd blant ungdom er delt inn i flere dimensjoner (Bakken 1998). En tredeling mellom *alvorlig kriminalitet*, *utagerende handlinger* og *ikke-aggressiv problematferd* er et eksempel på slike dimensjoner (Pedersen & Wichstrøm 1995). For den sistnevnte tredelingen er skillet mellom utagerende og ikke-aggressiv problematferd sentralt. Også i denne rapporten har vi behandlet deltagelse i slåsskamper for seg. Delingen mellom regelbrudd og kriminelle handlinger bygger imidlertid på en substansiell vurdering av sannsynligheten for at utøveren kommer i kontakt med politiet hvis handlingen blir oppdaget eller ikke. I tilfeller der alvorlighetsgraden av en handling er uklar, er det også tatt hensyn til hvor mange av ungdommene som normalt er involvert i de ulike handlingene i løpet av et år. Eksempelvis kan det diskuteres hvorvidt det å *true til seg penger eller ting* er en handling som vanligvis fører til politianmeldelse. Sannsynligvis vil dette avhenge av metodene som brukes og verdien av det ungdommen truer til seg. Stavangerungdommenes svar viser imidlertid at det er like uvanlig å true til seg saker eller ting, som det er å gjøre innbrudd eller stjele kjøretøy. Handlingen å *true til seg saker og ting* inngår derfor i gruppa for kriminelle handlinger.

Nær halvparten har skulket minst en gang siste år

Blant de nitten handlingene som var oppgitt i spørsmålsbatteriet vedrørende problematferd har fem fått definisjonen norm- eller regelbrudd. Dette gjelder *skulking*, *nasking fra familien*, *sniking på framkomstmiddel eller kino*, *krangler med lærer*, *å bli borte fra hjemmet en hel natt* samt *lettere hærverk*. Tabell 4.1 nedenfor viser andelen som har gjort dette 0 ganger, 1 gang, 2–5 ganger, 6–10 ganger, 10–50 ganger og mer enn 50 ganger i løpet av året.

Enkelte av handlingene i tabell 4.1 er på grensen til det ulovlige. I denne sammenheng omtales de likevel som regel- eller normbrudd.

Tabell 4.1 – Selvrapporterte regelbrudd og kriminell atferd i løpet av 12 siste måneder. Prosent.

	0 ganger	1 gang	2–5 ganger	6–10 ganger	10–50 ganger	Mer enn 50 ganger	Totalt	N
Skulket skolen	58	14	16	6	4	2	100	3926
Stjålet penger eller ting fra noen i familien din	68	12	11	4	3	2	100	3927
Lurt deg fra å betale på kino, buss, tog e.l.	77	11	7	2	1	1	100	3905
Hatt en voldsom krangel med en lærer	78	12	7	2	1	1	100	3922
Vært borte en hel natt uten at foreldrene dine visste hvor du var...	78	10	8	2	1	1	100	3913
Med vilje ødelagt vindusruter, busseter, telefonkiosk o.l.	83	7	6	2	1	1	100	3921

Ungdommenes svar viser at relativt mange har skulket skolen siste år. 42 prosent har gjort dette minst én gang, mens 6 prosent av ungdommene i Stavanger har uteblitt fra undervisning ti eller flere ganger uten gyldig grunn. Mange oppgir også at de har stjålet penger eller ting fra noen i familien det siste året. Dette gjelder 32 prosent totalt. Sistnevnte spørsmål er imidlertid noe uklart med hensyn til alvorlighetsgrad. Da det ikke er spesifisert noen verdi på det som er tatt, kan dette både gjelde større og mindre overtramp mot familiemedlemmer. Da er sniking på kino, buss, tog eller lignende en mer konkret størrelse. Om lag en fjerdedel (23 prosent) blant ungdommene i Stavanger oppgir at de har unnlatt å betale for slike tjenester minst en gang det siste året. De færreste sniker imidlertid jevnlig. Bare 2 prosent har sneket på kino, buss eller lignende mer enn 10 ganger det siste året.

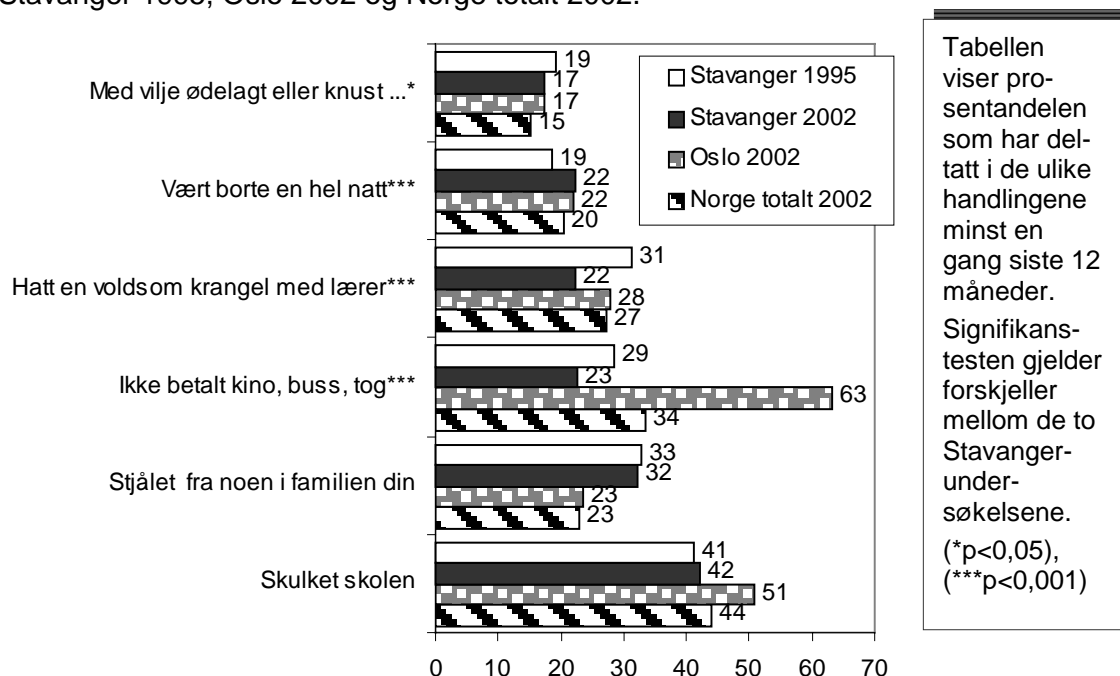
Videre har 22 prosent hatt en voldsom krangel med en lærer det siste året. Omtrent like mange har vært borte en hel natt uten at foreldrene visste hvor de var. Verken krangler med lærere eller det å være borte en natt er lovbrudd og må karakteriseres som lite alvorlig i seg selv. Slike handlinger er likevel ikke en del av normalatferden blant unge i Stavanger. Bare en av fem har vært borte fra hjemmet en hel natt uten at foreldrene visste hvor de var. Like få har vært involvert i voldsomme krangler med læreren sin det siste året. Enda mindre vanlig er det imidlertid at de unge har utført ulike typer hærverk. 17 prosent oppgir at de med vilje har ødelagt eller knust vindusruter, busseter, telefonkiosker, postkasser eller lignende det siste året.

Blant de som har utført hærverk har de fleste kun gjort dette et par ganger. 4 prosent oppgir derimot at de har drevet med denne typen vandalisme 6 eller flere ganger det siste året.

Færre regelbrudd – men stjeler de mer hjemme enn norsk ungdom flest?

Hva betyr det at 42 prosent har skulket skolen eller at 17 prosent har deltatt i hærverk sist år. Er Stavangerungdom mer pliktoppfyllende og lydige i dag enn for syv år siden? I et forsøk på å besvare denne typen spørsmål har vi sammenlignet ungdommenes atferd i 2002, med forekomsten syv år tidlige. Figur 4.1 nedenfor viser dessuten deltagelsen i ulike typer problematferd i Stavanger sammenlignet med Norge totalt og Oslo spesielt samme år.

Figur 4.1 – Ulike typer regel- og lovbrudd i Stavanger 2002 sammenlignet med Stavanger 1995, Oslo 2002 og Norge totalt 2002.

Stavangerungdom anno 2002 skiller seg fra ungdom i Stavanger sju år tidligere særlig når det gjelder tre av handlingene ovenfor. For det første har 9 prosentpoeng færre hatt en voldsom krangel med en lærer det siste året. Innenfor rammen av denne undersøkelsen kan vi bare spekulere på hvorfor det er slik. Kanskje har både lærere og elever blitt flinkere til å takle konflikter i skolen. En annen årsak kan være hardere karakterpress og at elevene derfor ikke tør å opponere mot lærerne på samme måte som tidligere. En sammenligning av tall fra 1995 og 2002 viser videre en viss nedgang i andelen som har sneket på kino, buss, tog eller lignende. 6 prosentpoeng færre har lurt seg fra å betale i 2002. Også i dette tilfellet er

Stavangerungdom anno 2002 altså litt «snillere» enn Stavangerungdom syv år tidligere. Motsatt har litt flere (3 prosentpoeng) i 2002 vært borte en hel natt uten at foreldrene visste hvor de var. Når det gjelder andelen som har drevet med lettere hærverk, stjålet fra noen i familien eller skulket skolen siste år er denne relativt uforandret fra 1995 til 2002.

I en sammenligning med tall fra Ung i Norge skiller Stavangerungdom seg særlig negativt ut på et punkt. De har oftere stjålet penger eller ting fra noen i familien. Andelen på 32 prosent virker uforholdsmessig høy sammenlignet med 23 prosent i Oslo og i Norge totalt. Nær 10 prosentpoeng flere skal altså ha deltatt i slike handlinger blant Stavanger-ungdommen. Riktignok var spørsmålsbatteriet som ble brukt i Ung i Norge litt lengre og inkluderte flere handlinger enn det i Stavangerundersøkelsen. Ordlyden og svaralternativene var imidlertid identiske i de to undersøkelsene. Det er derfor lite sannsynlig at ungdom i de to undersøkelsene har tolket spørsmålet ulikt.

Det er vanskelig å peke ut enkeltgrupper blant Stavangerungdommen som er ansvarlige for den høye andelen som har stålet fra noen i familien. Andelen utøvere er omtrent lik blant gutter og jenter, og det er heller ingen store forskjeller mellom ungdom i ulike klassetrinn eller mellom ungdom fra de forskjellige bydelene i Stavanger. Andelen som har stjålet fra noen i familien er dessuten tilnærmet lik i de to Stavangerundersøkelsene. Det er dermed lite som tyder på at en andel på 32 prosent i 2002 gir et feil bilde av situasjonen i Stavanger. Kanskje bør vi snu problemstilling på hodet og isteden spørre om det er Ung i Norge-undersøkelsen som har registrert en spesielt lav andel? Skiller Stavanger seg også ut i en sammenligning med andre UNGdata-kommuner? En jamføring med kommuner som har gjennomført lignende ungdomsundersøkelser gir en nyansering av bildet. Riktignok har ingen av disse kommunene en høyere andel som har stjålet fra familien enn den vi finner i Stavanger². I flere kommuner er andelen likevel høyere enn i Ung i Norge-undersøkelsen fra 2002. Det kan dermed se ut som andelen faktisk er relativt høy blant Stavangerungdommen, men avviket fra forekomsten blant norsk ungdom flest er kanskje lavere enn tall fra Ung i Norge-undersøkelsen gir inntrykk av.

Ser vi bort fra de som har stjålet eller tatt fra andre familiemedlemmer, kommer unge i Stavanger relativt godt fra en sammenligning med Oslo-ungdom. Færre har skulket, kranglet med lærere og sneket på kino eller kollektivtrafikk. Oslo-ungdom merker seg særlig ut ved andelen som har

² Utvalget med hensyn til klassetrinn varierer noe i de ulike undersøkelsene, men også når vi tar hensyn til dette er andelen høyere i Stavanger.

unnlatt å betale på kino, buss, trikk eller tog. Hele 63 prosent har sneket minst en gang siste år i Oslo, mot 34 prosent på landsbasis og bare 23 prosent i Stavanger. Sannsynligvis gjelder den høye andelen snikere i Oslo først og fremst buss, trikk og bane. Betalingssystemet på trikkene, banen og til dels bussene i hovedstaden gjør det relativt lett å snike. Billettene sjekkes som regel ikke ved påstiging, men det tas isteden stikkprøver underveis. Unngår man kontrollen er det dermed mulig å bruke kollektivtilbudet flere ganger uten å betale for seg.

Stavangerungdom er mindre involvert i skoleopposisjon enn ungdom flest i Norge. Henholdsvis 2 og 5 prosentpoeng færre har skulket skolen og hatt en voldsom krangel med en lærer. Når det gjelder mindre alvorlig hærverk og det å være borte fra hjemmet en hel natt ligner unge siddiser derimot på hovedstadsungdom. Både Stavangerungdom og ungdom fra Oslo har gjort dette litt oftere enn landsgjennomsnittet. Kanskje er denne typen handlinger lettere å skjule i en stor by enn på mindre steder? Vi sier ofte at den uformelle sosiale kontrollen er svakere i byen (Hegna & Thoresen 1996). Det formelle kontrollapparatet består av politi, rettsvesen, vaktelskaper og overvåkningskameraer, samt skole, borettslag og andre med spesiell myndighet (Helland og Øia 2000). Uformell sosial kontroll utøves derimot av venner, familie, naboer og andre som kjenner ungdommene. Mange innbyggere og et stort sentrum gir byungdom flere muligheter til å oppholde seg på steder der de ikke møter voksne som kjenner dem. Muligheten til anonymitet gjør sannsynligvis terskelen lavere for å delta i problematferd som sniking og hærverk. Fordi den uformelle kontrollen er svakere, blir det formelle kontrollapparatets rolle ovenfor ungdom viktig i byene. I tillegg er det i de fleste norske byer organisert grupper av «natteravnere». Dette er hovedsakelig ungdomsforeldre som ønsker å bidra til et tryggere bymiljø gjennom å være synlig og tilgjengelig der ungdom ferdes på kveldstid. Konseptet stammer fra Karlstad i Sverige og grunntanken er at voksnes tilstedeværelse virker dempende på rus, vold og skadeverk (www.natteravnene.no).

4.2 Nasking, hærverk, innbrudd og trusler

Mens kriminalstatistikken viser anmeldt kriminalitet, bygger resultatene i Stavanger-undersøkelsen på selvrapportert kriminalitet. Begge kilder er preget av en viss usikkerhet. Kriminalstatistikken omfatter kun saker som er anmeldt til politiet. Ved selvrappotering får vi i tillegg informasjon om kriminelle handlingene som aldri anmeldes og dermed et mer riktig anslag på omfanget. Men heller ikke spørreskjemaundersøkelser er uten feilkilder. Selvrappotering forutsetter først at ungdommene svarer sant og siden at respondentene tilsvare et korrekt utvalg av den befolkningsgruppen de er ment å representere. I vårt tilfelle er alle ungdommer fra 8. klasse til grunnkurs i målgruppen. Som nevnt tidligere kan det imidlertid være skjevheter i utvalget med hensyn til ungdom som har droppet ut av skolen eller som skulker ofte. Det er naturlig å tenke seg at disse ungdommene er mer belastet med hensyn til ulike typer problematferd enn ungdom flest. Hvis dette er tilfellet må vi regne med at det faktiske antallet kriminelle handlinger er høyere enn det som kommer fram i denne undersøkelsen. Spørreundersøkelser utført i skolen er derfor først og fremst egnet til å si noe om omfanget av kriminalitet i normalbefolkning.

Kriminelle handlinger er et marginalt fenomen

Under dette avsnittet ser vi nærmere på deltagelse i klare lovbrudd. Dette gjelder handlinger som for de fleste medfører politianmeldelse hvis de blir oppdaget. Mer konkret gjelder det hærverk eller skade for mer enn 1000 kroner, tyveri i kiosk eller butikk, innbrudd og trusler.

Tabell 4.2 – Selvrapportert kriminell atferd i løpet av siste 12 måneder. Prosent.

	0 ganger	1 gang	2–5 ganger	6–10 ganger	10–50 ganger	Mer enn 50 ganger	Totalt	N
Kontakt med politiet på grunn av lovbrudd	89	7	3	0	0	1	100	3912
Gjort hærverk eller skade for mer enn 1000 kroner	90	4	2	1	1	1	100	3900
Tatt saker for mellom 100 og 500 kroner	92	3	2	1	1	1	100	3914
Brutt deg inn for å stjele noe	96	2	1	0	0	1	100	3912
Truet til deg penger eller ting	96	1	1	0	0	1	100	3906
Stjålet bil eller motorsykkel	97	1	1	0	0	1	100	3912

Samlet har 16 prosent blant ungdom mellom 13 og 17 år i Stavanger utført en eller flere av de kriminelle handlingene i tabell 4.2 det siste året. Hærverk er mest vanlig. 10 prosent har gjort hærverk eller skade for mer enn 1000 kroner, dernest har 8 prosent nasket i butikk eller kiosk for mellom 100 og 500 kroner. Innbrudd, trusler og tyveri av kjøretøy er mindre vanlig. Henholdsvis 4, 4 og 3 prosent har deltatt i slike handlinger det siste året.

Videre oppgir 11 prosent at de har vært i kontakt med politiet for noe ulovlig de har gjort. Når 16 prosent har utført en eller flere kriminelle handlinger kan det se ut som to tredeler av alle kriminelle handlinger blant ungdom i Stavanger oppdages av politiet. Her må vi imidlertid huske at flere blant ungdommene har gjort mer enn en kriminell handling. En nærmere analyse viser dessuten at 37 prosent blant de som har vært i kontakt med politiet ikke har utført noen av de fem andre handlingene i tabell 4.2. Disse har mest sannsynlig vært i kontakt med politiet i forbindelse med andre forhold, enn de som var nevnt spesielt i spørreskjemaet. Samtidig har om lag halvparten av de som har deltatt i en eller flere av de kriminelle handlingene i tabell 4.2, ikke vært i kontakt med politiet siste år. For mange er det dermed ingen direkte sammenheng mellom deltagelse i de kriminelle handlingene som var listet opp i spørreskjemaet og ungdommenes erfaringer med politiet.

Kun en liten andel blant ungdom i Stavanger har utført kriminelle handlinger siste år. Resultatet er i tråd med tidligere undersøkelser som viser at mange deltar i en eller annen form for problematferd, men at de færreste begår alvorlige kriminelle handlinger (Bakken 1998). For de fleste norske ungdommer er det utenkelig å begå innbrudd, stjele kjøretøy eller å bruke trusler for å få penger og ting. En slik påstand kan plasseres i en større diskusjon vedrørende normaliteten av kriminelle handlinger blant ungdom (Pedersen 1992, Bakken 1998). Hovedskillelinjen i debatten har gått mellom de som argumenterer for at ungdom som begår kriminelle handlinger ligner på norsk ungdom flest og de som hevder at kriminelle ungdommer utgjør en marginalisert og spesielt belastet andel. I tråd med det sistnevnte scenariet har norske undersøkelser vist at ungdom som begår gjentatte kriminelle handlinger har helt bestemte kjennetegn og belastninger (Pedersen 1992, Pape 1995). Dette kan gjelde alt fra familieforhold, mental helse og sosiale nettverk til omgang med rusmidler og skoleproblemer.

Mer hærverk enn på landsbasis, men mindre enn i Oslo

Som for ulike typer norm- og regelbrudd har vi sammenlignet forekomsten av kriminelle handlinger i Stavanger med andelen på landsbasis og blant

ungdom i Oslo. Dessverre har vi kun sammenlignbare tall for tyveri av kjøretøy og for innbrudd og hærverk.

Det er ingen særlige forskjeller mellom Stavanger og resten av landet verken når det gjelder andelen som har stjålet kjøretøy eller brutt seg inn for å stjele. Bare når det gjelder hærverk eller skade for mer enn tusen kroner har så mye som 2 prosentpoeng flere vært involvert i slike handlinger i Stavanger, sammenlignet med tall fra Norge totalt. Med 11 prosent som har deltatt i denne typen hærverk, skårer Oslo ungdommen ytterligere 1 prosentpoeng høyere. Tallene utfyller slik bildet av hærverk som et byfenomen. Når ungdom krysser av for at de har utført hærverk vil dette blant annet omfatte tagging. Det er naturlig å tenke seg at slik aktivitet har en større utbredelse blant ungdom i by, enn blant ungdom fra mindre steder.

Tabell 4.3 – Selvrapportert kriminell atferd i Stavanger 2002 sammenlignet med Stavanger 1995, Oslo 2002 og Norge totalt 2002.

	Norge totalt 2002	Oslo 2002	Stavanger 1995	Stavanger 2002
Stjålet bil eller motorsykkel	4	4	4	3
Brutt deg inn for å stjele noe*	4	5	5	4
Truet til deg penger eller ting	-	-	4	4
Tatt saker for 100 - 500 kroner fra butikk eller kiosk	-	-	8	9
Gjort hærverk eller skade for mer enn tusen kroner	8	11	-	10

Tabellen viser andelen som har deltatt minst en gang siste 12 mnd. Signifikans-testen gjelder Stavanger-undersøkelsene. (* $p < 0,05$)

Tabellen ovenfor inkluderer også resultater fra den tidligere Stavanger-undersøkelsen. Jevnt over er andelen om har deltatt i alvorlige kriminelle handlinger lik i 2002 og 1995. Variasjonen gjelder aldri mer enn 1 prosentpoeng. Dette skyldes blant annet at andelen som har deltatt i denne typen handlinger er liten i utgangspunktet. Når vi samtidig operer med hele prosenttall blir forskjellene små. Der tallene fra 1995 og 2002 er ulike gjelder dette en viss økning i andelen som har nasket i butikk eller kiosk, mens litt færre har gjort innbrudd eller stjålet kjøretøy i 2002. Som nevnt innledningsvis viser kriminalstatistikken en økning i anmeldte skadeverk blant ungdom under 15 år. Dessverre var spørsmålet om hærverk eller skade for mer enn tusen kroner ikke med i 1995-undersøkelsen. Vi har derfor ikke mulighet til å undersøke utviklingen for denne typen atferd i Stavanger.

4.3 Slåsskamper og vold

I følge tall fra Statistisk Sentralbyrå har alder stor betydning for hvem som utsettes for vold i det norske samfunnet. Levekårsundersøkelsen 2001 viser at 10 prosent av menn og 9 prosent av kvinner i alderen 16–24 år hadde vært ofre for vold eller trusler i løpet av de siste tolv månedene. I de eldre aldersgruppene er utsattheten betydelig mindre, og den reduseres med økende alder (www.ssb.no, 2002d).

Leser vi aviser eller følger de ulike TV-kanalenes nyhetssendinger, kan vi lett få inntrykk av at volden i samfunnet har økt. Et søk i Stavanger Aftenblads nettarkiv ga 143 treff på stikkordet «vold» i 2002. 17. september sto følgende å lese på avisens nettsider; «En guttegjeng sto for flere alvorlige voldshandlinger i Stavanger sist helg. Brutal, rå vold mot helt uskyldige personer, sier førstebetjent Bjarne Bjelland om saken» (17.09.02, www.aftenbladet.no). En annen artikkel handler om bruk av våpen blant ungdom; «Belastet ungdom er ikke lenger alene om å bære kniv på byen. Ungdommer forteller at kniv blir stadig mer vanlig. I tilfelle de trenger å forsvare seg» (16.04.02, Stavanger Aftenblad, papirutgaven). Disse og lignende avisoppslag gir et skremmende bilde av ungdomsvold i Stavanger. De ungdommene vi snakket med i etterkant av Stavanger-undersøkelsen så imidlertid ikke ut til å oppfatte Stavanger som en spesielt utrygg by. Kjennskap til slåsskamper og gjengoppgjør hadde de likevel; «Jeg har hørt om slåssing med kniv og balltre. Jeg liker ikke å gå alene på kveldstid alle steder, men jeg er ikke redd for å bli banket opp» (Jente, grunnkurs, Storhaug). En av guttene mente de flest slåsskampene foregikk i sentrum; «Dit (til sentrum) kommer folk fra alle steder. De danner gjenger for å beskytte hverandre» (Gutt, grunnkurs, Tasta). Ungdommenes beskrivelser vil naturlig nok være farget både av foreldrenes holdninger, rykter ungdommene imellom og av oppslag i mediene. Under dette avsnittet ser vi nærmere på ungdommenes egne erfaringer med slåsskamper og vold.

En av fire har deltatt i slåsskamper, men svært få har brukt våpen

I spørreskjemaet ble ungdommene i Stavanger bedt om å oppgi om de hadde vært med i en eller flere slåsskamper. De skulle skille mellom slåsskamper med og uten våpen og kun notere deltagelse det siste året. Ungdommenes svar gir ikke inntrykk av at Stavangerungdoms hverdag er spesielt voldsbelastet. Samlet oppgir 26 prosent at de har deltatt i slåsskamper uten våpen, mens «bare» 4 prosent har vært med i en slåsskamp hvor det var våpen involvert.

Andelen som har deltatt i slåsskamper med våpen er like stor i Stavanger som på landsbasis. Derimot har litt flere (2 prosentpoeng) blant

Oslo ungdom vært i slike alvorlige konflikter. Vi har ikke tall på deltagelse i slåsskamper uten våpen fra Ung i Norge. Sammenligner vi derimot med Stavangertall fra 1995 ser vi en positiv utvikling når det gjelder slåsskamper uten våpen. Mens 26 prosent oppgir at de har vært med i slike kamper i 2002, gjaldt det samme 31 prosent i 1995. Ungdomsmiljøet i Stavanger ser dermed ikke ut til å ha utviklet seg i negativ retning når det gjelder denne typen fysiske konflikter.

Tabell 4.4 – Deltagelse i slåsskamper i løpet av siste 12 måneder. Prosent.

	0 ganger	1 gang	2–5 ganger	6–10 ganger	10–50 ganger	Mer enn 50 ganger	Totalt	N
Vært i slåsskamp (u/våpen)	74	12	9	2	1	1	100	3909
Vært i slåsskamp hvor du har brukt våpen (f.eks. kniv)	96	2	1	0	1	1	100	3915

I motsetning til det vi kan få inntrykk av gjennom avisene eller fra historier som fortelles ungdommene imellom er det altså svært få som selv er med i voldelige gjenger eller som har brukt våpen i kamp det siste året. Bare 4 prosent har selv vært i kamper der det var våpen involvert. 31 prosent har riktignok vært i kamper uten våpen. Det er imidlertid litt uklart hva ungdommene selv legger i begrepet slåsskamp. Er det å delta i en slåsskamp alltid det samme som å utøve vold? I den ene ytterkanten kan begrepet «slåsskamp» omfatte trefninger som resulterer i alvorlige skader for de involverte. Andre ganger tenker de unge kanskje på mer uskyldig knuffing i skolegården eller i fritiden. Vi kan derfor regne med at noen av de rapporterte slåsskampene gjelder ufarlige basketak mellom venner.

Tabell 4.5 – Prosentandelen som har deltatt i de ulike handlingene minst en gang siste 12 måneder i Stavanger 2002 sammenlignet med Stavanger 1995, Oslo 2002 og Norge totalt 2002.

	Norge totalt 2002	Oslo 2002	Stavanger 1995	Stavanger 2002
Vært i slåsskamp (uten våpen)***	-	-	31	26
Vært i slåsskamp hvor du har brukt våpen	4	6	-	4

Nær en av tre har opplevd fysisk vold eller trusler om vold

Nedenfor har vi forsøkt å kartlegge Stavangerungdoms erfaringer med vold fra en annen vinkel. Vi har spurt om de selv har vært offer for vold det siste året. Ungdommene ble bedt om å oppgi om de *var slått uten å få synlige merker, om de hadde mottatt trusler om vold, vært utsatt for vold som førte til skader uten at de trengte legehjelp eller om de var utsatt for vold som ga skader som krevde medisinsk behandling.*

Samlet oppga 30 prosent at de hadde opplevd å bli slått, mottatt trusler om vold eller vært utsatt for vold som medførte mer eller mindre alvorlige skader det siste året. De fleste av disse var slått uten at de fikk synlige merker. Dette gjaldt 21 prosent, mens 10 prosent fikk skader og 5 prosent fikk så alvorlige skader at de trengte legebehandling. 14 prosent hadde dessuten mottatt trusler om vold.

Tabell 4.6 – Svaratferd på spørsmål om vold og trusler siste 12 måneder. Prosent.

	Ingen ganger	1 gang	2–5 ganger	Mer enn 5 ganger	Totalt	N
Blitt slått uten å få synlige merker	79	10	6	5	100	3925
Trusler om vold (så du ble redd)	86	11	3	1	100	3927
Vold som førte til merker/ skader uten at du trengte legehjelp	90	6	3	2	100	3922
Blitt så skadet at du trengte legehjelp	95	4	1	1	100	3893

Hvor alvorlig er det egentlig å motta trusler om vold i denne sammenheng? En nærmere analyse viser at 57 prosent av alle som mottok trusler også var slått uten at de fikk synlige merker, 34 prosent hadde vært utsatt for vold som førte til skader, mens 12 prosent ble så skadet at de trengte legehjelp. Totalt har 35 prosent blant de truede ikke vært utsatt for fysisk vold. Selv om trusler og opplevelser av vold i denne sammenheng ikke kan kobles direkte, er trusler og fysisk vold relatert på individnivå. Flertallet av de som har mottatt trusler har også vært utsatt for fysisk vold det siste året.

Det var ingen forutsetning for respondentenes svar at utøveren av vold eller trusler var andre ungdommer. Vi har heller ikke spurt hvor og i hvilken sammenheng de unge har vært utsatt for vold. Det er derfor mulig at en del av volden har funnet sted i hjemmet og er utført av familiemedlemmer eller av andre voksne personer i ungdommenes omgangskrets. Tall fra Statistisk Sentralbyrås levekårsundersøkelse viser at rundt halvparten av all vold skjer i forbindelse med hjem eller arbeid, mens en knapp tredjedel skjer på offentlige plasser eller utesteder (SSB 2001). Når kvinner utsettes for vold skjer det oftere, enn for menn, i tilknytning til bosted. Menn utsettes relativt oftere for vold når de besøker kafeer, restauranter, dansesteder og lignende. I de fleste tilfeller der gjerningspersonen identifiseres, er hun eller han en som offeret kjenner. I følge Statistisk Sentralbyrås levekårsundersøkelse fra 1997 var 16 prosent blant utøverne av vold nabo, venn eller kollega til offeret, mens 14 prosent var slekt eller familie. Følger vi resultatene fra Levekårsundersøkelsen er det dermed sannsynlig at store deler av den volden ungdom i Stavanger har opplevd er utført av personer offeret kjenner.

Flere av de ungdommene vi snakket med i etterkant av undersøkelsen hadde forestillinger om at det var verre tilstander i andre bydeler enn den de selv bor i. Noen områder har fått et dårlig rykte. I følge enkelte var Kvernevik, som ligger i Madla bydel, ett av disse; «Der (Kvernevik) er det folk som lager bråk uansett hva det er. Det fører til slåssing og sånn» (Jente, 9. klasse, Hillevåg). Hinna er en annen bydel som også går igjen når de unge skal skissere problemområder; «Jeg har hørt at det er mye bråk og slåssing og slik der (Hinna)» (Gutt, grunnkurs, Tasta). Ungdommene kan også finne negative ting å si om den bydelen de selv bor i. En jente fra Tjensvoll i Hillevåg bydel sier dette om sitt eget oppvekststed; «Tjensvoll har blitt kalt den gale plassen. Tjensvollgjengen var noe som fantes før. ... Det er ikke sånn nå. Tror kanskje likevel det er litt mer gjengproblemer der» (Jente, 9.klasse, Hillevåg). Stemmer ungdommenes forestilling med graden av selvrapportert problematferd i de ulike bydelene?

Tabell 4.7 på neste side viser en sammenligning av andelen som har deltatt i regelbrudd og kriminelle handlinger i de ulike bydelene. Når det gjelder regelbrudd og mindre lovbrudd er ungdom fra Storhaug noe overrepresentert. For det første er det flere tilfeller av skolerelatert problematferd i Storhaug, enn i de andre bydelene. Storhaug har den klart høyeste andelen som har skulket skolen og flest blant de som har mobbet³ eller plaget andre. Samtidig ligger ungdom fra bydelen i det øvre sjiktet når det gjelder andelen som har hatt en voldsom krangel med en lærer det siste året. At flere skulker kan henge sammen med bydelens sentrale beliggenhet. Når skoledagen blir kjedelig er det kanskje flere alternative gjøremål som frister for unge i Storhaug, enn for ungdom flest i Stavanger. Videre har mange sneket på kino, buss, tog eller lignende. I likhet med ungdom fra Hillevåg har hele 27 prosent gjort dette minst en gang siste år, mot rundt 20 prosent i de andre bydelene. Relativt mange blant Storhaug-ungdommen har også vært borte en hel natt uten at foreldrene visste hvor de var. Høy deltagelse i mindre alvorlig problematferd til tross er Storhaug-ungdom ikke involvert i alvorlige kriminelle handlinger oftere enn ungdom flest i Stavanger. Få har utført større hærverk, nasket, kommet med trusler, gjort innbrudd eller stjålet bil eller sykkel. Storhaug-ungdom har heller ikke vært i kontakt med politiet oftere enn annen Stavangerungdom.

³ Mobbing omtales mer utførlig senere i kapittelet.

Tabell 4.7 – Prosentandelen som har deltatt i regelbrudd/kriminalitet etter bydel.

	Madla N=853	Tasta N=520	Hundvåg N=442	Storhaug N=306	Hillevåg N=389	Hinna N=643	Eiganes / Våland N=447	Annen kommune
Skulket skolen***	39	38	41	49	36	39	38	62
Stjålet fra familien	34	31	30	34	35	34	29	28
Krangel lærer***	22	19	29	26	21	20	16	26
Sneket buss... ***	20	23	17	27	27	19	22	31
Vært borte natt***	19	21	23	25	20	21	19	38
Mindre hærverk	17	16	19	17	16	17	14	22
Kontakt politi***	10	12	11	9	12	8	11	19
Større hærverk	9	9	10	7	11	10	6	13
Stjålet i butikk	8	9	6	6	8	9	7	10
Trusler*	3	6	3	4	2	2	3	4
Stjålet bil/sykel**	3	5	2	3	2	2	2	6
Innbrudd	3	5	4	4	2	3	2	6
Mobbet/plaget	38	36	37	40	39	36	34	38
Slåss u/våpen	27	25	25	23	30	24	24	31
Slåss m/våpen**	2	6	2	5	5	4	3	7

Tabellen viser prosentandelen som har deltatt i de ulike handlingene minst en gang siste 12 måneder. Signifikanstesten gjelder forskjeller mellom bydelene totalt (*p<0,05) (**p<0,01) (**p<0,001)

Ingen av bydelene i Stavanger merker seg ut med et spesielt høyt nivå av alvorlig kriminalitet blant de unge. Leter vi etter nyanser kan det likevel bemerkes at ungdom fra Tasta rapporterer relativt ofte om nasking, trusler, kjøretøytyveri og innbrudd. Ungdom fra Eiganes & Våland viser derimot lav deltagelse i de fleste typer problematferd. Dette gjelder skoleopposisjon så vel som slåsskamper, trusler, hærverk og ulike typer vinningskriminalitet. Som nevnt tidligere har ungdom fra Eiganes & Våland og fra Hinna oftere foreldre med leder- eller mellomlagsyrker enn ungdom flest i Stavanger. I utgangspunktet er det naturlig å tenke seg at ungdom som kommer fra vel bemidlede hjem er mindre motivert for å naske, stjele eller gjøre innbrudd. I tråd med en slik antagelse er deltagelsen i denne typen handlinger lav blant ungdom fra Eiganes & Våland. Inntrykket av Hinna-ungdommen er mer blandet. Selv om få har truet til seg penger eller ting, stjålet kjøretøy eller gjort innbrudd, er forekomsten av nasking fra kiosk eller butikk den høyeste blant bydelene i Stavanger. Samtidig har relativt mange deltatt i hærverk.

Hvis mobbing og slåsskamper sier noe om konfliktnivået ungdommen imellom ser dette ut til å være særlig høyt i bydelene Hillevåg og Storhaug. Ungdom fra Hillevåg ligger på kommunetoppen i mobbing og når det gjelder andelen som har deltatt i slåsskamper med eller uten våpen. Ungdom

fra Storhaug ligner på ungdom fra Hillevåg både når det gjelder mobbing og slåsskamper med våpen. Også ungdom fra Tasta har vært i kamper med våpen relativt ofte. Mellom 5 og 6 prosent har vært i en slåsskamp der det ble brukt våpen blant ungdom fra disse bydelene, mot 2 prosent i Madla og Hundvåg.

Som i en rekke andre spørsmål viser Stavangerelever bosatt i andre kommuner enn Stavanger en avvikende svaratferd sammenlignet med skoleungdom flest. Med unntak av andelen som har stjålet fra familien, kranglet med lærer eller mobbet andre, er de oftere involvert i de fleste typer problematferd. Også i dette tilfellet kan forskjellene stort sett tilskrives ungdommenes alder. Ser vi på grunnkurselevne for seg reduseres forskjellene. Ungdom fra kommuner utenfor Stavanger har imidlertid fremdeles vært i kontakt med politiet oftere enn ungdom fra Stavanger. Hele 21 prosent har krysset av for dette, mot 15 prosent totalt i grunnkurs. Litt flere blant ungdom fra andre kommuner oppgir at de bor på hybel. Dette gjelder likevel bare 5 prosent. Det er derfor lite sannsynlig at boform og svakere foreldrekontroll i hverdagen, alene kan forklare den høyere andelen som har vært i kontakt med politiet for noe ulovlig de har gjort i denne gruppa.

Tabell 4.8– Andelen som har vært utsatt for vold og trusler etter bydel.

	Madla N=853	Tasta N=520	Hundvåg N=442	Storhaug N=306	Hillevåg N=389	Hinna N=643	Eiganes/ Våland N=447	Annen kommune
Slått uten synlige merker**	19	19	18	22	25	24	23	25
Trusler om vold*	13	13	9	13	14	17	16	21
Vold skader u/legebehov*	10	11	10	9	8	11	9	16
Vold skader m/legebehov	5	5	4	4	5	5	7	7

Tabellen viser prosentandelen som har vært utsatt minst en gang siste 12 måneder. Signifikanstesten gjelder forskjeller mellom bydelen totalt (*p<0,05) (**p<0,01)

Tabellen ovenfor viser andelen som har vært utsatt for vold og trusler i de ulike bydelene. I følge ungdommenes svar vedrørende deltagelse i slåsskamper og mobbing er konfliktnivået i ungdomsgruppa særlig høyt blant ungdom i Storhaug, Hundvåg og til dels Tasta. Andelen som har vært utsatt for vold er likevel ikke høyere blant ungdom fra disse tre bydelene, enn blant ungdom flest i Stavanger. Derimot merker Eiganes & Våland seg ut ved at mange er slått uten at de fikk skader. Samtidig har en relativt høy andel fått skader fra vold som krevde legebehandling. Ungdom fra Eiganes & Våland ligger dessuten i det øvre sjiktet når det gjelder andelen som har

opplevd trusler om vold. Også i Hinna har relativt mange unge blitt slått eller mottatt trusler om vold som gjorde dem redde. Dette er overraskende fordi verken ungdomsmiljøet i Eiganes & Våland eller i Hinna er spesielt belastet når det gjelder deltagelse i mobbing og i slåsskamper med eller uten våpen. Kanskje forteller dette at en del av den volden ungdom utsettes for ikke utføres av jevnaldrende gjerningspersoner. Det er imidlertid også mulig at utøverne bor i andre bydeler enn ofrene.

Problematferd – en gutteting?

Vi forventer gjerne at gutter oftere enn jenter er involvert både i regelbrudd og kriminelle handlinger i løpet av ungdomstida. Flere undersøkelser av problematferd blant ungdom underbygger en slik antagelse (Bakken 1998, Strandbu 1997). Et eksempel er en undersøkelse fra Oslo foretatt våren 1997. I denne var guttene klart overrepresentert blant de som hadde begått straffbare handlinger (Bakken 1998). Også jentene deltok i regelbrudd og kriminalitet, men de var relativt oftere involvert i mer bagatellmessige forhold som skulking, sniking og krangler med foreldre og lærere. Resultatene stemmer godt med Statistisk Sentralbyrås kriminalstatistikk fra 1999 som viser at langt de fleste blant siktede tenåringer er gutter (SSB 2002).

Også i Stavanger er jentene klart i mindretall når det gjelder deltagelse i ulovlige handlinger totalt. Bare ved to typer av regelbrudd er jentene i flertall. De skulker skolen og stjeler oftere penger eller ting fra noen i familien enn gutter. Henholdsvis 4 og 2 prosentpoeng flere jenter har gjort dette minst en gang det siste året. Videre har en like stor andel jenter og gutter vært borte en hel natt uten at foreldrene visste hvor de var. Blant regelbrudd og mindre lovbrudd skiller lettere hærverk seg ut som en typisk gutteaktivitet. Bare 9 prosent av jentene har vært involvert i denne typen problematferd mot 27 prosent av guttene. Også når det gjelder voldsomme krangler med lærere og det å lure seg fra å betale på kino eller kollektivtrafikk er guttene i flertall, men her er forskjellene mellom kjønnene mindre.

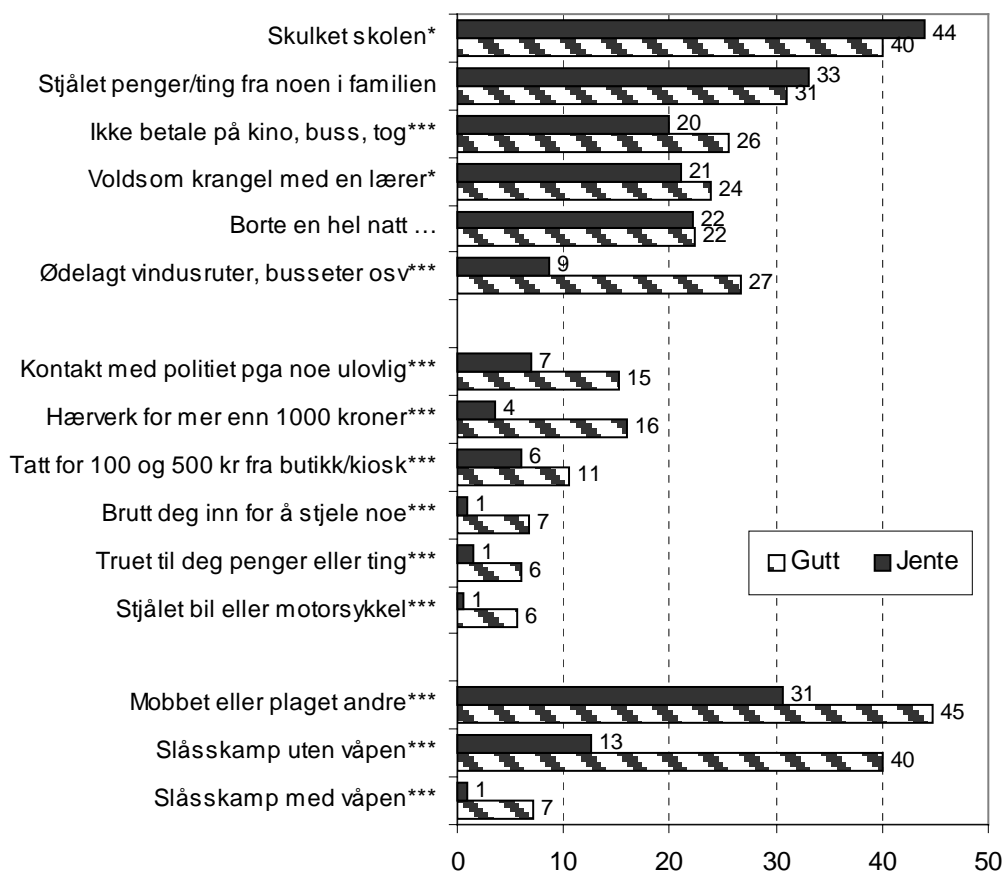
Jentene kommer sterkere når det gjelder rusbruk. Ellers går det mye i butikknasking. Dette er særlig et jentefenomen. Dessuten forfalsker de legitimasjon for å komme inn på utesteder (Ansatt ved Rogaland politidistrikt).

Ser vi bort fra nasking og sniking er guttene over dobbelt så høyt representert i alle typer av kriminelle handlinger. Jenter er svært sjelden

involvert i innbrudd, trusler og tyveri av kjøretøy. Hver av disse handlingene har fått 1 prosents oppslutning blant jentene mot henholdsvis 7, 6 og 6 i guttegruppa. Samtidig har bare 4 prosent deltatt i alvorlig hærverk, mot 14 prosent av guttene. Også når det gjelder nasking og sniking er jentene i mindretall. 6 prosentpoeng færre blant jentene har lurt seg fra å betale på kino, buss, tog eller lignende, mens 5 prosentpoeng færre jenter enn gutter har nasket fra butikk eller kiosk.

Det er gjenger her og, men det er kjente fjes over alt. Det er ikke så farlig når du er jente. Men det er noen gutter som er redde (Jente, 9.klasse, Hillevåg).

Figur 4.2 – Deltagelse i ulike typer problematferd etter kjønn. Prosent.

Tabellen viser prosentandelen som har deltatt i de ulike handlingene minst en gang siste 12 måneder. (*p<0,05) (**p<0,01) (**p<0,001)

I tråd med tradisjonelle kjønnsroller er også deltagelse i slåsskamper og mobbing mest vanlig blant gutter i Stavanger. Riktignok har 13 prosent av jentene vært i en slåsskamp uten våpen det siste året, men dette er en liten andel mot guttenes 40 prosent. Når det gjelder mobbing er kjønnsforskjellene mindre. 30 prosent blant jentene og 45 prosent av guttene har mobbet

eller plaget andre minst en gang siste år. Som nevnt tidligere er andelen som har deltatt i en slåsskamp uten våpen litt mindre i 2002, enn i 1995. Den tilsynelatende nedgangen gjelder både for guttene og jentene. Et tilsvarende mønster finner vi for deltagelse i mobbing av andre. Både blant gutter og jenter var det færre som oppga at de hadde mobbet andre i 2002, enn i 1995.

Samlet er det slik at jenter sjelden deltar i alvorlig problematferd. Dette stemmer godt med resultatene fra Oslo-undersøkelsen det ble referert til ovenfor. Når jenter begår ulovligheter er dette relativt oftere sniking og nasking, enn hærverk, innbrudd, trusler og våpenbruk. Samtidig er guttene mer involvert i problematferd av en utagerende karakter. Dette gjelder først og fremst mobbing, slåsskamper og trusler.

4.4 Mobbing

Kampen mot mobbing har fått fornyet trykk den senere tid. 23. desember 2002 skrev Statsminister Kjell Magne Bondevik sammen med representanter for Foreldreutvalget i grunnskolen, Utdanningsforbundet, Kommunenes Sentralforbund og Barneombudet under på et manifest mot mobbing. Deltakerne forpliktet seg til å jobbe aktivt for at mobbing ikke skal skje i skolen. Målet er fravær av mobbing i norske skoler ved utgangen av 2004. Samtidig var mobbing et av hovedtemaene både i statsministerens og kongens nyttårstale samme år. I begge taler ble det trukket linjer mellom økt påtrykk av vold formidlet gjennom medier, video og dataspill og den mobbingen som foregår barn og unge imellom. Debatten i kjølevannet av disse påstandene speiler delte meninger om sammenhengen mellom vold brukt som underholdning og voldelig atferd blant ungdom. Det ser imidlertid ut til å være en utbredt oppfatning at mobbing mellom barn og unge har økt og blitt grovere den senere tiden. Barneombud Trond Waage sluttet seg til en slik antagelse da han kom med følgende utsagn til Dagsavisen; «Mitt inntrykk er at mobbing i skolene er et problem som øker i omfang» (Dagsavisen 19.01.02).

Både i 1995 og i 2002 ble Stavangerungdommene spurt om de hadde deltatt i plaging eller mobbing av andre det siste året. I 1995 ble ungdommene dessverre ikke spurt om de selv hadde vært utsatt for mobbing, vi har derfor ikke mulighet til å se på endring i andelen som utsettes for erting eller plaging jevnlig. Derimot har vi tall for andelen som mobbes i 2002. Under dette avsnittet undersøkeres først hvor mange som er offer for mobbing blant Stavangerungdommene. Deretter ser vi på endringer i andelen om har deltatt i mobbing av andre og på kjennetegn ved ofre og utøvere av mobbing.

Færre mobbere enn i 1995

Andelen som er utsatt for mobbing blant Stavangerungdom er registrert ved hjelp av følgende spørsmål; Bli du noen gang plaget, ertet eller frosset ut av andre elever på skoleveien eller i friminuttene? Respondentene skulle oppgi om dette skjedde *nesten hver dag, et par ganger i uken, ca. en gang i uka, ca. hver 14. dag* eller *aldri/nesten aldri*. Vi har spurt ungdommene om deres egne erfaringer. En slik framgangsmåte er en av flere metoder for å undersøke forekomsten av mobbing blant barn og unge⁴. Spørsmålet er stilt slik at vi kan registrere hyppighet, men det er ikke relatert til en avgrenset tidsperiode. I fagterminologien defineres mobbing ofte som *langvarig* psykisk og fysisk vold utført av enkeltpersoner eller grupper (Roland 1983:12). Mobbing er noe som repeteres over tid (Olweus 1993). I denne rapporten er ungdom som opplever plaging, erting og utfrysning hver 14. dag eller oftere definert som ofre for mobbing.

Tabell 4.9 – Andelen som blir mobbet etter klassetrinn. Prosent.

Blir du plaget/ertet av andre elever på skoleveien/ i friminuttene?***	8.klasse	9.klasse	10.klasse	Grunnkurs	Alle
Nesten hver dag	3	3	1	1	2
Et par ganger i uka	4	3	3	1	3
Ca. en gang i uka	4	3	2	1	3
Ca. hver 14. dag	5	4	3	1	3
Aldri, eller nesten aldri	84	86	91	95	89
Totalt	100	100	100	100	100
N	1016	977	988	957	3938

(***p<0,001)

Samlet oppga 11 prosent blant ungdomskoleelever og grunnskuleelever i Stavanger at de ble mobbet minst hver 14 dag. De fleste (89 prosent) opplever altså aldri eller nesten aldri å bli mobbet. Det mobbes betraktelig mindre i videregående enn i ungdomsskolen. Mens 16 prosent oppgir at de blir plaget, ertet eller frosset ut blant 8. klassingene, gjelder dette i underkant av 5 prosent i grunnskurs. Både i 8. og 9. klasse blir 3 prosent mobbet nesten hver dag. 1 prosent opplever det samme blant 10. klassingene og grunnskulelevne.

Tabell 4.10 – Svaratferd på spørsmål om de har mobbet eller plaget andre side år i 2002 sammenlignet med tall fra 1995. Prosent.

Mobbet/plaget andre***	0 ganger	1 gang	2-5 ganger	6-10 ganger	10-50 ganger	Mer enn 50 ganger	Totalt	N
Stavanger 1995	50	21	18	6	3	2	100	4128
Stavanger 2002	63	17	12	4	2	2	100	3873

(***p<0,001)

⁴ For en nærmere beskrivelse av ulike målemetoder se Solberg og Olweus 2002.

Ungdommene i Stavanger ble også spurt om de selv hadde deltatt i mobbing og plaging av andre det siste året (siste 12 måneder). Samlet oppga 37 prosent at de hadde mobbet eller plaget andre minst en gang. De fleste hadde gjort dette et par ganger, mens 8 prosent har deltatt i slik aktivitet minst seks ganger i løpet av det siste året. Som vist ovenfor er ofrene for mobbing relativt få. Flere unge er utøvere av mobbing i løpet av et år. I motsetning til ofrene for mobbing, som per definisjon utsettes for trakassering jevnlig, har de færreste oppgitt å ha mobbet andre mer enn et par ganger siste år. Seks ganger i løpet av et skoleår kan da representere alt fra mobbing ca. en gang i måneden til seks ganger i løpet av en uke. Vi har begrenset informasjon om hvordan mobbeepisodene fordeler seg over året og det er derfor vanskelig å si hvem blant ungdommene som mobber andre jevnlig.

Mobbing - et uklart begrep?

I dagligtalen brukes ordet «mobbing» gjerne om alt fra erting til grov fysisk og psykisk vold. Hva legger barn og unge selv i ordet mobbing? På Barneombudets hjemmesider er det listet opp en rekke eksempler på hva barn og unge anser som mobbing (www.barneombudet.no). Listen nedenfor gjengir en del av disse situasjonene;

- *å bli kalt navn, å bli ertet*
- *å bli dyttet eller dratt rundt omkring*
- *å bli slått eller angrepet*
- *å få sekken sin, eller noe annen en eier, kastet rundt*
- *å få et rykte om seg spredt*
- *å bli ignorert og satt utenfor*
- *å bli tvunget til å gi fra seg penger eller noe annet en eier*
- *å bli angrepet på grunn av rase eller religion.*

Ikke alle handlingene ovenfor kan karakteriseres som mobbing når de står alene og forekommer en enkelte gang. Mobbing er noe som pågår over en lengre tidsperiode. Noen av respondentene i Stavangerundersøkelsen har kanskje misforstått grensen mellom sporadisk erting og langvarig mobbing. Ungdommene ble imidlertid spurt spesifikt om hyppighet. En svært liten andel krysset av for at de har vært utsatt for mobbing. Det er derfor lite sannsynlig at overrapportering har forekommet i særlig stor grad. Da er muligheten større for at noen av de som krysset av for at de har deltatt i mobbing av andre, har inkludert handlinger som normalt ikke betegnes som mobbing.

Sammenligner vi med Stavangerungdommenes svar i 1995, er det klare forskjeller i andelen som har deltatt i mobbing eller plaging av andre det siste året. I 1995 oppga hele 50 prosent at de hadde deltatt i mobbing eller plaging av andre. Andelen mobbere er dermed hele 13 prosentpoeng lavere i 2002. Også andelen som har mobbet andre 6 ganger eller mer er lavere i

2002 enn i 1995. 11 prosent krysset av for dette i den første Stavangerundersøkelsen, mot 8 prosent sju år senere.

En del blant ofrene er selv utøvere av mobbing

Når mediene fokuserer på mobbing er det ofte et stilisert offerbilde som gis. Sagt på en enkel måte forteller de oss historien om jenta eller gutten som gjennom oppveksten har måtte tåle sosial eksklusjon og gjentatt trakassering, uten å kunne ta igjen. Sannsynligvis er dette bare en del av sannheten om barn og unge som opplever mobbing. Mange blant de som utsettes for mobbing mobber også selv. Sammenligner vi Stavanger-ungdommenes svar på de to spørsmålene om mobbing viser det seg at halvparten av de som utsettes for plaging, erting og trakassering også har behandlet andre på en lignende måte minst en gang det siste året. Til sammenligning er kun en tredjedel av de som ikke utsettes for mobbing, involvert i mobbing av andre.

Tabell 4.11 – Prosentandelen som har mobbet andre etter om de selv er offer for mobbing.

Mobbet eller plaget andre?	Utsatt for mobbing minst hver 14. dag	ikke mobbet	Alle
0 ganger	49	65	63
1 gang	20	17	17
2–5 ganger	17	11	12
6–10 ganger	5	3	4
10–50 ganger	4	2	2
Mer enn 50 ganger	4	2	2
Totalt	100	100	100
N	405	3410	3815

Signifikant forskjell mellom ungdom som mobbes og de som ikke mobbes (p<0,05)

Gutter er overrepresentert både blant mobberne og blant de som utsettes for mobbing. Det gjelder imidlertid for begge kjønn at det relativt sett er flest utøvere av mobbing, blant de som også selv utsettes for denne typen trakassering. Et tilsvarende mønster gjenfinnes når ungdom i ulike klasse-trinn analyseres for seg.

For å undersøke trekk ved ungdom som er involvert i mobbing på ulike måter nærmere har vi laget et samlemål med fire gjensidig utelukkende kategorier. Den første gruppa omfatter ungdom som *verken har opplevd å bli mobbet eller som mobber andre*. Ungdom som blir *mobbet minst hver 14. dag, men som ikke har mobbet andre* det siste året sorterer i kategori nummer to, mens ungdom som *både mobber og blir mobbet* utgjør den tredje gruppa. Til sutt er det laget en kategori av ungdom som *kun mobber andre*. I dette tilfellet er ungdommene registrert som utøvere av mobbing hvis de har mobbet eller plaget andre minst to ganger siste år. Følger vi en

firedeling som skissert ovenfor er 73 prosent blant ungdommene i Stavanger ikke involvert i mobbing, 7 prosent blir mobbet uten at de mobber andre, 3 prosent er både offer og utøver, mens 16 prosent kun er utøvere av mobbing.

Hvem er offer for og utøver av mobbing?

Under dette avsnittet leter vi etter kjennetegn ved ofre for og utøvere av mobbing blant Stavangerungdommen. Fordi undersøkelsen er en tverrsnittstudie er det vanskelig å si noe sikkert om årsakssammenhenger. Hvis det er slik at ungdom som presterer svakt i skolen mobbes oftere enn ungdom med gode karakterer vet vi eksempelvis ikke om mobbingen skyldes svake skoleprestasjoner, eller om de motsatt får dårlige karakterer fordi de mistrives sosialt. Når det gjelder kjønn, alder og trekk ved ungdommenes familiebakgrunn er det imidlertid naturlig å tenke seg at dette kommer først i tid og i det store og hele er upåvirket av om ungdommene utsettes for mobbing eller ikke. Nedenfor ser vi først nærmere på sammenhengen mellom mobbing og en rekke slike bakgrunnsvariabler. Deretter undersøkes egenskaper ved ungdommene selv. Dette gjelder nærmere bestemt skoleprestasjoner og idrettsdeltagelse. Til slutt undersøkes sammenhengen mellom mobbing og mulige problemsymptomer. Tidligere forskning har vist at både ofre og utøvere av mobbing er sårbare grupper (Helland og Øia 2000). De som utsettes for langvarig mobbing ender ofte opp med alvorlige psykiske problemer i etterkant. Samtidig utvikler mobbere – oftere enn andre barn og unge – varige voldelige og kriminelle handlingsmønstre (Olweus 1992).

Kjønn, familiebakgrunn og mobbing

Som nevnt tidligere er gutter oftere involvert i mobbing enn jenter. Mens 80 prosent blant jentene verken er offer for eller utøver av mobbing gjelder det samme bare 65 prosent av guttene. Forskjellen er størst mellom de rene utøverne av mobbing. Om lag dobbelt så mange gutter som jenter har deltatt i mobbing av andre uten at de selv mobbes. Det er relativt flere blant gutter som selv utsettes for mobbing, som også mobber andre. Dette gjelder litt flere enn halvparten av de mannlige ofrene, mot en av sju blant jenter som plages jevnlig. Som kjent er mobbing mest utbredt på de laveste trinnene i ungdomsskolen. Både antall ofre og utøvere avtar etter hvert som ungdommene blir eldre. Kjønnforskjellene gjelder imidlertid både i ungdomsskolen og i grunnskurs.

Tabell 4.12 tyder videre på at mobbing og familiebakgrunn til en viss grad henger sammen. Både andelen utøvere og ofre er større blant ungdom som bor med en av foreldrene, enn de som bor med begge foreldre. En

relativt stor andelen i kategorien *annen boform* oppgir å ha mobbet andre minst to ganger siste år, men har ikke selv vært utsatt for mobbing. Kategorien *annet* er i denne sammenheng svært heterogen. Her inngår både ungdom som bor på hybel, ungdom i fosterhjem og ungdom som ikke passet inn i noen av de alternative boformene som var listet opp i spørreskjemaet. Noen av disse er sannsynligvis mer involvert i flere typer av problematferd enn ungdom flest i Stavanger.

Tabell 4.12 – Erfaringer med mobbing etter kjønn, klassetrinn, bosituasjon og foreldrenes arbeidsmarkedsstatus. Prosent.

	Verken mobbet eller mobber	Mobbet	Mobbet og mobber	Mobber	Totalt	N
Kjønn***						
Gutt	65	8	5	21	100	1942
Jente	80	6	1	12	100	2084
Bosituasjon**						
Mor og far	75	7	3	15	100	2856
En forelder/flytter mellom	69	8	4	19	100	1043
Annet	71	2	2	25	100	100
Foreldrenes tilknytning til arbeidsmarkedet*						
I arbeid	73	7	3	17	100	3218
En forelder uten arbeid	74	7	3	15	100	639
Begge uten arbeid	66	16	2	16	100	112
Foreldrenes landbakgrunn						
Norsk/vestlig bakgrunn	74	7	3	16	100	3724
Ikke-vestlig innvandrebakgrunn	66	11	4	19	100	234

(*p<0,05) (**p<0,01) (**p<0,001)

Det er signifikante forskjeller mellom andelen ofre og utøvere også etter foreldrenes forhold til arbeidsmarkedet. Ungdom som oppgir at begge foreldrene⁵ er uten lønnet arbeid er mer enn dobbelt så ofte ofre for mobbing, enn ungdom som har en eller to foreldre i arbeid. Det er naturlig å tenke seg at disse familiene skiller seg fra familier flest i Stavanger økonomisk og sosialt. Enten vi liker det eller ikke vil slike faktorer ofte påvirke barnas sosiale status og posisjon blant de jevnaldrende. Når ungdom flest har merkeklær og egen mobiltelefon kan det være vanskelig å henge med for unge i familier med dårlig økonomi. Andelen utøvere av mobbing varierer ikke tilsvarende etter foreldrenes tilknytning til arbeidsmarkedet.

⁵ I enkelte tilfeller har vi kun opplysninger om en av foreldrene. Eksempelvis er en ungdom plassert i denne kategorien når vi har opplysninger om at far er uten arbeid, mens vi ikke har opplysninger om mors arbeidssituasjon.

Ungdom med og uten innvandrerbakgrunn har ikke signifikant ulike erfaringer med mobbing. Antallet ungdommer med ikke-vestlig innvandrerbakgrunn er relativt lite. Dette kan være noe av årsaken til at vi ikke finner signifikante forskjeller i ungdommenes erfaringer med mobbing etter landbakgrunn. Tallene viser imidlertid at litt flere blant ungdom med ikke-vestlig innvandrerbakgrunn mobbes jevnlig. Samtidig har litt flere deltatt i mobbing av andre, enn ungdom uten slik bakgrunn. Som regel vil det være ganske tilfeldig hvem som utpekes som offer for mobbing. Ofte handler det om å skille seg ut på den ene eller den andre måten. Mange unge med innvandrerbakgrunn risikerer å skille seg ut ikke bare økonomisk, men også ved utseende, språk, klesdrakt og kultur.

Skoleflinke mobber og mobbes minst, mens sportsaktive mobber mest

Vi skal forlate foreldrene og konsentrere oss om ungdommenes egne prestasjoner. Hvilken betydning har det å lykkes på skolen eller i idrett for de unges erfaringer med mobbing? Tabell 4.13 nedenfor viser prestasjoner i skolen og deltagelse i idrett blant ofre og utøvere av mobbing, sammenlignet med ungdom som verken mobber eller mobbes.

Tabell 4.13 – Erfaringer med mobbing etter skoleprestasjoner og idrettsaktivitet. Prosent.

	Verken mobbet eller mobber	Mobbet	Mobbet og mobber	Mobber	Totalt	N
Skoleprestasjoner***						
Svakt	67	8	5	20	100	705
Middels svakt	72	8	3	17	100	946
Middels	74	7	3	15	100	639
Middels godt	74	7	2	17	100	519
Godt	78	5	3	14	100	844
Driver du aktivt med sport?***						
Nei	72	9	4	15	100	543
Nei, men jeg var aktiv før	68	9	3	20	100	833
Ja, men ikke organisert	78	6	2	13	100	879
Ja, aktivt og konkurrerer	73	7	3	17	100	1725

(***p<0,001)

Når det gjelder skoleprestasjoner viser Stavangerundersøkelsen at ungdom med svake karakterer er overrepresentert både blant de som mobbes og blant mobberne. Blant femdelen med svakest karakterer har hele 20 prosent mobbet andre uten at de selv mobbes, mens 5 prosent både mobbes og mobber andre. De samme andelene blant de flinkeste elevene er henholdsvis 14 og 3 prosent.

Femdelen som gjør det best på skolen, er sjeldnere enn de resterende utsatt for mobbing uten at de selv mobber andre. Det er derimot ingen særlig forskjell mellom de flinkeste og de som presterer middels i andelen utøvere. En nærmere analyse viser at skoleprestasjoner har litt ulik betydning for jenter og gutter. Gutter med gode prestasjoner er utøvere av mobbing omtrent like ofte som gutter med middels prestasjoner. Motsatt merker de flinkeste jentene seg ut ved at de sjelden er involvert i plaging og trakassering av andre. For begge kjønn gjelder det imidlertid at de som presterer best i skolen sjeldnere enn andre, er offer for mobbing.

Også ungdoms prestasjoner på idrettsarenaen er relatert til forekomsten av mobbing. Andelen som driver med sport opplever sjeldnere å bli mobbet, enn ungdom som ikke gjør dette. En nærmere analyse viser at sportslig aktivitet virker beskyttende mot mobbing i alle klassetrinn, så nær som grunnkurs. Det er naturlig å tenke seg at idrettslagene får mindre betydning som sosial arena etter hvert som ungdommene blir eldre. Blant grunnkurselevne har mange sluttet å trene aktivt og trimmer i større grad på egenhånd. Videre er andelen som opplever mobbing i utgangspunktet svært liten blant grunnkurselevne.

Mens sportslig aktivitet generelt reduserer sannsynligheten for at de unge utsettes for mobbing, er det også slik at erfaringer med konkurranseidrett øker sannsynligheten for at de unge mobber andre. Ungdom som sporter uten å drive aktivt, mobber sjelden andre. Derimot er ungdom med erfaringer fra konkurranseidrett de hyppigste utøverne. Størst er andelen mobbere blant de som ikke lenger er aktive, men som har vært det tidligere. Dette gjelder både for jenter og gutter. Noe variasjon mellom kjønnene er det likevel. For guttene er forskjellen i andelen mobbere liten mellom de som har vært aktive og de som driver aktivt i dag. Jenter i konkurranseidrett er riktignok de som mobber nest mest, men andelen mobbere er betydelig lavere i denne gruppa enn blant jenter som har vært aktive før.

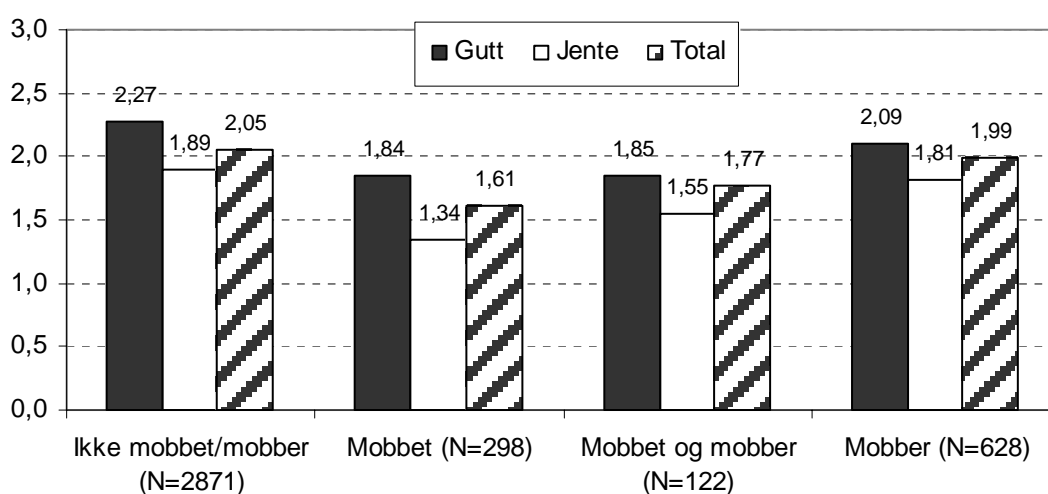
Lavere selvbilde hos ofrene og mer kriminalitet blant utøverne

Ungdommene i Stavanger ble bedt om å svare på fem utsagn som omhandlet ungdommenes holdninger til seg selv; jeg er skuffet over meg selv, jeg liker ikke måten jeg lever livet mitt på, jeg er stort sett fornøyd med meg selv, jeg liker meg selv slik jeg er, jeg er svært fornøyd med hvordan jeg er. Ungdommenes skulle krysse av for om de ulike utsagnene stemte svært godt, ganske godt, ganske dårlig eller svært dårlig for dem. Spørsmålsbatteriet skal måle ungdommenes globale selvbilde og er hentet fra Harter (1988).

Globalt selvbilde referer her til den generelle opplevelsen den enkelte har av seg selv (Øia 2000). Ved å slå ungdommenes svar på de fem

utsagnene sammen får vi en samleindeks på de unges bilde av seg selv. Svarene er kodet slik at en verdi nær 0 på samlemålet indikerer at de er svært misfornøyd med sin egen livssituasjon, mens en gjennomsnittsverdi nær 3 indikerer det motsatte. Figur 4.3 nedenfor viser grad av tilfredshet på en slik skala blant jenter og gutter og blant ungdom som er involvert i mobbing på ulike måter. For begge kjønn er det slik at de som mobbes jevnt over er mindre fornøyd med seg selv og det livet de leverer, enn ungdom som ikke selv er offer for mobbing. Blant de mannlige ofrene er det ingen særlig forskjell mellom de som selv mobber andre og de som ikke gjør det.

Figur 4.3 – Globalt selvbilde (0–3) etter deltagelse i mobbing og kjønn.

Signifikant sammenheng mellom selvbilde og mobbing ($p < 0.001$).

Den klare sammenhengen mellom ungdoms selvbilde og erfaringer med mobbing, kan sies å underbygge den tidligere antagelsen om at ungdom som har krysset av for at de mobbes faktisk plages jevnlig. Når de som utsettes for mobbing gjennomgående er mindre fornøyd med seg selv, kan vi anta at gjentatt trakassering er noe av forklaringen. Likevel er det ikke uten videre gitt at mobbing er årsaken. Det kan også være slik at ungdom som i utgangspunktet har et liten selvtillitt er mer utsatt for mobbing. Figuren viser for øvrig at jenter jevnt over er mindre tilfreds med seg selv og sin egen tilværelse enn gutter. Det er verd å merke seg at mannlige mobbeofre har omtrent like høye tanker om seg selv, som jenter som ikke mobbes.

Tabell 4.14 – Prosentandelen som har utført en eller flere kriminelle handlinger etter deltagelse i mobbing.

	Gutt	Jente	Alle
Verken mobbet eller mobber (N=2857) ^{***}	15	6	10
Mobbet (N=286)	12	8	10
Mobbet og mobber (N=125)	38	26	35
Mobber (N=655) ^{***}	44	26	38

(^{***}p<0,001)

Er utøvere av mobbing i Stavanger oftere involvert i ulike kriminelle handlinger? Tabell 4.14 ovenfor viser andelen som har deltatt i en eller flere klare ulovligheter det siste året. Samlemålet for kriminalitet er basert på følgende fem handlinger; hærverk eller skade for mer enn 1000 kr, butikktyveri for 100–500 kroner, innbrudd, det å true til seg penger eller ting og *det å stjele bil eller motorsykkel*.

Tabellen viser en klar sammenheng mellom det å mobbe andre og deltagelse i kriminalitet. Blant de som ikke mobber har 10 prosent utført en eller flere kriminelle handlinger. Det samme gjelder 35–38 prosent blant utøverne. Jenter er sjeldnere involvert i kriminelle handlinger enn gutter. Også blant jentene er det imidlertid slik at de som mobber har flest lovbrudd på samvittigheten. Til slutt er det verd å nevne at flertallet blant utøverne av mobbing aldri har vært involvert i kriminalitet og de vil sannsynligvis heller ikke utvikle en kriminell løpebane senere i livet. At unge som mobber oftere enn Stavangerungdom flest, er involvert i alvorlig problematferd, indikerer likevel at også utøverne er en sårbar gruppe. En del av mobberne lykkes dårlig i skolesammenheng. I slike tilfeller kan en alternativ måte å hevde seg på være å plage andre. Nasking, hærverk, trusler, innbrudd og tyveri av kjøretøy kan være andre måter å imponere i jevnaldergruppa.

Ofre og utøvere av mobbing

Hvem som utpekes som offer for mobbing er vanskelig å forklare. Trekk ved de unges bakgrunn tyder likevel på at ungdom som skiller seg ut på ulike måter er noe mer utsatt. Dette kan for eksempel gjelde forhold som økonomi, hudfarge og klesdrakt. Videre er gutter oftere utsatt for mobbing enn jenter. Ungdom som får dårlige karakterer og som ikke deltar i idrett opplever også oftere enn gjennomsnittet, denne typen trakassering. Samlet sett gir slike kjennetegn en begrenset beskrivelse av hvordan de unge fungerer i hverdagen. Ungdommenes svar forteller likevel at mobbing er relatert til det å hevde seg dårlig på to viktige arenaer i ungdomsårene; skole og idrett. For noen kan deltagelse i sportslige aktiviteter virke beskyttende mot mobbing.

Gjennom deltagelse i idrett får ungdom ferdighetstrening, samtidig inngår de ofte i et felleskap og knytter vennskapsbånd til andre ungdommer.

Den typiske utøveren av mobbing har en del likhetstrekk med det *typiske offeret*. Han er ofte gutt i ungdomskolealder og lykkes gjerne dårlig i skolesammenheng. Her slutter imidlertid likheten. Det er relativt flere utøvere av mobbing blant ungdom som driver med konkurranseidrett eller som har vært sportsaktive tidligere, enn blant ungdom som ikke trener aktivt. Er det presset for å hevde seg og et «veltrimmet» konkurranseinstinkt som gir flere utøvere av mobbing blant de idrettsaktive? Forklaringen er sannsynligvis mer komplisert enn som så. For voksne ledere i idrettslagene blir det uansett viktig å tydeliggjøre skillet mellom den konkurransen som foregår på idrettsarenaen og det sosiale samværet mellom jevnaldrende utenfor.

Jenter og gutter som mobber har litt ulike kjennetegn. For jentene har deltagelse i konkurranseidrett mindre betydning for andelen som mobber andre. Motsatt er den negative sammenhengen mellom skoleprestasjoner og utøving av mobbing sterkere blant jentene enn blant guttene. Sagt med andre ord er jenter som driver med konkurranseidrett og som oppnår gode karakterer i skolen relativt sjeldnere utøvere av mobbing, enn gutter med lignende kjennetegn. Selv om andelen mobbere er størst blant ungdom med svake skoleprestasjoner for begge kjønn, ser det ut til at relativt flere blant de «flinke» guttene mobber. Til dels kan dette forklares ved hjelp av kjønns-spesifikke forventninger. Innefor rammen av en gutterolle kan man godt være både skoleflink, idrettsaktiv og utøver av mobbing. Å være «flink» jente både i skole og sport, er derimot mindre forenelig med det å erte eller trakassere andre jevnlig.

4.5 Noen hovedpunkter:

- *Færre regelbrudd, men flere har deltatt i hærverk enn på landsbasis:* Blant de regel- og lovbruddene ungdommene fikk oppgitt i spørreskjemaet er skulking mest vanlig. Sammenlignet med tall fra 1995 er unge i Stavanger litt «snillere» i 2002. De krangler mindre med lærere, sniker sjeldnere på kino og kollektivtrafikk og er litt mindre involvert i lettere hærverk. Derimot er de mer involvert i hærverk enn ungdom flest i Norge. Dette har de til felles med Osoulungdom. Også mer alvorlig hærverk har litt større utbredelse i Stavanger og Oslo, enn i Norge totalt. For øvrig er ungdom i Stavanger mindre involvert i ulike typer skoleopposisjon enn ungdom i Norge sett under ett.

Videre er deltagelse i klart kriminelle handlinger et svært marginalt blant ungdom i denne aldersgruppa. Samlet har 16 prosent enten nasket, gjort innbrudd, truet til seg penger eller ting, drevet med alvorlig hærverk eller stålet bil/motorsykkkel minst en gang det siste året. Det er små forskjeller mellom deltagelse i kriminelle handlinger i 2002 sammenlignet med forekomsten syv år tidligere.

- *Få har vært i slåsskamper med våpen eller opplevd grov fysisk vold;* En av fire har vært med i en slåsskamp det siste året, men bare 4 prosent har bruk våpen. Svært få blant Stavangerungdommene bidrar dermed til myten om de voldelige ungdomsgjengene. Ser vi på ungdommenes erfaringer med vold fra en annen vinkel oppgir nær en av tre at de har opplevd fysisk vold eller trusler om fysisk vold. Bare 5 prosent har imidlertid fått så alvorlige skader at de måtte ha legebehandling.
- *Store kjønnsforskjeller og liten variasjon mellom bydelene;* Det er små forskjeller mellom de ulike bydelene i Stavanger når det gjelder deltagelse i ulike typer problematferd. Ungdom fra Storhaug merker seg ut ved at de noe oftere enn ungdom i andre bydeler er involvert i regelbrudd. Dette gjelder blant annet skulking, sniking og det å være borte en hel natt uten at foreldrene vet hvor de er. Andelen som har vært involvert i alvorlig kriminalitet er imidlertid ikke større enn i andre bydeler. Ungdom fra Eiganes & Våland viser derimot lav deltagelse i de fleste typer problematferd. Jentene er klart i mindretall når det gjelder deltagelse i problematferd totalt. Generelt er det slik at deltagelsen avtar jo mer alvorlige eller aggressive handlingene er. Når jenter begår ulovligheter er det relativt oftere sniking og nasking, enn hærverk, innbrudd, trusler og våpenbruk.
- *En av ti mobbes jevnlig;* 11 prosent blant ungdommene i Stavanger oppgir at de mobbes minst hver 14. dag. Samtidig har 37 prosent krysset av for at de har deltatt i mobbing av andre det siste året. De færreste mobber andre jevnlig. Bare 8 prosent oppgir at de har mobbet andre mer enn 5 ganger. Til en viss grad er gruppene av ofre og utøvere overlappende. 51 prosent blant de som utsettes for mobbing har også mobbet andre minst en gang siste år. Generelt er det slik at både ofre og utøvere av mobbing er flest blant de yngste elevene og blant guttene. Samtidig er mobbing relatert både til ungdommenes familiebakgrunn, skoleprestasjoner og deltagelse i idrett.

5. Rusmiddelbruk

Mange norske ungdommer vokser opp i hjem der alkohol er en naturlig del av sosiale sammenkomster, fest og høytid. Etter hvert som de blir eldre tar de selv del i denne kulturen. De fleste norske ungdommer eksperimenterer med alkohol i løpet av ungdomstida. Noen prøver også hasj og tyngre narkotiske stoffer. For de unge kan rusmiddelbruk være et ledd i en selvstendighetsprosess. I løpet av ungdomstiden vokser de unge ut av roller og sosiale bånd som hører barndommen til og tildeles/erhverver gradvis nye roller og forpliktelser knyttet til voksenlivet. Det handler om å utvikle selvstendighet, gjøre egne valg og skape seg et liv atskilt fra foreldrene. Det viktige er å utfordre autoriteter, prøve ut grenser og ta selvstendige valg.

Ikke desto mindre har rusmiddelbruk også en skyggeside. På kort sikt øker rusmiddelbruk faren for skader, ulykker, vold og seksuelle krenkelser. Rusmidlene kan dessuten skape avhengighet, sløve ned og gi fysiske skader. Samtidig kan det å debutere tidlig med rus danne opptakten til mer alvorlige problemer senere (Pedersen 1998). Flere studier tyder på at rusmidler introduseres i en bestemt rekkefølge. Alkohol er ofte det ungdom debuterer med, så sigaretter, deretter hasj og noen går videre til amfetamin, ecstasy og heroin. En tidlig alkoholdebut er en sterk prediktor for et høyt forbruk av alkohol eller bruk av illegale rusmidler senere. I mange tilfeller er skadevirkningene og farene for å utvikle avhengighet like for legale og illegale rusmidler. Fordi bruken som regel forutsetter kontakt med illegale miljøer er det likevel slik at narkotiske stoffer ofte får større konsekvenser for brukeren.

I følge tall fra SIRUS har det lenge vært en markant forskjell mellom Oslo-området og resten av landet når det gjelder ungdoms bruk av illegale rusmidler (Skretting 2001). I dag er forskjellen mellom Oslo-området og resten av landet mindre. Dette gjelder både eksperimentell bruk av cannabis og erfaring med tyngre narkotiske stoffer. Med i overkant av hundre tusen innbyggere er Stavanger en stor kommune i norsk sammenheng. Likevel har kommunen klart færre brukere av tyngre narkotiske stoffer enn hovedstaden. Dette kapitlet omhandler bruk av legale og illegale rusmidler blant unge i Stavanger. Underveis sammenlignes rusmiddelbruk i Stavanger blant annet med forekomsten i Oslo og i Norge totalt. Til slutt leter vi også etter typiske kjennetegn ved de avholdende og ved ungdom med et høyt konsum av rusmidler.

5.1 Røyking

Tall fra SSBs omnibusundersøkelser viser at 30 prosent blant nordmenn mellom 16 og 74 år røyker daglig, mens 11 prosent røyker av og til. Røyking hadde tidligere et maskulint preg og ble sett på som simpelt og vulgært for kvinner (Pedersen 1998). Mens det før annen verdenskrig var klart flest mannlige røykere er kjønnsforskjellene mindre i dag. For å appellere til kvinnene har røyking både vært framstilt som slankende, sexy og frigjørende. I følge tall fra Statistisk sentralbyrå er andelen daglig-røykere blant menn kraftig redusert siden 1973, mens andelen kvinner mellom 16 og 74 år som røyker har holdt seg relativt stabil. Samlet er det i dag omtrent like mange norske kvinner og menn som røker.

Sigarettenes stilling har endret seg også på andre måter. Da masseproduksjonen av sigaretter tok til i begynnelsen av forrige århundre var røyking relatert til framskritt, modernitet og høy status. I dag er sigarettavhengighet derimot forbundet med lav sosial status. Willy Pedersen (1998) skisserer i boka "Bittersøtt" et dobbelt mønster når han beskriver utviklingen i røykevaner blant unge mennesker. I følge Pedersen finnes dagligrøykerne i stadig mer marginale grupper og et sentralt kjennetegn er lav sosial klasse. En annen gruppe unge mennesker bruker sigaretter først og fremst til *fest, stil og nytelse*. «Av-og-til-røykerne» domineres av unge i byene med høy utdanning og godt betalte jobber.

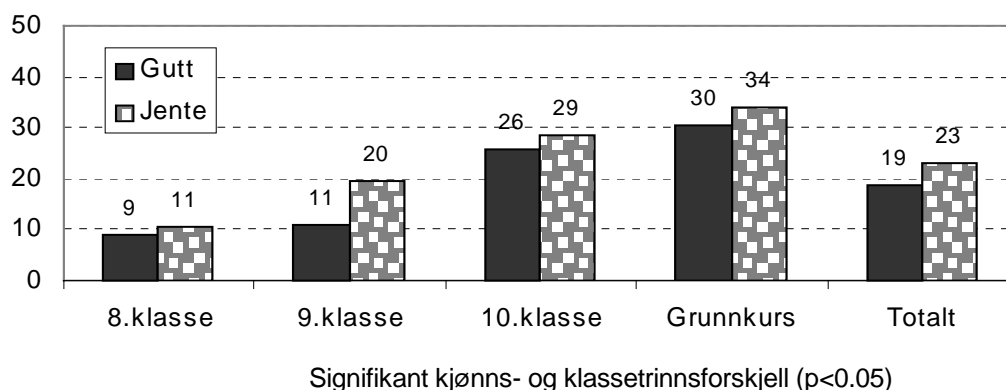
Dagligrøykingens synkende popularitet kan ha sammenheng med økt oppmerksomhet om skadelige effekter ved langvarig sigarettøyking. Mest alvorlig er luftveissykdommer, hjerte- og karsykdommer og kreftsykdommer. Samtidig gir røyking rynkedannelser i huden, nedsatt lukte- og smaksevne, misfarging av tenner, lukt av hår og hud, samt dårlig ånde (www.tobakk.no, 2002). Helsefarene til tross opplever mange unge at tobakk, i likhet med alkohol, har en positiv symbolverdi. Røyk forbindes med noe voksent, dristig og opposisjonelt. Slik kan også sigaretter fungere som markør på overgangen fra barn til voksen. Under dette avsnittet ser vi nærmere på andelen som røyker blant ungdommene i Stavanger.

To av ti røyker – færre røykere i 2002

Blant Stavangerungdom er det færre som oppgir at de røyker i dag enn tidligere. I Stavangerundersøkelsen fra 1995 oppga 25 prosent blant 13- til 17-åringene at de røykte (Hegna 1995). I 2002 er denne andelen redusert til 21 prosent. I 1995 ble den nedre aldersgrensen for kjøp av tobakk hevet til 18 år. Samtidig er skadevirkningene av røyking viet stor oppmerksomhet i medier og ulike skolekampanjer rettet mot ungdom. Kanskje har en del av disse tiltakene vært med å redusere andelen som begynner å røyke?

Som det framgår av figur 5.1 nedenfor er det ikke uventet flest røykere blant de eldste ungdommene. Mens nær en av tre røyker i grunnskurs, gjelder det samme en av ti i 8. klasse. Samtidig er det litt flere røykere blant jenter enn blant gutter i alle klassetrinn. Forskjellen mellom kjønnene er stort sett liten og utgjør kun 4 prosent totalt.

Figur 5.1 – Prosentandelen som har svart «ja» på spørsmålet om de røyker etter kjønn og klassetrinn.

Figur 5.1 ovenfor gjelder alle røykere og ikke bare dagligrøykerne. Vi har imidlertid også opplysninger om hvor ofte ungdommene røyker. Totalt oppgir 15 prosent at de røyker daglig og 10 prosent røyker, men ikke daglig. 5 prosent har røykt fast før, men sluttet, mens det er 70 prosent som verken røyker eller har røykt fast noen gang.

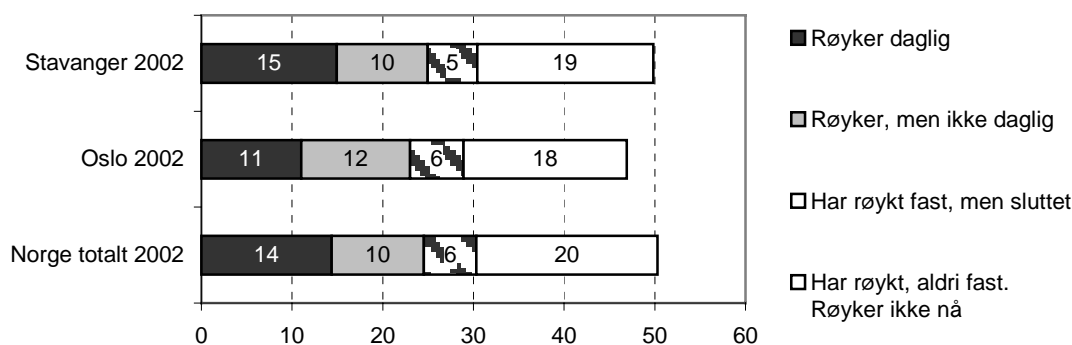
Dagligrøykerne ble dessuten bedt om å oppgi omtrent hvor mange sigaretter de røyker per dag. Samlet har 534 blant respondentene svart på spørsmålet om antall sigaretter. Blant disse er det mest vanlig å røyke en ti-pakning per dag. 20 prosent har krysset av for dette, mens 49 prosent røyker færre og 29 prosent flere enn 10 sigaretter per dag. 27 ungdommer mener de røyker mer enn 20 sigaretter per dag. Å røyke 20 sigaretter eller flere daglig er mye. Det mulig at noen av ungdommene overdriper eller tuller når de oppgir antall sigaretter. Antar vi at de faktisk røyker mye, men at de overdriper, kan vi gi alle storrøykerne verdien 20. 20 står da for 20 sigaretter per dag. Gjør vi dette blir gjennomsnittlig antall sigaretter per dag 10 for unge røykere i Stavanger. De senere analysene bygger på en slik antagelse.

«Jeg tror andelen som røyker har gått tilbake, fordi røyking er hARRY»
(Kommuneansatt Stavanger).

En sammenligning med tall fra den landsdekkende Ung i Norge-undersøkelsen viser at ungdom i Stavanger ligner på norsk ungdom flest når det gjelder røyking. 15 prosent blant ungdom fra 8. klasse til og med grunnskurs

røyker daglig i Stavanger, mot 14 prosent på landsbasis. Som nevnt tidligere kan vi skille ut Osloungdom som egen gruppe i resultatene fra Ung i Norge. Resultatet viser litt færre dagligrøykere blant Osloungdommen, enn i Stavanger og Norge totalt.

Figur 5.2 – Røykeatferd i Stavanger 2002 sammenlignet med Norge totalt 2002 og Oslo 2002 (8.klasse – grunnkurs). Prosent.

Også i Ung i Norge ble respondentene spurt om antall sigaretter de røyket per dag. I 2002 var gjennomsnittlig antall sigaretter 11 blant unge røykere på landsbasis og 10 blant Oslo-ungdommen. Dette tilsvarer omtrent det gjennomsnittlige forbruket blant unge røykere i Stavanger.

Bydelsforskjeller

Én bydel i Stavanger skiller seg særlig ut når det gjelder andelen røykere. I Storhaug oppgir hele 26 prosent blant ungdom mellom 13 og 17 år at de røyker, mot 20 prosent i Stavanger totalt. Alderssammensetningen i de forskjellige bydelene er noe ulike. For å kontrollere for slike skjevheter har vi delt ungdommene inn i to grupper etter klassetrinn; 8.–9. klasse og 10. klasse - grunnkurs. En slik differensiering viser at Storhaug har flest røykere både blant de yngste og de eldste.

Tabell 5.1 – Prosentandelen som har svart «ja» på spørsmålet om røyking etter bydel og klassetrinn.

	Madla	Tasta	Hundvåg	Storhaug	Hillevåg	Hinna	Eiganes/ Våland	Alle
8.–9. klasse	14	12	9	16	11	10	11	12
10.klasse - grunnkurs	31	24	29	35	26	29	20	29
Alle	22	18	18	26	18	18	16	20

Signifikant bydelsforskjell på et 5 prosentnivå.

Nest etter Storhaug er problemet størst i Madla. Her har 14 prosent av de yngste og 31 prosent blant de eldste svar «ja» på spørsmålet om røyking. Begge prosenttall ligger litt over kommunenormalen. Motsatt er ungdom fra

Eiganes & Våland flinkest i klassen. Her finner vi den laveste andelen røykere totalt, mens det både i Tasta, Hundvåg, Hillevåg og Hinna er 18 prosent som oppgir at de røyker. Rusmiddelbruk i de ulike bydelene følges opp i de senere analysene vedrørende alkohol og illegale rusmidler. Det samlede inntrykket av forskjeller i rusmiddelbruk mellom ungdom i de ulike bydelene presenteres under hovedpunktene til slutt.

Spørreskjemaundersøkelser og feilkilder

Flere steder i dette kapittelet refereres det til tall fra Statens institutt for rusmiddelforskning (SIRUS). SIRUS foretar årlige spørreskjemaundersøkelser av rusmiddelbruk blant ungdom i alderen 15–20 år (www.sirus.no, 2002). Fra og med 1990 gjennomføres disse årlig både på landsbasis og for Oslo spesielt. Undersøkelsene er godt egnet til å gi et bilde av ungdoms rusmiddelbruk over tid. Videre gjør tallene det mulig å kartlegge de gruppene i ungdomsbefolkningen som er mest utsatt.

Deltagelse i SIRUS' årlige undersøkelser er frivillig og krever et visst engasjement. Slike spørreskjemaundersøkelser vil derfor alltid inneholde feilkilder (www.sirus.no, 2002). Det er grunn til å anta at ungdom som bruker narkotiske stoffer regelmessig vil være underrepresentert i den gruppen som tar seg tid til å svare. Spørreskjemabaserte undersøkelser er derfor først og fremst egnet til å gi et bilde av bruk og eksperimentering i normalbefolkningen. Ungdom som allerede har et mer etablert misbruk er enten vanskelige å nå eller de svarer ikke på slike undersøkelser. Videre er det ikke røyking eller bruk av alkohol og illegale rusmidler som registreres direkte, men ungdommenes rapportering av egen bruk. Derfor er det alltid en mulighet for at enkelte svar bevisst eller ubevisst kan være feil.

I de fleste tilfeller vil svakheter ved SIRUS' undersøkelser også gjelde dataene fra Ungdomsundersøkelsen i Stavanger. De to undersøkelsesformene skiller seg imidlertid fra hverandre ved at svarprosenten generelt er høyere i UNGdata-undersøkelser. I Stavanger har nær 80 prosent av ungdommene besvart spørreskjemaet, mens oppslutning om SIRUS' undersøkelser lå på rundt 70 prosent fram til midten av 1990-tallet, men har sunket til omkring 50 prosent de siste årene. Den høye svarprosenten i UNGdata-undersøkelsene har sammenheng med at de gjennomføres i skoletiden. En høy svarprosent øker sannsynligheten for at resultatet gir et korrekt bilde av skoleungdom i kommunen. Samtidig er det alltid en fare for at trekk ved metoden både påvirker hvem som svarer og hva de svarer. Som nevnt står vi i fare for å miste ungdom som har sluttet i skolen eller som skulket på undersøkelsestidspunktet. For de som har besvart undersøkelsen kan lærerens tilstedeværelse ha ført til at de underrapporterer rusmiddelbruk. For å unngå slik underrapportering legges det vekt på at svarene er anonyme. De unge skal selv legge det ferdigutfylte skjemaet i en forseglet konvolutt før det leveres til læreren.

5.2 Alkohol

Alkohol er det vanligste rusmidlet i Europa. Fra gammelt av har øl og brennevin dominert alkoholbruken i Norge, mens vin gradvis har fått en større plass i norske drikkevaner. De fleste nordmenn har et nøkternt alkoholforbruk til hverdags. Vi drikker sjelden, men drikker gjerne store mengder når vi først drikker. Derfor sier vi ofte at nordmenn har et eksplosivt drikkemønster. Denne typen bruk av alkohol er som regel knyttet til helger, fest og høytid. Ungdom bruker også alkohol i slike sammenhenger. For ungdom flest handler det å drikke alkohol imidlertid ikke først og fremst om nytelse. De drikker av nysgjerrighet og for å bli beruset.

Forskning viser at de fleste opplever sin første beruselse lenge før de har tilgang til alkohol på lovlig vis (Pape 1996). I følge SIRUS' beregninger ligger den gjennomsnittlige debutalderen for alkohol rundt 15 år (Skretting 2000). Debutalderen har vært stabil de siste årene, men mengde alkohol som konsumeres har økt betraktelig. Det siste framgår både av SIRUS ungdomsundersøkelser og i den norske delen av en europeisk skoleundersøkelse blant 15-16 åringer (ESPAD). I første halvdel av 90-tallet var det beregnede gjennomsnittsforbruket av alkohol i aldersgruppa 15-20 år 3 liter per år. I 2001 hadde dette steget til omkring 5 liter. Tallene for 2002 indikerer imidlertid en viss nedgang til litt over 4 liter (www.sirus.no, 2001b). Dette avsnittet omhandler Stavangerungdoms erfaringer med alkohol. Her presenteres andelen som har prøvd alkohol og som har vært beruset. Vi spør også hvordan de unge vanligvis skaffer seg den alkoholen de drikker. Til slutt ser vi på sammenhenger mellom foreldrenes holdninger til alkohol og ungdommenes alkoholkonsum.

Litt under halvparten drikker alkohol regelmessig

En knapp majoritet blant ungdommene i Stavanger drikker ikke. 57 prosent har enten krysset av for at de aldri har smakt øl, vin eller brennevin eller at de så vidt har smakt alkohol, men drikker aldri, eller nesten aldri. 43 prosent drikker minst en gang i måneden, mens 12 prosent har oppgitt at de drikker alkohol ukentlig.

Som for røyking øker alkoholinntaket etter hvert som ungdommene blir eldre. Mens 4 prosent oppgir at de drikker ukentlig i 8. klasse gjelder dette hele 23 prosent av grunnkurselevne. Blant grunnkurselevne er det å bruke alkohol jevnlig en del av normalatferden. Nær tre av fire blant disse elevene drikker minst en gang i måneden. Selv om «bare» 43 prosent oppgir at de drikker jevnlig, har 45 prosent krysset av for at de har vært beruset en eller annen gang.

Figur 5.3 – Drikkemønster etter klassetrinn.

Blant de som har vært beruset er gjennomsnittsalderen for den første beruselsen 14 år⁶. Som nevnt innledningsvis er debutalderen for alkohol 15 år på landsbasis. At debutalderen framstår lavere i Stavanger kan forklares med at respondentene er yngre. En større andel blant ungdommene i Stavanger har aldri vært beruset. Mange av disse vil sannsynligvis oppleve sin første beruselse på et senere tidspunkt og dermed trekke opp den gjennomsnittlige debutalderen. Samtidig referer SIRUS' debutalder til første gang ungdommene har drukket en enhet alkohol, mens det i Stavangerundersøkelsen er snakk om første beruselse.

Både i 1995 og i 2002 ble Stavangerungdom spurt om de hadde vært beruset det siste året. 41 prosent oppgir at de har vært beruset i 2002. Dette er 4 prosentpoeng flere enn i 1995. Mens andelen røykere har gått ned, er det altså en økning i andelen som sier de har vært beruset siste år. Noe av forklaringen på at andelen berusede har økt kan være at Stavangerungdoms alkoholkonsum har økt i løpet av 90-tallet. Som nevnt innledningsvis tyder SIRUS' undersøkelser på at ungdom drikker større mengder alkohol i dag enn tidligere.

Jenter og gutter drikker like ofte, men guttene drikker større mengder

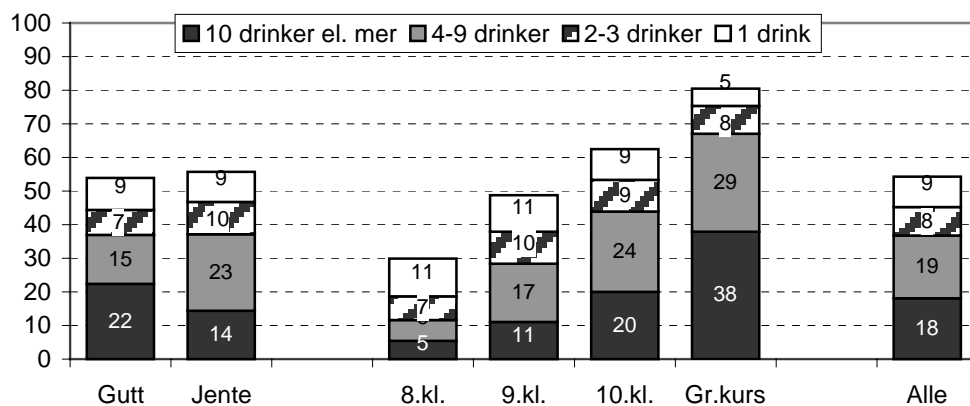
Menn har tradisjonelt hatt et større alkoholkonsum enn kvinner. Blant ungdom er det imidlertid små forskjeller mellom kjønnene når det gjelder debutalder og andelen som bruker alkohol jevnlig på ulike klassetrinn (Pedersen 1998). Også i Stavanger er det slik at unge jenter drikker omtrent like ofte som unge gutter. Blant jentene drikker 11 prosent ukentlig og 34 prosent månedlig, mens de tilsvarende tallene for guttene er 12 og 29 prosent.

Ser vi på mengde alkohol som drikkes er variasjonen større. Alkoholforbruket blant jenter mellom 15–20 år er i dag om lag 30 prosent lavere enn guttenes (www.sirus.no, 2002b). Ungdommene i Stavanger ble bedt om å

⁶ 14 år er også den alderen flest oppgir for sin første beruselse, dvs. modus=14.

oppgi hvor mange «drinker» de drakk sist gang de drakk alkohol. De fikk beskjed om å regne ½ flaske pils, 1 stort glass svakvin, 1 glass sterkvin eller 1 drink brennevin (ca. 4 cl.) som en drink.

Figur 5.4 – Antall «drinker» drikket sist gang de drakk alkohol etter kjønn og klasse-trinn. Prosent.

Prosenttallene i tabellen gjelder andelen av alle ungdommene som er med i undersøkelsen, ikke bare de som har drukket alkohol det siste året. Signifikant forskjell mellom gutter og jenter og mellom ungdom i ulike trinn ($p < 0,001$).

Til sammen krysset 46 prosent av for at de ikke hadde drukket alkohol eller de svarte ikke på spørsmålet om antall drinker. For øvrig drakk 10 prosent 1 drink, 8 prosent drakk 2–3 drinker, mens henholdsvis 18 og 19 prosent drakk 4–9 drinker og 10 eller flere sist gang de drakk.

Nær halvparten av guttene (41 prosent) som drikker alkohol, mener de drakk mer enn 10 drinker sist gang de drakk. Dette gjelder 22 prosent av guttene totalt. For jentene er det vanligere å drikke mellom 4 og 9 drinker. 14 prosent blant jentene drakk 10 drinker eller mer siste gang, mens hele 23 prosent drakk mellom 4 og 9 drinker. Mengden som konsumeres øker ikke uventet etter hvert som ungdommene blir eldre. Blant 8. klassingene som har drukket alkohol gjelder dette fra en til et par drinker for de fleste. I grunnkurs er det derimot slik at flertallet drakk minst fire drinker sist gang de drakk og nær halvparten blant de som har drukket alkohol drakk 10 eller flere drinker. Det er naturlig å tenke seg at de fleste ungdommer som drikker en slik mengde alkohol blir beruset. 10 drinker kan for eksempel være 10 glass vin, noe som utgjør om lag to helflasker svakvin.

Alt i alt forteller figuren ovenfor at 8. klassinger som drikker først og fremst eksperimenterer. De fleste drakk mindre enn fire «drinker» sist gang de drakk. Grunnkurselevenenes alkoholinntak gir derimot inntrykk av flere erfaringer og at de drikker for å bli beruset. Hele 67 prosent blant elevene i grunnkurs oppgir at de drakk minst 4 drinker sist gang de drakk.

Selv om grunnkurselevne jevnt over drikker mer, bør vi kanskje være mer bekymret for den mindre gruppen av 8. og 9. klassinger som oppgir et høyt alkoholkonsum. Selv om mange vil mene at all bruk av rusmidler blant mindreårige er uheldig, viser de fleste undersøkelser at normalomgang med legale rusmidler i ungdomstiden i liten grad er knyttet til mer omfattende problemer senere. Det er først og fremst ungdom med en tidlig debut og et tidlig høyforbruk av alkohol som er i faresonen. Begge trekk er sterke prediktorer for et senere misbruk (Pedersen og Aas 1995, Pape og Hammer 1996).

½ flaske pils – hva er det?

Det er mulig at enheten «½ flaske pils» kan ha forvirret noen. Når øl kjøpes i flaske, gjelder dette som regel små flasker á 0,33 liter. En halv flaske pils kan dermed oppfattes som halvparten av 0,33 liter, noe som er et betraktelig lavere alkoholinntak enn 4 cl. brennevin eller et stort glass svakvin. Øl er den vanligste alkoholdrikken blant ungdom. Når ungdom oppgir at de har drukket 10 «drinker» er det mulig at de mener 5 flasker øl á 0,33 liter. Det er imidlertid lite sannsynlig at andelen som misforstår spørsmålsformuleringen varierer systematisk i forhold til kjønn eller klasstrinn. Sammenligningen mellom gutter og jenter og mellom ungdom i ulike klasstrinn vil altså fremdeles være relevant.

Bydelsforskjeller

Det er små forskjeller i ungdommenes drikkemønster etter bosted. I alle bydeler er det rundt 60 prosent som oppgir at de ikke drikker. Unntaket er elever som kommer fra andre kommuner. Disse ungdommene drikker betraktelig oftere enn ungdom flest i Stavanger. Som kjent består denne gruppa stort sett av grunnkurselever og som tidligere kan forskjellene stort sett tilskrives alderssammensetningen. Ser vi på grunnkurselevne for seg er det ikke slik at ungdom bosatt i andre kommuner drikker oftere, enn Stavangerelever flest.

Tabell 5.2 – Drikkemønster etter bydel i Stavanger. Prosent.

Har du noen gang drukket øl/vin/sprit?***	Madla	Tasta	Hundvåg	Storhaug	Hillevåg	Hinna	Eiganes/Våland	Annen kommune
Aldri/nesten aldri	60	65	57	59	60	57	61	35
Drikker månedlig	30	24	32	31	32	30	31	45
Drikker ukentlig	10	11	11	10	8	13	9	20
Totalt	100	100	100	100	100	100	100	100
N	814	486	432	293	367	624	438	304

*** (p<0,001)

For øvrig merker Hinna seg ut ved at bydelen har den høyeste andelen som drikker ukentlig. 13 prosent har krysset av for dette, mot 8 prosent i Hillevåg og 9 i Eiganes & Våland. I Hinna og Hundvåg finner vi dessuten de laveste andelene som oppgir at de aldri eller nesten aldri drikker. For disse bydelene kan alkoholkonsumet ikke forklares med ungdommenes alder. Verken fra Hinna eller Hundvåg var det flere 10. klassinger eller grunnkurselever som deltok i undersøkelsen, enn fra Stavanger totalt. Bruk av illegale rusmidler blant ungdom i de ulike bydelene undersøkes nærmere senere i dette kapitlet.

Ungdom i Stavanger drikker omtrent like ofte som ungdom andre steder

Fordi spørsmålene var stilt på en litt annen måte i Ung i Norge-undersøkelsen er det verken mulig å sammenligne Stavangerungdoms alkoholkonsum med tall for Norge totalt eller for Osloungdom anno 2002. Tilsvarende spørsmål om alkoholbruk har imidlertid vært brukt i en rekke kommunale ungdomsundersøkelser. Tabellen nedenfor viser ungdoms drikkemønster i 9.klasse-grunnkurs i Stavanger, sammenlignet med tall fra Tromsø 2001, Fredrikstad 2000 og Oslo 1996.

Tabell 5.3 – Drikkemønster i Stavanger sammenlignet med Tromsø, Fredrikstad og Oslo. 9.klasse – grunnkurs. Prosent.

	Stavanger 2002	Tromsø 2001	Fredrikstad 2000	Oslo 1996
Drikker aldri/nesten aldri	48	43	45	66
Drikker månedlig	38	42	43	20
Drikker ukentlig	14	15	12	14
Totalt	100	100	100	100
N	2917	1353	1084	10980

Tallene fra Fredrikstad inkluderer bare 9.klasse og grunnkurs.

Stavangerungdom ligner på ungdom i Tromsø og Fredrikstad når det gjelder andelen som ikke drikker. Litt færre enn halvparten har krysset av for dette i alle tre kommuner. Osloungdom anno 1996 skiller seg ut ved at hele 66 prosent er avholdende. En forklaring kan være at andelen unge med innvandrerbakgrunn er større i Oslo, enn i landet for øvrig. En del av disse drikker ikke alkohol av religiøse grunner og har i tillegg færre erfaringer med alkohol fra foreldrehjemmet. Det store antallet avholdende til tross, ligner Osloungdom på ungdom i Stavanger og Tromsø når det gjelder andelen som drikker ukentlig. Både i Stavanger, Tromsø og Oslo oppgir rundt 15 prosent fra 9. klasse til grunnkurs at de drikker ukentlig.

Ungdom i Stavanger merker seg verken ut i negativ eller positiv retning i forhold til store bykommuner som Tromsø og Fredrikstad. Nedenfor er

Stavangerungdommens drikkemønster holdt opp mot drikkemønsteret i sørlandskommunen Kristiansand og nabokommunen Sandnes. I en slik sammenligning kommer Stavanger dårligere ut. En dobbelt så stor andel drikker ukentlig i Stavanger. I tillegg drikker 26 prosent månedlig i Stavanger, mot henholdsvis 21 og 15 prosent i Sandnes og Kristiansand.

Tabell 5.4 – Drikkemønster i Stavanger sammenlignet med Kristiansand og Sandnes. 8. klasse–10.klasse. Prosent.

	Sandnes 1997	Kristiansand 1998	Stavanger 2002
Aldri/ nesten aldri	75	81	67
Drikker månedlig	21	15	26
Drikker ukentlig	4	3	8
Totalt	100	100	100
N	1739	1429	2976

Grunnkurselevne var ikke med i Kristiansand. Tabellen inkluderer derfor bare elever i ungdomsskolen.

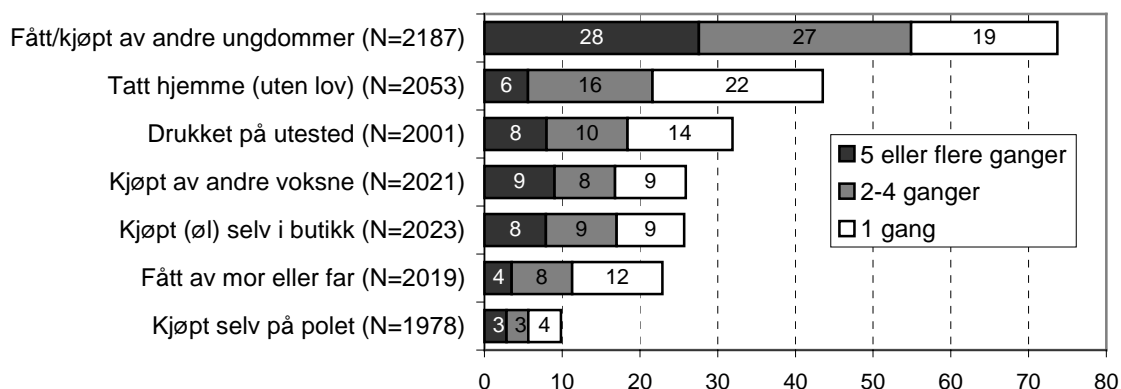
Hvorfor drikker ungdom i Stavanger mer? En forklaring kan være at tallene fra Sandnes og Kristiansand henholdsvis er fem og fire år eldre enn tallene fra Stavangerundersøkelsen. Som skissert ovenfor har alkoholkonsumet blant ungdom økt i løpet av nittitallet. Videre har Stavanger flere innbyggere, et større sentrum og flere skjenkesteder enn både Kristiansand og Sandnes. I 1997 fantes det 46 skjenkesteder i Sandnes, mens antallet var 65 for Kristiansand i 1998. Til sammenligning hadde Stavanger 161 skjenkesteder med kommunal bevilgning i 2001 (www.sirus.no, 2002a). Det er vanskelig å si noe sikkert om sammenhengen mellom antall skjenkesteder og ungdoms drikkemønster. Spørreskjemaet innholdt imidlertid spørsmål om hvordan ungdom får tak i den alkoholen de drikker. Det å drikke alkohol på et utested var et av svaralternativene i spørsmålsbatteriet. Nedenfor ser vi nærmere på hvilke metodene ungdom i Stavanger vanligvis bruker for å skaffe alkohol.

Hvor får unge i Stavanger tak i alkohol?

I spørreskjemaet fikk ungdommene oppgitt sju måter det er mulig å skaffe seg alkohol på. De ble bedt om å krysse av for hvilke de hadde brukt siste 12 måneder. Klart mest utbredt er det at de unge kjøper eller får alkohol av jevnaldrende. 74 prosent blant de som har drukket alkohol har gjort dette minst en gang siste år. Her kan vi skille mellom hvilke metoder som er brukt av mange ungdommer og hvilke metoder som brukes hyppig av en og samme ungdom. I så måte er det å få eller kjøpe fra jevnaldrende den eneste fremgangsmåten som brukes hyppig. 28 prosent har krysset av for at de har fått eller kjøpt alkohol av andre ungdommer 5 eller flere ganger det siste året. Nest mest utbredt er det at de unge forsyner seg av foreldrenes barskap.

Dette er en metode som sjelden er brukt mer enn et par ganger i løpet av et år. Til sammen har 44 prosent tatt alkohol hjemme de siste 12 månedene. Bare 6 prosent har imidlertid tatt alkohol hjemme mer enn 4 ganger siste år. Etter foreldrehjemmet er byens utesteder den tredje vanligste framgangsmåten. 32 prosent har drukket alkohol på diskotek, bar, pub eller lignende. For en betydelig andel har byenes skjenkesteder altså vært med å bidra til alkoholbruken.

Figur 5.5 – Andelen (blant de som har drukket) som har fått tak i alkohol på ulike måter. Prosent.

Ungdom som ikke hadde drukket alkohol det siste året ble bedt om å hoppe over spørsmålene om hvor de hadde fått tak i alkohol. Når 70 prosent oppgir at de har fått tak i alkohol via andre ungdommer, gjelder dette derfor ikke 70 prosent av alle, men fortrinnsvis 70 prosent blant de 2389 som har svart på dette spørsmålet.

145 av de som tidligere i spørreskjemaet krysset av for at de aldri har smakt øl, vin eller brennevin, har likevel svart på spørsmålene om hvor de får tak i alkohol. Disse ungdommene er utelatt i figur 5.5. I de fleste tilfeller har de ikke brukt noen av de oppgitte metodene for å skaffe alkohol. Det kan slik se ut som de har oversett instruksjonen om å hoppe over spørsmålene hvis de ikke hadde drukket siste år. Et mindretall har også krysset av for at de har brukt en eller flere av metodene for å skaffe seg alkohol. Disse viser inkonsistent svaratferd og er derfor også utelatt.

Minst vanlig er det å kjøpe alkohol på polet. Mer overraskende er det kanskje at 26 prosent selv har kjøpt øl i butikken og 8 prosent har brukt denne framgangsmåten 5 eller flere ganger det siste året. Bare 1,4 prosent (46 ungdommer) hadde fylt 18 år på undersøkelsestidspunktet. Andelen som har fått tak i alkohol på ulike måter endres ikke nevneverdig når de myndige respondentene holdes utenfor.

Tabell 5.5 – Prosentandelen som har fått tak i alkohol på ulike måter etter klasstrinn.

	8.klasse (N=671)	9.klasse (N=785)	10.klasse (N=868)	Grunnkurs (N=891)
Fått/kjøpt av andre ungdommer***	52	68	78	83
Tatt hjemme (uten lov)***	44	50	48	35
Drukket på utested***	23	27	28	42
Kjøpt av andre voksne***	15	23	30	29
Kjøpt (øl) selv i butikk***	9	17	28	37
Fått av mor eller far*	25	19	22	26
Kjøpt selv på polet***	5	4	12	15
Kjøpt selv på polet***	5	4	12	15

*($p < 0,05$) ***($p < 0,001$)

Deler vi ungdommene inn etter klasstrinn har relativt mange blant de yngste brukt foreldrenes barskap som alkoholkilde. 44 prosent i 8. klasse, 50 prosent i 9. klasse og 48 prosent i 10. klasse har tatt alkohol hjemme minst en gang siste år, mot bare 35 prosent i grunnskole. Når det gjelder alle andre framgangsmåter for å skaffe alkohol er de eldste elevene høyest representert. Ikke uventet er forskjellen mellom de yngste og de eldste størst når det gjelder andelen som har kjøpt alkohol på polet, i butikken eller på et utested.

En måte å begrense ungdoms alkoholbruk er å redusere tilgjengeligheten. I Norge har vi 18 års grense for salg og skjenking av øl og vin. Som vist ovenfor får noen mindreårige likevel tak i alkohol via matvarebutikker, pol og utesteder. Her kan kontrollen sannsynligvis skjerpes noe inn, selv om noe salg til mindreårige kanskje alltid vil finne sted. Den klart viktigste kilden til alkohol for de unge er likevel andre ungdommer. Denne formidlingskanalen er det vanskelig å kontrollere for myndighetene.

De bruker falsk legitimasjon og så kjøper de hjemmebrent. Sprit er ofte lettere å få tak i for ungdom enn øl (fritidsklubbansatt i Stavanger).

Da har foreldrene større mulighet til å styre de unges tilgang på alkohol i hjemmet. Foreldrenes rolle blir særlig relevant fordi vi vet at halvparten blant de som har drukket, tok alkohol hjemme minst en gang siste år. På den annen side forteller ungdommenes svar at de færreste bruker foreldrenes barskap som en regelmessig alkoholkilde. Det er naturlig å tenke seg at måten ungdom bruker alkohol på varierer med alderen. De yngste driver først og fremst med eksperimentering og drikker små mengder alkohol. Foreldrenes barskap egner seg godt til denne typen bruk. Store mengder alkohol er det derimot vanskelig å ta uten at foreldrene oppdager det. Grunnskolelever har et høyere alkoholkonsum når de drikker og må derfor hovedsakelig bruke andre metoder for å skaffe seg alkohol. Mest sannsynlig har alkohol tatt fra foreldrehjemmet liten betydning for alkoholkonsumet til

ungdom som drikker jevnlig. Derimot er det mulig at mindre alkohol i hjemmet kan være med å utsette de yngstes alkoholdebut.

Foreldrenes holdninger til alkohol – har de betydning?

Nordmenns alkoholbruk har tradisjonelt hatt et eksplosivt preg. Endringer i typen alkohol som konsumeres, tyder på en utvikling mot et mer kontinentalt drikkemønster ved siden av den gamle helgefylla. I følge tall fra Statistisk Sentralbyrå har omsetningen av øl og vin økt siden begynnelsen av åttitallet, mens omsetningen av sprit har vært stabil (www.ssb.no, 2002e). Et relativt høyere konsum av øl og vin kan tyde på en dreining i nordmenns alkoholvaner fra fest og fyll i retning av hverdagskonsum og nytelse. At nordmenns holdninger til alkohol har endret seg kommer også til uttrykk ved at andelen avholdende er redusert det siste tiåret. Mens 16 prosent i den norske befolkningen var avholdende i 1991, gjaldt det samme 11 prosent i 1998 (Holtung og Rossow 1998). Denne nedgangen har særlig funnet sted blant yngre og middelaldrende. Det er naturlig å tenke seg at slike utviklingstrekk også gjenfinnes hos Stavangerforeldrene. En sammenligning av tall fra de to ungdomsundersøkelsene i Stavanger gir oss mulighet til å underbygge denne påstanden nærmere.

Tabell 5.6 – Mødrene og fedrenes drikkemønster i 1995 og i 2002. Prosent.

Drikker moren/faren din alkohol?	Fars drikkewaner**		Mors drikkewaner***	
	1995	2002	1995	2002
Nei	14	12	20	18
En sjelden gang	49	48	54	53
Vanligvis omtrent en gang i uka	29	31	21	23
Vanligvis flere ganger i uka	6	8	4	5
Daglig	2	2	1	1
Totalt	100	100	100	100
N	4088	3917	4136	3964

($p < 0,01$) (*)($p < 0,001$)

Både i 1995 og i 2002 ble ungdommene i Stavanger bedt om å oppgi foreldrenes bruk av alkohol. Når vi setter ungdommenes svar på de to undersøkelsestidspunktene opp mot hverandre er færre Stavangerforeldre avholdende i 2002, sammenlignet med situasjonen sju år tidligere. Mens 12 prosent av mødrene og 18 prosent av fedrene er avholdende i 2002, gjaldt det samme henholdsvis 14 og 20 prosent i 1995. Videre er andelen som drikker ukentlig eller oftere høyere både blant fedrene og mødrene i 2002⁷. I tillegg

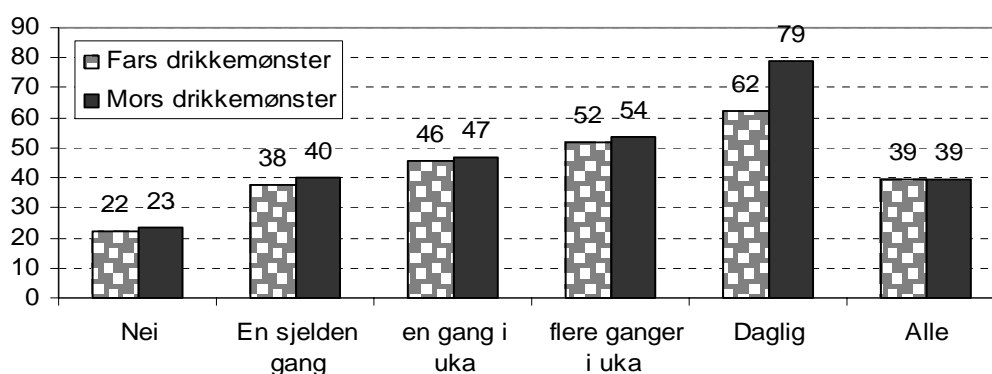
⁷ Andelen som drikker ukentlig eller oftere er størst i 2002 også når vi utelater de avholdende. Blant de som drikker er det altså en større andel som drikker ofte, både blant fedrene og mødrene, i 2002.

til at færre er avholdende drikkes det altså hyppigere blant de som drikker. På begge undersøkelsestidspunkt var det flest fedre som drakk jevnlig.

Ungdoms omgang med alkohol er ikke upåvirket av de sosiale omgivelsene rundt dem. Mor og far er to blant flere viktige aktører når ungdoms holdninger til alkohol formes. Flere undersøkelser viser en klar sammenheng mellom foreldrenes holdninger til alkohol og barnas alkoholkonsum (Barnes m.fl. 1986). I familier der foreldrene drikker alkohol har barna større tilbøyelighet til selv å drikke (se f.eks. Sletten 2000, Strandbu 1997, Stefansen 1997). En tilsvarende konklusjon ble trukket i Stavangerundersøkelsen fra 1995 (Hegna 1996). Som det framgår av figur 5.6 på neste side er dette tilfellet også i 2002.

Andelen som oppgir at de har vært tydelig beruset øker jo oftere foreldrene drikker alkohol. Mens mellom 22 og 23 prosent blant de som har avholdende foreldre drikker minst månedlig gjelder dette mer enn halvparten blant de som oppgir at foreldrene drikker mer enn en gang i uka. Stort sett har fars og mors drikkemønster samme betydning for ungdommens alkoholbruk. Bare for de foreldrene som drikker daglig har det større innvirkning at mor drikker daglig, enn at far gjør det. Sagt på en annen måte blir negative effekter ved et høyt alkoholkonsum hos foreldrene størst når mor drikker mye. Et liknende mønster treer også fram når vi istedenfor andelen berusede, ser på andelen blant de unge som drikker månedlig og ukentlig.

Figur 5.6 – Prosentandelen som har vært tydelig beruset siste år etter fars og mors drikkemønster.

Signifikant forskjell i andelen berusede etter mors og fars drikkemønster ($p < 0.01$)

Som vist ovenfor henger ungdoms bruk av alkohol sammen med foreldrenes konsum. Både foreldrenes drikkemønster og andelen blant Stavangerungdom som har vært beruset siste år er endret når vi sammenligner med tall fra 1995. Færre foreldre er avholdende og det drikkes oftere blant de foreldrene som drikker. Samtidig er det tidligere redegjort for at flere blant

ungdommene i Stavanger har vært tydelig beruset siste år. Et nærliggende spørsmål blir derfor om økningen i antall foreldre som drikker har bidratt til flere berusede ungdommer i 2002?

Det er liten tvil om at foreldrenes omgang med alkohol påvirker barnas holdninger på aggregert nivå. Avholdenhet blant foreldrene er likevel ingen garanti mot at mindreårige drikker. Rundt en av fire blant de som har avholdende foreldre oppgir at de har vært beruset

Det må settes i gang holdningskampanjer mot foreldrene også. Vi ser blant annet i julebords-tider så er det oppblomstring av «hjemme-alenefester» (Fritidsklubbansatt i Stavanger).

siste år. Motsatt har det at foreldrene drikker ukentlig ingen nødvendig uheldig effekt på de unges alkoholkonsum. Det at en ungdom krysser av for at mor og far drikker ukentlig kan representere flere forskjellige scenarier. Noen har foreldre som drikker et glass vin til maten fredag og lørdag. Andre ser far eller mor tydelig beruset flere ganger i uka. Det er naturlig å tenke seg at de førstnevnte foreldrene er bedre rollemodeller for sitt barns bruk av alkohol, enn de sistnevnte. Videre er det lite sannsynlig at endringer i foreldrenes alkoholvaner alene kan forklare at flere Stavangerungdom har vært tydelig beruset i 2002. Det kan også være slik at mer liberale holdninger til alkohol i samfunnet generelt har påvirker både foreldrenes og ungdommenes omgang med alkohol.

Mest sannsynlig er det flere sider ved ungdoms livssituasjon som spiller inn når ungdom utvikler alkoholrelaterte problemer på lang sikt. Tallene fra de to Stavangerundersøkelsen gir likevel en pekepinn om at foreldre bør være bevisst de signalene som sendes til barna gjennom egen atferd. Foreldre signaliserer holdninger til alkohol også på andre måter. I følge norsk lov skal salg, skjenking eller utlevering av annen alkoholholdig drikke ikke skje til noen som er under 18 år (Lov om omsetning av alkoholholdig drikke m.v., § 1–5). Ikke alle foreldre tolker aldersgrensene like strengt og lar de unge smake alkohol hjemme før de fyller 18 år (se f.eks. Pedersen 1998; 84). Neste kapittel omhandler spørsmål om hvor mange blant ungdommene i Stavanger som får alkohol hjemme. Vi ser også nærmere på hvilke anledninger dette vanligvis gjelder.

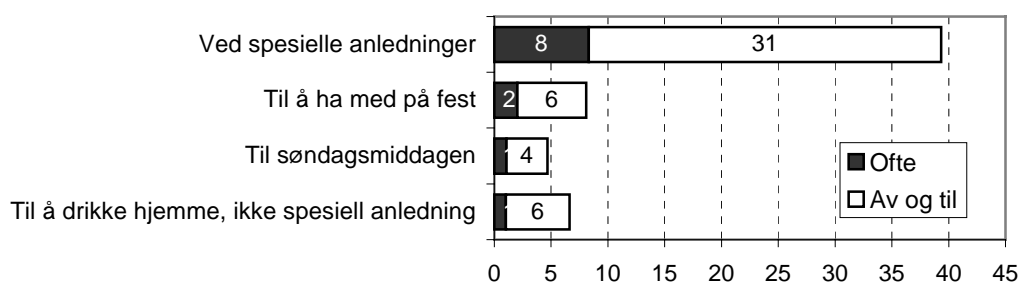
Få drikker hjemme regelmessig, men mange får smake en sjelden gang

Alkoholservering i hjemmet er et omstridt tema. Ikke uventet har politi og andre offentlige instanser en klar nulltoleranse når det gjelder alkoholbruk blant mindreårige. Som et ledd i en handlingsplan for redusert bruk av rusmidler gjennomførte Rusmiddeldirektoratet i 1999 en kampanje rettet mot foreldre under slagordet «Vent! – utsett barnas alkoholdebut»

(www.rusdir.no, 2002b). Som det framgår av slagordet, rådes foreldrene fra å bidra til de unges alkoholdebut. Kampanjen ga blant annet informasjon om sammenhengen mellom liberale holdninger til alkohol hos foreldrene og ungdoms rusmiddelbruk. Nedenfor ser vi nærmere på Stavangerforeldrenes praksis når det gjelder servering av alkohol til mindreårige. Har de tatt innover seg Rusmiddeldirektoratets budskap eller er det mange som lar de unge smake alkohol hjemme?

Ungdommene skulle oppgi hvorvidt de fikk alkohol ved spesielle anledninger (nyttårsaftnen, 17. mai), søndagsmiddagen, til å drikke hjemme uten at det er noen spesiell anledning eller til å ta med på fest. Samlet oppga 41 prosent at de hadde fått alkohol av foreldrene ved en eller flere slike anledninger. Mest vanlig er det å få alkohol ved spesielle anledninger. 31 prosent har krysset av for at dette skjer av og til. Dernest får 8 prosent alkohol til å ta med på fest, mens 7 prosent drikker hjemme uten noen spesiell anledning. Minst vanlig er det at de unge får alkohol til søndagsmiddagen.

Figur 5.7 – Prosentandelen som får alkohol hjemme ved ulike anledninger ofte og av og til.

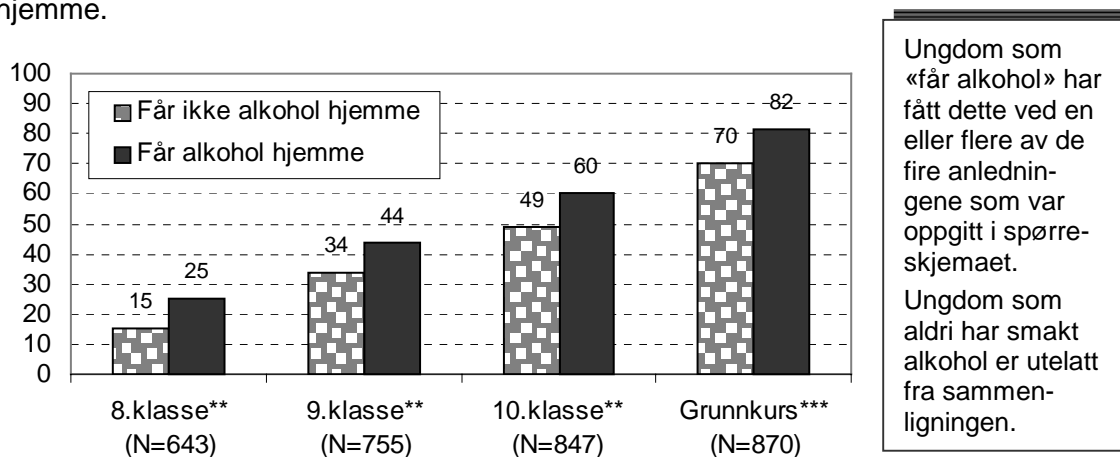
Selv om litt over 40 prosent har fått alkohol, er det kun et fåtall som får alkohol hjemme *ofte*. Bare 8 prosent mener de ofte får alkohol ved spesielle anledninger, 2 prosent mener de ofte får alkohol til å ta med på fest, mens bare 1 prosent har krysset av for at de ofte får alkohol ved andre anledninger. Majoriteten av respondentene er fremdeles relativt unge. Naturlig nok øker andelen som får alkohol av foreldrene ettersom ungdommene blir eldre. Eksempelvis oppgir 17 prosent i grunnkurs at de av og til eller ofte får alkohol til å ta med på fest, mot 3 prosent i 8. klasse.

En grunn til at foreldre serverer mindreårige alkohol i hjemmet kan være at de ønsker å lære de unge å omgås alkohol på en fornuftig måte. Før eller siden blir ungdommene tilbudt alkohol ute og kanskje er de bedre rustet hvis de kjenner virkningen på forhånd. Et fåtall forsyner også barna med alkohol som skal drikkes ute. Da kan argumentet være at foreldrene ønsker å

vite hva de unge drikker. Gir man barna en flaske vin til å ta med på fest, hindrer man kanskje at de drikker hjemmebrent eller smuglersprit. Selv om hensikten er god, kan det settes spørsmålstegn ved resultatet. Flere studier viser at ungdom som får alkohol hjemme drikker mer og er oftere beruset, enn de som ikke får det (Pedersen 1990, Bakken 1998). Det er altså lite som tyder på at ungdom som lærer å omgås alkohol i foreldrehjemmet har en mer fornuftig omgang med alkohol enn ungdom flest.

Også i Stavanger har de ungdommene som får alkohol hjemme flere erfaringer med alkohol, enn de som ikke får det. Dette er i utgangspunktet en selvfølge. Har du fått alkohol hjemme, har du også smakt det. Blant ungdom som ikke får alkohol av foreldrene vil det derimot være flere som aldri har drukket. Det er imidlertid lite sannsynlig at foreldrene ønsker å bidra til barnas beruselse. Vi må anta at de færreste får så mye alkohol at de blir tydelig beruset. Like fullt er det en klar sammenheng mellom det å få alkohol i hjemmet og andelen som har vært beruset siste år.

Figur 5.8 – Prosentandelen som har vært beruset siste år etter om de får alkohol hjemme.

Både beruselse og det å få servert alkohol i hjemmet er betinget av alder. Begge trekk kjennetegner eldre ungdommer i større grad enn yngre. Alder kan likevel ikke forklare at ungdom som får alkohol hjemme oftere har vært beruset. Som det framgår i figur 5.8 ovenfor er andelen som har vært beruset størst blant de som får servert alkohol i hjemmet blant ungdom i alle fire klassetrinn.

Mange foreldre vet ikke helt hvordan de skal forholde seg til det. De sier for eksempel; «alle ungdommer drikker i den alderen». Foreldrene må bli tydeligere i forhold til ungdommene. (Fritidsklubbansatt i Stavanger)

Forskjellen i andelen som har vært beruset blant de som får og de som ikke får alkohol ligger rundt 10 prosentpoeng i alle klassetrinn. Relativt sett

er forskjellen likevel størst blant de yngste. Her øker andelen berusede med over 50 prosent når vi går fra de som ikke får, til de ungdommene som får alkohol servert i hjemmet. Det å gi 8.klassinger alkohol ved spesielle anledninger, til søndagsmiddagen eller til å ta med på fest har med andre ord større innvirkning på alkoholbruken, enn det å gi grunnkurselever alkohol ved lignende anledninger. Videre får det å bidra til ungdoms alkoholkonsum *ute* tilsynelatende større konsekvenser, enn det å la de unge smake alkohol *hjemme*. Ungdom som får alkohol til å ta med på fest har oftere vært beruset, enn de som «kun» får smake alkohol hjemme ved spesielle anledninger. Dette gjelder for ungdom i alle fire klassetrinn.

5.3 Bruk av illegale rusmidler

Mens de fleste norske ungdommer debuterer med alkohol i løpet av oppveksten er det fremdeles bare et mindretall som tester ut illegale rusmidler. I følge SIRUS årlige rusmiddelundersøkelser hadde 15 prosent blant norske 15–20 åringer prøvd hasj i 2002 (www.sirus.no, 2002b). Av tyngre narkotiske stoffer er amfetamin og ecstasy de vanligste blant ungdom. I 2002 oppga rundt 3 prosent i SIRUS undersøkelser at de hadde brukt slike stoffer minst en gang. Både for bruk av cannabis og andre illegale rusmidler har prosenttallene vært høyere tidligere. I løpet av 90-tallet så vi en kraftig økning i andelen blant norske 15–20 åringer som oppga at de hadde brukt cannabis noen gang. Mens 8 prosent hadde brukt cannabis i 1990, gjaldt dette hele 18 prosent i 2000. De siste to årene har utviklingen flatet ut. Andelen som hadde brukt cannabis var 17 prosent i 2001 og 15 prosent i 2002. For andre og tyngre stoffer har det også, etter en markant økning siste halvdel av nittitallet, vært en utflating eller nedgang de siste par årene.

Ungdoms rusmiddelbruk kan måles på ulike måter. Det kan blant annet undersøkes hvor stor del av ungdomsbefolkningen som har hatt erfaringer med ulike rusmidler noen gang. Dette kalles livstidsprevalens. Blant de 20 prosentene av norske 15–20 åringer som har prøvd cannabis vil det være noen som har mange erfaringer med rusmidler. Andre har verken brukt slike stoffer siste år eller de akter å gjenta bruken senere. For å si noe om situasjonen akkurat nå kan det derfor, i tillegg til livstidsprevalens, være hensiktsmessig å inkludere spørsmål som måler hvor mange som har brukt et gitt rusmiddel i løpet av en mer begrenset periode, for eksempel ett år. Dette kalles årsinsidens. Begge framgangsmåter er brukt for å undersøke ungdoms kontakt med illegale rusmidler i Stavanger. Under dette avsnittet presenteres først andelen som har brukt ulike narkotiske stoffer noen gang. Deretter sammenlignes bruk av illegale stoffer siste år med tall fra 1995. Vi undersøker også om ungdoms oppfatning av hasjtilgjengelighet har endret seg.

I spørreskjemaet var det listet opp åtte illegale rusmidler; hasj/marihuana, kokain, ecstasy, amfetamin, LSD, zetacyllin, GHB og heroin. Ungdommene i Stavanger ble bedt om å krysse av for om de noen gang var tilbudt eller hadde brukt hvert enkelt rusmiddel. Svarene forteller oss at majoriteten i denne aldersgruppen ikke har erfaringer med illegale rusmidler. De har verken blitt tilbudt eller har brukt slike stoffer. Blant de som har erfaringer med illegale rusmidler gjelder dette hasj for de fleste. 30 prosent har opplevd å bli tilbudt hasj, mens 11 prosent selv har prøvd stoffet. Nest etter hasj er amfetamin og ecstasy de vanligste narkotiske stoffene blant ungdom i Stavanger. 3 prosent oppgir å ha prøvd amfetamin, mens litt over 2 prosent har prøvd ecstasy. Rundt 10 prosent oppgir at de har blitt tilbudt slike stoffer. En nærmere analyse viser at ungdom som har brukt tyngre narkotiske stoffer stort sett også har prøvd hasj. Minst 85 prosent av de som noen gang har brukt amfetamin, ecstasy, kokain, LSD, GHB eller heroin har også røykt hasj tidligere.

Blant de åtte rusmidlene som var listet opp i spørreskjemaet, var ett fiktivt. Det fiktive rusmidlet hadde betegnelsen «zetacyllin» («kanel») og

Det er et klart skille mellom det å være rusmisbruker, å bruke heroin, og det å bruke hasj og ecstasy. Hasj og ecstasy blir oppfattet som partydop av de unge, det er ikke narko (fritidsklubbansatt Stavanger).

er tatt med for å luke ut useriøse svar. Til sammen har 2,5 prosent av respondentene krysset av for at de er tilbudt zetacyllin, mens 1 prosent mener de har brukt stoffet. Som det framgår av tabellen ovenfor er andelen som oppgir at de har brukt zetacyllin bare mellom 0,7 og 0,3 prosentpoeng lavere, enn andelen som sier de har brukt kokain, GHB, LSD og heroin.

I et forsøk på å luke ut respondenter som har gitt feilaktige opplysninger har vi i neste avsnitt utelatt respondenter som oppga at de har brukt zetacyllin. Ungdom som krysset av for at de var tilbudt zetacyllin, men som ikke hadde brukt stoffet er fremdeles med. Sannsynligvis er det vanskeligere for de unge å vite sikkert hva de er tilbudt, enn hva de har brukt. Noen har ikke selv brukt illegale rusmidler, men har kanskje vært i miljøer der det florer flere ulike rusmidler og tror derfor at de er tilbudt alle stoffene på listen.

Tabell 5.7 – Svaratferd på spørsmål om bruk av 8 illegale rusmidler. Prosent.

	Ja	Nei	Total	N
Tilbudt hasj eller marihuana	30,3	69,7	100	3932
Tilbudt ecstasy (E)	10,2	89,8	100	3905
Tilbudt amfetamin (speed)	9,3	90,7	100	3907
Tilbudt kokain	6,3	93,7	100	3905
Tilbudt heroin	6,0	94,0	100	3868
Tilbudt GHB	5,4	94,6	100	3898
Tilbudt LSD	4,8	95,2	100	3895
Tilbudt zetacyllin (kanel)	2,5	97,5	100	3890
Brukt hasj eller marihuana	11,3	88,7	100	3819
Brukt amfetamin (speed)	3,1	96,9	100	3789
Brukt ecstasy (E)	2,4	97,6	100	3785
Brukt kokain	1,8	98,2	100	3781
Brukt GHB	1,7	98,3	100	3780
Brukt LSD	1,5	98,5	100	3781
Brukt heroin	1,4	98,6	100	3700
Brukt zetacyllin (kanel)	1,1	98,9	100	3777

Tabellen viser livstidsprevalens. Det vil si andelen som noen gang har bruk eller blitt tilbudt ulike illegale stoffer.

Kan vi stole på ungdommenes svar?

Er ungdommenes rapportering troverdig når forskjellene i oppslutning om fiktive og virkelige narkotiske stoffer er så små? Det er naturlig å tenke seg at en del overdriver sine erfaringer med illegale rusmidler. Dette gjør de kanskje for å tøffe seg ovenfor jevnaldrende eller i protest mot et langt skjema med mange og nærgående spørsmål. Erfaring tilsier imidlertid at andelen som svarer useriøst i slike surveyundersøkelser jevnt over er liten (Rutter m.fl. 1998). Ved svært lavprevalente fenomen, som bruk av illegale rusmidler, kan dette likevel bli et problem. Spørsmål om bruk av tyngre narkotiske stoffer inviterer kanskje til useriøse svar i større grad enn en del andre emner i spørreskjemaet. På den annen side er det også mulig at ungdommene krysser av for bruk av zetacyllin uten at de bevisst svarer feilaktig. Noen har kanskje prøvd flere illegale rusmidler uten å være helt sikker på hva de har tatt. De tenker kanskje at de har prøvd det meste og da har de sikkert prøvd zetacyllin også.

Flere har erfaring med illegale rusmidler enn i Norge totalt

Fra SIRUS' årlige rusmiddelundersøkelser vet vi at bruk av illegale rusmidler er mer utbredt i Oslo enn på landsbasis. Dette gjelder både eksperimentell bruk av cannabis og erfaring med tyngre narkotiske stoffer (Skretting 2001).

Fordi Stavanger er en relativt stor bykommune i norsk sammenheng er det naturlig å tenke seg at det også blant Stavangerungdommen vil være flere som har prøvd illegale rusmidler, enn i Norge sett under ett. Fordi spørsmålene om eksponering for og bruk av illegale rusmidler også var med i Ung i Norge undersøkelsen fra 2002 har vi mulighet til å undersøke en slik antagelse nærmere. Også i Ung i Norge var det fiktive stoffet zetacyllin inkludert i listen over illegale rusmidler. I begge undersøkelser er ungdom som oppgir å ha bruk zetacyllin utelatt i tabell 5.8.

Når det gjelder rusmiddelbruk, er det ikke så mye bedre enn Oslo. Det (hasj) er lett tilgjengelig. Jeg har hatt venner som har vært borti sånt. Det er en del av virkeligheten det ja. (Jente, 10.klasse, Hundvåg).

Tabell 5.8 – Prosentandelen som er tilbudt og som har brukt ulike illegale rusmidler i Stavanger sammenlignet med tall fra Oslo og Norge totalt.

	Oslo 2002	Stavanger 2002	Norge totalt 2002
Tilbudt hasj	35,8	29,7	23,9
Tilbudt amfetamin	9,3	8,6	7,0
Tilbudt ecstasy	10,9	9,5	8,8
Tilbudt kokain	8,2	5,5	5,1
Tilbudt GHB	3,7	4,7	2,9
Tilbudt LSD	4,8	4,1	3,3
Tilbudt heroin	6,1	5,3	4,7
Brukt hasj	14,3	10,5	8,7
Brukt amfetamin	1,4	2,2	2,0
Brukt ecstasy	1,9	1,5	1,6
Brukt kokain	1,0	0,9	0,9
Brukt GHB	0,2	0,8	0,3
Brukt LSD	0,2	0,6	0,5
Brukt heroin	0,5	0,6	0,6

Tallene gjelder andelen som noen gang er tilbudt eller har prøvd ulike illegale stoffer. Ungdom som har brukt zetacyllin er tatt ut i både i Stavangerundersøkelsen og i *Ung i Norge*.

Flest Osloungdommer er tilbudt seks av de sju stoffene ovenfor. Både når det gjelder hasj, amfetamin, ecstasy, kokain, GHB, LSD og heroin er andelen som oppgir at de noen gang har blitt tilbudt stoffet høyere i Oslo enn i Norge totalt. Stavangerungdom plasserer seg stort sett mellom ungdom fra Oslo og norsk ungdom generelt når det gjelder eksponering for illegale stoffer. Med hensyn til GHB er andelen som har fått forespørsel om å prøve stoffet imidlertid høyest i Stavanger. 4,7 prosent oppgir at de er tilbudt GHB i Stavanger, mot 3,7 prosent i Oslo og 2,9 prosent på landsbasis. Også når

det gjelder andelen som har prøvd GHB er denne høyere blant Stavanger-ungdom enn blant Osloungdom. I bruk finner vi en lignende tendens for amfetamin, LSD og heroin. Vi skal imidlertid ikke legge særlig vekt på disse forskjellene da andelene er svært små og derfor lett kan påvirkes av skjevheter i utvalgene. Stavangerundersøkelsen omfatter som kjent nær alle ungdommene i kommunen, mens tallene fra Oslo kun baserer seg på et mindre utvalg.

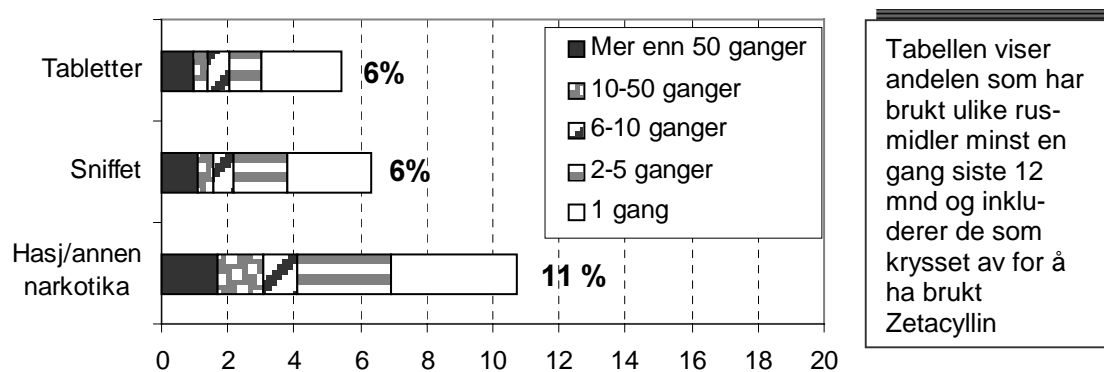
Når det gjelder bruk av hasj eller marihuana er andelen «brukere» klart høyest i Oslo. 14,3 prosent har brukt hasj blant Osloungdommen, mot 10,5 prosent i Stavanger og 8,7 prosent på landsbasis. For øvrig tyder tallene både fra Stavanger- og Ung i Norge-undersøkelsen på at bruk av stoffer som kokain, GHB, LSD og heroin er svært uvanlig blant ungdom mellom 13 og 17 år. Her må vi imidlertid huske at en del av ungdommene som krysset av for å ha bruk ulike tyngre stoffer er utelatt fordi de også krysset av for å ha brukt zetacyllin. Videre er det som nevnt sannsynlig at ungdom med et omfattende rusmiddelbruk er noe underrepresentert i spørreskjemaundersøkelser som gjennomføres i skolen. Det er derfor mulig at andelen som har brukt illegale rusmidler er noe høyere totalt enn det som framkommer. Slike metodiske svakheter gjelder imidlertid også for Ung i Norge-undersøkelsen og vil dermed ikke påvirke sammenligningen.

Nedgang i andelen som har sniffet, men flere har brukt narkotika

Som nevnt innledningsvis ble ungdommene i Stavanger også spurt om bruk av illegale rusmidler siste år. I dette spørsmålet var bruk av lettere og tyngre stoffer slått sammen. Ungdommene ble spurt om de hadde brukt hasj, marihuana eller annen type narkotika siste 12 måneder. I tillegg ble de bedt om å oppgi hvorvidt de hadde sniffet eller brukt tabletter (legemidler) for å få rus. Når det gjelder rusmiddelbruk siste år har vi dessuten informasjon om hyppighet. Ungdommene skulle krysse av for om de hadde brukt narkotika, sniffet eller brukt tabletter 0 ganger, 1 gang, 2–5 ganger, 6–10 ganger, 10–50 ganger eller mer enn 50 ganger.

En av ti oppgir at de har brukt hasj, marihuana eller annen narkotika siste år. Som vist tidligere er det bare en svært liten andel som har brukt tyngre narkotiske stoffer noen gang. Det er derfor naturlig å anta at bruk av illegale stoffer siste år stort sett gjelder hasj. Videre vil ungdom som har brukt illegale rusmidler en gang ikke nødvendigvis fortsette å bruke slike stoffer senere. Nær to av tre blant de som har brukt narkotika har gjort det 5 ganger eller færre siste år, mens den siste tredjedelen oppgir at de har brukt slike stoffer oftere

Figur 5.9 – Bruk av narkotika, sniffing og tabletter til rus siste 12 måneder. Prosent.

Figur 5.9 tyder på en todeling i ungdoms bruk av illegale rusmidler. En stor andel av de som har brukt narkotika har kun gjort dette en gang. For de fleste dreier det seg altså om eksperimentering og ikke om jevnlig bruk. Blant brukerne er det imidlertid også en betydelig andel som har brukt narkotika mer enn 50 ganger siste år. Samme mønster finner vi for omgang med tabletter og sniftestoff. 6 prosent oppgir at de har ruset seg henholdsvis ved hjelp av tabletter eller løsemidler de siste 12 månedene. Nær halvparten har «kun» gjort dette en gang og de fleste færre enn 5 ganger siste år.

Sniffing av løsemidler (lynol, tynner, lim osv.) er ikke straffbart og kommer ikke inn under narkotikalovgivningen. Slik praksis blir likevel ofte omtalt sammen med bruk av illegale rusmidler.

Spørsmålene om narkotikabruk og sniffing kan sammenlignes med Stavangertall fra 1995. Sammenligningen viser en økning i andelen som har brukt et eller flere narkotiske stoffer

siste år. Dette gjaldt 11 prosent i 2002 og andelen er dermed 4 prosentpoeng høyere enn i 1995. Motsatt er andelen som sniffet siste år redusert med 1 prosentpoeng fra 7 prosent i 1995 til 6 prosent 2002.

Tabell 5.9 – Prosentandelen som har brukt narkotika og sniffet i 1995 sammenlignet med 2002.

	Brukt cannabis/annen narkotika		Sniffet	
	1995	2002	1995	2002
Ikke brukt	93	89	93	94
Brukt	7	11	7	6
Totalt	100	100	100	100
N	4172	3882	4181	3873

Tabellen inkluderer «zetacyllinbrukerne». Det fiktive stoffet var ikke med i 1995 undersøkelsen.

Tallene for bruk av narkotika siste år kan ikke sammenlignes direkte med resultatene fra den landsdekkende Ung i Norge-undersøkelsen. Dette skyldes at spørsmålene var stilt på en litt ulik måte i de to undersøkelsene. Når det gjelder sniffing er situasjonen en annen. I 1995 var 7 prosent en relativt høy

andel «sniffere» sammenlignet med tall fra Oslo og fra landet for øvrig (Hegna 1995:126). En sammenligning med Ung i Norge-2002 viser at ungdom i Stavanger ikke lenger skiller seg særlig fra ungdom flest i Norge når det gjelder bruk av løsemidler for å få rus. 6 prosent på landsbasis og 5 prosent i Oslo oppgir at de har sniffet minst en gang siste år.

En årsak til at sniffing går tilbake mens bruk av andre narkoiske stoffer øker, kan være rusmiddelets lave prestisje i ungdomsmiljøene.

Sniffing er det mindre av. Det er utrendy. Rusmiddelbruk handler mye om estetikk. Sniffing er uestetisk. (Ungdomsarbeider, Stavanger kommune).

I SIRUS' 1999-undersøkelse ga det store flertall av 15–16 åringer uttrykk for at de mislikte folk som sniffet (Skretting 1999). I tillegg mente de fleste at det var store helsefarer forbundet med regelmessig sniffing. SIRUS' undersøkelser tyder derimot på at ungdom har utviklet et mer liberalt syn på bruk av cannabis i løpet av nittitallet. Mens om lag 2 prosent mente hasj burde selges fritt i 1990 gjaldt dette 13 prosent av norske 15–20 åringer i 1999 (Skretting 2000). Samtidig kan en økt tilgang på andre rusmidler, som alkohol og narkotiske stoffer, ha gjort rus fra løsemidler mindre attraktivt blant ungdom.

Sniffing er noe som kommer og går i enkelte barne- og ungdomsmiljøer, og langt de fleste slutter etter en eller noen få ganger (Skretting 2000). Totalt sett er sniffing et lite problem i Stavanger. Likevel, og kanskje nettopp av den grunn, er sniffing et faresignal for de som bruker denne typen rus over lenger tid. Selv om det ikke er ulovlig å ruse seg på løsemidler, er sniffing klart grenseoverskridende i forhold til voksensamfunnets normer. I tillegg er sniffing sannsynligvis et mer alvorlig normbrudd i jevnaldersmiljøet, enn det er å røyke hasj.

Bydelsforskjeller

Ovenfor har vi skissert situasjonen i Stavanger sett under ett. Når det skal settes i gang forebyggende tiltak mot rus kan det være nyttig å identifisere i hvilke deler av kommunen forekomsten er størst. Tabell 5.10 nedenfor viser andelen som har brukt tabletter, sniffet og brukt hasj eller annen narkotika siste år for de ulike bydelene i Stavanger.

Tabell 5.10 – Prosentandelen som har brukt tabletter, sniffet og brukt hasj eller annen narkotika siste år etter bydel.

		Madla	Tasta	Hundvåg	Storhaug	Hillevåg	Hinna	Eiganes/ Våland	Annen kommune
Brukt tabletter	%	6	5	4	7	5	6	4	8
	N	(811)	(478)	(428)	(290)	(369)	(615)	(434)	(301)
Sniffet*	%	5	6	9	6	6	7	3	9
	N	809	476	427	288	371	615	434	301
Hasj/annen narkotika***	%	9	9	8	12	9	11	10	18
	N	812	477	429	291	370	615	435	299

(*p<0,05) (**p<0,001)

Stort sett er bydelsforskjellene små når det gjelder rusmiddelbruk. Enkelte forskjeller bør likevel kommenteres. Både Storhaug og Hinna merker seg ut ved at de ligger i det øvre sjiktet både i bruk av narkotika, tabletter og snifffestoff. Også i Eiganes & Våland har relativt mange brukt hasj eller andre narkotiske stoffer. Ungdom fra den sistnevnte bydelen skårer imidlertid lavt på bruk både av tabletter og snifffestoff. På Hundvåg er andelen «sniffere» derimot høy, mens få har bruk narkotika eller tabletter for å oppnå rus siste år. Det er vanskelig å si noe sikkert om hva som er årsaken til skjevheter mellom bydelene ved hjelp av det datamaterialet denne rapporten bygger på. For ungdom fra Storhaug og Eiganes & Våland kan sentrumsnærhet være en forklaring. Hinna bydel ligger derimot lenger fra Sentrum. Som nevnt innledningsvis er bydelsstrukturen i Stavanger endret siden 1995 og vi har derfor ikke mulighet til å sammenligne bydelsforskjeller i de to Stavanger-undersøkelsene. Eksempelvis kan en høy andel sniffere i Hundvåg være resultat av en kortvarig epidemi som fant sted i undersøkelsesåret. På den annen side vet vi ikke om dette også er uttrykk for et mer langsiktig ungdomsproblem i bydelen.

Hvor lett er det å skaffe hasj?

I og med at hasj er et illegalt rusmiddel skulle man tro dette var vanskelig å få tak i, særlig for de yngste. Resultater fra flere norske kommuner viser imidlertid at mange unge tror at hasj er relativt lett tilgjengelig (se f.eks. Sletten 2001, Ødegård 2001, Øia 1998). Jevnt over svarer mellom 40 og 50 prosent *ja* på spørsmålet om de kunne få tak i hasj eller marihuana i løpet av to–tre dager hvis de ønsket dette.

Tabell 5.11 – Prosentandelen som tror de kan skaffe hasj i 2002 sammenlignet med tall fra 1995.

Ville du klare å skaffe deg hasj i løpet av to til tre dager?***	1995	2002
Ja	35	46
Nei	27	22
Vet ikke	38	32
Totalt	100	100
N	3988	3927

Spørsmålet er stilt på samme måte i de to undersøkelsene.
 (***) $p < 0,001$

Undersøkelsene tyder dessuten på at flere tror de kan skaffe hasj i dag enn tidligere. En sammenligning mellom de to Stavangerundersøkelsene ser ut til å bekrefte en slik utvikling. Mens 35 prosent krysset av for at de trodde de kunne skaffe hasj eller marihuana i 1995, er denne andelen 11 prosentpoeng høyere syv år senere. I 2002 tror 46 prosent blant Stavangerungdom fra 8. klasse til grunnkurs at de kan skaffe hasj hvis de ønsker dette.

Det er helt vanlig at det er narkotika på fester. Det er mest hasj det går i. Jeg ville sagt til kjæresten min hvis han brukte det, at han helst ikke skulle gjøre det. Men jeg kan jo ikke bestemme over ham liksom (Jente, grunnkurs, Storhaug).

Det er mye narko når det gjelder hasj og sånn. Alkohol er det over alt da. De stikker ned (til sentrum) for å kjøpe og så tar de det med til bydelen (Gutt, grunnkurs, Tasta)

Som kjent oppgir 30 prosent blant ungdommene i Stavanger at de er tilbudt hasj tidligere. De fleste av disse har svart *ja* på spørsmålet om hasj-tilgjengelighet. Noen har også krysset av for *nei* eller *vet ikke*. Andre igjen har ennå ikke opplevd å bli tilbudt hasj eller marihuana, men tror likevel de kan skaffe stoffet hvis de ønsket dette. Samlet er det bare litt over halvparten av de som har svart ja på spørsmålet om at de kan få tak i hasj, som faktisk er tilbudt stoffet tidligere. Når ungdommene vurderer tilgjengelighet er det altså ikke bare personlige erfaringer som legges til grunn. Ungdommenes antagelser vil sannsynligvis også farges av rykter i venneflokk, samt omtale i lokale og nasjonale medier. Uavhengig av om ungdommenes forestillinger bygger på fakta eller rykter kan vi imidlertid konkludere med at unge i Stavanger opplever hasj som et relativt lett tilgjengelig rusmiddel. Samtidig er det flere som tror hasj er lett tilgjengelig i dag enn for syv år siden.

Tabell 5.12 nedenfor viser ungdommenes svar på spørsmålet om tilgjengelighet etter hvor de er bosatt i kommunen. Andelen som tror de kan skaffe hasj er størst i Storhaug og Hinna og minst på Hundvåg og i Madla.

Dette stemmer godt med variasjonen i andelen som har brukt narkotiske stoffer i de ulike bydelene. Samlet sett har ungdom fra Storhaug og Hinna sannsynligvis litt flere erfaringer med hasj, både gjennom eget bruk og ved at andre ungdommer røyker hasj i sosiale sammenhenger. Det er derfor naturlig at de opplever stoffet som lettere tilgjengelig, enn ungdom i andre bydeler.

Tabell 5.12 – Prosentandelen som tror de kan skaffe hasj fra ulike deler av kommunen.

Ville du klare å skaffe hasj...?	Madla	Tasta	Hundvåg	Storhaug	Hillevåg	Hinna	Eiganes/Våland	Annen kommune
Ja	41	44	37	49	44	50	43	66
Nei	24	26	32	23	20	19	19	11
Vet ikke	35	30	32	28	36	32	37	23
Totalt	100	100	100	100	100	100	100	100
N	823	489	427	298	371	622	436	307

Ungdom som oppgir at de bor i andre kommuner enn Stavanger skårer relativt høyt når det gjelder andelen som tror de kan skaffe hasj. I likhet med spørsmålene om røyking og bruk av legale og illegale rusmidler siste år er denne variasjonen mest sannsynlig relatert til ungdommenes alder.

5.4 Tre rusmiddelkategorier

Ser vi bort fra hjemmebrent, er hasj uten sammenligning det illegale rusmidlet som har størst utbredelse i ungdomsbefolkningen. Andelen hasjrøykere i den norske ungdomsbefolkningen har økt siste ti år. Samtidig viser tall fra SIRUS' årlige rusmiddelundersøkelser at ungdom er blitt mer positive til legalisering av hasj i løpet av 90-tallet. Hvilken betydning har denne typen holdningsendring i ungdomsbefolkningen? Mange vil mene at liberale holdninger og større utbredelse kan få alvorlige konsekvenser på lang sikt. Flere studier tyder på at rusmidler introduseres i en bestemt rekkefølge. De fleste som utvikler et alvorlig narkotikamisbruk røyker hasj før de går over til tyngre stoffer. Sagt på en annen måte fungerer hasj som en introduksjon til et bredere rusmiddelbruk.

Ikke alle som røyker hasj i løpet av ungdomstiden får rusproblemer senere. Selv om noen går videre til andre og tyngre illegale stoffer, velger mange også å stoppe ved hasj.

Ungdoms sperrer mot å bruke hasj er blitt mindre. Det er mer akseptert. Ungdom tar det som en selvfølge at noen røyker hasj. At det blir mer akseptert trekker også grensene nedover i alder (Fritidsklubbmedarbeider i Stavanger).

Rusmiddelmisbruk henger som regel sammen med en rekke bakenforliggende faktorer. Den enkeltes tilbøyelighet til å søke spenning kan være en slik forklaring (Pedersen 1998). I tillegg kan særlige vanskelige oppvekstforhold eller kontakt med belastede miljøer virke inn. Når dette er sagt, er det likevel ikke utenkelig at selve det at man debuterer med et rusmiddel gjør terskelen lavere til å gå videre med et annet. Blant andre Pedersen (1998) har beskrevet veien til et omfattende rusmiddelbruk som en rekke av grenser ungdom trår over. Hva som gir spenning eller virker grense-sprengende vil være avhengig av ungdommenes alder og tidligere erfaringer. Følger man en slik argumentasjon kan liberalisering av hasj øke sannsynligheten for at de unge prøver tyngre rusmidler eller bidra til at de debuterer på et tidligere tidspunkt enn de ellers ville gjort. Videre henger hasjbruken som regel sammen med bruk av alkohol og sigaretter. Legale rusmidler prøves før de illegale. Det er dermed ikke bare en kobling mellom lettere og tyngre narkotiske stoffer, men også en sammenheng mellom legale og illegale rusmidler. Slik kan det argumenteres for at en utsettelse av de unges alkoholdebut også reduserer sjansen for at de begynner med illegale rusmidler senere.

Ut fra en tanke om at ulike stoffer markerer grader eller nivåer i ungdoms «ruskarrierer» har vi laget tre kategorier for Stavangerungdoms bruk av rusmidler; *avholdende*, *moderate alkoholbrukere* og *høykonsumenter av rus*. Ungdom som verken drikker alkohol eller har prøvd illegale rusmidler sorterer i den første gruppa. Moderate alkoholbrukere omfatter de som drikker alkohol 1–3 ganger månedlig, mens høykonsumenter av rus betegner de som drikker oftere og/eller har brukt hasj eller andre narkotiske stoffer minst én gang siste år. En lignende inndeling er brukt i andre kommunale ungdomsundersøkelser (se f.eks. Ødegård 2001, Sletten 2001).

Tabell 5.13 – Rusmiddelkategorier etter klassetrinn. Prosent.

Rusmiddelkategorier	8.klasse	9.klasse	10.klasse	Grunnkurs	Alle
Avholdende	82	65	49	27	56
Moderate konsumenter	11	25	29	41	26
Høykonsumenter av rus	7	10	21	32	17
Totalt	100	100	100	100	100
N	1016	974	990	961	3941

($p < 0,001$)

Litt over halvparten av ungdommene i Stavanger befinner seg blant de avholdende. En fjerdedel er moderate brukere av alkohol, mens 17 prosent drikker ukentlig og/eller har brukt ett eller flere illegale rusmidler siste år. Andelen avholdende synker betraktelig fra 8. klasse til grunnkurs. Mens de

fleste 8. og 9. klassinger ikke bruker noen rusmidler, drikker flertallet alkohol i grunnkurs.

Det å drikke alkohol betyr noe annet for 8. klassinger enn for grunnkurselever. De fleste 8. klassingene har ennå ikke startet sine «rusmiddelkarrierer». Mange av disse kommer til å debutere med alkohol senere. Av den grunn vil grunnkurselever som oppgir at de ikke drikker skille seg mer fra sine jevnaldrende enn avholdende 8. klassinger. Vi kan regne med at en større andel blant avholdende grunnkurselever enn avholdende 8.klassinger også vil være lavkonsumenter av rus i framtida. Når vi senere i rapporten bruker dette samlemålet for rusmiddelbruk, er det viktig å være klar over denne typen variasjon innad i de ulike rusmiddelkategoriene. Gruppen for høykonsumenter av rus er særlig heterogen. Her finner vi ungdom som har et jevnt høyt forbruk både av legale og illegale rusmidler. Andre har aldri prøvd illegale rusmidler, men drikker alkohol hver helg. Atter andre har et moderat alkoholkonsum, men har prøvd hasj en gang.

Kjennetegn ved avhold og høykonsum

Under dette avsnittet skal det tegnes et bilde både av de avholdende og av ungdom med et høyt rusmiddelforbruk i Stavanger. I denne sammenheng leter vi etter variasjon med hensyn til ungdommenes familiebakgrunn, skoleprestasjoner, fritidsbruk, vennenettverk og problematferd. Underveis har vi sett at ungdommenes alder har betydning for de unges rusmiddelbruk. Ikke uventet har de eldste ungdommene flere erfaringer med legale og illegale rusmidler enn de yngste. Er det forskjeller også med hensyn til kjønn og familiebakgrunn når det gjelder andelen avholdende og andelen høykonsumenter av rus?

Som nevnt innledningsvis er rusmiddelbruk i stor grad sosialt betinget. Du lærer å bruke alkohol av andre, du drikker i sosiale situasjoner og lærer så videre det du selv har lært (Pedersen 1998). Dette er kjernen i teorien om *den kollektive drikkekulturen*. Når majoriteten blant norske ungdommer eksperimenterer med alkohol i løpet av tenårene, vil det etter hvert være de avholdende som skiller seg ut. Har Stavangerungdom som ikke drikker svakere vennenettverk enn ungdom som drikker jevnlig?

Som nevnt tidligere kan bruk av legale rusmidler fungere som markør på overgangen til de voksnes rekke. Det å debutere tidlig, ha et høyt konsum eller å teste ut illegale rusmidler kan i tillegg signalisere opprør eller mistilpasning. Det er derfor naturlig å tenke seg at et høyt forbruk av rusmidler også henger sammen med andre typer problematferd. I denne sammenheng undersøkes forekomsten av regelbrudd og deltagelse i kriminelle

handlinger etter de unges erfaringer med rus. Både regelbrudd, kriminalitet og bruk av rusmidler blant mindreårige er noe de færreste voksne setter pris på. Derimot gir gode skoleprestasjoner og aktiv deltagelse i organisasjonslivet som regel en høy stjerne blant foreldre og andre voksne. Hvordan er relasjonen mellom det å lykkes i skolesammenheng og bruk av rusmidler blant unge i Stavanger?

Kjønn, innvandrerbakgrunn og bosituasjon

Tabell 5.14 viser hvordan andelen jenter og gutter fordeler seg på de tre kategoriene for rusmiddelbruk som ble konstruert ovenfor.

Tabell 5.14 – Rusmiddelbruk etter kjønn. Prosent

	Avholdende	Moderate konsumenter	Høykonsumenter av rus	Alle
Gutt	50	43	52	48
Jente	50	57	48	52
Totalt	100	100	100	100
N	2213	1046	687	3946

Signifikant forskjell ($p < 0,001$)

Som det framgår er jentene i flertall blant ungdom med et moderat konsum av rusmidler. I vårt tilfelle vil det si at de drikker alkohol månedlig. Blant høykonsumenter av rus er det derimot litt flere gutter enn jenter, mens de avholdende består av like mange fra begge kjønn. Fordi flere av respondentene er jenter totalt, er likevel en litt større andel av guttene avholdene til rus relativt sett.

Tabell 5.15 – Rusmiddelbruk etter foreldrenes landbakgrunn. Prosent.

	Avholdende	Moderate konsumenter	Høykonsumenter av rus	Alle
Norsk/vestlig bakgrunn	93	95	95	94
Ikke-vestlig innvandrerbakgrunn	7	5	5	6
Totalt	100	100	100	100
N	2179	1036	665	3880

(Ikke signifikant forskjelle på et 5 prosentnivå, $p = 0,053$)

Totalt har 6 prosent blant ungdommene i Stavanger ikke-vestlig innvandrerbakgrunn. Andelen med slik bakgrunn er imidlertid noe høyere blant ungdom som verken drikker eller har brukt illegale rusmidler siste år. Resultatet sammenfaller med funn i andre norske undersøkelser. Blant annet har to ungdomsundersøkelser fra Oslo vist et lavt forbruk av legale så vel som illegale rusmidler, blant ungdom med ikke-vestlig innvandrerbakgrunn (Øia

1993, Bakken 1998). Samtidig viser studier av misbrukere i behandling at innvandrere er underrepresentert i behandlingsapparatet (Arner 1995).

Videre har de unges bosituasjon betydning for rusmiddelbruken. For det første har ungdom som ikke bor sammen med foreldrene relativt flere erfaringer med rus, enn de som gjør det. Mens bare 1 prosent av respondentene bor på hybel eller internat totalt, gjelder dette hele 4 prosent blant ungdom som enten drikker ukentlig og/eller har brukt illegale rusmidler siste år. Ungdom som bor på hybel eller internat består hovedsakelig av grunnkurselever. Også når vi ser grunnkurselevene for seg, er det imidlertid flest hybelungdommer blant høykonsumenter av rus. Ungdom som bor hjemme nyter godt av daglig oppfølging fra foreldrene. Hybelungdommene leverer et friere liv og har sannsynligvis flere muligheter til å bruke rusmidler – legale eller illegale – uten at foreldrene oppdager det. Når ungdom bor alene blir hybelen dessuten lett samlingssted og «festlokale» også for unge som bor sammen med foreldrene i det daglige.

Tabell 5.16 – Rusmiddelbruk etter bosituasjon. Prosent.

	Avholdende	Moderate konsumenter	Høykonsumenter av rus	Alle
Mor og far	77	67	60	72
En av foreldrene/flytter mellom	22	30	33	26
På hybel, internat e.l.	0	2	4	1
Annet	1	1	3	1
Totalt	100	100	100	100
N	2199	1041	682	3922

Signifikant forskjell ($p < 0,001$)

Andelen som kun bor med en av foreldrene eller som flytter mellom foreldrene er størst blant ungdom som har mange erfaringer med rus. Mens 22 prosent bor med en forelder blant de avholdende, gjelder det samme 33 prosent blant høykonsumenter av rus. Et slikt resultat synes umiddelbart vanskelig å forklare. Det blir viktig å merke seg at sammenhengen først og fremst gjelder på aggregert nivå. Også blant ungdom med et høyt alkoholkonsum bor flertallet (60 prosent) med begge foreldrene. Som regel vil det ikke være selve bosituasjon eller foreldrenes samlivsbrudd som fører til et høyere forbruk av rusmidler blant noen av disse ungdommene. Det kan like gjerne være at flere av enforelder-familiene har andre kjennetegn som er relatert til et høyere forbruk av rusmidler. Eksempelvis har aleneforeldre oftere dårligere økonomi enn toforelder-familier. I et tenkt tilfelle kan det videre være slik at familier med dårlig økonomi oftere flytter til områder med rimelige boliger og der ungdomsmiljøet i utgangspunktet er mer belastet

hva gjelder rusmiddelbruk. Samtidig er det sannsynligvis lettere å ha oversikt over hva de unge gjør når man er to foreldre som bor sammen, framfor en alene eller to som deler omsorgen.

Den kollektive drikkekulturen

Ungdommene i Stavanger fikk spørsmål om hvem de vanligvis var med, når de var sammen med jevnaldrende. Spørsmålet hadde seks svaralternativer; En eller to faste, En eller to faste som ofte er med i en gjeng/gruppe av ungdommer, En gjeng/gruppe av ungdommer som holder sammen, Nokså tilfeldig hvem jeg treffer på, Er ikke så ofte sammen med jevnaldrende og Annet.

Tabell 5.17 – Rusmiddelbruk etter vennemønster. Prosent.

	Avholdende	Moderate konsumenter	Høykonsumenter av rus	Alle
En/to faste	43	21	16	32
En/to faste i gjeng	15	21	22	18
Gjeng/gruppe	27	46	46	35
Tilfeldig/ikke venn/annet	15	12	16	14
Totalt	100	100	100	100
N	2114	991	623	3728

Signifikant forskjell ($p < 0,001$)

Totalt oppgir en tredjedel blant ungdommene at de har en eller to faste venner som de vanligvis er sammen med. Denne typen vennerelasjoner er mest utbredt blant de avholdende og minst utbredt blant høykonsumenter av rus. Mens bare 16 prosent har en eller to faste venner blant ungdom som drikker ukentlig og/eller har brukt illegale rusmidler gjelder det samme hele 43 prosent blant de avholdende. Motsatt er det å være sammen med andre i en gjeng mest vanlig blant ungdom med et moderat til høyt konsum av rusmidler. For ungdom som bruker rusmidler er til sammen 68 prosent som regel sammen med en gruppe av ungdommer, mot i 42 prosent blant de avholdende. Videre er ungdom med tilfeldige eller svake vennerelasjoner både overrepresentert blant de avholdende og blant høykonsumenter av rus.

For å undersøke styrken i vennsrelasjonene ytterligere ble ungdommene i Stavanger spurt om de trodde de ville få jevnlig besøk av venner hvis de ble innlagt på sykehuset. 93 prosent krysset av for at de helt sikkert eller antakelig ville fått slik besøk. Ungdommenes svar på dette spørsmålet kan sammenlignes med opplysninger om rusmiddelbruk. Resultatet av en slik sammenligning viser at flest er usikre eller tror ikke de vil få besøk blant de avholdende. Dette gjelder henholdsvis 6 og 5 prosent blant ungdom med et moderat og et høyt rusmiddelkonsum, mot 9 prosent blant ungdom som

verken drikker eller har prøvd illegale rusmidler siste år. Samlet ser ungdommenes svar ut til å bekrefte at bruk av rusmidler er et kollektivt gjøremål. Ungdom som står utenfor de store vennegjengene, utelates også når det gjelder denne typen aktiviteter. Fordi majoriteten drikker i grunnkurs, kan det å være avholdende i en viss forstand bli et «avvik».

Problematferd

Ungdom med et høyt forbruk av rusmidler viser ofte en overhyppighet av atferdsproblemer (Wichstrøm m.fl. 1996). Dette er også tilfelle blant Stavangerungdommen. Tabell 5.18 viser først andelen som har deltatt i ulike typer regelbrudd blant gutter og jenter i de tre kategoriene for rusmiddelbruk. Regelbrudd omfatter som i kapittel fire skulking, sniking på kollektivtrafikk eller kino, å stjele fra familiemedlemmer, å ha en voldsom krangel med en lærer, å være borte fra hjemmet en hel natt samt lettere hærverk.

Tabell 5.18 – Prosentandelen som har gjort et eller flere regelbrudd siste år etter rusmiddelbruk og kjønn.

Kjønn	Avholdende (N=2154)	Moderate konsumenter (N=1024)	Høykonsumenter av rus (N=665)	Alle
Gutt***	48	84	94	65
Jente***	45	84	97	65
Alle***	47	85	96	66

(***p<0,001)

Totalt har 65 prosent deltatt i ulike regelbrudd siste år og dette gjelder like mange gutter som jenter. For høykonsumenter av rus er andelen betraktelig høyere. Nær samtlige, 94 prosent blant gutter og 97 prosent blant jenter, i denne gruppa har vært involvert i et eller flere regelbrudd. En betydelig andel (84 prosent) også blant ungdom med et moderat alkoholkonsum har brutt en eller flere regler siste år. For begge kjønn er ungdom som verken bruker legale eller illegale rusmidler underrepresentert når det gjelder mildere problematferd sist år. Også når vi ser ungdom på ulike klassetrinn for seg er det signifikant sammenheng mellom rusmiddelbruk og deltagelse i mildere problematferd både for gutter og jenter i Stavanger.

Ikke uventet er bruk av rusmidler også relatert til deltagelse i kriminelle handlinger. Tabell 5.19 nedenfor viser andelen som har utført en eller flere av følgende handlinger siste år; stjålet motorisert kjøretøy, innbrudd, truet til seg penger eller ting, nasket for 100–500 kroner, hærverk for mer enn 1000 kroner.

Tabell 5.19 – Prosentandelen som har gjort en eller flere kriminelle handlinger siste år etter rusmiddelbruk og kjønn.

Kjønn	Avholdende (N=2154)	Moderate konsumenter (N=1024)	Høykonsumenter av rus (N=665)	Alle
Gutt***	9	28	59	23
Jente***	2	11	28	9
Alle	6	18	44	16

(***p<0,001)

Forskjellen mellom kjønnene er større når det gjelder kriminalitet enn regelbrudd. Gutter er nær tre ganger så ofte lovbrøtere som jentene. For begge kjønn er det imidlertid slik at andelen lovbrøtere øker jo flere erfaringer med rus de unge har. Mens 9 prosent blant gutter som ikke drikker har deltatt i kriminelle handlinger siste år, gjelder det samme hele 59 prosent blant gutter som drikker ukentlig og/eller som har brukt illegale rusmidler siste år. En nærmere analyse viser at sammenhengen mellom rusmiddelbruk og deltagelse i kriminelle handlinger er signifikant både for gutter og jenter i alle klassetrinn.

At noen unge er spenningsøkende i større grad enn andre, kan være én forklaring til at vi finner en sammenheng mellom rusmiddelbruk og problematferd. I psykologien kalles personer med et slikt personlighetstrekk ofte «sensation seekers» (Pedersen 1998). «Sensation seeking» er da definert som behovet for varierte, nye og komplekse sanseinntrykk/ erfaringer og av villighet til å ta fysisk og sosial risiko for å oppnå slike opplevelser (Zuckerman 1979). Slik er trekket både knyttet til et *behov* for spenning og en *vilje* til å ta en risiko for å oppnå dette. Samtidig kan særlig vanskelige oppvekstforhold eller kontakt med spesielt belastede miljøer spille inn både når det gjelder bruk av rusmidler og problematferd.

Skole, organisasjonsdeltagelse og bruk av rusmidler

Det å leve opp til voksensamfunnets forventninger gjennom skole eller organisasjonsliv er relatert til et lavt forbruk av rusmidler. Den største andelen med gode karakterer finnes blant ungdom som ikke bruker rusmidler. Mens hele 44 prosent blant de avholdende presterer over middels, gjelder det samme 32 prosent blant ungdom som drikker alkohol månedlig og bare 26 prosent blant ungdom i gruppa for høykonsum av rus. Motsatt får 60 prosent blant ungdom som drikker ukentlig og/eller har brukt illegale rusmidler siste år karakterer som er dårligere enn gjennomsnittet. Slike sammenhenger gjenfinnes blant ungdom i alle fire klassetrinn. Også uavhengig av sosioøkonomisk bakgrunn og kjønn er det flest med svake skoleprestasjoner blant høykonsumenter av rus.

Tabell 5.20 – Rusmiddelbruk etter prestasjonsnivå i skolen. Prosent.

	Avholdende	Moderate konsumenter	Høykonsumenter av rus	Alle
Svakt	14	21	32	19
Middels svakt	24	27	28	26
Middels	18	20	14	18
Middels godt	16	13	12	14
Godt	28	19	14	23
Totalt	100	100	100	100
N	1950	983	647	3580

Signifikant forskjell ($p < 0,001$)

Tabellen 5.21 nedenfor viser videre prosentandelen som er med i en eller flere fritidsorganisasjoner blant ungdom i de tre kategoriene for rusmiddelbruk. Samlet er 77 prosent organisert blant de avholdene. Går vi til ungdom som drikker månedlig har andelen sunket til 72 prosent, mens ytterligere 12 prosentpoeng færre er organisert blant de som drikker ukentlig og/eller har brukt illegale rusmidler siste år.

Når det gjelder andelen organiserte er forskjellen mellom ungdom som aldri drikker og ungdom med et moderat konsum relativt liten i alle klassetrinn. Høykonsumenter av rus kjennetegnes derimot ved at færre er organisert i alle klassetrinn. Særlig gjelder dette 10. klassingene og grunnkurs-elevne.

Tabell 5.21 – Prosentandelen organiserte etter rusmiddelbruk og klassetrinn.

Klassetrinn	Avholdende (N=2216)	Moderate konsumenter (N=1047)	Høykonsumenter av rus (N=688)
8.klasse	79	76	70
9.klasse	81	80	73
10.klasse*	71	72	55
Grunnkurs**	71	65	56
Alle	77	72	60

(** $p < 0,01$) (* $p < 0,05$)

Avholdsungdom – skoleflink og lovlydig, men noe svakere vennenettverk
 Stavangerungdom som ikke drikker er like ofte jenter som gutter. Blant de avholdende finner vi imidlertid en klar overvekt av de yngste ungdommene, samtidig som de oftere bor sammen med begge foreldrene enn ungdom flest i Stavanger. Videre er de avholdende dyktige i skolesammenheng og noe oftere engasjert i klubber, lag og foreninger enn ungdom som drikker eller har brukt illegale rusmidler. Både blant jenter og gutter er de avholdende relativt sjelden involvert i ulike typer regelbrudd og kriminelle handlinger. Mens avholdsungdom er flinkere til å unngå «trøbbel» og lykkes godt i

skole og organisasjonsliv, kan det se ut som noen har svakere vennenettverk enn ungdom flest. De har oftere en til to faste venner og er sjeldnere del av en større gruppe ungdommer som holder sammen, enn ungdom som drikker eller bruker illegale rusmidler. Samtidig tror litt færre at de ville fått besøk av venner på sykehuset ved et lengre opphold.

Høykonsum av rus er relatert til et større knippe av problematferd

Ungdom som drikker ukentlig og/eller har brukt illegale rusmidler siste år er noe oftere gutter enn jenter. Samtidig er nær halvparten i denne gruppa grunnkurselever og litt færre bor sammen med begge foreldrene enn blant de avholdene og blant ungdom med et moderat alkoholkonsum. Selv om hybelungdom kun utgjør 4 prosent blant ungdom med et høyt konsum av rusmidler, er andelen som bor på hybel fire ganger større enn i Stavanger totalt. Mange unge i Stavanger er medlemmer i en eller flere fritidsorganisasjoner. Dette gjelder både for de avholdene, for ungdom med et moderat alkoholkonsum og for høykonsumenter av rus. Andelen organisert er imidlertid lavest blant de ungdommene som ruser seg mest. Samtidig ligger karakternivået blant ungdom som drikker ukentlig og/eller har brukt illegale rusmidler under gjennomsnittet i Stavanger. Nesten samtlige har vært involvert i problematferd av mildere grad, mens over halvparten av gutten og i underkant av en tredjedel blant jentene har utført minst en kriminell handling siste år. Slik har ungdom i gruppa for høykonsum av rus flere trekk vi forbinder med mistilpasning. For mange inngår et høyt alkoholkonsum eller bruk av illegale rusmidler i et større mønster av problemer knyttet til skole og fritid. Når det gjelder ungdommenes vennenettverk ligner høykonsumenter av rus på ungdom med et moderat alkoholkonsum. Majoriteten er vanligvis sammen med andre i en gjeng. Også blant ungdom med et høyt konsum av rusmidler er den lille andelen som står uten venner imidlertid høyere enn for ungdom med et moderat alkoholkonsum.

Hva er normalt og hva er problematisk?

Vi har allerede sett at majoriteten av norske ungdommer drikker alkohol før de fyller 18 år. I Stavanger oppgir hele 72 prosent blant grunnkurselevne at de drikker minst en gang i måneden. De fleste er ikke gamle nok til å drikke på lovlig vis. At mer enn to av tre drikker i grunnkurs er problematisk sett i lys av norsk lovgivning. I tråd med norsk lov opererer Rogaland Politidistrikt med en nulltoleranse ovenfor alkoholbruk blant ungdom under 18 år. På den annen side er det å drikke alkohol i grunnkurs sjelden et varsel om mer omfattende rusproblemer senere. Alkoholrusen øker riktignok faren for akutte problemer knyttet til ulykker, skader, vold eller seksuelle krenkelser,

men det at en ungdom drikker alkohol er likevel ikke uten videre et faresignal. Det er ikke slik at de fleste som drikker i grunnkurs utvikler mer alvorlige problemer knyttet til rus senere.

Å drikke alkohol er en del av normalatferden blant ungdom i denne aldersgruppa og de fleste fortsetter å drikke i moderate former resten av livet. Derimot er det mindre vanlig å være avholdende. Flere studier har vist at ungdom som ikke drikker har svakere sosiale nettverk enn ungdom som drikker (Pedersen 1998). Slike sammenhenger betyr naturlig nok ikke at det er alkoholen som gir innpass i jevnaldrendegruppa. For de fleste er det heller slik at de ikke drikker fordi de står utenfor fellesskapet. Sammenhengen mellom alkoholbruk og sosial integrering er imidlertid såkalt U-formet. De avholdende har svakere sosiale nettverk, men det samme gjelder ungdom med et svært høyt alkoholkonsum.

I likhet med alkoholbruk kan ulike typer norm og regelbrudd være del av en normal ungdomstid. Det at en ungdom er involvert i en eller flere regelbrudd eller kriminelle handlinger representerer ikke nødvendigvis et asosialt atferdsmønster. Undersøkelser viser derimot at ungdom som ikke er involvert i noen slike handlinger peker seg ut sosialt. Som for alkoholbruk er sammenhengen mellom deltagelse i problematferd og sosiale nettverk U-formet. Både svært lovlydige og regeltro ungdommer og unge som begår alvorlige kriminelle handlinger har oftere svakere vennskapsforhold enn ungdom flest (Pape 1996).

Samlet kan vi si at et moderat alkoholkonsum og deltagelse i lettere problematferd er en del av normalatferden for norsk ungdom. Hvis en ungdom derimot skiller seg ut ved å aldri delta i handlinger som går på tvers av voksensamfunnets normer og regler, kan en forklaring være at hun eller han er dårlig integrert i jevnaldergruppa. Det viktige i denne sammenheng blir at atferd som er i utakt med det normale i aldersgruppa ofte forskutterer mer alvorlige problemer senere. Dette gjelder både ungdom som er involvert i problematferd og for ungdom som debuterer tidlig med legal rus eller bruker illegale stoffer.

5.5 Noen hovedpunkter:

- *Færre røykere:* Andelen som røyker er redusert både blant gutter og jenter sammenlignet med tall fra 1995. Samlet oppgir 19 prosent gutter og 23 prosent jenter at de røyker. 15 prosent oppgir at de røyker daglig og blant dagligrøykerne er 10 sigaretter per dag normalkonsumet. Når

det gjelder andelen dagligrøykere ligner ungdom i Stavanger på ungdom flest i Norge, men de røyker litt oftere enn Osloungdom samme år.

- *Normal omgang med alkohol blant ungdom i Stavanger:* Litt under halvparten blant ungdommene i Stavanger drikker alkohol jevnlig. Jevnlig vil da si minst en gang i måneden. 57 prosent har aldri smakt øl, vin og brennevin eller de har smakt, men drikker aldri eller nesten aldri. Dette tilsvarende omtrent tallene fra andre større kommuner som Fredrikstad og Tromsø. Derimot er alkoholinntaket litt høyere i Stavanger enn i nabokommunen Sandnes og blant ungdom i Kristiansand. Antall innbyggere, sentrums størrelse og antall skjenkesteder i kommunen kan være mulige forklaringer. For øvrig er undersøkelsene fra Sandnes og Kristiansand foretatt henholdsvis fem og fire år tidligere.

Klart vanligst er det at de unge skaffer seg alkohol via andre ungdommer. Den nest mest brukte metoden er å ta alkohol hjemme uten lov. Det å ta alkohol hjemme ser først og fremst ut til å være forbundet med eksperimentering. Metoden brukes relativt oftere av de yngste ungdommene og de færreste har gjort dette mer enn fire ganger siste år. En liten andel oppgir også at de har drukket alkohol på et utested eller kjøpt alkohol på butikk eller vinmonopol.

Stavangerforeldre drikker mer i 2002 enn de gjorde i 1995. Foreldrene påvirker barnas alkoholkonsum både som rollemodeller og formidlere av alkohol. Blant ungdom med foreldre som drikker ofte, har flere selv vært beruset enn blant ungdom med foreldre som drikker sjelden eller aldri. Videre er det klar sammenheng mellom det å få servert alkohol i hjemmet og andelen blant ungdommene som har vært beruset det siste året. Samlet får 57 prosent av ungdommene i Stavanger servert alkohol hjemme minst av og til. For de fleste gjelder dette et fåtall ganger og ved spesielle anledninger.

- *Majoriteten har ikke prøvd illegale rusmidler, men ungdom i Stavanger er mer utsatt enn ungdom flest i Norge:* Majoriteten blant Stavangerungdom mellom 13 og 17 år har verken prøvd eller blitt tilbudt narkotika. Blant de som har erfaringer med illegale rusmidler er cannabis mest vanlig. Tre av ti er tilbudt hasj eller marihuana, mens litt flere enn en av ti har brukt slike stoffer noen gang. En sammenligning med tall fra Ung i Norge viser at Stavangerungdom er mer eksponert for illegale rusmidler enn ungdom flest i Norge. Samtidig er andelen som er tilbudt ulike illegale stoffer lavere enn i Oslo. Andelen som har brukt hasj er også

klart høyest i Oslo. Her plasser ungdom i Stavanger seg igjen mellom ungdom fra hovedstaden og det nasjonale gjennomsnittet.

Færre har sniffet i 2002 sammenlignet med tall fra 1995. I samme periode har andelen som oppgir at de har brukt hasj eller narkotika siste år økt med 4 prosentpoeng. Tilsvarende er det flere som tror hasj er et tilgjengelig rusmiddel for dem i 2002, enn det var 1995. Samlet tror 46 prosent blant ungdommene i Stavanger at de kan skaffe hasj eller marihuana i løpet av to–tre dager.

- *Bydelsforskjeller:* Stort sett er forskjellene mellom ungdom fra ulike bydeler liten når det gjelder rusmiddelbruk. Leter vi etter nyanser merker ungdom fra Hinna bydel seg noe ut i negativ retning. Her finner vi den høyeste andelen som drikker alkohol ukentlig og den laveste andelen avholdende. Samtidig befinner de seg i det øvre sjiktet når det gjelder bruk av narkotika og legemidler for å få rus siste år. Også i Storhaug er andelen blant ungdommene som har brukt sistnevnte rusmidler på kommunetoppen.

6. Avslutning

Under dette avsnittet oppsummeres noen av de funnene som er gjort underveis i rapporten. Først ser vi på forskjeller mellom ungdom før og nå. I hvilken grad er ungdom i Stavanger anno 2002 like og ulike ungdom i Stavanger syv år tidligere? Derrest gjøres det opp status med hensyn til ungdom andre steder i Norge. Er det slik at Stavangerungdom merker seg ut i forhold til ungdom flest i Norge når det gjelder fritidsbruk, politisk deltakelse, problematferd og rusmiddelbruk? Til slutt blir det gjort et forsøk på å konkludere med hensyn til situasjonen i Stavangers ulike bydeler.

6.1 Ungdom i Stavanger sju år etter

Fritid

Jevnt over er det små endringer i ungdoms gjøremål fra ungdomsundersøkelsen i 1995 til dagens undersøkelse. I det store og det hele er ungdom beskjeftiget med samme aktiviteter på fritiden som de var syv år tidligere. Først og fremst brukes mye tid til ulike gjøremål sammen med venner. Lekser og husarbeid er andre aktiviteter over halvparten av ungdommene i begge undersøkelser har brukt tid på siste uke. Som i 1995 har majoriteten dessuten sett på TV flere ganger siste uke.

Selv om likhetstrekkene er mange peker analysene på enkelte forskyvninger i de unges gjøremål. Det kan blant annet se ut som Stavangerungdoms fritid i 2002 er litt mindre preget av plikter. Ungdom i Stavanger 2002 bruker mer tid sammen med venner ute og hjemme enn de gjorde i 1995. Derimot har litt færre gjort lekser eller hatt jobb etter skoletid. Også når det gjelder andelen som har vært på diskotek og fritidsklubb, er denne lavere i 2002 enn den var i 1995. Kanskje er noe av samværet flyttet ut av fritidsklubben og inn i hjemmene?

Som i 1995 er flertallet blant ungdom i Stavanger med i en eller flere foreninger, lag eller klubber på fritida. I tråd med utviklingen på landsbasis er andelen organiserte imidlertid noe redusert. I 1995 oppga 81 prosent at de var med i en eller flere fritidsorganisasjoner, mens det samme gjelder 72 prosent i dag. I Stavanger er det særlig idrettslagene og fritidsklubbene som har færre medlemmer i 2002. Selv om 6 prosentpoeng færre er med i et idrettslag i 2002 utgjør idretten fremdeles en viktig fritidsarena for ungdom. Samlet er 42 prosent blant ungdom i Stavanger med i en idrettsorganisasjon.

Det er dessuten flere som oppgir at de har trent i et idrettslag siste uke i 2002, enn det var i 1995. Samtidig har flere mosjonert på egenhånd. For de færreste gjelder dette trening i helsestudio, og egentreningen går i liten grad på bekostning av trening i et idrettslag.

Ved første øyekast kan det se ut som fritidsklubbens betydning i de unges hverdag er svekket. Færre oppgir at de har vært på klubb siste uke og færre har krysset av for at de er medlemmer i 2002 sammenlignet med Stavangerungdoms svar syv år tidligere. En lavere medlemsandel er imidlertid lett å forklare. Medlemskapspraksisen i Stavangers fritidsklubber er endret siden 1995. Det praktiseres ikke lenger medlemskap og det er dermed mulig at ungdommer som bruker fritidsklubben jevnlig ikke krysser av for at de er med i eller medlem av en fritidsklubb. Samlet er det fremdeles en av fire blant ungdommene i Stavanger som oppgir en relasjon til fritidsklubben, enten ved medlemskap eller ved at de har vært i en fritidsklubb minst en gang siste uke.

I stor grad er ungdoms rolle som kulturkonsumenter lik på de to undersøkelsestidspunktene. Jevnt over har mer populærkulturelle tilbud som kino, revy og teater flere unge tilskuere enn klassiske konserter, kirkekonserter og utstillinger. Når det gjelder andelen som har vært på en revy eller et musikkspill siste år er denne imidlertid betydelig større i 2002 enn den var i 1995. Samtidig har flere vært på teater siste år. I den landsdekkende Ung i Norge-undersøkelsen fra samme år var andelen som hadde vært på teater eller revy klart lavere. Et nærliggende spørsmål blir derfor hva Stavangers revy- og teaterscener har gjort for å trekke så mange unge publikummere i 2002.

Videre har flere vært på tur i skog og mark den siste måneden. I denne sammenheng er det mulig at tidspunktet for undersøkelsen i 2002 har påvirket resultatet. 2002-undersøkelsen ble gjennomført to uker etter vinterferien. En del av ungdommene brukte sannsynligvis ferien til turer i skog og mark og hadde dette friskt i minne da de besvarte spørreskjemaet.

Holdningsendring

Både i 1995 og i 2002 ble ungdommene i Stavanger bedt om å rangere ulike ungdomsgrupper etter hvor godt de likte gruppene, det de gjør og det de står for. Spørsmålsbatteriet er ment for å måle holdningsmønster i ungdomsgruppa. Stort sett er de samme grupperingene populære på de to undersøkelsestidspunktene. Som i 1995 er ungdom mest positive til grupperinger som også foreldre og andre voksne vil nikke bekræftende til. Ungdommene i Stavanger signaliserer dermed ikke større grad av opprør eller motkultur i dag enn de gjorde syv år tidligere.

Som for ungdoms fritidsmønstre, finner vi også mulige enkeltendringer i ungdoms holdninger. For det første er ungdom anno 2002 mer positive både til innvandrerungdom og til homofile ungdommer. Det kan slik se ut som ungdom i Stavanger har utviklet mer liberale holdninger til ungdom som skiller seg ut eller er annerledes. At flere er positive til ungdom med innvandrerbakgrunn kan henge sammen med at flere har venner eller klassekamerater med slik bakgrunn i 2002. Andelen med innvandrere har blitt flere i Norge generelt og i Stavanger spesielt i løpet av de syv årene som har gått siden den forrige ungdomsundersøkelsen. Samtidig har det vært mye fokus på kampen mot rasisme i mediene.

Siste halvdel av åttitallet og tidlig nittitalt sto miljøsakene sterkt i ungdomsbefolkningen. Miljøvern var ungdommens sak og miljøvernorganisasjonen Bellona, som ble dannet i 1986, var en av pådriverne i denne sammenheng. Flere undersøkelser tyder på at vår interesse for miljøvern har gått noe tilbake i løpet av nittitallet. Blant annet viser tall fra MMIs longitudinelle verdiundersøkelse, Norsk Monitor, at betraktelig flere fryktet omfattende miljøproblemer i 1989 enn i 1997 (Hellevik og Høie 1999). I takt med en slik utvikling gir Stavangerungdom uttrykk for en noe mer lunken holdning til ungdom som er med i Bellona og Natur og Ungdom enn de gjorde syv år tidligere.

Til slutt føyer resultatene seg inn blant resultater fra andre undersøkelser som tyder på at ungdom har utviklet et mer liberalt syn på bruk av rusmidler i løpet av nittitallet. I Stavanger er de unge mer positive til ungdom som drikker mye alkohol enn de var i 1995.

Problematferd

Deltagelse i lettere problematferd som mindre hærverk, sniking på kino og kollektivtrafikk, krangler med lærere, skulking eller det å ta penger/ting av noen i familien er ikke mer utbredt i 2002, enn det var i 1995. Motsatt har litt færre hatt en voldsom krangel med en lærer og færre har sneket på buss eller framkomstmiddel. Derimot er andelen som har vært borte en hel natt uten at foreldrene visste hvor de var litt høyere i dag enn for 7 år siden. Også når det gjelder kriminelle handlinger er det liten variasjon i forekomsten på de to undersøkelsestidspunktene. Fordi andelen som deltar i slike handlinger totalt er svært liten blir resultatene noe usikre. Der det er variasjon gjelder dette at flere har nasket i butikk, mens litt færre har gjort innbrudd eller stjålet kjøretøy siste år. Undersøkelsen gir slik lite støtte til en antagelse om at kriminaliteten blant unge i Stavanger er grovere i dag, enn den var syv år tidligere. I denne sammenheng bør det nevnes at vi kun har informasjon fra unge som fortsatt er i skolesystemet og som var på skolen under-

søkelsesdagen. Kriminalitet blant barn og unge kan dessuten omfatte flere og andre ulovlige handlinger enn de som er undersøkt i denne rapporten.

Vi har informasjon om andelen som har deltatt i en slåsskamp siste år både i 1995 og 2002. Heller ikke når det gjelder fysiske konflikter tyder ungdommenes svar på en negativ utvikling. Mens 31 prosent oppga at de hadde vært i en slåsskamp siste år i 1995, gjelder dette 5 prosentpoeng færre i 2002. Det er vanskelig å si om slike forskjeller representerer en reell nedgang. Som nevnt har vi bare informasjon fra to tidspunkt, noe som ikke er tilstrekkelig for å si noe en utviklingstrend. Antagelsen om et lavere konfliktnivå i ungdomsbefolkningen støttes imidlertid av at færre oppgir at de har deltatt i mobbing av andre. I 1995 oppga hele 50 prosent at de hadde mobbet andre minst en gang siste år. Andelen mobbere er hele 13 prosentpoeng lavere i 2002. Stikk i strid med et mediebilde som forkynner økt mobbing blant norske elever, er det altså færre som oppgir at de selv er utøvere av mobbing i Stavanger.

Rusmiddelbruk

Det er allerede antydnet at ungdom har utviklet mer positive holdninger til bruk av rusmidler i løpet av nittitallet. Når det gjelder røyking ser utviklingen ut til å gå i motsatt retning. Det er færre blant ungdommene i Stavanger som oppgir at de røyker i dag enn det var syv år tidligere. Mens 25 prosent svarte ja på spørsmålet «røyker du» i 1995, gjelder dette 21 prosent i 2002.

Mens færre røyker, har en høyere andel vært tydelig beruset det siste året. 41 prosent krysset av for dette i 2002, mot 37 prosent syv år tidligere. Samtidig var en større andel blant foreldrene avholdende i 1995, enn i 2002. Det kan dermed konkluderes med at flere både blant foreldre og unge har erfaring med alkohol i 2002. På den ene siden kan det være slik at et høyere forbruk av alkohol blant foreldrene har influert de unges omgang med alkohol. Det kan imidlertid like gjerne være at mer liberale holdninger til alkohol i samfunnet generelt har påvirket både foreldrenes og ungdommenes omgang med alkohol.

I likhet med andelen som har vært beruset er andelen som har brukt illegale rusmidler siste år høyere i 2002, enn den var i 1995. Mens 7 prosent oppga at de hadde brukt hasj eller andre narkotiske stoffer minst en gang siste år i 1995, har 11 prosent gjort dette i 2002. Samlet har ungdom i Stavanger anno 2002 dermed litt flere erfaringer både med legale og illegale rusmidler, enn den samme aldersgruppa hadde syv år tidligere. Når det gjelder andelen unge røykere tyder undersøkelsen imidlertid på at utviklingen går i riktig retning.

6.2 Stavangerungdom i forhold til ungdom andre steder

Fritid

Sammenlignet med totaltallene for hele landet er organisasjonsdeltagelsen høy i Stavanger. Mens 72 prosent blant unge siddiser er med i en eller flere fritidsorganisasjoner, gjelder det samme 68 prosent i samme aldersgruppe på landsbasis. Sammenligner vi med enkeltkommuner som Oslo (1996), Sandnes (1997), Skien (1997) og Kristiansand (1998) er organisasjonsdeltagelsen imidlertid ikke spesielt høy i Stavanger. Forklaringen kan være at ungdommene er spurt på ulike tidspunkt. Generelt har andelen organiserte blant norsk ungdom gått noe tilbake det siste tiåret. Mens om lag 76 prosent var organisert i 1992, gjelder dette, som nevnt, 68 prosent i 2002. Når det gjelder typen organisasjoner de unge er med i skiller Stavanger seg ut ved at dobbelt så mange er med i religiøse foreninger, sammenlignet med tall for Norge totalt. For øvrig ligner unge siddiser stort sett på ungdom flest i Norge når det gjelder deltagelse i ulike fritidsorganisasjoner.

Holdninger og politisk deltagelse

Stavangerungdoms rangering av ulike ungdomsgrupper tilsvarer i stor grad holdninger blant ungdom flest i Norge. Jevnt over er mange negative til nynazister og ungdom som kjemper mot innvandring, mens mange liker idrettsungdom og ungdom som strever hardt for å få gode karakterer. Det kan likevel se ut som ungdom bosatt i større byer har mer liberale holdninger til innvandrere og homofile, enn ungdom fra mindre steder. Både ungdom i Stavanger og i Oslo er mer positive til ungdom med slike kjennetegn, enn ungdom flest i Norge. Når flere er positive til ungdom med innvandrerbakgrunn i større byer som Oslo og Stavanger, kan dette skyldes at andel med slik bakgrunn jevnt over er større i tettbebygde strøk.

60 prosent har deltatt i en eller flere politiske handlinger. En sammenligning med tall fra Norge totalt tyder ikke på at deltagelsen gjennom tradisjonelle organer er spesielt høy i Stavanger. Både andelen som er/har vært med i et politisk ungdomsparti, Ungdomsrådet og i andre politiske organisasjoner er noe lavere enn i landet for øvrig. Derimot merker Stavangerungdom seg ut ved at flere har vært innom elevrådet. Hele 33 prosent blant Stavangerungdommen har hatt slike posisjoner, mot 24 prosent totalt. Elevrådet som organ for innflytelse og politisk trening ser slik ut til å favne bredt i Stavanger. Også når det gjelder ungdom som har begått lovbrudd for å si sin mening er det litt flere utøvere blant unge i Stavanger, enn i Norge totalt.

Ser vi på potensialet for politisk handling er dette jevnt over større i Stavanger, enn på landsbasis. Særlig er det flere som kunne tenke seg å delta i elevrådsarbeid, boikott og ulovlige aksjoner. Dette er aktiviteter der Stavangerungdom i utgangspunktet er relativt godt representert. Det er imidlertid også et betydelig potensial for konvensjonell deltagelse via politiske organisasjoner, ungdomspartier og Ungdomsrådet. Et spørsmål står fremdeles ubesvart: Hva skal til for at ungdom som sier de ønsker å engasjere seg politisk, faktisk bestemmer seg for å gjøre det?

Problematferd

Samlet sett tyder våre analyser på at ungdom i Stavanger verken kommer bedre eller verre ut enn ungdom flest i Norge når det gjelder deltagelse i problematferd og bruk av rusmidler. Enkelte «storbytrekk» gjenkjennes likevel. Flere både blant ungdom i Stavanger og i Oslo har deltatt i hærverk, enn ungdom flest i Norge. Dette gjelder både mindre og mer alvorlig hærverk.

Selv om Stavanger og Oslo ligner på hverandre hva gjelder deltagelse i hærverk, har ungdom i de to kommunene ulike erfaringer med våpenbruk. Andelen blant Stavangerungdom som har vært i en slåsskamp med våpen tilsvarende gjennomsnittet for norsk ungdom (4 prosent), mens 2 prosentpoeng flere blant Osloungdom har slike opplevelser. Når avisene skriver at «flere jenter bærer kniv i Stavanger» gjelder dette altså svært få.

Når det gjelder lettere problematferd merker ungdom i Stavanger seg ut ved at mange (32 prosent) har stjålet eller tatt ting fra familiemedlemmer. Den samme høye andelen gjorde seg gjeldende også blant ungdom fra Stavanger syv år tidligere. Andelen som har tatt fra familiemedlemmer er om lag 10 prosentpoeng lavere for norsk ungdom flest. Også i sammenligningen med andre kommuner ligger ungdom i Stavanger i det øvre sjiktet når det gjelder andelen som har tatt noe fra familiemedlemmer siste året. Ser vi bort fra andelen som har stjålet fra noen i familien kommer Stavangerungdom godt ut i en sammenligning med Osloungdom. Færre har skulket, kranget med lærere eller sneket på kino eller kollektivtrafikk. Også sammenlignet med landsgjennomsnittet er Stavangerungdom mindre involvert i skoleopposisjon. Kanskje vitner resultatene om spesielt gode relasjoner mellom elever og lærere i Stavangerskolene?

Rusmiddelbruk

Ungdom i Stavanger lever jevnt over opp til forventninger vi kan ha om rusmiddelbruk blant unge i Norges fjerde største by. Like mange drikker alkohol jevnlig som ungdom i andre store norske bykommuner. Samtidig har

de færre erfaringer med illegale rusmidler enn hovedstadsungdommen, men flere erfaringer enn norsk ungdom flest.

Mer spesifikt ligner andelen som drikker alkohol i Stavanger på andelen i større byer som Tromsø (2001) og Fredrikstad (2000). Derimot drikker Stavangerungdom oftere enn ungdom fra Kristiansand (1998) og Sandnes (1997). Både forskjeller i innbyggertall, størrelsen på sentrum og antall skjenkesteder kan være mulige forklaringer i denne sammenheng. Ungdommenes svar på spørsmål om hvordan de vanligvis skaffer alkohol forteller imidlertid at de færreste har drukket alkohol på utesteder.

Videre plasserer Stavangerungdom seg mellom ungdom fra Oslo og landsgjennomsnittet når det gjelder eksponering for illegale rusmidler. Klart flest i Oslo er tilbudt både hasj, amfetamin, ecstasy, kokain, LSD og heroin. Flest i Stavanger har imidlertid krysset av for at de er tilbudt GHB. Her finner vi også den største andelen som har prøvd stoffet. Ungdommenes svar kan slik tyde på at bruk av GHB er et noe større problem i Stavanger enn i hovedstaden og i landet for øvrig. Derimot er det klart flest som har brukt hasj i Oslo.

Endelig ligner ungdom i Stavanger på ungdom flest i Norge når det gjelder røyking. 15 prosent fra 8. klasse til og med grunnkurs røyker daglig i Stavanger, mot 14 prosent på landsbasis. I Oslo utgjør dagligrøykerne derimot litt færre (11 prosent). Også når det gjelder antall sigaretter som røykes daglig ligner Stavangerungdom på norsk ungdom flest. I 2002 var gjennomsnittlig antall sigaretter 11 blant unge røykere på landsbasis og 10 i Stavanger.

6.3 Bydelsforskjeller

Det er små forskjeller i ungdommenes svar etter hvilken bydel de bor i. Samlet sett ser beliggenhet og sosioøkonomisk sammensetning i bydelen ut til å ha en viss betydning for de unges gjøremål i fritiden, men ikke i tilsvarende grad for rusmiddelbruk og problematferd.

Fritid i bydelene

Innledningsvis ble fritiden skissert som en tid der ungdom selv kan påvirke gjøremål etter interesser og evner. Vi skal likevel ikke se bort fra at ungdommenes familiebakgrunn legger sterke føringer på hva de beskjeftiger seg med i fritiden. Særlig er dette tydelig når det gjelder deltagelse i fritidsorganisasjonene. Analyser tyder på en overvekt av foreldre med godt betalte jobber og høyere utdanning både i Eiganes & Våland og Hinna. Samtidig finner vi den høyeste andelen organiserte i disse bydelene. Det motsatt er

tilfelle i for Hundvåg og Storhaug. Begge bydeler har færre foreldre ansatt i leder- eller mellomlagsyrker enn i kommunen totalt. Selv om mange deltar i organiserte fritidsaktiviteter også blant ungdom fra Hundvåg og Storhaug, er det her vi finner de største andelene uorganiserte.

Videre er ungdom fra Eiganes & Våland oftest å finne både på kino, bibliotek, turer i skog og mark, diskotek, revy, museum, kunstutstilling, konserter med populærmusikk, klassiske konserter og houseparties. Beliggenhet er sannsynligvis én årsak. Bydelen ligger tett opp mot Stavanger sentrum og tilgangen på ulike kulturarrangement i nærmiljøet er derfor stor. Ungdom fra Storhaug er imidlertid ikke like godt representert når det gjelder såkalt «fin-kulturelle» aktiviteter. En nærmere analyse viste at bruk av kulturaktiviteter hang sammen med foreldrenes yrke. Ungdom med foreldre som har godt betalte jobber og høyere utdanning er hyppigere konsumenter av kultur, enn ungdom som ikke har slik bakgrunn. At Hinna-ungdom ofte gjør bruk av ulike kulturtilbud passer godt inn i dette bildet. Som kjent ligger bydelen i ukanten av kommunen, men ungdommene har ofte bakgrunn fra høyere sosiale lag.

Det er videre verd å merke seg at ungdom fra Eiganes & Våland oppgir at de er medlemmer i en fritidsklubb like ofte som ungdom i andre bydeler. Bydelen har som kjent ingen kommunalt drevet fritidsklubb.

En betydelig andel blant Stavangerungdommen har vært i sentrum minst en kveld siste uke. I de fleste bydelene gjelder dette rundt 30 prosent av ungdommene. Unge i Storhaug skiller seg ut ved at de bruker sentrum mest på kveldstid. Dette gjelder både i hverdagen (45 prosent) og i helgen (41 prosent). For ungdom i Storhaug er sentrum en del av nærmiljøet og det er derfor naturlig at flere oppholder seg der på kveldstid.

Det er ingen klare fellestrekk mellom de såkalte utbyggingsbydelene, Hinna, Tasta og Hundvåg, når det gjelder ungdoms fritidsaktiviteter. Hundvåg skårer lavt på bruk av ulike kulturtilbud, mens Hinnaungdommen er relativt hyppige brukere. Med hensyn til organisasjonsdeltagelse befinner Hundvåg seg, som nevnt, i det nedre sjiktet, Tasta ligger midt på treet, mens Hinna har den høyeste andelen organiserte i Stavanger. Videre er ungdom fra Tasta og Hundvåg relativt ofte å finne i Stavanger sentrum. Dette gjelder ikke på samme måte for Hinna-ungdommen. Samlet kan det dermed se ut som forskjellene mellom de tre boområdene er større enn likhetene.

Ønsker for framtidige ungdomstiltak

Oppslutningen om framtidige ungdomstiltak i nærmiljøet varierer litt fra bydel til bydel. Riktignok er det de samme tiltakene som får høyest oppslutning i

alle byder. Flest tror de vil bruke et bedre kinotilbud, svømmehall og et nytt treningsanlegg ute eller inne. Når det gjelder muligheten for en klatrevegg i nærmiljøet er variasjonen større. Flest blant ungdom fra Eiganes & Våland ønsker seg et slikt tilbud, men relativt få fra Storhaug tror de ville brukt en klatrevegg. Også når det gjelder andelen som tror de vil bruke et bibliotek ligger ungdom fra Eiganes & Våland på topp. Derimot ønsker ungdom fra Storhaug oftere basketbaner og et anlegg for skateboard. Et skateboard-anlegg får relativt høy oppslutning også i Hundvåg bydel.

Problematferd

Sentrumsbydelen Storhaug merker seg ut når det gjelder regelbrudd og mindre lovbrudd i ungdomsbefolkningen. For det første er det flere tilfeller av skolerelatert problematferd blant ungdom fra denne bydelen. De har oftere skulket, mobbet eller hatt en voldsom krangel med en lærer siste år. Samtidig har flere sneket på kino eller kollektivtrafikk. Derimot er andelen som har gjort alvorlige kriminelle handlinger eller som har vært i kontakt med politiet, ikke høyere i denne bydelen, enn i de andre bydelene i Stavanger.

Ingen bydeler skiller seg særlig ut når det gjelder kriminalitet. Leter vi etter nyanser ser det likevel ut til å være en viss opphopning av kriminelle handlinger blant ungdom fra Tasta. Derimot er ungdom fra Eiganes & Våland underrepresentert både når det gjelder lettere problematferd og deltagelse i kriminelle handlinger. Igjen blir det aktuelt å spørre hvorvidt tilgangen på økonomiske og kulturelle ressurser i foreldrehjemmet har betydning for de unges handlinger? Hinna-ungdom viser imidlertid ikke helt samme mønster når det gjelder problematferd som ungdom fra Eiganes & Våland. Sett i forhold til ungdom i de andre bydelene har relativt mange nasket i butikk eller deltatt i lettere hærverk det siste året blant ungdom bosatt i Hinna.

For å si noe om konfliktnivået ungdom imellom har vi sett på andelen som har deltatt i slåsskamper eller mobbing det siste året. Her ligger Hillevåg og Storhaug på topp. Når det gjelder andelen som har vært utsatt for vold av mer eller mindre alvorlig grad er det derimot andre bydeler som merker seg ut. Flest blant ungdom fra Eiganes & Våland, samt Hinna og Hillevåg har opplevd trusler om vold og/eller de har vært utsatt for vold siste år.

Rusmiddelbruk

Flest unge røykere finner vi i bydelen Storhaug. Her har hele 26 prosent krysset av for at de røyker, mot 20 prosent totalt. Storhaug har flest røykere både blant de eldste og de yngste ungdommene. Deretter sorterer Madla med

22 prosent, mens ungdom fra Eiganes & Våland igjen er «flinkest i klassen» med 16 prosent som oppgir at de røyker.

Det er små forskjeller i ungdommenes drikkemønster etter bosted. Rundt 60 prosent er avholdende i alle bydeler. Leter vi etter nyanser er det Hinna som merker seg ut med den høyeste andelen som drikker ukentlig. Dette gjelder 13 prosent, mot 8 prosent i Hillevåg og 9 prosent i Eiganes & Våland. I Hinna og Hundvåg finner vi dessuten den laveste andelen som aldri drikker. Verken for Hinna og Hundvåg er det mulig å forklare slike forskjeller med ungdommenes alder. Begge bydeler har en liten overvekt av de yngste elevene sammenlignet med Stavanger totalt.

Når det gjelder bruk av illegale rusmidler er bydelsforskjellene stort sett små. Igjen er det ungdom fra Storhaug og Hinna som ligger i det øvre sjiktet. Henholdsvis 12 og 11 prosent har krysset av for at de har brukt hasj eller annen narkotika siste år blant ungdom fra disse bydelene. Andelen som tror de kan skaffe hasj i løpet av to–tre dager er også størst i Storhaug og Hinna. Ungdom fra Eiganes & Våland er stort sett lite involvert i problematferd og litt færre har erfaringer med legale rusmidler enn ungdom flest i Stavanger. Når det gjelder andelen som har brukt narkotika siste år befinner de seg derimot omtrent midt på treet. 10 prosent oppgir at de har brukt illegale rusmidler blant ungdom fra Eiganes og Våland, mot mellom 8 og 9 prosent fra Madla, Tasta, Hundvåg og Hillevåg.

Samlet sett er det Storhaug og Hinna som merker seg ut hva gjelder rusmiddelbruk blant ungdom. Mest overraskende er det kanskje at Hinna har fått denne rollen. Hinna-ungdom er ikke oftere involvert i regelbrudd og kriminalitet enn ungdom flest i Stavanger. Samtidig har bydelen få trekk vi vanligvis forbinder med ungdomsproblemer. Boligområdene ligger ikke sentrumsnært og andelen toforelder-familier, med godt betalte jobber og med høyere utdanning er relativt stor sammenlignet med situasjonen i kommunen for øvrig. Resultatet fra Hinna underbygger imidlertid utsagn fra en del av de ungdommene vi snakket med i etterkant av undersøkelsen. En jente fra Hundvåg sa dette når hun skulle beskrive bydelen og ungdommene der; «Hinna er partyplassen. Der er det mye narko og rus. Det er fra ungdomsskolen og fram til de er tjue. Det kommer litt an på miljøet» (Jente, 10. klasse, Hundvåg). En del av de som jobber med ungdom i Stavanger hadde lignende kommentarer: «Hinna ligger godt an når det gjelder sosioøkonomiske indikatorer, likevel har Forus (område i Hinna bydel) fått et russtempel» (Fritidsklubbansatt i Stavanger). Til en viss grad ser det ut som ungdom og fritidsklubbledere har rett i sine påstander.

Summary

This report is written on commission from the municipality of Stavanger. The findings are based on data from a questionnaire administrated in Mars 2002 to pupils attending secondary school and first year of upper secondary school, mainly aged 13 to 17. The sample consists of 4146 young people and represents about 80 percent of the target population. The data cover a wide range of subjects concerning young people's everyday life. Leisure activities, young people's opinions and involvement in local politics are given special attention in the report. Furthermore, we focus on conduct problems, youth criminality, bullying and substance use. A similar youth study was conducted in Stavanger 1994/1995. Most of the questions in the new study can be compared with this earlier study. Additionally the situation in Stavanger is compared with figures from Oslo and with Norwegian youth in general. For the latter purpose we use data from a large school survey "Young in Norway 2002" which comprises a national representative sample of students in secondary and upper secondary school (13 to 19 years).

Results

A significant part of the youths' leisure-time is used for social interaction with peers. Compared with the situation in 1994/1995 young people in Stavanger spend more of their leisure time with friends in 2002. On the contrary they spend less time on homework and part-time jobs/sideliners. Furthermore, our study shows a decrease in the number of youths taking part in organized leisure activities. In 2002 72 percent take part in at least one organized leisure activity, compared to 81 percent in 1995/1995. Athletic clubs, leisure-time clubs, and song and music organisations are the most common ones.

The second part of the report concerns young people's opinions and involvement in local politics. We have asked young inhabitants of Stavanger about their attitudes towards stereotyped youth groups. In general they express positive attitudes towards groups that in all likelihood would be preferred by their parents as well. Compared with the situation in 1994/1995 young people in Stavanger express more positive attitudes towards homosexuality and immigrants in 2002. The majority (60 percent) in Stavanger have been involved in one or more political activity. Among young people ad-hoc based political activities are most common. If we exclude present and former members of the school council, only 11 percent have participated in

traditional political activities. However, the potential for such activities seems to be high. As an example 29 percent state that they would like to part in a political youth party in the future.

The rate of conduct problems such as vandalism, truancy and stealing in on movies or public transport, shows a slight decline compared with the situation in 1994/1995. Furthermore, involvement in criminal acts is rather uncommon by young people in Stavanger. Overall 16 percent state that they have been involved in criminal activities such as serious vandalism, burglary, theft and threats. One out of four has been involved in a fight without weapons, while only 4 percent have attended one with weapons involved. Mostly it's the young boys in Stavanger who take part in various criminal activities.

Concerning substance use our inquiry shows that the youths in Stavanger resemble youths in other larger cities in Norway. The abuse of alcohol and illegal drug consumption is neither considerably higher nor considerably lower than the abuse in other municipalities we would normally compare Stavanger to. Less Stavanger students consider themselves smokers in 2002 compared with the situation in 1994/1995. On the contrary more students have experienced being drunk and more students have tried narcotics last year.

Referanseliste:

Arner, O. (1995). *Forprosjekt til en nasjonal studie av stoffmisbrukere i behandling: En undersøkelse ved 14 behandlingstiltak i Oslo*. Rapport 3/95. Oslo: Statens institutt for alkohol og narkotikaforskning.

Barnes, G. M., M.P. Farrel & A.Cairns (1986). Parental socialization factors and adolescent drinking behavior. *Journal of Marriage and Family* 48, s. 27–36.

Bakken, A. (1998). *Ungdomstid i storbyen*. NOVA-rapport 7/98. Oslo: Norsk institutt for forskning om oppvekst, velferd og aldring

Bjørklund, T. og Saglie, J. (2000). *Lokalvalg 1999: rekordlav og rekordhøy deltagelse*. Institutt for samfunnsforskning, rapport 2000:12, Oslo

Buvik, K. (1994). *Ungdomslokaler og allaktivitetshus: en landsdekkende kartlegging av etablert drift*. Oslo: Barne- og familiedepartementet, Barne- og ungdomsavdelingen.

Falck, S. (2002). *Barne- og ungdomskriminalitet i Norge på nittitallet*. Oslo: Det kriminalitetsforebyggende råd.

Frønes, I. (2002). *Digitale skiller: utfordringer og strategier*. Bergen: Fagbokforlaget

Frønes, I & Brusdal, R. (2000). *På sporet av den nye tid: kulturelle varsler for en nær fremtid*. Bergen: Fagbokforlaget

Frønes, I. (1998). *De likeverdige: om sosialiseringen og de jevnaldrenes betydning – 2.utg.* Oslo: Universitetsforlaget.

Guldbrandsen, T., Engelstad, F., Klausen, T. B., Skjeie, H., Teigen, M. & Østerud, Ø. (2002). *Norske makteliter. Makt og demokratiutredningen 1998–2003*. Oslo: Gyldendal Norske forlag.

Harter, S. (1988) *Manual for the Self-Perception Profile for Adolescents*. Denver.

Hegna, K. (1996) *Koss har me det? Ungdomsundersøkelsen i Stavanger 1995*. UNGforsk-rapport 1/96. Oslo: Program for ungdomsforskning, Norges forskningsråd.

Hegna, K. & Thoresen, M. (1996). Ungdom i storby – farer og muligheter. I Tormod Øia red.: *Ung på nittitallet. En antologi*. Oslo: Program for ungdomsforskning, Norges forskningsråd.

Helland, H. & Øia, T. (2000). *Forebyggende ungdomsarbeid*. Bergen: Fagbokforlaget

Holtung, A. og Rossow, I. (1998). Alkoholavhold: -karakteristika og utvikling over tid. I: Anders Gustavsson (red). *Alkoholen och kulturen: foredrag om dryckesvanor och nykterhet i Norden vid ett symposium i Fredrikstad, Norge*. I serie: Etnolore; 19 Trykt: Uppsala: Distribusjon: Etnologiska avdelingen, Uppsala universitet.

- Kaufmann, A. (1992). *Kriminalitetsutvikling hos barn og unge. En sammenfatning av risikofaktorer knyttet til individet og psykososialt miljø*. Oslo: Det kriminalitetsforebyggende råd
- Knudsen, K. (1980). *Ulikhet i grunnskolen*. Bergen : Universitetsforlaget, c1980.
- Olweus, D. (1993). *Mobbing i skolen. Hva vi vet og hva vi kan gjøre*. Oxford: Blackwell Publishers.
- Olweus, D. (1992). «Mobbing. Vad vet vi och ved kan vi göra». I Gummerson, M. & Alexandersson, L. (red.): *Brottförebyggande arbete i skolan—några forskningsrön. En konferensrapport*. Stockholm: Almänna förlaget (BRÅ-rapport 1989:2).
- Olweus, D. (1991). «Bully/Victim Problems Among Schoolchildren: Basic Facts and Effects of a Schoolbased Intervention program». I Pepler, D. J. og K. H. Rubin (red.) *The development and Treatment of Childhood Aggression*. Hillsdale New Jersey: Lawrence Erlbaum.
- Pape, H. (1996). Alkoholens gleder og farer i ungdomstiden. I Pedersen, W. & Waal, H. (red) *Rusmidler og veivalg*. Oslo: Cappelen Akademisk Forlag
- Pape, H. & Hammer, T. (1996). *How does Young People's Alcohol Consumption Change During the Transition to Early Adulthood? A longitudinal Study of Changes on Aggregate and Individual Level*. *Addiction*, 9. 1345–1357
- Pape, H. (1995). *Karakteristika ved ungdomskriminalitet og unge lovovertræder*. Oslo: Politihøgskolen
- Pedersen, W. (1998). *Bittersøtt*. Oslo: Universitetsforlaget
- Pedersen, W. & Aas, H. (1995). *Full for første gang. En longitudinell studie*. *Nordisk alkohol tidsskrift* (12):121–132
- Pedersen, W. & Wichstrøm, L. (1995). «Patterns of Delinquency in Norwegian Adolescents». *British Journal of Criminology*, 35, 543–562.
- Pedersen, W. (1993a). Forebyggende foreningsliv? *Tidsskrift for samfunnsforskning* (34):199–218
- Pedersen, W. (1992) Ungdomskriminalitet: Nyanser i grått? *Tidsskrift for samfunnsforskning* 1992, årgang 33, 353–364.
- Pedersen, W. (1990) Foreldre som «alkohollangere»? *Tidsskrift for den norske lægeforening* Vol, 110, (14): 1834–1837.
- Rutter, M., Giller, H. og Hagell, A. (1998). *Antisocial behavior by young people*. Cambridge: Cambridge University Press
- Rørmark, Bjarte (1998). *Fra leder til veileder*. Oslo: Landsrådet for Norges barne- og ungdomsorganisasjoner (LNU)
- Roland, E. (1983). *Strategi mot mobbing*. Stavanger: Universitetsforlaget.
- Rossow, I. & Bø, A.K. (2003). *Metoderapport for datainnsamlingen til Ung i Norge 2002*. Oslo: NOVA.

- Solberg, M. E. & Olweus, D. (2002). «Prevalence Estimation of School Bullying with the Olweus Bully/Victim Questionnaire». *Aggressive Behaviour* (in print, 2002).
- Skog, O. J. (1998) *Å forklare sosiale fenomener. En regresjonsbasert tilnærming*. Oslo: Ad Notam Gyldendal AS
- Skogen, K. (1999). *Cultures and Natures*. NOVA-Rapport 16/99. Oslo: Norsk institutt for forskning om oppvekst, velferd og aldring.
- Skretting, A. (2001) By og land hand i hand. Endringer i narkotikabruk blant ungdom. *Tidsskrift for ungdomsforskning*. Årgang 1. Nr.1: S109–115.
- Skretting, A. (2000). *Ungdom og rusmidler: Data fra SIFAs årlige spørreskjemaundersøkelse 1968–99*. Oslo: Rusmiddeldirektoratet/SIFA
- Skretting, A. (1999). *Bruk av rusmidler ved utgangen av ungdomsskolen: resultater fra den norske delen av den europeiske skoleundersøkelsen – ESPAD, 1995 og 1999*. Oslo: Statens institutt for alkohol- og narkotikaforskning
- Sletten, M.A. (2001a). *Ung i Tromsø – om problematferd, fritid, framtid og samfunnsengasjement*. NOVA-rapport 12/01. Oslo: Norsk institutt for forskning om oppvekst, velferd og aldring
- Sletten, M.A. (2000). *Ung i Frogn*. NOVA-rapport 12/00. Oslo: Norsk institutt for forskning om oppvekst, velferd og aldring
- Stefansen, K. (1997). *Ungdomsundersøkelsen i Strand. Om rusmiddelbruk og framtidsmønstre og skoletilpassning*. NOVA-rapport 25/97. Oslo: Norsk institutt for forskning om oppvekst, velferd og aldring.
- Steen-Johnsen, K. og Engelsrud, G. (2002). «Mellom selvutfoldelse og konformitet – treningssenteret som arena for tvetydig erfaring». I Seippel, Ø. (red.) *Idrettens bevegelser*. Oslo: Novus forlag.
- Strandbu, Å. (1997). *Gutter og jenter i Asker og Bærum. Ungdomsundersøkelsen 1996*. NOVA-rapport 5/97. Oslo: Norsk institutt for forskning om oppvekst, velferd og aldring
- Thoresen, M. (1995) *Ung fritid i Trondheim*. Ungforskrapport 2/95. Oslo: Program for ungdomsforskning, Norges forskningsråd.
- Windle, M. (1990). «A longitudinal Study of Antisocial Behavior in Early Adolescence as Predictors of Late Adolescence Substance Abuse: Gender and Ethnic Grups Difference». *Journal of Abnormal Psychology*, 99, 86–91.
- Wollebæk, D., Selle, P. /Lorentzen, H. (2000): *Frivillig innsats: Sosial integrasjon, demokrati og økonomi*. Bergen: Fagbokforlaget
- Wichstrøm, L., Skogen K. og Øia, T. (1996) Increased rate of conduct problems in urban areas : what is the mechanism? Baltimore: *American Academy of Child and Adolescent Psychiatry*
- Wærdal, R. (1994) *Ung i Bergen*. Ungforskrapport 8/94. Oslo: Program for ungdomsforskning, Norges forskningsråd.

Zuckerman, M. (1979). *Sensation seeking: beyond the optimal level of arousal*. Hillsdale: Lawrence Erlbaum.

Ødegård, G. (2001) *Ungdomstid i Fredrikstad: Om skole fritid, rus, samfunnsengasjement og verdiorienteringer*. Oslo: Norsk institutt for forskning om oppvekst, velferd og aldring.

Øia, T. (2000). *Innvandrerungdom – marginalisering og utvikling av problematferd*. NOVA-rapport 3/00. Oslo: Norsk institutt for forskning om oppvekst, velferd og aldring

Øia, T. (1998a). *Oppvekst i Skien. Et forebyggende perspektiv*. NOVA-rapport 13/98. Oslo: Norsk institutt for forskning om oppvekst, velferd og aldring

Øia, T. (1998b). *Generasjonskløften som ble borte: ungdom, innvandrere og kultur*. Oslo: Cappelen Akademisk Forlag.

Øia, T. (1994). *Norske ungdomskulturer*. Oslo: Opplandske bokforlag

Øia, T. (1993). *Mellom moské og McDonald's: ung og innvandrer i Oslo*. Oslo: Program for ungdomsforskning, Norges forskningsråd.

Øia, T. og Bergwitz, Ø. (1994). *Fritidsmønstre og risikoatferd. En undersøkelse av fritidsvaner til 16–19 åringer i Oslo*. Ungforskrapport 1/94. Oslo: Program for ungdomsforskning, Norges forskningsråd.

Aardal, Bernt (1999) *Velgere i 90-årene*. Oslo: NKS-forlaget.

Andre kilder:

Aschehoug og Gyldendals store norske leksikon (1994) Bind 12 sak-std..

Bfd (2002) St.meld.nr.39, (2001–2002). Oppvekst- og levekår for barn og ungdom i Norge.

ILO (1988). International Standard of Classification of Occupations – ISCO 1988. Geneve.

Mongoland (2001) en film av Arild Østin Omundsen og Gro Elin Hjelle; produsent Ingrid Festøy Ottesen. Oslo: SF Norge.

NSD (1997): Undersøkelse om arbeidsforhold og arbeidserfaringer 1997.

L97 (1997). Lærerplanverket for den tiårige grunnskolen 1997. Oslo: Det kongelige Kirke-, utdannings- og forskningsdepartementet

SSB (2002). Kriminalstatistikken 2000 (NOS C 723). Oslo/Kongsvinger: Statistisk Sentralbyrå

SSB (2002a) Innvandring og innvandrere 2002 (SA 50). B. Lie. Oslo/Kongsvinger: Statistisk Sentralbyrå

SSB (2002b) Til alle døgnets tider; Tidsbruk 1971–2000 (SA 52). O. F. Vaage. Oslo/Kongsvinger: Statistisk Sentralbyrå

SSB (2001) Kriminalitet og rettsvesen. 4.utgave 2001 (SA 48). D. Ellingsen. Oslo/Kongsvinger: Statistisk Sentralbyrå

SSB (1999a) Statistisk årbok 1999 (NOS C 517). Oslo/Kongsvinger: Statistisk Sentralbyrå

SSB (1999b). Kriminalstatistikken 1999 (NOS C 723). Oslo/Kongsvinger: Statistisk Sentralbyrå

Stavanger kommune (2001) Årsmelding Oppvekst og levekår.

Stavanger kommune (2001) Handlings og økonomiplan (2002–2005). Oppvekst og levekår.

BFD (2002) St.meld.nr.39, (2001–2002). Oppvekst- og levekår for barn og ungdom i Norge.

Nettreferanser:

www.barneombudet.no (2002): Mobbesider

www.aftenbladet.no (2002)

www.natteravnene.no (2002)

www.rusdir.no (2002a): Alkoholloven

www.rusdir.no (2002b): Kampanjer

www.sirus.no (2002a): Kommunenes forvaltning av alkohollovene 2002

www.sirus.no (2002b): Ungdomsundersøkelsen 2002, Astrid Skretting.

www.tobakk.no (2002): Sosial- og helsedirektoratet om tobakk

www.ssb.no (2002a): Innvandrerbefolkningen

www.ssb.no (2002b): Innvandrere, husholdninger

www.ssb.no (2002c): Kommunestatistikk

www.ssb.no (2002d): Levekårsundersøkelsen

www.ssb.no (2002e): Alkoholstatistikk 2001

www.stavanger.kommune.no (2002a): Statistikk

Vedlegg 1: Spørreskjema

Er du gutt eller jente?

- Gutt
 Jente

Hvor gammel er du?

Svar: (alder)

Hvilket klassetrinn går du i?

8. klasse
 9. klasse
 10. klasse
 Grunnkurs
 VK I
 VK II
 Går ikke på skole
 Annet

Er du født i Norge?

- Ja
 Nei, jeg flyttet til Norge **før** jeg var 7 år
 Nei, jeg flyttet til Norge **etter** at jeg var blitt 7 år

Er du adoptert fra et annet land?

- Ja
 Nei

Er faren din født i Norge?

- Ja
 Nei, i Norden
 Nei, i Europa/USA
 Nei, i Afrika
 Nei, i Asia
 Nei, i Latin-Amerika
 Nei, annet

Er moren din født i Norge?

- Ja
 Nei, i Norden
 Nei, i Europa/USA
 Nei, i Afrika
 Nei, i Asia
 Nei, i Latin-Amerika
 Nei, annet

Hvilken bydel i Stavanger bor du i?

- Madla
 Tasta
 Hundvåg
 Storhaug
 Hillevåg
 Hinna
 Eiganes og Våland
 Bosatt i annen kommune, nemlig.....

Hvem bor du sammen med nå?

Sett kun ett kryss

- Mor og far
- Mor
- Far
- En av foreldrene med ny samboer eller ektefelle
- Omtrent like mye hos mor og far
- Fosterforeldre
- På hybel, eller lignende
- Annet

Hvilket yrke har dine foreldre? Skriv tittelen på yrket, og kort hva de gjør på jobben.

Yrket til far:

Yrket til mor:

Skriv kort hva
han gjør på jobben:

Skriv kort hva
hun gjør på jobben:

.....

.....

Er far i arbeid nå?

- Ja, heltid
- Ja, deltid
- Arbeidsledig
- Trygdet
- Hjemmeværende
- Går på skole, kurs e.l.
- Død

Er mor i arbeid nå?

- Ja, heltid
- Ja, deltid
- Arbeidsledig
- Trygdet
- Hjemmeværende
- Går på skole, kurs e.l.
- Død

Hvor mange bøker tror du det er hjemme hos dere?

(NB! En meter bokhylle tilsvarer omtrent 50 bøker)

- Ingen
- Mindre enn 20
- 20–100
- 100–500
- 500–1000
- Mer enn 1000

Hvilken studieretning i videregående skole
ønsker du helst å gå på?

(NB! Dersom du går på videregående skole,
kryss av på den retningen du har valgt)

- Allmenne og økonomisk/administrative fag
- Musikk, dans og drama
- Idrettsfag
- Helse- og sosialfag
- Naturbruk
- Formgivingsfag
- Hotell- og næringsmiddelfag
- Byggfag
- Tekniske byggfag
- Elektrofag
- Mekaniske fag
- Kjemi- og prosessfag
- Trearbeidsfag
- Salg og service
- Media og kommunikasjon
- Annet

- Hvilken endelig utdanning tar du sikte på?
- Har ikke bestemt meg
 - Vil ikke ta mer utdanning utover 10. klasse
 - Vil slutte etter grunnkurset
 - Yrkesfaglig utdanning
 - Videregående allmennfag/økon./adm.
 - Lærerskole, høyskole, sosionom-, sykepleier-, teknisk-, økonomisk- eller administrativ utdanning
 - Universitet, eller annen langvarig utdanning på tilsvarende nivå

- Ønsker du å bosette deg på hjemstedet ditt når du er ferdig med utdanningen din?
- Ja, svært gjerne
 - Ja, dersom det faller seg slik
 - Usikker
 - Nei, jeg ønsker å bosette meg et annet sted

- Hvis du tror du kommer til å flytte etter at du er ferdig med utdanningen din, hvor vil du helst bo?
Sett ett kryss for det som passer best
- Tror ikke jeg kommer til å flytte
 - I eller like utenfor større by (Oslo, Bergen, Trondheim, Stavanger)
 - I eller utenfor mellomstor eller liten by
 - Større tettsted (ikke by)
 - Lite tettsted/bygdesentrum
 - Spredtbygd strøk
 - Annet land
 - Usikker på hvor jeg vil flytte

Sist du fikk karakterer i karakterboka, hvilke karakterer fikk du?
(Dersom du ennå ikke har hatt karakteroppgjør, kan du hoppe over dette spørsmålet)

	0	1	2	3	4	5	6
Norsk hovedmål	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Matematikk	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Engelsk	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐

Nedenfor er det en del påstander om hvordan det er å gå på skolen. Kryss av i den ruten som passer best for deg.

	Helt enig	Litt enig	Litt uenig	Helt uenig
Å få gode karakterer er viktig	☐	☐	☐	☐
Jeg trives på skolen	☐	☐	☐	☐
Skolen kommer godt med uansett hva jeg skal drive med senere	☐	☐	☐	☐
Vi lærer mye interessant på skolen	☐	☐	☐	☐
Lærerne våre er flinke til å undervise	☐	☐	☐	☐
Skoletida er den beste tida i et menneskes liv	☐	☐	☐	☐

- Hvor mange timer bruker du gjennomsnittlig pr. dag på lekser?
- Gjør ikke eller nesten aldri lekser
 - Mindre enn ½ time
 - 1 time
 - 1-2 timer
 - 2-3 timer
 - 3-4 timer
 - Mer enn 4 timer

Her er nevnt en del ting som du kan bruke fritiden din til. Tenk tilbake på **siste uke, siste 7 dager**.
 Hvor mange ganger har du:

Antall ganger
 (skriv tallet)

Besøkt nabo	
Besøkt familie	
Gått på kafé eller snackbar	
Drevet med trening i et idrettslag	
Drevet med dans, jazzballett, aerobic, folkedans eller lignende	
Vært på kampsport- eller selvforsvarstrening (boksing, karate, kick-boksing eller lignende)	
Vært på treningsstudio/helsestudio	
Trimmet på egen hånd (løpt en tur, gått i svømmehall etc.)	
Vært i fritidsklubb	
Gjort lekser	
Vært på møte i et lag eller forening	
Vært på øving eller spilt instrumenter sammen med andre	
Gjort noe sammen med mor og far (hobby, trening eller lignende)	
Brukt størstedelen av kvelden ute sammen med venner/kamerater	
Skrudd på bil eller motorsykkel	
Sett på video	
Vært på diskotek	
Hjulpet til hjemme (vasket, ryddet osv.)	
Vært sammen med venner hjemme hos meg, eller hos dem	
Kjørt eller sittet på med bil, motorsykkel eller moped for moro skyld (kjørt for å kjøre en tur)	
Tegnet, malt eller skrevet dikt hjemme på egen hånd	
Hatt jobb etter skolen	
Stått og hengt på et gatehjørne, utenfor en kiosk eller på en bensinstasjon e.l.	
Dratt inn til sentrum	
Vært hjemme alene, eller sammen med far og mor, eller søsken hele kvelden	
Sett på TV	
Spilt dataspill	
Brukt datamaskin til annet enn spill	
Vært på Internett	
Hørt på musikk	
Spilt på spilleautomat (med pengepremie)	
Shoppet (vært i butikker og kanskje kjøpt noe)	
Lest i en bok (ikke skolebok)	
Lest avis	

Hvor ofte har du gjort følgende ting i løpet av den **siste måneden–de siste 30 dager?**

	Antall ganger
Gått på bibliotek	<input type="text"/>
Vært på kino	<input type="text"/>
Lest en bok (ikke skolebok)	<input type="text"/>
Vært på tur i skog og mark	<input type="text"/>
Vært tilskuer på et idrettsarrangement	<input type="text"/>
Vært på diskotek	<input type="text"/>
Spilt teater	<input type="text"/>

Hvor ofte har du gjort følgende ting i løpet av det **siste året–de siste 12 månedene?**

	0 ganger	1 gang	2 ganger	3–4 ganger	5 eller flere
Sett på teaterforestilling	☐	☐	☐	☐	☐
Vært på revy, musikkspill etc.	☐	☐	☐	☐	☐
Gått på museum	☐	☐	☐	☐	☐
Gått på kunstutstilling	☐	☐	☐	☐	☐
Gått på rock- eller popkonsert	☐	☐	☐	☐	☐
Gått på klassisk konsert	☐	☐	☐	☐	☐
Gått på gospel- eller kirkekonsert	☐	☐	☐	☐	☐
Vært på houseparty	☐	☐	☐	☐	☐

Driver du aktivt med sport eller idrett?

- Nei
- Nei, men jeg var aktiv før
- Ja, men jeg driver ikke med organisert trening, konkurranser
- Ja, jeg driver aktivt og deltar i konkurranser

Er du, eller har du vært med i noen av følgende foreninger, klubber eller lag?
 Du skal sette **ett kryss for hver av de organisasjonene** du er med i eller har vært med i tidligere.
 Dersom du aldri har vært med i noen organisasjon, så gå videre til neste spørsmål.

	Er med i	Har vært med i
Motorklubb	☐	☐
Avholdsforening	☐	☐
Fritidsklubb	☐	☐
Idrettslag	☐	☐
Supporterklubb	☐	☐
Politisk organisasjon	☐	☐
Kristne foreninger	☐	☐
Ikke-kristent trossamfunn	☐	☐
4H	☐	☐
Speideren	☐	☐
Røde Kors, Norsk Folkehjelp eller lignende	☐	☐
Musikkorps, kor, orkester	☐	☐
Forening for dyrehold (hunder, kaniner, akvarier, ridning og lignende)	☐	☐
Hobbyklubb (frimerker, modellfly, syforening og lignende)	☐	☐
Teater/dramagruppe	☐	☐
Jakt- og fiskeforening	☐	☐
Stavanger turistforening	☐	☐
Miljøvernorganisasjon	☐	☐
Klatreklubb	☐	☐
Rockeklubb/bandøvelser	☐	☐
Rollespill-klubb	☐	☐
Annen organisasjon, skriv hvilken	☐	☐

I enkelte vennekretser har man for vane å samles rundt særskilte gjøremål. En kameratflokk spiller kanskje rollespill sammen hver søndag ettermiddag. Andre er kan hende med i en matklubb som møtes første torsdag i måneden. Man møtes til relativt faste tider, og gjør omtrent de samme tingene hver gang. La oss kalle dette for det uformelle foreningslivet.

Er du med i en slik uformell forening? Ja
 Nei

Hvis ja, beskriv kort hva dere gjør?

Dersom du har sluttet i en eller flere foreninger, lag eller klubber, hvorfor har du sluttet?

Kryss av bak hver påstand i den ruta som passer best

	Stemmer svært bra	Stemmer litt	Stemmer ikke
Venner sluttet	☐	☐	☐
Fikk andre interesser	☐	☐	☐
Tok for mye tid å være med	☐	☐	☐
Kravene til å kunne hevde seg ble for store	☐	☐	☐
Måtte slutte fordi jeg ble for gammel	☐	☐	☐
Jeg flyttet til et annet sted	☐	☐	☐
Dårlige ledere	☐	☐	☐
Vi medlemmer fikk lov til å bestemme alt for lite	☐	☐	☐
Ble for dyrt	☐	☐	☐
For lange reiser, transportproblemer	☐	☐	☐
Foreningen, laget eller klubben ble nedlagt	☐	☐	☐
Det var ikke spennende nok	☐	☐	☐
Jeg vokste i fra det	☐	☐	☐
Skolearbeidet ble for krevende	☐	☐	☐
Jeg begynte i en annen forening	☐	☐	☐

Har du gjort noen av aktivitetene som er nevnt under? **Kunne du tenke deg** å gjøre noe av dette i framtida?

Sett 2 kryss på hver linje

	Gjør eller har gjort		Kunne tenke meg å gjøre i framtida	
	Ja	Nei	Ja	Nei
Aktiv i et ungdomsparti	☐	☐	☐	☐
Aktiv i en annen politisk organisasjon	☐	☐	☐	☐
Fått oppmerksomhet i media for en politisk sak	☐	☐	☐	☐
Deltatt i en underskriftsaksjon	☐	☐	☐	☐
Deltatt på politisk markering (folkemøter, demonstrasjonstog e.l)	☐	☐	☐	☐
Deltatt i ulovlige aksjoner	☐	☐	☐	☐
Skrevet politiske meningsytringer på vegger og lignende	☐	☐	☐	☐
Skadet offentlig eller privat eiendom i protest	☐	☐	☐	☐
Boikottet bestemte produkter eller firmaer	☐	☐	☐	☐
Aktiv i elevrådsarbeid	☐	☐	☐	☐
Med i ungdomsråd/ungdommens kommunestyre e.l	☐	☐	☐	☐

Når du er sammen med venner, vil du da si at du vanligvis er sammen med

Sett bare ett kryss

- En eller to faste
- En eller to faste som ofte er med i en gjeng/gruppe av ungdommer
- En gjeng/gruppe av ungdommer som holder sammen
- Nokså tilfeldig hvem jeg treffer på
- Er ikke så ofte sammen med jevnaldrende
- Annet, skriv her:.....

Når du er sammen med annen ungdom, hvor er det da vanlig at dere oppholder dere?

	Ofte	Av og til	Aldri
Hjemme hos hverandre	☐	☐	☐
I foreninger, lag eller klubber som ligger i nærheten av der jeg bor	☐	☐	☐
På gatehjørne, hamburgerbar, senter e.l. der jeg bor	☐	☐	☐
I foreninger som ligger så langt fra der jeg bor at jeg må kjøres, eller bruke buss, tog, båt	☐	☐	☐
På gatehjørne, hamburgerbar, senter e.l. som ligger ganske langt fra der jeg bor	☐	☐	☐
Kjører mye rundt i bil, motorsykkkel eller moped	☐	☐	☐
Ute i skog og mark	☐	☐	☐
På torget i Stavanger sentrum	☐	☐	☐
På Arneageren eller Kulturhuset	☐	☐	☐
Andre steder, skriv hvor:	☐	☐	☐

Har du vært i Stavanger sentrum på kveldstid siste uke (siste syv dager) når du ikke regner med reising til og fra skole/arbeid? *Kryss av i ruten for de kveldene du har vært i sentrum.*

- Mandag
- Tirsdag
- Onsdag
- Torsdag
- Fredag
- Lørdag
- Søndag

Når du reiser fra hjemstedet ditt om kveldene på fritida, for å besøke et annet sted, hvorfor gjør du dette? Kryss av bak de grunnene som er oppgitt i den ruta som passer best. Husk at du ofte kan ha flere grunner samtidig for å reise bort.

	Ja, ofte	Noen ganger	Nei, aldri eller nesten aldri
<i>Jeg reiser fra hjemstedet...</i>			
...for å dra på fest, dans/diskotek	☐	☐	☐
...for å gå på kino, teater, konserter o.l.	☐	☐	☐
...for å kjøre rundt i bil	☐	☐	☐
...for å kjøre rundt med motorsykkkel, scooter, moped	☐	☐	☐
...for å treffe en bestevenn	☐	☐	☐
...for å besøke slektninger	☐	☐	☐
...for å dra på øving, trening, treff i en forening, lag eller klubb	☐	☐	☐
...for å treffe, være sammen med kjæresten	☐	☐	☐
...for å treffe en gjeng/gruppe ungdommer som jeg holder meg sammen med	☐	☐	☐

Tenk deg at det skulle startes opp et nytt tiltak eller bygges et nytt anlegg for ungdom i ditt nærmiljø.
Hvor ofte tror du at du ville bruke de ulike tilbudene?

Sett ett kryss for hver linje

	Daglig	Ukentlig	Månedlig	Aldri eller nesten aldri
Et hus der foreninger for ungdom kan holde til	☐	☐	☐	☐
Senter for motorinteressert ungdom	☐	☐	☐	☐
Rockeklubb	☐	☐	☐	☐
Øvingslokale for ungdom	☐	☐	☐	☐
Klatrevegg	☐	☐	☐	☐
Basket-baner	☐	☐	☐	☐
Anlegg for skateboard	☐	☐	☐	☐
Fritidsklubb	☐	☐	☐	☐
Ungdomsdiskotek	☐	☐	☐	☐
Bedre kinotilbud	☐	☐	☐	☐
Et ungdommens hus	☐	☐	☐	☐
Ridesenter	☐	☐	☐	☐
Spillehaller med automater	☐	☐	☐	☐
Danse- og treningsstudio	☐	☐	☐	☐
Et sted der unge som er interessert i dyr kan møtes	☐	☐	☐	☐
Bedre treningsanlegg ute (lysløype, slalåmbakke, tennisbane, fotballbane, friidrettsanlegg o.l.)	☐	☐	☐	☐
Idrettshall, inneanlegg for sport	☐	☐	☐	☐
Svømmehall	☐	☐	☐	☐
Bibliotek nærmere der du bor	☐	☐	☐	☐
Amatørteater/revy	☐	☐	☐	☐
Et senter for maling/tegning	☐	☐	☐	☐
Annet, skriv hva:	☐	☐	☐	☐

Hva mener du er **de tre viktigste dagene** fritidsklubben bør være åpen?

Sett tre kryss.

- Mandag
- Tirsdag
- Onsdag
- Torsdag
- Fredag
- Lørdag
- Søndag

Ville du selv brukt fritidsklubben jevnlig, dersom den var åpen på disse dagene?

Sett ett kryss for hver dag.

	Ja	Nei
Mandag	☐	☐
Tirsdag	☐	☐
Onsdag	☐	☐
Torsdag	☐	☐
Fredag	☐	☐
Lørdag	☐	☐
Søndag	☐	☐

Her er beskrevet en del handlinger som har å gjøre med brudd på regler i skole og samfunn. Andre spørsmål gjelder ting som er ulovlige eller på grensen til det ulovlige, men som mange likevel gjør.

Har du vært med på / gjort noe av dette det siste året—**de siste 12 månedene?**

Sett ett kryss på hver linje	0 ganger	1 gang	2–5 ganger	6–10 ganger	10–50 ganger	Mer enn 50 ganger
Stjålet penger eller ting fra noen i familien din	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Tatt saker til en verdi av mellom 100 og 500 kroner fra butikk eller kiosk uten å betale	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Med vilje ødelagt eller knust vindusruter, busseter, telefonkiosker, postkasser eller lignende	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Lurt deg fra å betale på kino, buss, tog e.l.	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Skulket skolen	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Vært borte en hel natt uten at foreldrene dine visste hvor du var, eller hvor du sa at du var et annet sted enn det du var i virkeligheten	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Stjålet bil eller motorsykel	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Hatt en voldsom krangel med en lærer	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Brutt deg inn for å stjele noe	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Vært i slåsskamp (uten våpen)	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Vært i slåsskamp hvor du har brukt våpen (f.eks. kniv)	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Truet til deg penger eller ting	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Vært i kontakt med politiet på grunn av noe ulovlig du har gjort	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Mobbet eller plaget andre	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Gjort hærværk eller skade for mer enn 1000 kroner	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Drukket så mye at du har følt deg tydelig beruset	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Brukt hasj, marihuana eller annet narkotika	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Sniffet	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Brukt tabletter (legemidler) for å få rus	☐	☐	☐	☐	☐	☐

Har du **noen gang** blitt tilbudt eller brukt følgende stoffer

NB: Sett 2 kryss for hver linje - **ett** for "tilbudt" og **ett** for "brukt"

	Tilbudt		Brukt	
	Ja	Nei	Ja	Nei
Hasj eller marihuana	☐	☐	☐	☐
Kokain	☐	☐	☐	☐
Ecstasy ("E")	☐	☐	☐	☐
Amfetamin ("speed")	☐	☐	☐	☐
LSD	☐	☐	☐	☐
Zetacyllin ("kanel")	☐	☐	☐	☐
GHB	☐	☐	☐	☐
Heroin	☐	☐	☐	☐

Hvis du ønsket å få tak i marihuana eller hasj, tror du at du ville klare å skaffe deg stoffet i løpet av to til tre dager?

- Ja
 Nei
 Vet ikke

Røyker du?

- Ja
 Nei

Vi vil gjerne vite litt mer om røyking. Hvilket av svaralternativene nedenfor passer best for deg?

- Har aldri røykt
 Har aldri røykt fast og røyker ikke i det hele tatt nå
 Har røykt fast, men har sluttet helt nå
 Røyker, men ikke daglig
 Røyker daglig, omtrent.....sigaretter per dag

Har du noen gang drukket øl, vin eller brennevin?
Kryss av for det svaret som passer best til ditt forbruk

- Jeg har aldri smakt øl, vin eller brennevin
 Jeg har så vidt smakt alkohol, men drikker aldri, eller nesten aldri
 Drikker ca. 1 gang pr. måned
 Drikker 2-3 ganger pr. måned
 Drikker ca. 1 gang pr. uke
 Drikker mer enn en gang pr. uke

Har du noen gang drukket så mye alkohol at du har følt deg beruset?

- Nei

I tilfelle ja, hvor gammel var du første gangen?

- Ja, jeg var år gammel den første gangen

Sist gang du drakk alkohol, hvor mange "drinker" drakk du da?
Som en drink regnes en ½ flaske pils, 1 stort glass svakvin, 1 glass sterkvin eller 1 drink brennevin (ca. 4 cl).

- Jeg har aldri drukket alkohol
Jeg drakk ca. drinker

- Drikker faren din alkohol?
- Nei
 - En sjelden gang
 - Vanligvis omtrent en gang i uka
 - Vanligvis flere ganger i uka
 - Daglig

- Drikker moren din alkohol?
- Nei
 - En sjelden gang
 - Vanligvis omtrent en gang i uka
 - Vanligvis flere ganger i uka
 - Daglig

Hender det at du får alkohol av foreldrene dine? *Sett ett kryss for hver linje.*

	Ofte	Av og til	Aldri
Ved spesielle anledninger som nyttårsaften, 17. mai o.l.	☐	☐	☐
Til søndagsmiddagen	☐	☐	☐
Til å drikke hjemme uten at det er noen spesiell anledning	☐	☐	☐
Til å ha med på fest	☐	☐	☐

NB! Hvis du **ikke** har drukket alkohol det siste året, kan du hoppe over spørsmålene nedenfor og gå til neste side (s. 13)

- Hvor mange ganger har du i løpet av **de fire siste uker** drukket mer enn et par slurker alkohol?
- Ingen ganger
 - (antall ganger)

Hvordan har du fått tak i alkohol **de siste 12 måneder?**

	Ingen ganger	1 gang	2-4 ganger	5 eller flere ganger
Kjøpt (øl) selv i butikk	☐	☐	☐	☐
Kjøpt selv på polet	☐	☐	☐	☐
Druknet på utested (diskotek, bar, pub eller liknende)	☐	☐	☐	☐
Fått av mor eller far	☐	☐	☐	☐
Tatt hjemme (uten lov)	☐	☐	☐	☐
Fått eller kjøpt av andre ungdommer	☐	☐	☐	☐
Kjøpt av andre voksne	☐	☐	☐	☐
Fått tak i alkohol på andre måter	☐	☐	☐	☐

- Tror du foreldrene dine vet at du drikker alkohol?
- Ja, helt sikkert
 - Ja, trolig
 - De har kanskje en mistanke
 - Nei, helt sikkert ikke
 - Vet ikke

Har du i løpet av **de siste 12 månedene** blitt utsatt for noe av det følgende? Sett **ett** kryss for hver linje

	Ingen ganger	1 gang	2-5 ganger	Mer enn 5 ganger
Trusler om vold (så du ble redd)	☐	☐	☐	☐
Blitt slått uten å få synlige merker	☐	☐	☐	☐
Vold som førte til merker eller skader uten at du trengte legehjelp	☐	☐	☐	☐
Blitt så skadet at du trengte legehjelp	☐	☐	☐	☐

Blir du selv noen ganger plaget, ertet eller frosset ut av andre elever på skoleveien eller i friminuttene?

- Nesten hver dag
 Et par ganger i uka
 Ca. en gang i uka
 Ca. hver 14. dag
 Aldri, eller nesten aldri

Nedenfor er det en del utsagn ungdommer kan gi om seg selv og sine foreldre (eller andre voksne de bor sammen med). Hvis du bare eller nesten bare er sammen med en av dem, så ta bare hensyn til den av foreldrene du er sammen med. Vi vil be deg krysse av i den ruten som passer best på situasjonen hjemme hos deg.

	Stemmer helt	Stemmer godt	Stemmer ganske godt	Stemmer omtrent	Stemmer ikke særlig godt	Stemmer ikke i det hele tatt
Foreldrene mine pleier å vite hvor jeg er og hva jeg gjør i fritida	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Foreldrene mine kjenner de fleste av de vennene/venninnene jeg er sammen med på fritida	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Foreldrene mine er svært interessert i skolearbeidet mitt	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Foreldrene mine er svært interessert i fritidsaktivitetene mine	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Jeg snakker ofte med foreldrene mine om ting jeg er opptatt av	☐	☐	☐	☐	☐	☐

Nedenfor er det noen utsagn om hvordan du synes du selv er. Kryss av for det som passer deg best.

	Stemmer svært godt	Stemmer ganske godt	Stemmer ganske dårlig	Stemmer svært dårlig
Jeg er ofte skuffet over meg selv	☐	☐	☐	☐
Jeg liker ikke den måten jeg lever livet mitt på	☐	☐	☐	☐
Jeg er stort sett fornøyd med meg selv	☐	☐	☐	☐
Jeg liker meg selv slik jeg er	☐	☐	☐	☐
Jeg er svært fornøyd med hvordan jeg er	☐	☐	☐	☐

Tenk deg at du hadde et personlig problem og følte deg utafør og trist. Hvem er det sannsynlig at du ville snakke med, søke hjelp hos?

Sett ett kryss for hver linje

	Ja, sikkert	Ja, kanskje	Nei
Ingen	☐	☐	☐
Mor	☐	☐	☐
Far	☐	☐	☐
Søsken	☐	☐	☐
Venn(er)	☐	☐	☐
Kjæreste	☐	☐	☐
Slektninger	☐	☐	☐
Voksne som bor i nærheten	☐	☐	☐
Lærer	☐	☐	☐
Uteseksjonen	☐	☐	☐
Leder(e) i fritidsklubb	☐	☐	☐
Kateketen eller presten	☐	☐	☐
Helsetjenesten	☐	☐	☐

Tenk deg at du ble lagt inn på sykehuset i en lengre periode. Ville dine beste venner besøke deg jevnlig?

- Helt sikkert
 Antakelig
 Neppe
 Jeg har ingen jeg vil kalle venner nå for tiden

Hvordan stiller du deg til kristendommen?

- Jeg er personlig kristen
 Jeg tror det finnes en Gud, men religion betyr ikke så mye for meg i det daglige
 Usikker
 Jeg tror ikke det finnes noen Gud
 Jeg tilhører en annen religion, nemlig.....

	Ja	Nei
Har du egen mobiltelefon?	☐	☐
Har du tilgang til datamaskin hjemme?	☐	☐
Har du tilgang til TV-spill hjemme (Playstation, Nintendo eller lignende)?	☐	☐
Har du tilgang til Internett hjemme?	☐	☐
Har du egen TV på rommet ditt?	☐	☐

Hvor lang tid bruker du vanligvis når du gjør følgende i løpet av **en hverdag** (ikke lørdag/søndag) utenom skolen?

	Vanligvis ikke	Mindre enn 1 time	1–2 timer	2–3 timer	3–4 timer	Mer enn 4 timer
Ser på TV	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Ser på videofilmer/DVD	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Spiller TV-spill (Playstation/Nintendo o.l.)	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Spiller PC-spill	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Chatter med andre på Internett	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Skriver eller leser e-post	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Bruker PC til andre ting	☐	☐	☐	☐	☐	☐

Her er det ramset opp en rekke ulike grupper ungdom. Tenk deg at du har en skala fra 1 til 10. Hvis du liker gruppa, eller det gruppa driver med, gir du den mellom seks og ti poeng. Du gir den flere poeng desto mer du liker den. Hvis du derimot ikke liker gruppa, eller det gruppa driver med, gir du den mellom fem og ett poeng. Du gir gruppa mindre poeng desto mindre du liker den.

Du kan godt gi det samme antall poeng til flere ulike grupper. Dersom du ikke kjenner til, eller har hørt om gruppa, hopper du over.

Antall poeng

Hvor mange poeng vil du gi:	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
Idrettsungdom	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Ungdom som går i fritidsklubb	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Innvandrerungdom	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Ungdom i kristelige skolelag	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Satanister	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Homofile ungdommer	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Ungdommer som kjøper moteklær	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Våpeninteressert ungdom	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Ungdom som strever hardt for å få gode karakterer på skolen	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Motorungdom	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Militærnekttere	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Speiderungdom	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Ungdom som deltar i skjønnhetskonkurranser	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Ungdom i Ten-sing, menighetsungdomsklubb	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Ungdom som støtter Bellona og Natur og Ungdom	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Ungdom som kjemper mot innvandring	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Ungdom som drikker mye alkohol	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Ungdom som investerer i aksjer	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Nynazister	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Ungdom som røyker hasj iblant	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Skatere	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Ungdom som aldri drikker alkohol	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Taggere	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐

Tusen takk for hjelpen!

Vedlegg 2: Tabellhefte

Bakgrunnsvariabler:

Hvilket klassetrinn går du i?

	Madla	Tasta	Hundvåg	Stor- haug	Hille- våg	Hinna	Eiganes/ Våland	Annen/ ikke svart	Alle
8.klasse	31	31	24	25	26	33	26	8	26
9.klasse	27	25	29	26	28	28	24	14	25
10.klasse	24	29	30	27	29	25	29	11	25
Grunnkurs	18	16	17	22	18	15	21	67	24
Totalt	100	100	100	100	100	100	100	100	100
N	850	520	442	306	388	642	447	503	4098

($p < 0,001$)

Er du født i Norge?

	Madla	Tasta	Hund- våg	Stor- haug	Hille- våg	Hinna	Eiganes/ Våland	Annen/ ikke svart	Alle
Ja	93	92	94	89	91	94	91	92	92
Nei, jeg flyttet til Norge før jeg var 7 år	4	5	4	7	7	5	7	6	5
Nei, jeg flyttet til Norge etter at jeg var blitt 7 år	3	3	3	4	1	1	3	2	2
Totalt	100	100	100	100	100	100	100	100	100
N	852	518	442	305	386	642	447	507	4099

($p = 0,155$)

Er du adoptert fra et annet land?

	Madla	Tasta	Hund- våg	Stor- haug	Hille- våg	Hinna	Eiganes / Våland	Annen/ ikke svart	Alle
Ja	2	2	1	2	1	2	3	2	2
Nei	98	98	99	98	99	98	97	98	98
Totalt	100	100	100	100	100	100	100	100	100
N	842	512	438	301	385	636	438	498	4050

($p = 0,500$)

Hvilken studieretning i videregående skole ønsker du helst å gå på?

	Madla	Tasta	Hund- våg	Stor- haug	Hille- våg	Hinna	Eiganes/ Våland	Annen/ ikke svart	Alle
Allmenne, økon./admin. fag	43	43	29	37	40	47	55	35	42
Musikk, dans og drama	8	8	6	8	7	6	9	3	7
Idrettsfag	8	6	9	9	8	8	7	2	7
Helse- og sosialfag	5	7	8	5	7	6	3	9	6
Naturbruk	1	2	2	0	1	1	0	0	1
Formgivingsfag	6	5	7	8	8	6	4	7	6
Hotell- og næringsmiddelfag	4	5	6	7	5	5	4	8	5
Byggfag	3	2	4	2	2	2	1	4	2
Tekniske byggfag	1	1	1	1	0	2	1	3	1
Elektrofag	5	5	8	5	5	5	5	11	6
Mekaniske fag	4	5	4	5	4	3	2	7	4
Kjemi- og prosessfag	1	1		0	1	1	0	2	1
Trearbeidsfag		1	1	0	1	0	0	1	0
Salg og service	3	2	5	2	1	1	1	4	2
Media og kommunikasjon	3	4	5	5	3	3	3	1	3
Annet	5	4	5	6	6	5	5	4	5
Totalt	100	100	100	100	100	100	100	100	100
N	785	484	411	288	357	591	418	480	3814

(p<0,001)

Hvem bor du sammen med nå?

	Madla	Tasta	Hund- våg	Stor- haug	Hille- våg	Hinna	Eiganes/ Våland	Annen/ ikke svart	Alle
Mor og far	72	73	73	68	67	75	73	66	71
Mor	13	10	8	13	17	11	10	13	12
Far	2	4	4	5	2	2	2	3	3
En av foreldrene med ny samboer eller ektefelle	7	7	11	8	5	6	6	9	7
Omtrent like mye hos mor/far	4	4	5	2	7	5	7	2	4
Fosterforeldre	0	0		1	0	1	0	2	1
På hybel, eller lignende	0	2	1	3	2	0	1	4	1
Annet	1	1	0	1	0		1	1	1
Totalt	100	100	100	100	100	100	100	100	100
N	842	513	440	305	389	637	446	501	4073

(p<0,001)

Foreldrenes landbakgrunn.

	Madla	Tasta	Hund- våg	Stor- haug	Hille- våg	Hinna	Eiganes/ Våland	Annen/ ikke svart	Alle
Norsk/vestlig bakgrunn	94	94	94	88	95	94	96	95	94
Ikke-vestlig innvandrerbakgrunn	6	6	6	12	5	6	4	5	6
Totalt	100	100	100	100	100	100	100	100	100
N	846	508	438	296	382	634	435	492	4031

($p=0,001$)

Foreldrenes yrke/arbeidsmarkedsstatus.

	Madla	Tasta	Hund- våg	Stor- haug	Hille- våg	Hinna	Eiganes/ Våland	Annen/ ikke svart	Alle
Ledere	9	6	8	5	6	7	10	7	7
tek/øko mellomlag	32	29	27	26	31	38	38	27	32
Hum./sos. mellomlag	16	19	14	22	17	18	22	14	17
Lavere funksjonærer/ Primærnæring/ Arbeider	42	45	50	47	45	36	28	51	42
Begge utenfor arbeidsmarkedet	1	2	2	1	1	0	1	1	1
Totalt	100	100	100	100	100	100	100	100	100
N	803	487	410	286	358	611	426	454	3835

($p<0,001$)

Hvor mange bøker tror du det er hjemme hos dere? NB! En meter bokhylle tilsvarer omtrent 50 bøker.

	Madla	Tasta	Hund- våg	Stor- haug	Hille- våg	Hinna	Eiganes/ Våland	Annen/ ikke svart	Alle
100 eller færre	25	24	28	27	30	19	17	31	25
100 til 500	41	41	47	36	38	42	37	35	40
Mer enn 500	34	35	25	37	31	39	46	34	35
Totalt	100	100	100	100	100	100	100	100	100
N	839	511	435	302	383	630	443	495	4038

($p<0,001$)

Utdannings- og flytteplaner:

Hvilken endelig utdanning tar du sikte på? NB! Dersom du går på videregående skole kryss av på den retningen du har valgt.

	Madla	Tasta	Hund- våg	Stor- haug	Hille- våg	Hinna	Eiganes/ Våland	Annen/ ikke svart	Alle
Har ikke bestemt meg	46	47	48	47	48	44	46	32	45
Vil ikke ta mer utdanning utover 10. klasse	0	1	0	1	0	0	0	1	0
Vil slutte etter grunnkurset	0	0	1				0	1	0
Yrkesfaglig utdanning	14	14	20	17	16	12	9	31	16
Videregående allmennfag/økon./adm.	9	6	7	6	7	9	9	4	7
Lærerskole, høyskole, sosionom-, sykepleier-, teknisk-, økon	7	7	8	9	7	8	6	10	8
Universitet, eller annen langvarig utdanning på tilsvarende	24	24	16	20	22	26	28	22	23
Totalt	100	100	100	100	100	100	100	100	100
N	828	506	431	296	376	624	437	492	3990

($p < 0,001$)

Ønsker du å bosette deg på hjemstedet ditt når du er ferdig med utdanningen din?

	Madla	Tasta	Hund- våg	Stor- haug	Hille- våg	Hinna	Eiganes/ Våland	Annen/ ikke svart	Alle
Ja, svært gjerne	18	19	21	21	18	19	18	21	19
Ja, dersom det faller seg slik	25	28	26	25	31	29	24	23	26
Usikker	39	34	38	35	36	36	38	36	37
Nei, jeg ønsker å bosette meg et annet sted	18	18	15	19	15	16	19	20	18
Totalt	100	100	100	100	100	100	100	100	100
N	833	509	437	302	387	638	443	503	4052

($p = 0,497$)

Hvis du tror du kommer til å flytte etter at du er ferdig med utdanning, hvor vil du helst bo?

	Madla	Tasta	Hund- våg	Stor- haug	Hille- våg	Hinna	Eiganes / Våland	Annen/ ikke svart	Alle
Tror ikke jeg kommer til å flytte	13	18	17	17	16	15	14	14	15
I eller like utenfor større by (Oslo, Bergen, Trondheim, Sta	33	31	37	35	36	34	35	33	34
I eller utenfor mellomstor eller liten by	2	2	3	1	3	3	3	3	3
Større tettsted (ikke by)	1	1	0	0	1	1	0	3	1
Lite tettsted/ bygdesentrum	2	2	2	1	0	1		2	1
Spredtbygd strøk	1	0	1	0	1		0	2	1
Annet land	20	20	12	22	18	19	28	18	19
Usikker på hvor jeg vil flytte	29	26	28	23	26	27	20	26	26
Totalt	100	100	100	100	100	100	100	100	100
N	818	497	435	295	373	621	435	486	3960

(p<0,001)

Skole:

Sist du fikk karakterer i karakterboka, hvilke karakterer fikk du da? Gjennomsnitt (0-6)

	Norsk hovedmål (0-6)***			Matematikk (0-6)***			Engelsk (0-6)***		
	Gj.snitt	N	Std. avvik	Gj.snitt	N	Std. avvik	Gj.snitt	N	Std. avvik
Eiganes/Våland	4,11	418	0,80	3,83	421	1,02	4,10	419	0,89
Madla	4,04	679	0,85	3,78	691	1,05	4,04	682	0,95
Hillevåg	4,00	347	0,91	3,70	351	1,04	3,92	344	0,89
Storhaug	3,99	274	0,90	3,65	278	1,10	3,95	275	0,95
Tasta	3,97	472	0,88	3,73	478	1,10	3,93	473	0,97
Total	3,96	3617	0,88	3,70	3668	1,08	3,97	3617	0,95
Hundvåg	3,90	378	0,84	3,51	384	1,08	4,06	380	0,91
Hinna	3,90	598	0,88	3,77	607	1,06	3,97	595	0,95
Annen kommune/ ikke svart	3,79	451	0,95	3,50	458	1,15	3,74	450	1,02

(***p<0,001)

Nedenfor er det en del påstander om hvordan det er å gå på skolen. Kryss av i den ruten som passer best for deg.

	Helt enig	Litt enig	Litt uenig	Helt uenig	Totalt	N
Å få gode karakterer er viktig	74	23	2	1	100	4048
Jeg trives på skolen	61	29	7	3	100	4031
Skolen kommer godt med uansett hva jeg skal drive med senere	62	27	8	2	100	4002
Vi lærer mye interessant på skolen	29	49	18	4	100	4021
Lærerne våre er flinke til å undervise	24	49	21	6	100	3993
Skoletida er den beste tida i et menneskes liv	5	23	37	35	100	4021

Hvor mange timer bruker du gjennomsnittlig pr. dag på lekser?

	Madla	Tasta	Hundvåg	Storhaug	Hillevåg	Hinna	Eiganes / Våland	Annen/ ikke svart	Alle
Gjør ikke/nesten aldri lekser	12	10	14	16	12	11	8	22	13
Mindre enn ½ time	19	17	21	32	26	19	17	24	21
1 time	34	29	31	33	30	32	32	23	31
1-2 timer	25	29	26	16	20	24	30	22	25
2-3 timer	7	9	5	3	9	11	10	6	8
3-4 timer	1	4	2	0	2	2	2	2	2
Mer enn 4 timer	1	2	1	0	1	1	1	1	1
Totalt	100	100	100	100	100	100	100	100	100
N	840	514	437	303	382	627	442	494	4039

(p<0,001)

Fritid:

Driver du aktivt med sport?

	Madla	Tasta	Hundvåg	Storhaug	Hillevåg	Hinna	Eiganes / Våland	Annen/ ikke svart	Alle
Nei	13	16	12	18	13	12	11	18	14
Nei, men jeg var aktiv før	20	18	19	20	25	19	19	29	21
Ja, men driver ikke organisert trening, konkurranser	24	21	23	26	21	21	20	23	22
Ja, jeg driver aktivt og deltar i konkurranser	44	46	46	36	41	48	50	30	43
Totalt	100	100	100	100	100	100	100	100	100
N	844	517	438	303	382	631	438	493	4046

(p<0,001)

Er du med i en uformell forening?*

	Madla	Tasta	Hund- våg	Stor- haug	Hille- våg	Hinna	Eiganes/ Våland	Annen/ ikke svart	Alle
Ja	20	23	16	22	22	19	23	25	21
Nei	80	77	84	78	78	81	77	75	79
Totalt	100	100	100	100	100	100	100	100	100
N	792	482	415	293	369	618	423	471	3863

($p < 0,05$) *I enkelte vennekretser har man for vane å samles rundt særskilte gjøremål. En kameratflokk spiller kanskje rollespill sammen hver søndag ettermiddag. Andre er kan hende med i en matklubb som møtes første torsdag i måneden. Man møtes til relativt faste tider, og gjør omtrent de samme tingene hver gang. La oss kalle det for det uformelle foreningslivet.

Venner:

Når du er sammen med venner, vil du da si at du vanligvis er sammen med...?

	Madla	Tasta	Hund- våg	Stor- haug	Hille- våg	Hinna	Eiganes/ Våland	Annen/ ikke svart	Alle
En eller to faste	31	39	36	38	33	33	28	25	33
En/to faste som ofte er med i en gjeng/gruppe	20	15	17	20	15	16	20	19	18
En gjeng/gruppe av unge som holder sammen	34	33	33	27	39	36	35	41	35
Nokså tilfeldig hvem jeg treffer	7	8	8	11	5	8	10	7	8
Er ikke så ofte sammen med jevnaldrende	2	3	3	1	2	1	3	3	2
Annet	5	4	3	3	5	4	5	5	4
Totalt	100	100	100	100	100	100	100	100	100
N	784	480	411	291	366	606	430	475	3843

($p < 0,001$)

Tenk om du ble lagt inn på sykehuset en lengre periode. Ville dine beste venner besøke deg?

	Madla	Tasta	Hund- våg	Stor- haug	Hille- våg	Hinna	Eiganes/ Våland	Annen/ ikke svart	Alle
Helt sikkert	55	55	58	59	57	56	57	55	56
Antakelig	38	35	36	32	36	36	37	38	36
Neppe	7	8	5	7	7	7	5	6	6
Jeg har ingen venner nå	1	2	1	1	0	1	1	1	1
Totalt	100	100	100	100	100	100	100	100	100
N	814	466	420	291	370	630	428	485	3904

($p = 0,786$)

Blir du noen gang plaget, ertet eller frosset ut av andre elever på skoleveien eller i friminuttene?

	Madla	Tasta	Hund- våg	Stor- haug	Hille- våg	Hinna	Eiganes/ Våland	Annen/ ikke svart	Alle
Nesten hver dag	2	2	2	3	2	2	2	3	2
Et par ganger i uka	3	3	4	1	2	3	2	2	3
Ca. en gang i uka	2	3	2	4	3	2	3	2	3
Ca. hver 14. dag	2	4	3	2	5	3	4	3	3
Aldri, eller nesten aldri	90	88	89	89	88	90	89	90	89
Totalt	100	100	100	100	100	100	100	100	100
N	819	475	429	293	377	631	435	487	3946

(p=0,526)

Foreldre:

Nedenfor er det en del utsagn ungdommer kan gi om seg selv og sine foreldre (eller andre voksne de bor sammen med). Vi vil be deg krysse av i den ruta som passer best på situasjonen hjemme hos deg.*

Stemmerikke	...ikke særlig	...omtrent	ganske godt	...godt	... helt	Totalt	N
Foreldrene mine pleier å vite hvor jeg er/hva jeg gjør	2	3	11	14	31	40	100	3934
Foreldrene kjenner de fleste av de vennene jeg er sammen med på fritida	2	4	10	13	30	41	100	3932
Foreldrene mine er svært interessert i skolearbeidet mitt	2	4	10	17	30	36	100	3906
Foreldrene mine er svært interessert i fritidsaktivitetene mine	4	6	13	18	30	29	100	3904
Jeg snakker ofte med foreldrene mine om ting jeg er opptatt av	7	13	16	16	23	24	100	3929

*Hvis du bare eller nesten bare er sammen med en av dem, så ta bare hensyn til den av foreldrene du er samme med.

Tror du foreldrene dine vet at du drikker?

	Madla	Tasta	Hund- våg	Stor- haug	Hille- våg	Hinna	Eiganes/ Våland	Annen/ ikke svart	Alle
Ja, helt sikkert	24	33	23	27	22	27	31	46	30
Ja, trolig	11	12	12	9	14	10	10	11	11
De har kanskje en mistanke	19	18	25	23	21	16	16	15	19
Nei, helt sikkert ikke	35	28	31	29	32	39	35	22	32
Vet ikke	11	9	8	11	11	9	7	7	9
Totalt	100	100	100	100	100	100	100	100	100
N	471	229	245	175	205	359	235	365	2284

(p<0,001)

Selvbylde og religion:

Nedenfor er det noen utsagn om hvordan du synes du selv er. Kryss av for det som passer deg best.

	Stemmer svært godt	Stemmer ganske godt	Stemmer ganske dårlig	Stemmer svært dårlig	Total t	N
Jeg er ofte skuffet over meg selv	11	23	40	25	100	3885
Jeg liker ikke den måten jeg lever livet mitt på	11	17	31	42	100	3868
Jeg er stort sett fornøyd med meg selv	34	46	14	6	100	3854
Jeg liker meg selv slik jeg er	36	44	14	6	100	3867
Jeg er svært fornøyd med hvordan jeg er	33	43	17	8	100	3867

Hvordan stiller du deg til kristendommen?

	Madla	Tasta	Hund- våg	Stor- haug	Hille- våg	Hinna	Eiganes/ Våland	Annen/ ikke svart	Alle
Jeg er personlig kristen	18	24	10	13	17	11	14	16	15
Tror det finnes en Gud, men religion betyr ikke mye for meg	32	32	34	29	26	31	28	24	30
Usikker	20	17	21	22	25	20	20	19	20
Jeg tror ikke det finnes noen Gud	26	22	30	29	25	35	33	38	30
Jeg tilhører en annen religion	4	6	4	7	7	3	5	3	5
Totalt	100	100	100	100	100	100	100	100	100
N	806	469	417	286	363	626	426	477	3870

(p<0,001)

Hvem ungdommene vil gå til med problemer:

Tenk deg at du hadde et personlig problem og følte deg utafør og trist. Hvem er det sannsynlig at du ville snakke med, søke hjelp hos?

	Ja, sikkert	Ja, kanskje	Nei	Totalt	N
Venn(er)	53	33	14	100	3763
Mor	31	42	27	100	3776
Kjæreste	28	27	46	100	3663
Far	17	39	44	100	3719
Søsken	15	29	56	100	3677
Ingen	14	27	60	100	3609
Slektninger	6	23	71	100	3674
Uteseksjonen	5	17	78	100	3668
Helsetjenesten	3	18	79	100	3665
Lærer	3	18	80	100	3665
Kateketen eller presten	2	6	92	100	3658
Voksne som bor i nærheten	2	8	90	100	3661
Leder(e) i fritidsklubb	2	7	92	100	3648

Informasjons- og kommunikasjonsteknologi:

Tilgang på informasjons og kommunikasjons teknologi.

	Ja	Nei	Totalt	N
Har du egen mobiltelefon?	93	7	100	3953
Har du tilgang til datamaskin hjemme?	96	4	100	3933
Har du tilgang til TV-spill hjemme?	74	26	100	3935
Har du tilgang til Internett hjemme?	88	12	100	3931
Har du egen TV på rommet ditt?	52	48	100	3935

Hvor lang tid bruker du vanligvis når du gjør følgende i løpet av en hverdag (ikke lørdag/søndag) utenom skolen?

	Vanligvis ikke	Mindre enn 1 time	1-2 timer	2-3 timer	3-4 timer	Mer enn 4 timer	Totalt	N
Ser på TV	4	19	40	21	8	7	100	3913
Ser på videofilmer/DVD	53	21	18	5	1	1	100	3853
Spiller TV-spill (Playstation/Nintendo o.l.)	64	20	10	3	1	2	100	3871
Spiller PC-spill	51	23	13	6	3	4	100	3878
Chatter med andre på Internett	55	24	12	4	2	3	100	3883
Skriver eller leser e-post	44	46	7	1	1	1	100	3876
Bruker PC til andre ting	31	37	19	6	2	3	100	3886

Vedlegg 3:

Prosenttabell over bruk av ulike kulturaktiviteter

Prosentandelen som har vært på ulike kulturaktiviteter minst en gang siste mnd./siste år etter bydel.

	Madla	Tasta	Hund- våg	Stor- haug	Hille- våg	Hinna	Eiganes/ Våland	Annen kommune	Alle	p
Siste måned										
Vært på kino	60	57	56	63	57	58	65	59	59	ns
Gått på bibliotek	42	47	41	57	51	45	62	59	49	***
Vært på tur i skog og mark	46	44	44	48	50	54	56	45	48	***
Tilskuer på et idretts- arrangement	32	33	40	28	32	35	36	28	33	*
Vært på diskotek	33	31	22	32	30	30	43	36	32	***
Siste år										
Vært på revy, musikkspill etc.	82	63	74	84	83	73	85	61	76	***
Sett på teaterforestilling	55	37	45	50	51	60	58	54	52	***
Vært på houseparty	40	37	46	47	41	43	47	54	43	***
Gått på museum	30	33	31	26	31	32	42	31	32	**
Gått på rock- eller popkonsert	24	28	19	27	30	25	38	33	27	***
Gått på kunstutstilling	17	26	20	24	18	19	33	19	21	***
Gått på gospel- eller kirkekonert	13	28	20	11	12	18	17	12	17	***
Gått på klassisk konert	5	9	6	8	6	8	14	14	8	***

(*p<0,05) (**p<0,01) (**p<0,001)

Vedlegg 4: Faktoranalyse

Verdiprofiler. Faktoranalyse*.

	Politisk korrekt	Urban spenning	Main- stream	Macho	h ²
Speiderungdom	0,73				0,61
Ungdom som støtter Bellona og Natur og Ungdom	0,71				0,53
Ungdom i Ten-sing, menighetsungdomsklubb	0,69				0,56
Ungdom i kristelige skolelag	0,66				0,56
Homofile ungdommer	0,62				0,54
Innvandrerungdom	0,61				0,55
Militærnektene	0,61				0,47
Ungdom som aldri drikker alkohol	0,41	-0,39	0,37		0,46
Ungdom som røyker hasj iblant		0,72			0,58
Taggere		0,71			0,52
Ungdom som drikker mye alkohol		0,70			0,62
Skatere		0,48	0,44		0,44
Idrettsungdom			0,69		0,51
Ungdom som går i fritidsklubb			0,67		0,52
Ungdommer som kjøper moteklær			0,63		0,49
Ungdom som strever hardt for å få gode karakterer på skolen	0,33		0,43		0,34
Våpeninteressert ungdom				0,61	0,44
Ungdom som kjemper mot innvandring				0,53	0,34
Ungdom som investerer i aksjer				0,58	0,42
Ungdom som deltar i skjønnhetskonkurranser				0,49	0,34
Motorungdom					0,42
Egenverdi	3,64	2,30	2,29	2,00	
Forklart varians	17,36	10,95	10,91	9,53	

*Prinsipal komponent analyse. To komponent løsning med varimax rotasjon. h² = Variablenes kommunalitet.